

Jaarstukken 2023

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Jaarverslag 2023	3
Leeswijzer	4
Bestuurlijke inleiding	6
Financieel beeld	8
Ambities	22
Ambitie 1 Samen werken aan Zuid-Holland	23
Ambitie 2 Bereikbaar Zuid-Holland	35
Ambitie 3 Schone energie voor iedereen	52
Ambitie 4 Een concurrerend Zuid-Holland	64
Ambitie 5 Versterken natuur in Zuid-Holland	85
Ambitie 6 Sterke steden en dorpen in Zuid-Holland	106
Ambitie 7 Gezond en veilig Zuid-Holland	124
Overzicht Algemene middelen en Organisatie	139
Indicatoren	151
Paragrafen	157
Paragraaf Arbeidscapaciteit (loonkosten en inhuur)	158
Paragraaf Bedrijfsvoering	160
Paragraaf EU-subsidies	170
Paragraaf Financiering	177
Paragraaf Grondbeleid	180
Paragraaf Lokale heffingen	188
Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen	192
Openbaarheidsparagraaf	196
Paragraaf Subsidies	197
Paragraaf Verbonden Partijen	215
Paragraaf Weerstandsvermogen en Risicobeheersing	222
Jaarrekening 2023	232
1. Overzicht baten en lasten	233
2. Gereed gemelde investeringen	235
3. Kapitaallasten	240
4. Algemene dekkingsmiddelen en EMU-saldo	242
5. Incidentele baten en lasten	244
6. WNT-verantwoording 2023 provincie Zuid-Holland	248
7. Grondslagen van de financiële verslaggeving	250
8. Balans	253
9. Niet uit de balans blijvende verplichtingen (NUBBV)- en rechten (NUBBR)	270
10. Stille reserves	274
11. Rechtmatigheidsverantwoording	276
12. Verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (SISA)	277
13. Overzicht van baten en lasten per taakveld / uitvoeringsinformatie	296

Jaarverslag 2023

Leeswijzer

Opzet van de jaarstukken

Voor u liggen de Jaarstukken 2023. Met de jaarstukken leggen Gedeputeerde Staten integraal verantwoording af over zowel het beleid (doelen en prestaties), als de financiën (rekeningresultaat en balans). De jaarstukken zijn ingericht conform het Besluit Begroting en Verantwoording gemeenten en provincies (BBV). De jaarstukken bestaan uit het Jaarverslag 2023 en de Jaarrekening 2023.

Het Jaarverslag 2023 bestaat uit:

- De bestuurlijke inleiding met de belangrijkste bestuurlijke ontwikkelingen en resultaten van 2023.
- Het financieel beeld met de financiële resultaten van 2023 en in het bijzonder de analyse van het rekeningresultaat.
- De ambitieverantwoording, met daarin:
  - de inleiding per ambitie: een toelichting op de onderwerpen die deel uitmaken van de ambitie;
  - de verantwoording over de realisatie van de beleidsdoelen (1e W-vraag: Wat hebben we bereikt?);
  - de verantwoording over de realisatie van de beleidsprestaties (2e W-vraag: Wat hebben we daarvoor gedaan?);
  - de verantwoording over de besteding van budgetten (3e W-vraag: Wat heeft het gekost?) door middel van een verschillenanalyse ten opzichte van de bijgestelde begroting. Verschillen groter dan € 0,5 mln, of bestuurlijke relevantie, worden apart toegelicht waarbij het totaal van de toelichtingen altijd aansluit op het totaal van het financiële verschil per beleidsdoel.
- De verantwoording in de door het BBV voorgeschreven paragrafen en de aanvullende paragrafen Arbeidscapaciteit, Subsidies en EU-subsidies.

De jaarrekening bestaat uit:

- De ambitierekening met een toelichting per ambitie op de begrotingswijzigingen (voorjaarsnota en najaarsnota) en de afwijking ten opzichte van de begroting na wijziging.
- De balans en de toelichting op de balans.
- De SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen.
- Overzicht van lasten en baten per beleidsprestatie.

Controle van de accountant

De controle van de accountant op getrouwheid richt zich op de jaarrekening. De accountant stelt tevens vast dat het jaarverslag verenigbaar is met de jaarrekening.

Online versie van de jaarstukken

Door de samenvoeging van alle onderdelen, waarvan de meeste zijn voorgeschreven in het BBV, vormen de jaarstukken een omvangrijk boekwerk. De jaarstukken worden ook digitaal beschikbaar gesteld via de website <https://www.begrotingzuidholland.nl>

Getalnotatie (v) en (n)

In de verschillenverklaring bij de 3e W-vraag 'Wat heeft dat gekost?' is per bijstelling in de titel aangegeven wat het financiële effect is van het verschil. Dit moet als volgt worden gelezen:

- Een (v) betekent dat de werkelijke lasten lager zijn dan begroot en/of dat de werkelijke baten hoger zijn dan begroot;
- Een (n) betekent dat de werkelijke lasten hoger zijn dan begroot en/of dat de werkelijke baten lager zijn dan begroot.

In de jaarrekening zijn veel optellingen opgenomen. Voor deze tabellen geldt dat als gevolg van afronding de som der delen kan afwijken van het totaal.

Lastencategorieën

In deze Jaarstukken wordt in het samenvattend financieel beeld, en daarnaast in elke ambitie bij de 3e W-vraag 'Wat heeft dat gekost?', inzicht gegeven in de opbouw van de lasten via een grafiek. De lasten zijn daarbij onderverdeeld in vier categorieën:

- Arbeidskosten: betreft de loonkostenformatie zoals opgenomen onder A in de [paragraaf Arbeidscapaciteit](#)
- Kapitaallasten: betreft de kapitaallasten als gevolg van een investering
- Subsidies en inkomensoverdrachten: betreft de lastneming van subsidies en daarnaast bijdragen aan met name andere overheidsinstellingen
- Overige lasten: betreft de lasten die niet gerekend worden tot de hiervoor genoemde categorieën. Dit betreft o.a. uitgaven voor planmatig en groot onderhoud, externe inhuur, beleidsmatige onderzoeken, software licenties, stortingen in voorzieningen, afwaarderingen van aangekochte gronden, te betalen belastingen, gas/water/licht, en diverse overige uitgaven.

De categorie 'subsidies en inkomensoverdrachten' vormt een omvangrijk deel van de provinciale begroting. In deze categorie zijn de lasten begroot van subsidies, waaronder de concessie voor het openbaar vervoer. Daarnaast zijn hierin ook de bijdragen opgenomen die de provincie verstrekt aan andere overheidsinstellingen, zoals de omgevingsdiensten. Dergelijke bijdragen worden in de verslaggevingsregels (lv3) aangeduid als 'inkomensoverdrachten'.

Bestuurlijke inleiding

Met de provinciale verkiezingen stond 2023 in het teken van afronden en opstarten. Met deze jaarrekening kijken we terug op de afronding van het vorige college én de eerste maanden van het huidige college. We sluiten het jaar af met een positief resultaat van 36,2 miljoen euro.

Door de val van het kabinet in juli 2023 en de daaropvolgende verkiezingen in november 2023 bleef er onduidelijkheid op een aantal grote opgaven waarvoor de provincie aan de lat staat. Bij de opgaven rond bijvoorbeeld natuur, water en landbouw blijft de provincie afhankelijk van voldoende geld en helderheid over wetten en regels vanuit de Rijksoverheid. We bleven in 2023 in gesprek met het demissionaire kabinet en hopen dat er snel een nieuw kabinet aantreedt waarmee we als provincie zaken kunnen doen.

Ondanks deze onzekerheden is het toch gelukt om Zuid-Holland bereikbaarder, duurzamer, concurrerender, veiliger en gezonder te maken. In de jaarrekening 2023 legt het college verantwoording af over de financiële en beleidsmatige prestaties van dit jaar.

Wij hechten veel waarde aan een gezonde, schone en veilige leefomgeving. Als provincie Zuid-Holland zijn wij het bevoegd gezag voor de vergunningverlening aan, toezicht op en indien noodzakelijk de handhaving op de meest risicovolle bedrijven binnen onze provincie. In 2023 zijn wij nauwer gaan samenwerken met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat om de uitstoot van gevaarlijke stoffen (de zogenaamde Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) en potentieel Zorgwekkende Stoffen (pZZS)) verder terug te dringen. Op de lange termijn kijken we samen of en welke aanpassingen van wet- en regelgeving mogelijk en noodzakelijk zijn.

In 2023 zijn ook grote stappen gezet in het Programma RijnlandRoute met de oplevering en openstelling van de Tjalmaweg en de gunning van het contract voor de Europaweg. Ook is de Corbulotunnel in de N434 verder afgebouwd zodat deze in de loop van 2024 kan worden opengesteld. In 2023 is in Zuid-Holland weer meer gereisd dan in 2022. De groei heeft zich met name voorgedaan bij de personenauto, zo is de spitsdrukke terug op niveau van 2019. Het gebruik van het ov herstelt zich langzamer en is nog onder het niveau van 2019. Het gebruik van de elektrische fiets is toegenomen ten koste van de 'gewone' fiets.

Er is veel tijd en energie gestoken in het opbouwen van een waardevol netwerk met onze samenwerkingspartners in de drie deelgebieden van het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG) Het gaat dan om het Veenweidegebied, de Kust en Duinen en de Zuid-Hollandse Delta. Door een nauwe samenwerking met de gebiedspartners hebben we in juni het ontwerp ZH-PLG aangeleverd bij het ministerie van LNV. In dit document staat onze samenhangende aanpak beschreven voor natuur, klimaat, landbouw, water en stikstof, met als einddoel een leefbaar landelijk gebied.

Om de woningnood op te lossen zijn bijna 21.000 woningen gebouwd of op andere wijze toegevoegd aan de woningvoorraad van Zuid-Holland. Als de sloop en andere onttrekkingen van woningen daar vanaf worden gehaald zijn netto bijna 18.500 woningen toegevoegd. Ook hebben we in 2023 het Ruimtelijk Voorstel voor Zuid-Holland gemaakt met een koers voor de toekomst van de provincie waarbij we kiezen voor kwaliteit en selectieve groei om zo om te gaan met de schaarste ruimte in onze provincie.

Ook in 2023 bleven we investeren in het toekomstbestendig maken van de Zuid-Hollandse economie. Onontbeerlijk voor onze toekomst én om de klimaatcrisis te bestrijden zetten we volop in op de energietransitie via samenwerking in 7 regio's waarin doelen zijn afgesproken voor duurzame opwek van elektriciteit. Zuid-Holland heeft mede geïnvesteerd in de verduurzaming van maatschappelijk vastgoed en het gebruik van restwarmte in de gebouwde omgeving. Ook is de Energieraad opgericht. Deze monitort de netcongestie. We stimuleerden een CO₂-arme en circulaire economie, onder andere met subsidies en het samenbrengen van

bedrijven, kennisinstellingen en overheden. We joegen innovatie aan, onder andere in de landbouw, de Rotterdamse haven, de tuinbouwsector, het MKB en de Space Campus in Noordwijk.

Met als doel de transitie naar zero-emissie door het Rijk te versnellen, maakten we onder andere maatwerkafspraken met 5 grote industriële uitstoters over het verminderen van de CO₂- en stikstofuitstoot. Ook subsidieerden we projecten waarmee stappen worden gezet naar zero-emissie, zoals het Botlekstoomnetwerk naar Cluster Zuid. De realisatie van dit netwerk zorgt voor een extra CO₂-emissiereductie van 96.000 ton en 58.000 kg NO_x per jaar. En in afstemming met de Maritime Delta partners is input geleverd aan de totstandkoming van de nationale Maritieme Sectoragenda die in oktober 2023 is gepresenteerd. Dit plan heeft als doel om in Nederland klimaatneutrale en innovatieve schepen te ontwikkelen, te bouwen en te gebruiken.

Hiermee hebben we in 2023 weer een grotere bijdrage geleverd aan een Krachtig Zuid-Holland!

Het college van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland

Financieel beeld

Inleiding

In het Financieel beeld wordt op hoofdlijnen inzicht gegeven in de financiële resultaten van het gevoerde beleid in 2023. Dat doen we door allereerst in te zoomen op de werkelijke lasten (exploitatie) en uitgaven (investeringen); gezamenlijk aangeduid als 'financiële realisatiekracht'. Hierbij maken we ook een vergelijking met de in de (bijgestelde) begroting opgenomen bedragen om aan te geven hoe het is gesteld met het voorspellend vermogen van de provincie. Vervolgens wordt inzicht gegeven in de werkelijke baten (exploitatie) en ontvangsten (investeringen).

Daarna tonen we hoe het rekeningresultaat 2023 is opgebouwd. Daarbij schenken we aandacht aan het effect van de verrekening met bestemmingsreserves en lichten we toe in welke mate de verschillen in de realisatie ten opzichte van de bijgestelde begroting beïnvloedbaar waren.

De financiële positie van de provincie wordt vervolgens toegelicht aan de hand van de financiële kengetallen. Die geven in combinatie met elkaar inzicht in de financiële wendbaarheid en weerbaarheid. Daarbij wordt ingezoomd op de ontwikkeling en opbouw van het eigen vermogen (waaronder de reserves) en het vreemd vermogen.

Elders in de jaarstukken, bijvoorbeeld in de ambities, paragrafen en de jaarrekening, treft u nadere verdiepende analyses en achtergrondinformatie aan.

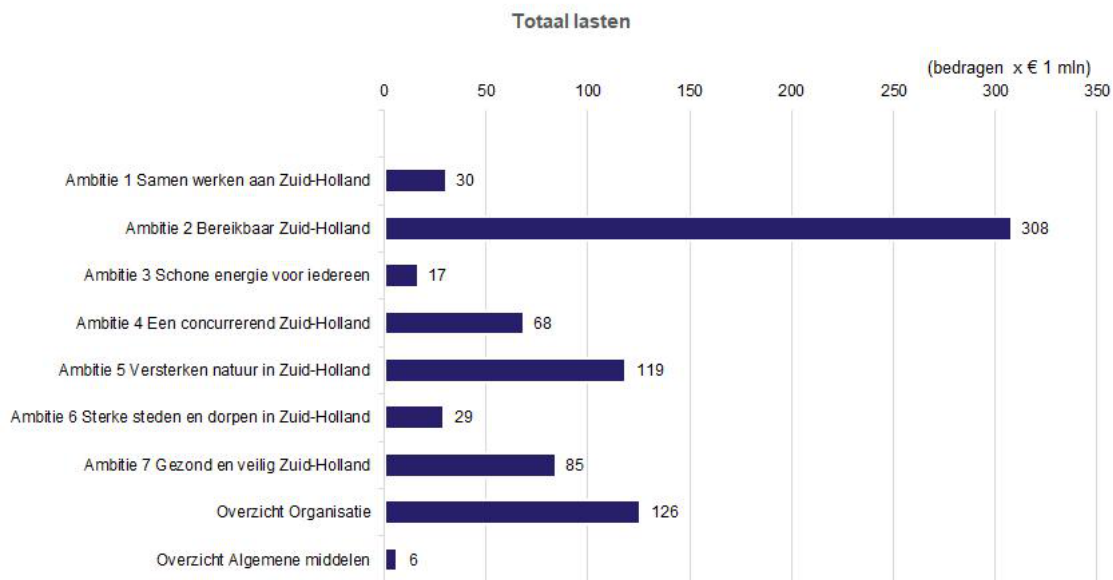
Wat heeft de provincie financieel gepresteerd?

In 2023 heeft de provincie in totaal € 933 mln uitgegeven om de ambities die de provincie zich gesteld heeft te verwezenlijken. Dit bedrag is opgebouwd uit € 788 mln aan exploitatielasten en € 145 mln aan investeringsuitgaven die in toekomstige jaren tot kapitaallasten zullen leiden. De afname in de investeringsuitgaven ten opzichte van voorgaande jaren wordt verklaard door de afronding van de werkzaamheden aan twee grote delen van de Rijnlandroute.

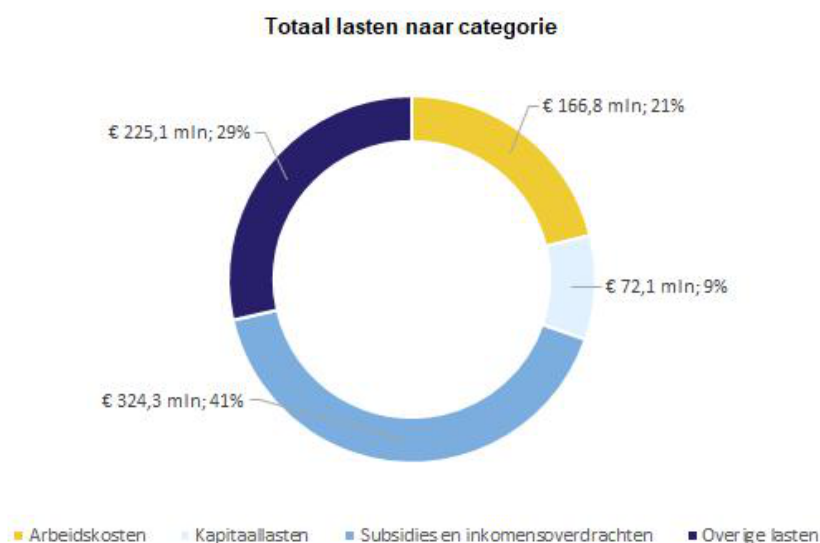
Inzicht in de lasten

De € 788 mln aan lasten in de exploitatie zijn verantwoord in de Ambities 1 t/m 7 en de overzichten Organisatie en Algemene middelen.

De lasten in de exploitatie zijn onderverdeeld naar vier categorieën zoals die voor het laatst zijn gepresenteerd in de Najaarsnota:

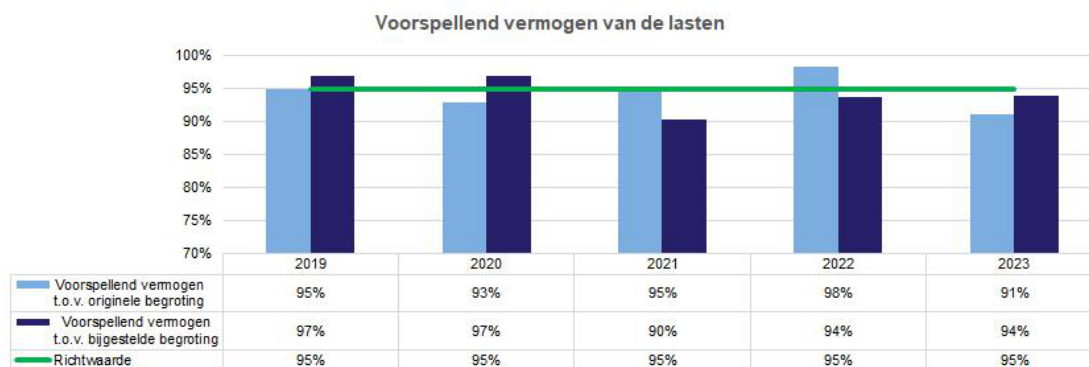
- Arbeidskosten: betreft de loonkostenformatie zoals opgenomen onder A in de paragraaf Arbeidscapaciteit
- Kapitaallasten: betreft de kapitaallasten als gevolg van een investering
- Subsidies en inkomensoverdrachten: betreft de lastneming van subsidies en daarnaast bijdragen aan met name andere overheidsinstellingen
- Overige lasten: betreft de lasten die niet gerekend worden tot de hiervoor genoemde categorieën. Dit betreft o.a. uitgaven voor planmatig en groot onderhoud, externe inhuur, beleidsmatige onderzoeken, software licenties, stortingen in voorzieningen, afwaarderingen van aangekochte gronden, te betalen belastingen, gas/water/licht, en diverse overige uitgaven.

Inzicht in voorspellend vermogen van de lasten

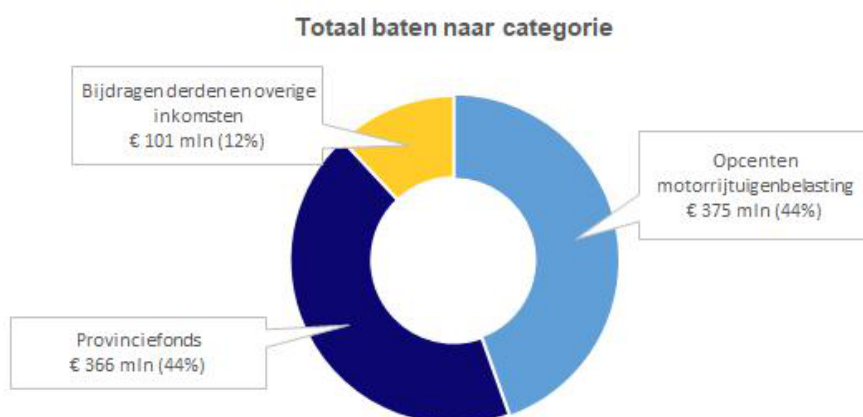
Met het 'voorspellend vermogen' geven we aan in welke mate de werkelijke lasten zich verhouden tot de begrote lasten. Dit wordt uitgedrukt in een percentage. In lijn met voorgaande jaren wordt dit afgezet tegen de richtwaarde van 95%.

Onderstaand figuur toont voor de jaren 2019 tot en met 2023 het voorspellend vermogen van de werkelijke lasten ten opzichte van de primaire begroting en de bijgestelde begroting. Voor 2023 is het voorspellend vermogen 94% ten opzichte van de bijgestelde begroting. Dit is iets lager dan de richtwaarde van 95%. Een belangrijke verklaring hiervoor betreft de lastneming van verstrekte subsidies waarvan de prestaties in 2024 of later worden geleverd, waardoor die lasten niet (volledig) in de jaarrekening 2023 worden verantwoord. In de bijgestelde begroting kon dit niet in alle gevallen worden verwerkt, omdat we hiervoor afhankelijk zijn van voortgangsinformatie van de subsidieontvangers die veelal pas later in het jaar wordt ontvangen.

Inzicht in de baten

In 2023 heeft de provincie € 841 mln aan baten ontvangen. Deze worden met name verantwoord in het overzicht Algemene middelen (provinciefonds en opcenten motorrijtuigenbelasting) en in beperkte mate in de verschillende ambities. Onderstaand overzicht toont de baten naar verschillende categorieën.

Investeringen

Inzicht in de ontvangsten (investeringen)

Naast bovenstaande baten in de exploitatie heeft de provincie in 2023 ook bijdragen van derden op investeringsprojecten verantwoord van bijna € 112 mln. Dit betreft met name een deel van de totale Rijksbijdrage aan de Rijnlandroute en enkele ontvangen bijdragen voor N-wegen.

Inzicht in de ontwikkeling van de investeringsuitgaven

Een door Provinciale Staten vastgesteld investeringskrediet kent een budgetplafond en een einddatum waarop het project naar verwachting gereed zal zijn. Voor veel investeringskredieten, met name bij bereikbaarheid, geldt dat de looptijd van het krediet betrekking kan hebben op meerdere jaren. Op basis van de projectplanning wordt vervolgens per investeringskrediet geraamd welke bedragen (uitgaven) in welk jaar worden verwacht. Op basis van voortschrijdend inzicht via de verschillende ambtelijke voortgangsrapportages worden de ramingen van de uitgaven en inkomsten per jaarschijf bijgesteld, waarbij het totaal van het kredietbudget en de vastgestelde einddatum niet worden overschreden. Indien dat laatste wel het geval is, dan vindt hierover expliciete besluitvorming plaats door Provinciale Staten.

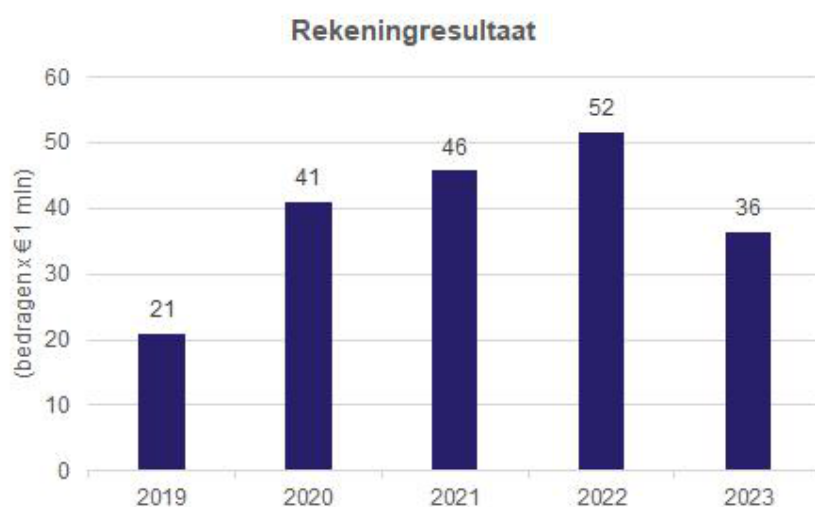
In de originele begroting 2023 was een raming opgenomen van in totaal € 302 mln aan uitgaven op investeringsprojecten. Hiervan had het grootste deel betrekking op investeringen met maatschappelijk nut, met name (vaar)wegen en openbaar vervoer. Via de tussentijdse bijstellingen op die originele begroting zijn in de Voorjaarsnota 2023 (-/- € 50 mln) en de Najaarsnota (-/- € 60 mln) deze investeringsuitgaven bijgesteld en geraamd voor toekomstige jaren. Deze bijstellingen hadden onder andere betrekking op de herfasering van uitgaven van toekomstige (nieuwe) investeringsprojecten en de reeds door PS vastgestelde kredieten voor het project Hoogwaardig Openbaar Vervoer Leiden Centraal Station-Noordwijk, grootschalig onderhoud aan de N468, grootschalig onderhoud aan diverse vaarwegen, en de N207 Passage Leimuiden fase 2 en de N211 Wippolderlaan.

De bijgestelde investeringsraming van uitgaven voor het jaar 2023 bedroeg daarmee afgerond € 190 miljoen, terwijl er € 148 miljoen is gerealiseerd. Het verschil betreft investeringsuitgaven die niet in 2023 zijn gedaan, maar in het jaar 2024 (of later) zullen plaatsvinden. Een voorbeeld hiervan betreft geraamde uitgaven voor wegenprojecten (zoals het aanleggen van nieuw asfalt) die niet in december 2023 zijn uitgevoerd, maar in het eerste kwartaal van 2024. Mocht dit tot een vertraging in de oplevering van een project leiden, dan wordt Provinciale Staten daarover geïnformeerd bij de Voorjaarsnota 2024.

Opbouw van het rekeningresultaat

Het rekeningresultaat 2023 bedraagt € 36,2 mln voordelig. Dit resultaat is opgebouwd uit het saldo van baten en lasten (€ 62,9 mln voordelig) en de mutaties in de reserves (€ 26,7 mln nadelig). Dit rekeningresultaat wordt, na vaststelling van het Statenvoorstel door Provinciale Staten, toegevoegd aan de Algemene reserve. Voor een deel van deze niet-bestede middelen uit 2023 doet het college het voorstel om die middelen toe te voegen aan het begrotingsjaar 2024 en verder. Dit zijn de budgetoverhevelingen (beklemmingen) die betrekking hebben op subsidieverplichtingen, overige bestuurlijke/juridische verplichtingen, en ontvangsten vanuit het provinciefonds voor specifieke doelen. Die budgetoverhevelingen zijn nader toegelicht in het Statenvoorstel en in een afzonderlijke bijlage bij de jaarstukken.

Onderstaand overzicht toont de ontwikkeling van het rekeningresultaat in de jaren 2019 tot en met 2023. Daarna is de opbouw getoond van het rekeningresultaat inclusief een vergelijking van dit resultaat met de bijgestelde begroting.

Rekeningresultaat

(bedragen x € 1.000)	Realisatie 2022	Originele Begroting 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Vershil begroot vs realisatie
Lasten	788.656	864.360	839.027	788.415	50.612
Baten	829.269	792.409	829.289	841.535	12.246
Saldo baten en lasten	-40.613	71.951	9.738	-53.120	62.858
Toevoeging aan reserves	318.302	176.165	288.988	323.029	-34.041
Onttrekking aan reserves	329.283	248.116	298.726	306.086	7.360
Saldo reserves	-10.980	-71.951	-9.738	16.943	-26.681
Resultaat	-51.593	0	0	-36.177	36.177

Inzicht in het rekeningresultaat

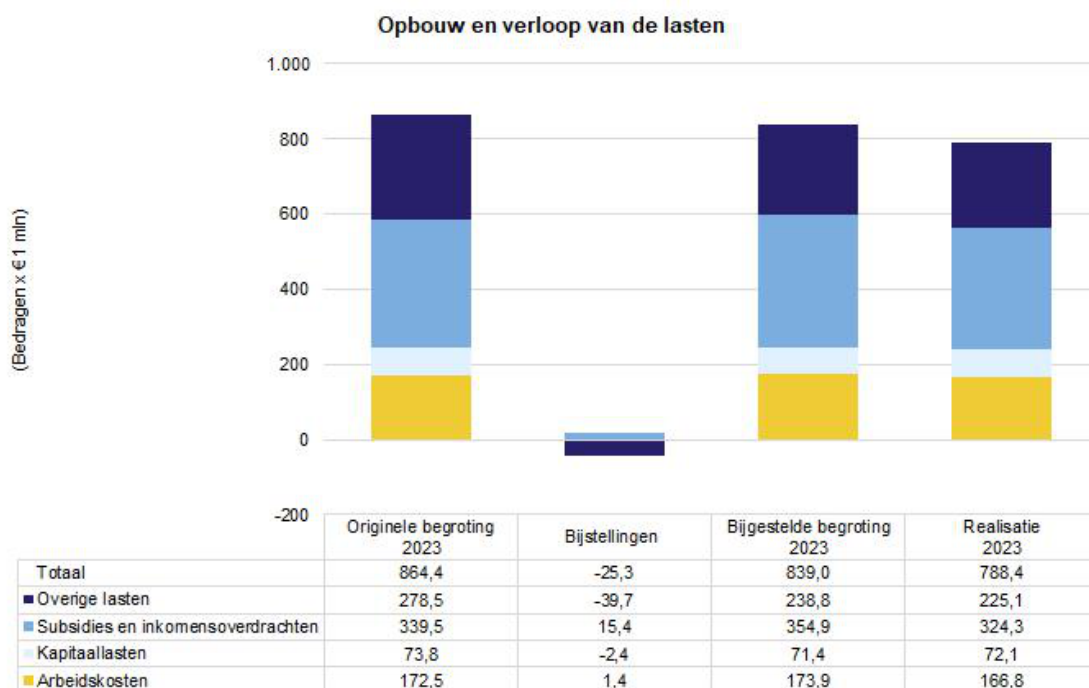
Het voordelige rekeningresultaat is opgebouwd uit drie onderdelen:

1. De werkelijke lasten zijn € 50,6 mln lager dan begroot (voordelig effect);
2. De werkelijke baten zijn € 12,2 mln hoger dan begroot (voordelig effect);
3. De mutaties in de reserves hebben een nadelig effect van € 26,7 mln.

De drie onderdelen worden hierna beknopt toegelicht. In de ambitieverantwoording is bij de 3^e W-vraag 'Wat heeft het gekost?' een gedetailleerde verschillenverklaring opgenomen per beleidsdoel (baten en lasten) en in het bijlagenboek zijn de afwijkingen in de mutaties van de reserves per reserve toegelicht.

Toelichting verschil lasten

De onderbesteding doet zich voor in de ambities 1 t/m 7 (- € 61 mln), terwijl in de Overzichten Organisatie en Algemene middelen sprake is van een overbesteding (+ € 11 mln). Onderstaande grafiek maakt inzichtelijk hoe de afwijking per kostencategorie is.

Qua categorie is zichtbaar dat de onderbesteding met name verklaard wordt door subsidies en inkomensoverdrachten (€ 31 mln). In de bijgestelde begroting was uitgegaan van de lastneming van met name subsidies in 2023, maar op basis van de verslaggevingsregels worden in diverse gevallen de verstrekte subsidies als last verantwoord in 2024 of latere jaren. Die verslaggevingsregels schrijven namelijk voor dat de lasten in de provinciale administratie pas verantwoord mogen worden in het jaar waarin de prestatie/activiteiten door de subsidieontvanger zijn gerealiseerd. Met name bij meerjarige projectsubsidies kan dit tot verschuiving van de lasten over boekjaren leiden. Een duidelijk voorbeeld hiervan betreft het verstrekte voorschot van € 8 mln in 2023 aan de Gasunie voor de aanleg van Warmteling, maar de lasten worden pas in latere jaren verantwoord op basis van hetgeen aan prestaties/activiteiten kan worden toegerekend.

In de categorie overige lasten bedraagt de onderbesteding ruim € 13 mln, waaronder een vertraging in de uitvoering van geraamde onderzoeksopdrachten, exploitatieprojecten (onderhoud en inrichting natuurgebieden) en overige goederen en diensten. In de categorie arbeidskosten van in dienst zijnde medewerkers is een onderbesteding opgetreden van € 7 mln. De belangrijkste reden daarvoor is dat de provincie het afgelopen jaar niet al haar vacatures kon vullen. De huidige krappe arbeidsmarkt leidt tot vertragingen bij het aannemen van personeel. Zoals in de Paragraaf Arbeidscapaciteit in meer detail is toegelicht is er wel extra externe capaciteit ingezet om de beoogde werkzaamheden uit te voeren. Die kosten van externe inhuur zijn verantwoord onder de categorie 'overige lasten'.

Toelichting verschil baten

De hogere baten van € 12,2 mln worden vooral verklaard door de Overzichten Organisatie en Algemene middelen (+ € 12,7 mln), terwijl in de ambities 1 t/m 7 per saldo lagere baten zijn verantwoord (- € 0,5 mln). In de Overzichten Organisatie en Algemene middelen betreft dit o.a. hogere baten door detacheringen, vergoedingen van het UWV, accres provinciefonds en decentralisatie-uitkeringen, rentebaten van het Schatkistbankieren en een vrijval van de voorziening voor het persoonlijk opleidingsbudget. Die hogere baten zijn pas na het opstellen van de Najaarsnota bekend geworden, waardoor die niet in de begroting waren verwerkt.

De lagere baten in de ambities zijn gerelateerd aan de onderbesteding in de lasten. Dit betreft namelijk een vertraging in de besteding van middelen van het Rijk (specifieke uitkeringen). Die middelen blijven overigens beschikbaar voor besteding in latere jaren.

Toelichting verschil mutaties reserves

Het saldo van de mutaties in de reserves geeft een nadelig effect van € 26,7 mln. Dit is het saldo van hogere toevoegingen (€ 34 mln nadelig) en hogere onttrekkingen (€ 7,4 mln voordelig). In onderstaande tabel zijn deze effecten per reserve inzichtelijk gemaakt.

Verschilverklaring saldo mutaties reserves (bedragen x € 1 mln)	Toevoegingen		Onttrekkingen		Saldo	
<i>Algemene reserves (per saldo nihil)</i>						
Algemene reserve	20,0	V	8,7	V	28,7	V
Bufferreserve Weerstandscapaciteit	-28,7	N	-		-28,7	N
<i>Gesloten systeem Bereikbaarheid (€ 4,2 mln)</i>						
Bereikbaarheid	-0,6	N	1,3	V	0,7	V
Egalisatiereserve beheer & onderhoud	-7,2	N	-		-7,2	N
Mobiliteit	-0,3	N	2,6	V	2,3	V
<i>Gesloten systeem Groen (€ 10,2 mln)</i>						
Groene ambities	-6,4	N	-3,8	N	-10,2	N
<i>Overige systeemreserves (€ 12,4 mln)</i>						
Beheerplannen Natura 2000 en PAS	-		-0,9	N	-0,9	N
Integrale Ontwikkeling Delft-Schiedam (IODS)	-		0,2	V	0,2	V
MJP Bodem, ondergrond en grondwater	-1,0	N	-3,8	N	-4,8	N
NatuurNetwerk Nederland	-0,8	N	4,6	V	3,8	V
Ontwikkelopgave natuur	1,0	V	-0,9	N	0,0	V
Uitvoeringsprogramma Groen (UPG 40)	-		-0,7	N	-0,7	N
Warmteleiding Warmteling	-10,1	N	-		-10,1	N
Totaal saldo mutaties reserves	-34,0	N	7,1	V	-26,7	N

Deze afwijkingen in de realisatie ten opzichte van de begroting hebben alleen plaatsgevonden in reserves die hiervoor door Provinciale Staten zijn aangemerkt en hebben tot doel om de middelen in de reserves beschikbaar te houden voor de daaraan verbonden doelstellingen/afspraken. Als onderdeel van deze reservemutaties zijn ook de saldi van de gesloten systemen Bereikbaarheid en Groen verwerkt:

- Het saldo van het gesloten systeem Bereikbaarheid bedroeg in 2023 € 4,2 mln en is gestort in de egalisatiereserve beheer & onderhoud (+ € 7,2 mln) en onttrokken aan de reserves Mobiliteit (- € 2,3 mln) en Bereikbaarheid (- € 0,7 mln).
- Het saldo van het gesloten systeem Groen bedroeg in 2023 € 10,2 mln en is gestort in de reserve Groene ambities.

Voor de Algemene reserve (onttrekking) en de Bufferreserve Weerstandscapaciteit (storting) geldt dat in de jaarrekening 2023 een bedrag is verwerkt van € 28,7 mln. Hierdoor komt de omvang van de bufferreserve overeen met het saldo aan incidentele risico's zoals dat is toegelicht in de Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing. In de Voorjaarsnota 2024 worden de mutaties in de Algemene reserve administratief vereenvoudigd, waardoor de verschuiving in toevoegingen en onttrekkingen niet meer kan voorkomen.

Inzicht in het rekeningresultaat per ambitie

Het rekeningresultaat is nader uit te splitsen naar de verschillende ambities en de daarin opgenomen beleidsdoelen. Onderstaande tabel toont dit inzicht, waarbij "v" staat voor een voordelig effect en een "n" voor een nadelig effect ten opzichte van de bijgestelde begroting.

Financieel resultaat per ambitie (bedragen x € 1 mln)					
1 - Samen werken aan Zuid-Holland	5,1	V	5 - Versterken natuur in Zuid-Holland	3,1	V
1-1 Beter bestuur	5,9	V	5-1 Gezonde natuur	-1,9	N
1-2 Sterke samenleving	-0,8	N	5-2 Toekomstbestendige landbouw	5,9	V
			5-3 Leven met water	1,1	V
			Saldo mutaties reserves	-2,0	N
2 - Bereikbaar Zuid-Holland	7,6	V	6 - Sterke steden en dorpen in Zuid-Holland	8,2	V
2-1 Snel van A naar B	5,9	V	6-1 Voldoende juiste woningen op de juiste plek	7,0	V
2-2 Beheer en onderhoud: op orde en duurzaam	5,2	V	6-2 Vitaliteit en kwaliteit in de leefomgeving	0,7	V
2-3 Veilig en duurzaam	0,7	V	6-3 Afspraken met regio's	0,4	V
Saldo mutaties reserves	-4,2	N			
3 - Schone energie voor iedereen	-0,3	N	7 - Gezond en veilig Zuid-Holland	2,5	V
3-1 Schone en duurzame elektriciteitsvoorziening	0,8	V	7-1 Bevorderen verbetering milieukwaliteit en gezondheid	8,2	V
3-2 Verduurzaming gebouwde omgeving	6,5	V	7-2 Gezonde en bewegingsvriendelijke leefomgeving	4,3	V
3-3 Duurzaam energie- en grondstoffsysteem in de industrie	2,4	V	7-3 Klimaatbestendig Zuid-Holland, opgewassen tegen de effecten van klimaatverandering en bodemdaling	0,5	V
Saldo mutaties reserves	-10,1	N	Saldo mutaties reserves	-10,5	N
4 - Een concurrerend Zuid-Holland	8,0	V	Overzicht Algemene middelen en Organisatie	1,9	V
4-1 Innovatie: richting duurzaam en digitaal	2,1	V	Duurzame organisatie	1,3	V
4-2 Creëren van een rijk vestigingsklimaat	2,8	V	Financieel-strategisch beleid	3,4	V
4-3 Erfgoed, cultuur en toerisme	3,1	V	Heffen van opcenten motorrijtuigenbelasting	-2,7	N
Totaal resultaat provincie Zuid-Holland				36,2	V

Mate van beïnvloedbaarheid van het saldo van baten en lasten (exclusief mutaties reserves)

De mate waarin het saldo van baten en lasten (exclusief mutaties reserves) beïnvloed had kunnen worden is afhankelijk van de oorzaak van de onderbesteding. Op basis van de verschillenanalyse bij de 3^e W-vraag in de ambities en de overzichten Algemene middelen en Organisatie zijn de afwijkingen gecategoriseerd naar onderstaande indeling:

i.	Niet beïnvloedbaar	€ 8,1 mln
ii.	Beperkt beïnvloedbaar	€ 42,4 mln
iii.	Beïnvloedbaar	€ 12,4 mln
	Saldo van baten en lasten	€ 62,9 mln
	Saldo mutaties reserves	€ 26,7 mln -/-
	Rekeningresultaat	€ 36,2 mln

Niet beïnvloedbaar betreft afwijkingen van de bij de Najaarsnota gepresenteerde (gewijzigde) begroting, waarop de provincie niet kan sturen. Beperkt beïnvloedbaar betreft afwijkingen van de bij de Najaarsnota gepresenteerde (gewijzigde) begroting waarop de provincie beperkt kan sturen. Beïnvloedbaar betreft de afwijkingen van de bij de Najaarsnota gepresenteerde (gewijzigde) begroting waarop de provincie kan sturen.

Niet beïnvloedbaar

Een saldo van € 8,1 mln aan lasten/baten is aangemerkt als niet beïnvloedbaar. Dit betreft met name de ontvangen baten vanuit het provinciefonds via de september- en decembercirculaire, de meer ontvangen leges van bouwactiviteiten en de gedeeltelijke vrijval van een voorziening van een verbonden partij op basis van hun concept jaarrekening 2023.

Beperkt beïnvloedbaar

Een saldo van € 42,4 mln aan lasten/baten is aangemerkt als beperkt beïnvloedbaar. Dit betreft voornamelijk de gewijzigde lastneming van subsidies die pas in latere jaren wordt verantwoord, terwijl de beschikking al wel is

verstrekt in 2023. De provincie kan hier slechts beperkte invloed op uitoefenen via de raming van de verwachte lastneming, maar is daarbij (sterk) afhankelijk van de uitvoering door de subsidieontvanger. Andere voorbeelden die in deze categorie vallen betreffen de realisatie van grondaankopen, de inrichting van natuur, de uitvoering van het Zuid-Hollands Programma landelijk gebied en de aanpak van bodemlocaties. Kenmerkend hierbij is dat er een (sterke) afhankelijkheid is van de samenwerking met andere partijen, zoals gemeenten, omgevingsdiensten of grondeigenaren, waar we slechts in beperkte mate invloed op hebben qua doorlooptijd en voortgang van het proces.

Beïnvloedbaar

Een saldo van € 12,4 mln aan lasten/baten is aangemerkt als beïnvloedbaar. Hier kan de provincie op sturen en dit had verwerkt kunnen worden in de bijgestelde begroting. Dit betreft met name de diverse kleine afwijkingen in de ambities, de administratieve verwerking van een vrijval van een voorziening en de afschrijvingslasten, en enkele vertragingen in de uitvoering van onderzoeken als gevolg van herprioritering.

De financiële positie aan de hand van kengetallen

De financiële kengetallen geven in combinatie met elkaar inzicht in de financiële wendbaarheid en weerbaarheid van de begroting. In de jaarstukken presenteren we de uitkomsten hiervan op basis van de jaarrekening. De kengetallen worden gevormd door zes wettelijk voorgeschreven kengetallen en vier kengetallen die zijn vastgelegd in de financiële verordening van de provincie. Een [uitleg](#) van de kengetallen en de wijze waarop ze berekend worden is opgenomen in de Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

In de Kadernota worden jaarlijks voor vijf financiële kengetallen signaleringswaarden vastgesteld door Provinciale Staten. De signaleringswaarden zijn opgenomen in onderstaand overzicht. Uit het coalitieakkoord 'Krachtig Zuid-Holland' is financiële spelregel no. 6 hierop van toepassing: 'Wanneer meerdere indicatoren -zoals de kapitaallasten en schuldquote- de signaleringswaarde dreigen te bereiken, gaan wij in gesprek met Provinciale Staten en komen wij met voorstellen om de indicatoren te beheersen.'

Wettelijke kengetallen	Jaarrekening 2022	Originele Begroting 2023	Jaarrekening 2023	Signaleringswaarden PS
Netto schuldquote	93%	138%	84%	200%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	93%	137%	84%	-
Solvabiliteitsratio	44%	36%	44%	20%
Grondexploitatie	0,0%	0,0%	0,0%	-
Structurele exploitatieruimte	10,4%	-1,0%	8,1%	-
Belastingcapaciteit (tarief PZH t.o.v. gemiddelde)	110%	114%	114%	-

Kengetallen vanuit financiële verordening	Jaarrekening 2022	Originele Begroting 2023	Jaarrekening 2023	Signaleringswaarden PS
Structurele lasten investeringen	8,6%	9,5%	7,9%	20%
Garant- en borgstellingen	1,4%	1,5%	1,2%	20%
Weerstandsvermogen – incidenteel	12,6	11,5	1,0	1,0
Weerstandsvermogen – structureel	16,0	8,7	15,9	1,0

Wettelijke kengetallen

Netto schuldquote

De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de provincie ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de 'druk' van de rentelasten en aflossingen op de exploitatie. De netto schuldquote ligt met 84% ruim onder de signaleringswaarde van 200% en is zelfs gedaald ten opzichte van de jaarrekening 2022. De daling is te verklaren door de stijging van de inkomsten uit het provinciefonds. Ten

opzichte van de originele begroting 2023 is de schuldquote beduidend lager omdat de schuld minder is gestegen dan begroot. Dit is het gevolg van onderuitputting bij investeringen, verstrekte subsidies, uitbesteed werk en andere exploitatiekosten.

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Zie de toelichting bij de netto schuldquote.

Solvabiliteitsratio

De solvabiliteit geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de provincie. Met een solvabiliteit van 44% ligt deze indicator ruim boven de signaleringswaarde van 20%. De solvabiliteit is gelijk gebleven ten opzichte van 2022. Ten opzichte van de originele begroting 2023 is de solvabiliteit verbeterd doordat met name het eigen vermogen is toegenomen, terwijl in de begroting rekening was gehouden met een afname.

Structurele exploitatieruimte

Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar het saldo van de structurele baten en lasten en dit saldo wordt vergeleken met de totale baten. De structurele exploitatieruimte is ten opzichte van de jaarrekening 2022 licht gedaald, maar beduidend hoger dan waar in de originele begroting 2023 rekening mee was gehouden. Dit wordt verklaard vanuit de positieve bijstelling van de baten, terwijl diverse lastenbudgetten die als structureel zijn aangemerkt niet volledig in 2023 zijn besteed (bijvoorbeeld door verschuiving van lastneming van subsidies).

Belastingcapaciteit

Het kengetal belastingcapaciteit geeft aan hoe het opcententariaf van de provincie zich verhoudt ten opzichte van het landelijke gemiddelde van alle provincies samen. Door de indexatie van het tarief in 2023 is dit kengetal gestegen ten opzichte van 2022, maar in lijn met hetgeen in de originele begroting 2023 reeds was berekend. Het opcententariaf lag in 2023 circa 14% boven het landelijk gemiddelde.

Kengetallen vanuit de financiële verordening

Structurele lasten investeringen

Dit kengetal geeft de verhouding aan tussen de som van de afschrijvingslasten, rentelasten en meerjarige leaseverplichtingen ten opzichte van de totale baten. Een laag kengetal duidt op een grotere wendbaarheid van de begroting. Met 7,9% ligt dit kengetal ruim onder de vastgestelde signaleringswaarde van 20%. De daling ten opzichte van 2022 en de originele begroting 2023 wordt verklaard door een onderbesteding in de investeringsuitgaven, per saldo lagere rentelasten, en de hogere gerealiseerde baten vanuit het provinciefonds.

Garant- en borgstellingen

Dit kengetal geeft de verhouding aan tussen de garant- en borgstellingen die de provincie heeft afgegeven ten opzichte van de totale baten. Evenals vorig jaar en zoals in de originele begroting 2023 was opgenomen is dit een zeer beperkt bedrag dat met 1,2% ruim onder de signaleringswaarde van 20% ligt.

Weerstandsvermogen - incidenteel

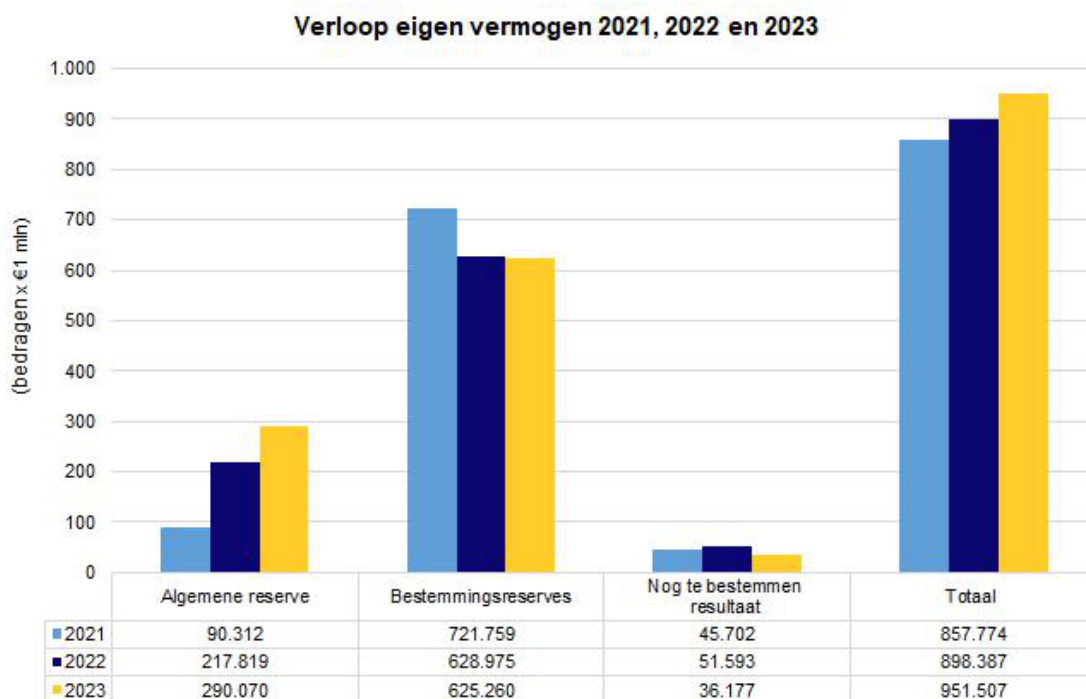
Het incidentele weerstandsvermogen wordt sinds 2023 gevormd door de omvang van de speciaal daarvoor ingestelde bufferreserve weerstandscapaciteit. Deze bufferreserve heeft een omvang die gelijk is aan de geïdentificeerde incidentele risico's zoals die zijn gekwantificeerd en toegelicht in de Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing. Het kengetal is daarmee altijd gelijk aan 1,0 en in lijn met de signaleringswaarde.

Weerstandsvermogen - structureel

Het structurele weerstandsvermogen wordt berekend door de omvang van de structurele risico's af te zetten tegen de onbenutte belastingcapaciteit en het structurele begrotingssaldo. Dit resulteert in een kengetal van 15,9 in deze jaarrekening dat daarmee nagenoeg gelijk is gebleven ten opzichte van 2022. In vergelijking met de originele begroting 2023 is dit substantieel verbeterd. Dat wordt verklaard door met name een positiever structureel begrotingssaldo in de jaarrekening 2023 dan waar in de originele begroting 2023 mee was gerekend.

Ontwikkeling van het eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit de algemene reserve, de bestemmingsreserves en het nog te bestemmen rekeningresultaat. In onderstaand overzicht is het verloop van het eigen vermogen sinds 2021 weergegeven.

Algemene reserve

De algemene reserve wordt gevormd door de algemene (vrije) reserve en de bufferreserve weerstandscapaciteit. Deze reserves zijn per saldo toegenomen met € 72,2 mln. Dit wordt met name verklaard door de toevoeging in 2023 van het voordelige rekeningresultaat van het jaar 2022 van bijna € 52 mln. Daarnaast zijn in 2023 ook de verschillende risicoreserves opgeheven en gestort in de bufferreserve weerstandscapaciteit. Dit leidt tot een verschuiving van bijna € 18 mln van de bestemmingsreserves naar de algemene reserve.

Bestemmingsreserves

De bestemmingsreserves zijn per saldo afgenomen met bijna € 4 mln. Dit wordt verklaard door de hiervoor genoemde opheffing van risicoreserves van bijna € 18 mln naar de algemene reserve. Verder was het totaal aan onttrekkingen aan de bestemmingsreserves van € 105 mln, ter dekking van gemaakte kosten in 2023, iets lager dan het totaal aan stortingen in de bestemmingsreserves van € 119 mln. Dat heeft een positief effect op de omvang van de bestemmingsreserves van afgerond € 14 mln.

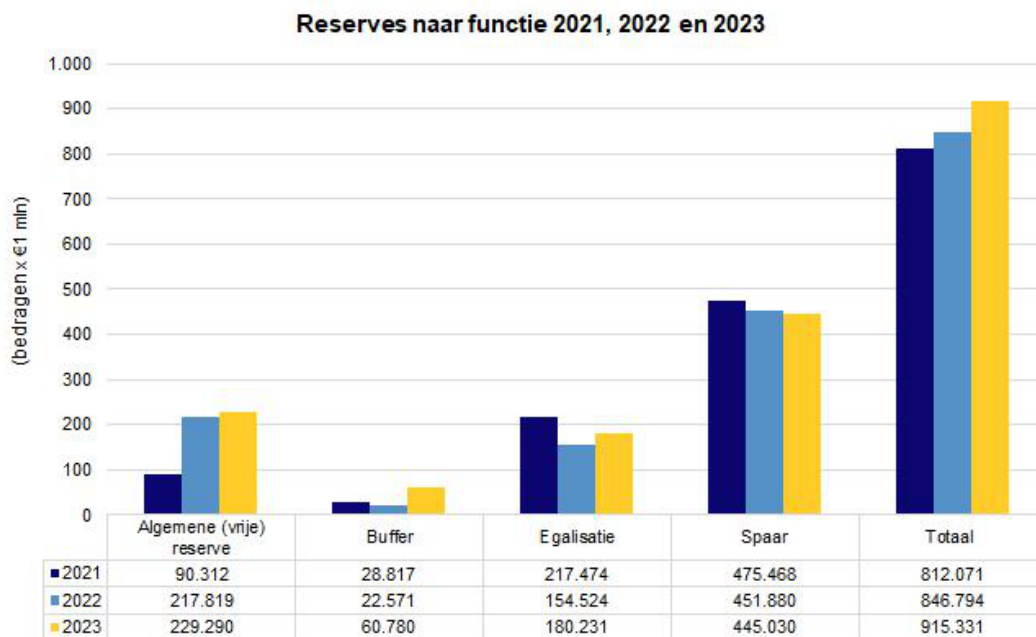
Nog te bestemmen resultaat

Het jaarrekeningresultaat bedraagt € 36,2 mln. Na vaststelling van de jaarstukken 2023 door Provinciale Staten wordt dit saldo gestort in de algemene (vrije) reserve.

De verschillende functies van reserves

De Algemene reserve bestaat uit de algemene (vrije) reserve en de bufferreserve weerstandscapaciteit. In de Voorjaarsnota 2023 zijn de verschillende afzonderlijke risicoreserves opgeheven en vervangen door één bufferreserve weerstandscapaciteit. Die is bedoeld om risico's op te vangen zoals die zijn geïdentificeerd in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Naast de Algemene reserve kent de provincie ook verschillende bestemmingsreserves. Die reserves kunnen als functie hebben om pieken en dalen in de exploitatie op te vangen (egalisatiefunctie) of om in de toekomst een bepaalde prestatie te kunnen realiseren (spaarfunctie).

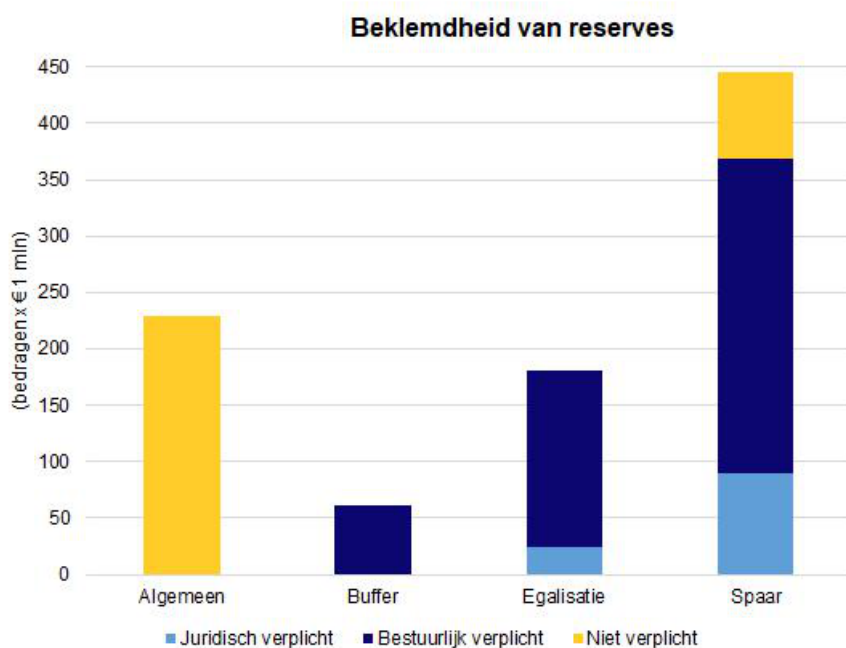

De algemene (vrije) reserve is in 2023 toegenomen met ruim € 11 mln, wat met name verklaard wordt door de toevoeging van het voordelige rekeningresultaat van vorig jaar minus de onttrekking voor de aanvulling van de bufferreserve weerstandscapaciteit. De bufferreserve weerstandscapaciteit is, na opheffing van de afzonderlijke risicoreserves, nog de enige reserve met de functie van 'buffer'. De omvang hiervan komt overeen met het benodigde weerstandsvermogen dat is toegelicht in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing. De reserves met functie 'egalisatie' zijn toegenomen met bijna € 26 mln. Dit wordt met name verklaard door de toename van de reserve voor beheer & onderhoud (+ € 39 mln), en een afname van de reserve Natuurnetwerk Nederland (- € 14 mln).

De reserves met functie 'sparen' zijn afgenomen met bijna € 7 mln. Dit betreft de inzet van middelen uit de 15 verschillende bestemmingsreserves met deze functie ter dekking van gerealiseerde lasten.

Beklemdheid van reserves

Onder beklemdheid wordt verstaan: het bestemmen van (gereserveerde) middelen door het aangegaan zijn van juridische verplichtingen en door gemaakte bestuurlijke afspraken die nog niet tot uitvoering zijn gebracht. Van het totaal aan reserves van de provincie Zuid-Holland is het grootste deel juridisch of bestuurlijk verplicht en daarmee beklemd. Het totaal beeld is als volgt:

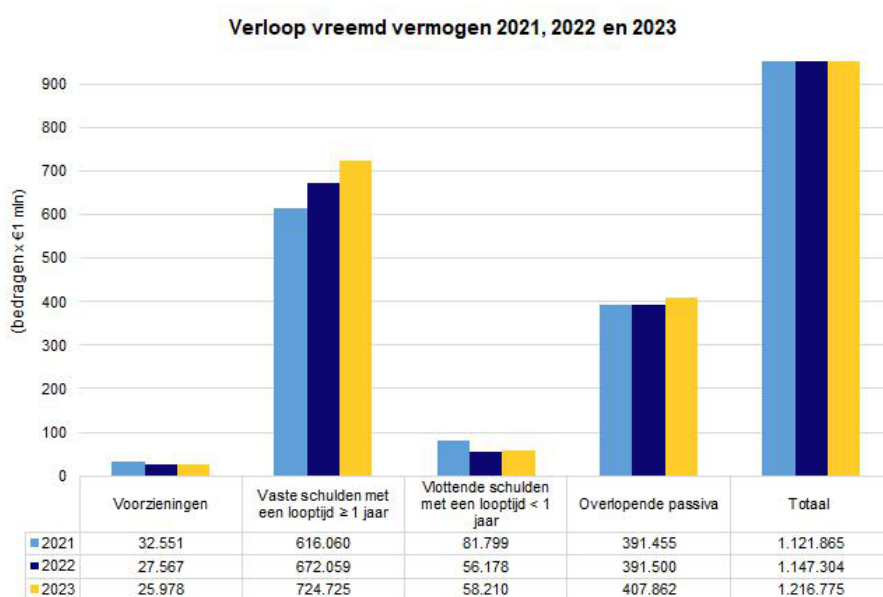

Van het totaal van € 915 mln aan reserves is per jaareinde 2023 54% (€ 497 mln) bestuurlijk verplicht en 12% (€ 113 mln) juridisch verplicht. De resterende 34% (€ 305 mln) is nog niet verplicht, en betreft voornamelijk de algemene (vrije) reserve (€ 229 mln) en voor de resterende € 76 mln een gedeelte van de bestemmingsreserves Bereikbaarheid, Mobiliteit en Groene ambities.

Wilt u meer weten over de reserves, kijk dan in het Bijlagenboek '[Bijlage 1 Toelichting reserves](#)'.

Ontwikkeling van het vreemd vermogen

Het vreemd vermogen bestaat uit voorzieningen, vaste schulden met een looptijd van één jaar of langer, vlottende schulden met een looptijd korter dan één jaar, en de overlopende passiva. In onderstaand overzicht is het verloop van het vreemd vermogen sinds 2021 weergegeven.

Voorzieningen

De voorzieningen zijn per saldo afgenomen met € 1,6 mln. Dit wordt verklaard doordat het saldo van de vrijval van de voorziening voor persoonlijk opleidingsbudget (- € 3 mln) en de inzet van de voorzieningen voor gemaakte lasten (- € 1,5 mln) groter is dan de toevoegingen aan de diverse voorzieningen (€ 2,9 mln).

Vaste schulden met een looptijd $\geq$ 1 jaar

De vaste schulden met een looptijd $\geq$ 1 jaar zijn per saldo toegenomen met € 52,7 mln. Dit wordt verklaard door een uitgestelde storting van € 100 mln van twee leningen die reeds in 2020 waren aangetrokken minus € 47,3 mln dat is afgelost op langlopende leningen.

Vlottende schulden met een looptijd < 1 jaar

De vlottende schulden met een looptijd < 1 jaar zijn per saldo toegenomen met € 2 mln. Dit betreft nog te betalen facturen waarvan de lasten al in 2023 zijn verantwoord.

Overlopende passiva

De overlopende passiva zijn toegenomen met ruim € 16 mln. Dit wordt verklaard door een toename van € 19 mln aan diverse nog te betalen bedragen waarvan de lasten al wel in 2023 zijn verantwoord, waaronder subsidiebeschikkingen. Tegelijk is sprake van een afname van de van het Rijk vooruitontvangen middelen (specifieke uitkeringen) die in latere jaren tot besteding komen van ruim € 2 mln. Ook zijn de vooruitontvangen bedragen van derden, zoals huur die wij in rekening brengen, afgenomen met bijna € 1 mln.

Ambities

Ambitie 1 Samen werken aan Zuid-Holland

De provincie verbindt

De provincie vervult diverse rollen en taken als middenbestuurslaag tussen Europa, Rijk en gemeenten. De provincie is de bestuurslaag bij uitstek om bovenregionale vraagstukken op te pakken. Bijvoorbeeld op het gebied van milieu, recreatie en vervoer en voor alles wat de verbinding brengt tussen dorp en stad. De provincie is ook bij uitstek in staat om afstemming en verbinding tussen gemeenten te stimuleren. De provincie heeft vanuit haar bovenregionale rol zicht op maatschappelijke vraagstukken en de onderlinge verbanden, trends en best practices.

Complexe opgaven voor openbaar bestuur

De opgaven waar het openbaar bestuur voor gesteld staat, werden de afgelopen jaren onmiskenbaar complexer. Vooral de transitieopgaven, zoals sociaal domein, energietransitie en klimaatadaptatie, vragen om meer integraliteit en samenwerking tussen overheden en met de samenleving. Men vraagt om oplossingen, terwijl tegelijkertijd het probleem zich nog ontvouwt. Achteraf kunnen we pas vaststellen wat werkte en wat niet. De decentralisatie van taken (decentralisaties sociaal domein, straks Omgevingswet) bracht opgaven en bevoegdheden bovendien naar het lokaal niveau. De (financiële) verantwoordelijkheid van gemeenten nam hierdoor fors toe. Dit vraagt ook op lokaal niveau om meer kennis, expertise, betrokkenheid van de samenleving en een solide financiële huishouding om een bijdrage te kunnen leveren aan de maatschappelijke opgaven. Zonder een goed functionerende democratie en bestuur, en sterke gemeenten die hun taken goed kunnen uitvoeren, gaat het niet lukken om de grote maatschappelijke opgaven te realiseren.

We streven naar een effectief bestuur

Wij investeren in behoud en verbetering van de kwaliteit van het openbaar bestuur en onze democratie. Voor een goed werkende democratie zijn lokale en regionale media belangrijk. We streven ernaar dat het vertrouwen van inwoners in het openbaar bestuur groeit of op zijn minst gelijk blijft. Een goed openbaar bestuur begint bij onszelf. We staan voor effectief eigen bestuur, waarbij effectieve samenwerking op alle niveaus (met collega-overheden, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen, inwoners, PS-GS, regionaal, landelijk en Europees) het uitgangspunt is. Samen geven we vorm aan de identiteit van Zuid-Holland: veelzijdig, inclusief en vernieuwend. We vinden het belangrijk om zaken sneller uit te voeren. De opgaven zijn vaak complex. We betrekken daarom onze inwoners, organisaties en bedrijfsleven vroegtijdig bij besluitvorming. We stellen ons open en met vertrouwen op voor initiatieven vanuit de samenleving. We maken ruimte voor verschil, experimenten en maatwerk. Participatie verschilt per onderwerp en rol die we als provincie hebben. De volksvertegenwoordiging blijft het laatste woord houden. Wij zijn constructief, maar zijn ook duidelijk als iets niet kan.

Wat hebben we bereikt?

Beleidsdoel 1-1 Beter Bestuur

Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG)

Het ZH-PLG is ook de basis voor het Rijk om de middelen uit het Transitiefonds Landelijk Gebied en Natuur aan de provincies beschikbaar te stellen. Het gaat daarbij onder andere om middelen voor vernieuwende maatregelen en mogelijkheden voor aankoop, verplaatsing of verkleining van agrarische bedrijven, en groenblauwe dooradering (hoe droge landschapselementen (groen), en natte (blauw) samen een netwerk vormen). De provincie heeft beperkt eigen middelen voor vernieuwing, aankoop en cofinanciering van rijksregelingen.

Ook zetten we in op rijksmiddelen vooruitlopend op het Transitiefonds. Men verklaarde dit fonds na de val van het kabinet controversieel, en er is nog geen zicht op het beschikbaar komen ervan.

Het ZH-PLG kwam door zeer nauwe samenwerking met onze gebiedspartners, en een eenduidige aanpak, tot stand. De opgaven en uitdagingen zijn er namelijk zowel op het gebied van water en natuur, als landbouw en klimaat. Er ligt nu een toetsbaar voorontwerp voor het gebiedsprogramma ZH-PLG. Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten bespraken dit voorontwerp ZH-PLG, maar stelden het niet vast. Vervolgens legden we deze ter

toetsing voor aan het Rijk. In de aanbiedingsbrief bij het voorontwerp ZH-PLG voegden we de aandachtspunten van Provinciale Staten toe. Het voorontwerp deelden we ook met de gebieden en dient bovendien als basis voor de toekomstige budgetaanvraag bij het Rijk (aanvraag in te dienen op uiterlijk 1 april 2024 voor de subsidiabele periode 2024-2026). Deze rijksmiddelen komen beschikbaar via de begroting van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV).

Programma Stikstof

In Zuid-Holland liggen 13 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Binnen hun grenzen zijn provincies het bevoegd gezag hiervoor. De Vogel- en Habitatrichtlijnen beschermen de Natura 2000-gebieden. In enkele Natura 2000-gebieden in Nederland is het niet mogelijk om de door de richtlijnen beschermde soorten en habitats in stand te houden. Dit komt door verschillende drukfactoren, waaronder een te grote stikstofafzetting. De 3 pijlers voor uitvoering van het stikstofdossier bleven ook in 2023 staan: het herstellen van de natuur, het reduceren van stikstofuitstoot (zowel ammoniak als stikstofoxiden) en het mogelijk maken van maatschappelijke ontwikkelingen. De gebiedsgerichte aanpak voor de vermindering van ammoniak vindt plaats via het ZH-PLG. Het Rijk is verantwoordelijk voor legalisering van de meldingen onder het Programma Aanpak Stikstof (PAS). Daarnaast pakken we als provincie hier een actieve rol; de legalisering laat inmiddels al lang op zich wachten.

Beleidsdoel 1-2 Sterke Samenleving

Maatschappelijke ontwikkelingen zijn in toenemende mate verweven, complex en kennen vage grenzen. Een aanpak met standaardoplossingen en vaste procedures werkt niet. Vanuit de eigen bovenregionale rol heeft de provincie zicht op verwevenheid in vraagstukken, trends en bewezen aanpakmethoden ('best practices'). Vanuit die rol ontwikkelen we kennis en verbinden we partners.

In een sterke samenleving zijn overheden en bestuur in staat om zich aan te passen aan de eisen van deze tijd. Als zij dat niet doen, voelen verschillende groepen mensen zich niet meer betrokken bij onze samenleving en democratie. We vinden het daarom belangrijk dat inwoners zich vertegenwoordigd voelen en ruimte hebben voor participatie (zowel digitaal als fysiek). Dat vraagt van de hele provinciale organisatie om een alerte en lerende houding, die de energie en het oplossend vermogen uit de samenleving weet te benutten. We maken daarbij tijdig en transparant keuzes in het participatieproces en hanteren daarbij het '[participatiekompas](#)'.

We willen de kracht van de samenleving versterken door:

- Onze inwoners, organisaties en het bedrijfsleven vroegtijdig te betrekken bij besluitvorming en open te staan voor initiatieven vanuit de samenleving;
- Inzicht en kennis over maatschappelijke vraagstukken en 'best practices' te ontwikkelen en te delen.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Om de beleidsdoelen voor de ambitie te halen, vertaalden we elk beleidsdoel in een aantal beleidsprestaties. Die beschrijven we hieronder.

Beleidsdoel 1-1 Beter Bestuur

Beleidsprestatie 1-1-1 Sterke gemeenten

In 2023 werkten we samen met gemeenten en waterschappen aan het versterken van het openbaar bestuur in Zuid-Holland. We voerden activiteiten langs de 4 lijnen van het programma Beter Bestuur uit:

1. Effectief en presterend

Advisering en ondersteuning van 5 regio's vergden veel inzet in het proces rond de aanvraag van nieuwe Regio Deals. We gaven de aanzet voor de oprichting van Regio Deals Zuid-Holland: een werkplaats voor kennisuitwisseling en samenwerking tussen de regio's. We brachten de positie van onze regio's op het gebied van brede welvaart onder de aandacht bij het Rijk. Dit in het kader van de Regio Deals en het adviesrapport 'Elke regio telt'. We ondersteunden de nieuwe gemeente Voorne aan Zee, in de nazorg na de herindeling. In 2023

kwam ook het onderzoek naar het Bestuurlijke Regionale Ecosysteem (BRE) in Midden-Holland tot afronding. Begin 2024 zullen de onderzoekers hun eindrapport publiceren. Hierin vergelijken zij de effectiviteit van de bestuurlijke samenwerking in 10 Nederlandse regio's.

2. Responsief en verbonden

In 2023 ontstond het directienetwerk voor secretarissen en directeuren van gemeenten, waterschappen en omgevingsdiensten. Samen met de provinciesecretaris bespreken zij 2 keer per jaar de gezamenlijke uitdagingen in Zuid-Holland. Ook organiseerden we het jaarlijkse najaarscongres van de Vereniging van Zuid-Hollandse Gemeenten (VZHG) en de provincie Zuid-Holland. Het centrale thema hiervan was het functioneren van de democratie. Verder vond het tweedaagse jaarcongres van het Interprovinciaal Overleg (IPO) plaats. Hierbij konden nieuwe colleges en Statenleden van alle provincies elkaar, en de provinciale opgaven, leren kennen. Tot slot was er een goed bezocht webinar over de schaduwzijden van participatie.

3. Robuust en integer

Ook in 2023 bleef de druk op de decentrale overheden onverminderd groot. Voor en na de kabinetsformatie bracht men de (financiële) positie van decentrale overheden onder de aandacht bij het Rijk: men pleitte voor betere interbestuurlijke en financiële verhoudingen. We blijven als provincie Zuid-Holland, onder andere in IPO-verband, hierin een agenderende en activerende rol spelen. Daarom werken we in IPO-verband mee aan de uitwerking van het beleidskader decentraal bestuur van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Tegelijkertijd ondersteunden wij gemeenten door goede voorbeelden en handvatten te delen om met financiële onzekerheden om te gaan, zoals in onze Focus op Financiën-bijeenkomsten.

4. Lerend en innoverend

In 2023 bouwden we het kennis- en netwerkplatform '[Zuid-Holland Academie](#)' verder uit. Via dit platform voor volksvertegenwoordigers, bestuurders en ambtenaren worden bijeenkomsten en webinars georganiseerd. Hierbij staan leren en ontmoeten centraal. Een voorbeeld hiervan was een bijeenkomst voor griffiers onder leiding van hoogleraar Geerten Boogaard. Aan bod kwam hoe de Raad beter in stelling kan worden gebracht, en wat de griffiers hierin betekenen. In 2023 troffen we ook de voorbereidende werkzaamheden voor de Leergang Zuid Holland.

Het resultaat is dat in 2024 6 modules georganiseerd worden om van en met elkaar te leren. Dit geldt voor bestuurders, directieleden, leidinggevend, en jonge medewerkers van decentrale overheden in Zuid-Holland. Ook zijn de voorbereidingen voortgezet voor de ontwikkeling van een nieuw instrument voor gemeenten. Dit is in samenwerking met de Vereniging van Zuid-Hollandse Gemeenten (VZHG) en 3 pilot-gemeenten. Het instrument helpt gemeenten te focussen op zelfreflectie, om zo een objectief inzicht te krijgen in het eigen functioneren.

Beleidsprestatie 1-1-2 Vitaal provinciaal bestuur

Europa en internationale aangelegenheden

De voortdurende oorlog in Oekraïne heeft nog altijd een grote impact op Europa en de wereld. Vrede, stabiliteit en voedselzekerheid in Europa is hierdoor geen vanzelfsprekendheid meer. Deze geopolitieke situatie is van sterke invloed op de samenwerking in de Europese Unie (EU).

De Europese Commissie richtte zich in 2023 vooral op de digitale transformatie en de klimaattransitie. Zo nam de commissie maatregelen die moeten bijdragen aan het minder afhankelijk worden van landen buiten Europa. Bijvoorbeeld op het gebruik van kritische grondstoffen. Daarnaast zette zij vol in op het verminderen van de CO₂-uitstoot en het versnellen van de energietransitie.

De commissie benadrukt dat de energie-, voedsel-, en klimaatcrises de noodzaak voor de eerder ingezette beleidskeuzes alleen maar vergroten, zoals de EU Green Deal al vermeldde. Dit vraagt om een andere en meer integrale aanpak dan men uit het verleden kent. Met de Europese verkiezingen in juni 2024 in het vooruitzicht, stond het tweede deel van 2023 vooral in het teken van het afronden van lopende Europese wetgeving. We pakken de provinciale opgaven steeds meer integraal op. Zo zien wij de energietransitie in meerdere opgaven

terugkomen. Zoals in de verduurzaming van de landbouw, het Haven en Industrieel Complex en het ombouwen van bijvoorbeeld de binnenvaartschepen. Maar ook de hoeveelheid, beschikbaarheid en de kwaliteit van het water, krijgt veel aandacht in zowel Europa als de provincie. De circulaire transitie speelt een grote rol in het economisch cluster, zoals in de tuinbouw. Daarnaast draagt het ook bij aan meer hergebruik van noodzakelijk grondstoffen, en een vermindering in het toepassen van deze materialen.

We werkten samen met onze regionale en Europese partners aan onze opgaven. Dit deden we niet alleen met regionale partners vanuit de overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen, zoals met Havenbedrijf Rotterdam. Ook binnen de thematische netwerken behartigden we de Zuid-Hollandse belangen. Zoals binnen het Comité van de Regio's en het Europees Chemisch Netwerk.

Via een samenwerking met Vlaanderen en Noordrijn-Westfalen vinden we gelijkgestemde regio's die vergelijkbare maatschappelijke opgaven hebben. In Brussel werken we samen met Nederlandse provincies, maar ook met andere Europese regio's. Zo behartigen we de Zuid-Hollandse belangen bij de Europese instellingen.

Tijdens de Europese Week van de Steden en Regio's organiseerden we een werkbezoek aan Brussel. Gedeputeerde Staten en een deel van Provinciale Staten versterkten de banden met onze Europese relaties, en brachten onze belangen over.

Samenwerking met niet-EU-partners bevordert zowel de internationalisering van Zuid-Hollandse bedrijven, als de kennisdeling. In 2023 vonden de meeste activiteiten met regio's in China plaats. Uit China ontvingen we 7 delegaties en we organiseerden 5 matchmakings en seminars. Buiten China ontvingen we enkele andere overheidsdelegaties. Het ging hierbij bijvoorbeeld om kennisdeling over bestuurlijke inrichting en watermanagement. De activiteiten met China voerden we uit binnen het door Provinciale Staten vastgestelde Kader voor de Relatie met China. Dit verankert hoe de provincie economische risico's beheerst en mensenrechten hierin meeneemt. In 2023 vond een evaluatie van de relatie met China plaats. Deze komt begin 2024 beschikbaar en geeft aan hoe het Kader heeft gefunctioneerd. De kosten met betrekking tot de relatie met China in 2023 (vallend binnen de beleidsprestatie 1-1-2 en beleidsdoel 4-1) waren € 155.118

De impact van de EU-subsidies op onze regio is niet te onderschatten. In 2023 werden de eerste cijfers voor de EU-programmaperiode (2021-2027) bekend. In de eerste 2 jaar van deze periode namen 434 unieke Zuid-Hollandse partijen deel aan 1.076 EU-projecten. Gezamenlijk ontvingen deze partijen ruim €868 miljoen aan EU-middelen. Dit is een aanzienlijke stijging ten opzichte van het Zuid-Hollands aandeel van hetzelfde jaar in de vorige programmaperiode. Zo verdubbelde het bedrag bijna, en steeg het aantal projecten met de helft. Dit terwijl de middelen beschikbaar vanuit de EU ongeveer gelijk bleven. De provincie droeg bij aan dit succes via de 4 rollen die het heeft in EU-subsidieprogramma's. In de paragraaf EU-subsidies omschrijven we welke rollen wij als provincie innemen op EU-programma's en wat dat betekende voor onze inzet in 2023.

IPO

Het Interprovinciaal Overleg (IPO) behartigde in 2023 de gezamenlijke belangen van de provincies. Dit deed zij in 'Den Haag', naar het Rijk, en in 'Brussel', naar de Europese Unie. In de verschillende Bestuurlijke Adviescommissies van het IPO komt men tot gezamenlijke standpuntbepaling van de 12 provincies op de diverse dossiers. Voorbeelden van grote dossiers van de afgelopen periode zijn: de Omgevingswet, de provinciefinanciën, overbelasting van het elektriciteitsnet, varend ontgassen en ov-tarieven. Concreet bestaat de lobby onder andere uit bestuurlijke overleggen met de departementen en brieven aan de Tweede Kamer. In het IPO staan we stil bij de rol en de positie die de provincies hebben in de 3 grote transities in de fysieke leefomgeving: wonen/bereikbaarheid, natuurlijk/landbouw/stikstof, en energie/klimaat. De randvoorwaarden die nodig zijn voor de provincies om hun rol te pakken, hebben betrekking op wetgeving en financiën. Hiervoor is en wordt herhaaldelijk aandacht gevraagd bij het Rijk. De Zuid-Hollandse gedeputeerden namen het afgelopen jaar deel aan de thematisch georganiseerde bestuurlijke adviescommissies. Na de start van de nieuwe GS nam gedeputeerde Potjer namens Zuid-Holland zitting in het IPO-bestuur. CdK Jaap Smit is de voorzitter van het IPO. In 2023 vond het IPO-jaarcongres in Zuid-Holland plaats.

Commissaris van de Koning (CdK)

De commissaris van de Koning voerde in 2023 zijn rijkstaken uit. De CdK legt voor de uitvoering van deze eigenstandige taken en bevoegdheden verantwoording af aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). In algemene zin was er in het jaar 2023 (extra) aandacht om opvangplaatsen voor asielzoekers te realiseren.

WOO

In 2023 ontvingen wij wederom met regelmaat complexe en/of politiek-bestuurlijk gevoelige Woo-verzoeken. Deze verzoeken zijn vaak omvangrijk. Samen met de reguliere Woo-verzoeken vragen zij om voortdurende bijsturing en optimalisering van het (digitale) Woo-proces. Alleen zo kunnen wij deze verzoeken efficiënt behandelen. Tevens zoeken we in samenwerking met Informatisering & Automatisering (I&A) naar een nieuw programma: dit helpt ons bij het anonimiseren van documenten waarbij we onder meer persoonsgegevens kunnen weglakken.

Weerbaarheid tegen ondermijning en BIBOB

Weerbaarheid tegen ondermijnende criminaliteit en integriteitschendingen is een urgent maatschappelijk vraagstuk. De vermenging van boven- en onderwereld is een gevaar voor onze rechtstaat en vermindert het vertrouwen in de overheid. Daarom dienen wij als gezamenlijke overheden te weten waar we kwetsbaar zijn. We dienen beheersmaatregelen te treffen om weerbaar te zijn tegen oneigenlijk gebruik van publieke gelden en oneigenlijke druk op bestuur en organisatie.

Binnen het samenwerkingsverband Regionale Informatie Expertise Centrum (RIEC) voeren overheden een samenwerkingsagenda uit, gericht op het voorkomen en bestrijden van ondermijnende criminaliteit. We werken als provincie nadrukkelijk samen op de thema's Bibob, ondermijning in het buitengebied en weerbaar, integer bestuur. Gelden van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) ondersteunen in het bijzonder de weerbaarheid van kleine(re) gemeenten. Zij besteedden dit in 2023 aan trainingen en een e-learning over integriteit en ondermijning. Daarnaast ging er geld naar het starten van een interventieteam dat zich richt op integrale handhavingsacties. Als provincie droegen we ook bij aan het versterken van de informatiepositie van de samenwerkende partners: we werkten mee aan risicoanalyses en organiseerden en faciliteerden kennis- en netwerkbijeenkomsten.

De provincie wil ook misbruik van de provinciale faciliteiten en regelgeving voorkomen en past daarvoor onder meer de Wet Bibob toe. Dat vraagt om bewustzijn van risico's en het treffen van beheersmaatregelen. In 2023 zetten wij opnieuw hierop in met presentaties bij vakafdelingen en in het inwerkprogramma voor nieuwe medewerkers.

In het kader van de Wet Bibob voeren wij onderzoeken uit op de gebieden die de Wet Bibob ons toestaat. Daarnaast houden wij nauw contact met de vakafdelingen om hen bewust te maken van risico's van (infiltratie door) georganiseerde criminaliteit. Over de werkzaamheden van team Bibob brengen wij jaarlijks een verslag uit.

Net als in 2022 organiseerde het team Bibob, in samenwerking met RIEC Den Haag en RIEC Rotterdam, in 2023 een netwerkbijeenkomst. Hierbij stelden we gemeenten in de gelegenheid om met elkaar de verbinding aan te gaan en kennis te delen over Bibob-vraagstukken. Waar wij in 2022 voornamelijk inzetten op juridische vraagstukken, kozen wij er in 2023 bewust voor om meer praktijksituaties met elkaar te delen. Dit met het doel om als overheden van elkaar te leren en elkaar te kunnen vinden in vergelijkbare situaties.

Public Affairs

Team Public Affairs zette zich in 2023 in om Gedeputeerde Staten en de ambtelijke organisatie zo goed mogelijk te bedienen ten aanzien van de landelijke politiek. Naast het op de hoogte houden over de ontwikkelingen

behartigde ze ook de belangen van de provincie bij de Tweede Kamer. Zo leverde ze actief inbreng op thema's als stikstof/Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG), Wonen, de financiële situatie van decentrale overheden, en het vervoer van gevaarlijke stoffen per spoor.

Daarnaast laaide in 2023 de maatschappelijke discussie op over het beschermen van inwoners tegen schadelijke uitstoot van bedrijven. Dit onderwerp stond hoog op de politieke agenda, zowel in de Provinciale Staten als in de Tweede Kamer. Bij een rondetafelgesprek op 14 september brachten gedeputeerden de positie van de provincie Zuid-Holland actief voor het voetlicht.

2023 was een politiek bewogen jaar. Naast de Provinciale Statenverkiezingen op 15 maart viel het kabinet Rutte 4 op 7 juli. Deze kabinetsval leidde tussentijdse verkiezingen voor de Tweede Kamer in.

In de zomer van 2023 leverden we inbreng voor de verkiezingsprogramma's van alle politieke partijen. Ook voor de kabinetsformatie was er actieve inbreng vanuit de provincie Zuid-Holland. Met een formatiedocument deden we een aanbod, met onze inzet op een aantal thema's die raken aan een belangrijk thema van de verkiezingen: bestaanszekerheid. Denk hierbij aan een betaalbare woning voor iedereen, toegankelijk en betaalbaar openbaar vervoer, investeren in brede welvaart, en een sterke, regionale economie.

Waar mogelijk werken we samen met het IPO of individuele provincies om onze boodschappen kracht bij te zetten. Ook zetten we in op het versterken van de relaties tussen de provincie en Zuid-Hollandse gemeenten en organisaties: zo zetten we het Zuid-Hollandse belang zo sterk mogelijk neer.

Inclusief Zuid-Holland

In samenwerking met Kennis Zuid-Holland leverden we in 2023 een breed toegankelijk digitaal platform voor kennisdeling en ontmoeting op.

Festival van de Toekomst

In 2023 vond er geen Festival van de Toekomst plaats. De provincie Zuid-Holland nam als partner wel deel aan het Impact Fest, georganiseerd door de gemeente Den Haag. In het najaar van 2024 vindt de volgende editie van het Festival van de Toekomst plaats.

Omgevingsbeleid

Het Omgevingsbeleid (Omgevingsvisie, -programma, -verordening) is actueel en op orde voor de invoering van de Omgevingswet. Daarnaast kregen de beleidscyclus en de ondersteuning op beleidsparticipatie, monitoring, evaluaties, beleidsinformatie, digitale planvorming en milieu-effectrapportages (MER) vorm. Deze overgang van tijdelijk naar structureel, verklaart ook het tekort dat vorig jaar ontstond.

Omgevingswet

Alle inspanningen richtten zich op de voorbereiding van de invoering: digitale systemen op orde brengen en werkprocessen inrichten. Dit geldt voor zowel intern, als voor partners zoals omgevingsdiensten, waterschappen en gemeenten.

Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG)

Vanuit de gebiedsgerichte aanpak uit het ZH-PLG binnen de 3 kerngebieden (Veenweidegebied, Zuid-Hollandse Delta en Kust- en Duingebied)startten we met de uitwerking van het voorontwerp ZH-PLG naar een projectportfolio op maatregelpakketniveau. Dit gebeurde op een integrale wijze (samenhang tussen water, natuur, klimaat en landbouw) en vooral samen met alle partners in de gebieden. Dit is de basis voor de aanvraag van de Rijksbijdrage die vooruitloopt op het nog te vormen toekomstig Transitiefonds, waarbij een eerste vertaalslag is gemaakt naar uitvoerbare projecten met een heldere scope, planning en raming. Waar mogelijk deden we kansrijke grondaankopen en startten we versnellingsprojecten, vooralsnog voorgefinancierd uit de PZH-middelen voor het ZH-PLG.

De provincie verwierf het afgelopen jaar vastgoed en/of grond, in totaal 268.565 m². Het betreft voornamelijk erven en opstallen. De aangekochte gronden houden we tot nadere besluitvorming over de bestemming aan.

Programma Stikstof

- In samenwerking met de gebiedsgerichte uitvoering van het ZH-PLG, landbouw, natuurontwikkeling en grondzaken ondernamen we diverse activiteiten. Dit om te komen tot kaders voor ammoniakvermindering en het benutten van kansen die zich in de gebieden voordoen.
- In samenwerking met Boeren met Perspectief (Nieuwkoop) startten we een pilot rondom het meten en monitoren van stalmaatregelen en innovaties. Dit om zo een gedeeld beeld te krijgen en het potentieel van stikstofvermindering beter in beeld te brengen.
- Aanpak legalisatie PAS-melders: samen met de Omgevingsdienst Haaglanden (ODH) maakten we inzichtelijk wat er voor welke PAS-melders moet gebeuren om tot legalisatie te komen. Daarnaast startten we samen met de gemeente in Midden-Delfland een pilot. Hierin onderzoeken we in hoeverre een gezamenlijke aanpak van uitwisseling van saldogevers (stoppende boeren) en saldonemers (PAS-melders, interimers) haalbaar is.
- We zetten de Depositiebank algemeen Zuid-Holland op. Hierin kunnen de provincie en gemeenten stikstofruimte plaatsen, om diverse maatschappelijke ontwikkelingen waarvoor stikstofruimte benodigd is, te faciliteren. In overleg met Omgevingsdienst Haaglanden (ODH) stelden we de Beleidsregel op.
- Er waren verschillende bijeenkomsten alsook een evaluatie van de sectortafel Stikstof. Hierbij vond overleg plaats tussen alle betrokken sectoren (zowel ten behoeve van ammoniak- als NOx-reductie). Hiermee vergrootten we het wederzijds begrip en zijn gezamenlijke acties besproken.
- Vanuit de actielijnen team Haven Industrieel Complex (HIC), Mobiliteit, en verduurzamen stedelijk netwerk en mobiliteit maakten we inzichtelijk welke mogelijkheden er zijn voor stikstofvermindering, en welke behoefte er is aan stikstofruimte om ontwikkelingen mogelijk te maken.
- Samen met Grondzaken werkten we aan het verkrijgen van inzicht in het gebruik van de Depositiebank voor Zuid-Holland. Dit voor zover het gaat om de relatie met vergunningverlening, het stoppen van ruimte in de bank en het inzetten van ruimte uit de bank.
- We maakten afspraken voor het opzetten van een instrument om gemeenten te ondersteunen in het verkrijgen van inzicht in de benodigde stikstofruimte voor woningbouw.
- Samen met Landbouw zetten we de eerste stappen om tot een brede subsidie te komen voor boeren, voor voer- en managementmaatregelen en stalinnovaties.
- De NOx-monitor kwam tot ontwikkeling en we brachten de eerste rapportage 'Provincie Zuid-Holland Monitor emissies NOx, trend 1990-2021' uit. Deze rapportage geeft inzicht in de uitstoot van stikstofoxiden (NOx) voor de verschillende sectoren in Zuid-Holland.
- Met behulp van ruimte uit de stikstofbank voor de haven, verleenden we een vergunning voor de uitbreiding van SIF. Dit is een fabrikant van onderdelen van windturbines op zee, en een bedrijf dat van groot belang is voor de energietransitie in Nederland.
- Samen met het Rijk werken we aan de maatwerkaanpak. De maatwerkaanpak richt zich zowel op de CO₂- als de stikstofreductie (NOx) en draagt zo bij aan het behalen van het landelijke reductiedoel van 38%. In deze maatwerkaanpak maken we met de bedrijven afspraken over maatregelen en investeringen om deze reductiedoelstellingen te realiseren. De provincie zette stevig in op afspraken over NOx-reductie, wat ertoe leidde dat meerdere bedrijven doelen voor NOx-reductie formuleerden. Inmiddels ondertekenden we met 6 bedrijven Expressions of Principles (EOP) (Nobian, Shell, BP, Lyondell, OCI en Air Liquide). Met Nobian doorliepen we inmiddels ook de tweede fase van het traject, en tekenden we een Joint Letter of Intent (JLOI).
- Samen met de Rotterdamse haven en het Rijk spannen we ons in om energietransitie projecten die vertraagd worden door de stikstofproblematiek zoveel mogelijk te ondersteunen. De energietransitie zorgt uiteindelijk voor het terugdringen van de stikstof-emissies.
- In samenwerking met Landbouw werkten we aan berekeningen voor uitstootlimieten van ammoniak. Dit bespraken we in een eerste sessie met boeren in 3 verschillende gebieden.

Beleidsdoel 1-2 Sterke Samenleving

Beleidsprestatie 1-2-1 Innovatieve participatie en communicatie

In 2023 experimenteerden we met een nieuwe participatievorm: het burgerberaad G1000Zuid-Holland. Hierbij gingen 360 ingelote inwoners van Zuid-Holland met elkaar in gesprek. Zij formuleerden adviezen over wonen, de toekomst van het platteland en leefbaarheid, verkeer en vervoer. Het burgerberaad vond plaats van januari tot en met maart 2023. In totaal kwamen er 113 beslispunten uit voort. Momenteel werken we de beslispunten verder uit. Er is maandelijks contact met deelnemers en geïnteresseerden over de voortgang.

In 2023 deden we een interne evaluatie over het burgerberaad. We nemen deze kennis mee voor toekomstige burgerberaden en andere participatietrajecten. Daarnaast organiseerden we verschillende participatietrajecten, zoals die rondom de Ruimtelijke Puzzel. De uitvraag hiervoor ging via een online enquête van Populytics. Hier volgden meer dan 5800 reacties op. Er waren bewonersbijeenkomsten rondom een onderzoek naar de rol van de provincie Zuid-Holland ten tijde van de slavernij. Tijdens deze bijeenkomsten is een groep van inwoners en andere geïnteresseerden, betrokken bij de voortgang van het onderzoek.

In 2023 startten we ook een pilot met POL, een tool om inzicht te krijgen in de mening van een grote groep mensen. Het doel is om te kijken hoe we dit binnen de overheid kunnen inzetten. Verschillende overheden sloten hierop aan.

Beleidsprestatie 1-2-2 Maatschappelijke ontwikkelingen

De provincie wil de toegang tot kennis en het verder ontwikkelen, uitwisselen en borgen van strategische kennis binnen de provinciale organisatie versterken. Dat doen we met het programma Kennis Zuid-Holland. En wel op 4 manieren;

Samen

We organiseren een continu proces van gezamenlijke programmering en afstemming van strategische kennisactiviteiten. Die activiteiten omvatten onder meer de uitvoering van onderzoeken en versterken van de relatie met kennisinstellingen. Doorwerking van strategische kennis naar provinciale opgaven en beleid is hier een belangrijk onderdeel van.

Toegankelijk

We brengen strategische kennisproducten bij elkaar en maken ze digitaal vindbaar voor de interne organisatie en externe partners. Verder hebben we een loketfunctie en voeren we een gezamenlijke communicatiestrategie uit.

Podium

We werken aan een toekomstbestendige ontmoetings- en debatfunctie.

Vak-ontwikkeling

We werken aan de verdere ontwikkeling van de instrumentenbox en de ontwikkeling van Kennis Zuid-Holland als kennisexpert.

Resultaten 2023

Programmering

In 2023 maakten we een gezamenlijke programmering van strategische kennisproducten (trends, onderzoek en debat) voor 2024. We voerden 2 jaarthema's als rode draad door het programma: 'Brede welvaart' en 'Kwaliteit openbaar bestuur'. Brede welvaart is onderdeel van het nieuwe coalitieakkoord en van het provinciale beleid.

Onderzoeken

Er was sprake van verschillende onderzoeken en verkenningen die ambities overstijgen. Sommige daarvan ronden we in 2023 af, andere startten we en/of namen we in voorbereiding.

Afgeronde onderzoeken:

- [Toekomst voedselsystemen in Zuid-Holland](#)
- [Beweegvriendelijk Zuid-Holland](#)
- [Sociale gevolgen van de transitie naar een circulaire samenleving](#)
- [Doorwerking van het slavernij- en koloniale verleden en wegen naar erkenning](#)
- [Getekend voor Hollands Glorie: slavernij in de geschiedenis van de provincie Zuid-Holland](#)
- Polarisatie in de provincie Zuid-Holland

Gestarte onderzoeken (nog niet afgerond):

- [Brede Welvaart: doorvertaling naar Zuid-Holland](#)
- [Publieke platformen](#)
- [Kansen voor een carbonpositieve economie](#)
- [Integrale aanpak veiligheid](#)
- Handelsperspectieven doorwerking koloniaal en slavernijverleden
- Sociale verschillen en overeenkomsten in Zuid-Holland (follow-up van 2018)

Onderzoeken in voorbereiding genomen:

- Effectieve subsidieverstrekking voor grote maatschappelijke opgaven en transities
- Stikstof en waterkwaliteit
- Nimby's van de toekomst
- Toeristische/recreatieve bestemmingen in balans
- Transitie landbouw
- Snelstudies Kansen voor Zuid-Holland
- Modellen en richtlijnen in beleid

Communicatie en doorwerking

De strategische kennis verspreiden we op verschillende manieren, passend bij de doelgroep. Zo maakten we podcastuitzendingen over thema's die de programmering van Kennis Zuid-Holland raken. In 2023 waren dit afleveringen over:

- Brede welvaart: [Brede Welvaart-Just do it!](#), [Brede Welvaart-Een kompas op toekomstbestendig mee te navigeren](#);
- [Menselijke maat in de dienstverlening](#);
- [Participatie & vertrouwen in het openbaar bestuur](#);
- [Koloniaal en slavernijverleden provincie Zuid-Holland](#).

De doorwerking van onderzoeksresultaten stimuleren we op een meer interactieve manier via ontmoeting en debat.

Ontmoeting en debat

We organiseerden bijeenkomsten over signalerende en/of actuele maatschappelijke ontwikkelingen. In 2023 waren dit er 13, variërend van de kinderburgemeester, kansen voor mobiliteit, koloniaal verleden, klimaat, tot en met brede welvaart. In maart, april en juni waren er bewonersbijeenkomsten over het koloniale verleden. Dit leidde in juni tot excuses van de Commissaris van de Koning.

In de lezingenreeks Denkers van Waarde was Kathleen Ferrier te gast over hoe we van een verdeeld verleden een gedeeld verhaal maken, en een gedeelde toekomst tegemoet gaan.

Relatie kennisinstellingen

We versterkten de relatie en samenwerking met de Zuid-Hollandse kennisinstellingen verder. Met dat uitgangspunt gingen we voor een langere periode een samenwerking aan met de Universiteit Leiden. De

samenwerking krijgt vorm rondom een drietal promotieonderzoeken. Het onderzoeksterrein richt zich op de kwaliteit van het (decentraal) openbaar bestuur in een verdeelde samenleving.

Vakontwikkeling

We ontwikkelden onze expertise over strategische kennisontwikkeling verder. Dit deden we bijvoorbeeld door deelname aan activiteiten van de Stichting Toekomstbeeld der Techniek, en van SURF – coöperatie van onderwijs- en onderzoeksinstituten. Maar ook via de al genoemde samenwerking met kennisinstellingen en door de organisatie van masterclasses door hoogleraren.

Wat heeft dat gekost?

Inleiding

'Wat heeft dat gekost' bestaat uit 2 delen:

- Opbouw en verloop lasten
- Overzicht baten en lasten

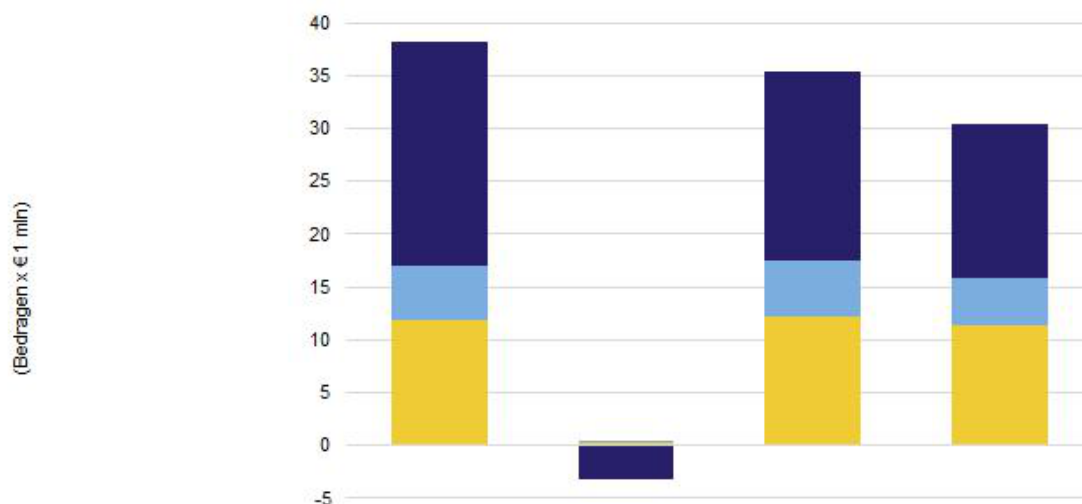
'Wat heeft dat gekost' vatten we samen in 1 tabel. Provinciale Staten hebben budgetrecht op het niveau beleidsdoel. Daarom schrijven we de toelichtingen ook op de verschillen per beleidsdoel binnen een ambitie. De verschillen op beleidsprestaties vermelden we daarnaast ter informatie.

Opbouw en verloop lasten

Onderstaande grafiek geeft weer hoe de lasten van de ambitie zijn opgebouwd.

- Arbeidskosten: betreft de loonkostenformatie zoals opgenomen onder A in de paragraaf Arbeidscapaciteit
- Kapitaallasten: betreft de kapitaallasten als gevolg van een investering
- Subsidies en inkomensoverdrachten: betreft de lastneming van subsidies en daarnaast bijdragen aan met name andere overheidsinstellingen
- Overige lasten: betreft de lasten die we niet rekenen tot de hiervoor genoemde categorieën

Opbouw en verloop van de lasten - Ambitie 1

	Originele Begroting 2023	Bijstellingen	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023
Totaal	38,2	-2,8	35,3	30,4
Overige lasten	21,2	-3,3	17,9	14,6
Subsidies en inkomensoverdrachten	5,2	0,2	5,3	4,5
Kapitaallasten	-	-	-	-
Arbeidskosten	11,8	0,3	12,1	11,4

Overzicht baten en lasten

(bedragen x € 1.000)	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil begroot vs realisatie
Lasten					
Beleidsdoel 1-1 Beter bestuur					
1-1-1 Sterke gemeenten	1.088	-51	1.038	856	181
1-1-2 Vitaal provinciaal bestuur	34.733	-3.121	31.612	26.090	5.522
Totaal beleidsdoel 1-1	35.821	-3.172	32.649	26.946	5.704
Beleidsdoel 1-2 Sterke samenleving					
1-2-1 Innovatieve participatie en communicatie	27	0	27	19	8
1-2-2 Maatschappelijke ontwikkelingen	2.313	329	2.642	3.462	-820
Totaal beleidsdoel 1-2	2.340	329	2.669	3.481	-812
Totaal Lasten	38.161	-2.843	35.318	30.427	4.892
Baten					
Beleidsdoel 1-1 Beter bestuur					
1-1-2 Vitaal provinciaal bestuur	135	2.767	2.902	3.139	238
Totaal beleidsdoel 1-1	135	2.767	2.902	3.139	238
Totaal Baten	135	2.767	2.902	3.139	238
Saldo lasten en baten Ambitie 1	38.026	-5.609	32.416	27.287	5.129

Toelichting afwijkingen

Toelichting lasten

Beleidsdoel 1.1 Beter Bestuur

Diverse taken Bestuur € 0,9 mln (v) Bestaand beleid

Binnen de diverse taken is sprake van lagere uitgaven dan begroot. Het betreft onder andere:

- Kosten CdK rijkstaken: € 0,2 mln
- Weerbaarheid, integriteit en Bibob: € 0,2 mln
- Europese netwerken: € 0,2 mln
- Kosten Kabinet: € 0,2 mln
- Wet Open Overheid (WOO): € 0,1 mln

De lagere uitgaven ontstaan door het niet doorgaan van geplande (kennis-)bijeenkomsten, efficiëntere inzet van middelen en vertraging in uitvoering van taken (o.a. kosten asielopvang).

Stikstof € 0,6 mln (v) Bestaand beleid

In 2023 realiseerden we circa € 0,3 mln lagere lasten voor onderzoek, omdat we een deel van het onderzoek realiseerden in ambitie 5 (Versterken natuur in Zuid-Holland) en daar ten laste brachten. Daarnaast vielen de lasten voor de programmakosten en inhuur € 0,3 mln lager uit, omdat er minder lasten zijn doorberekend en omdat we rekening hielden met onverwachte uitgaven die zich niet voordeden

ZH-PLG € 3,8 mln (v)	Bestaand beleid
<p>In 2023 realiseerden we € 3,8 mln lagere lasten voor de uitvoering van het ZH-PLG. De onderuitputting verklaren we met name doordat we de voor 2023 in de prognose opgenomen subsidies nog niet verleenden. Het betreft de subsidies voor Klei in Veen, Natuurlijk onderhoud en beheer van watergangen en oevers, Biodiversiteit sloot en rand in de Alblasserwaard -- Vijfheerenlanden, Proeftuin Krimpenerwaard, Walstroom en Bos en bomen in Voorne-Putten. De verlening zal later plaatsvinden.</p>	

Apparaatslasten € 0,3 mln (v)	Bestaand beleid
<p>Voor toelichting zie paragraaf Arbeidscapaciteit.</p>	

Beleidsdoel 1.2 Sterke Samenleving

Omgevingsbeleid € 1,3 mln (n)	Bestaand beleid
<p>In aanloop naar de invoering van de Omgevingswet per 1 januari 2024 realiseerden we incidenteel hogere lasten ter grootte van € 1,3 mln. We leverden extra inzet om het Omgevingsbeleid (Omgevingsvisie, Omgevingsprogramma, Omgevingsverordening) actueel te maken en op orde te krijgen voor de invoering van de Omgevingswet. Daarnaast gaven we vorm aan de beleidscyclus en de ondersteuning op beleidsparticipatie, monitoring, evaluaties, beleidsinformatie, digitale planvorming en milieu-effectrapportages (MER). Deze overgang van tijdelijk naar structureel verklaart ook de overschrijding die in 2023 ontstond.</p>	

Agenda Kennis Zuid-Holland € 0,4 mln (v)	Bestaand beleid
<p>We verklaren de onderbesteding door een vertraging in de uitvoering van enkele onderzoeken. We benutten de beschikbare capaciteit voor andere werkzaamheden binnen de diverse ambities als gevolg van prioritering.</p>	

Toelichting baten

Beleidsdoel 1.1 Beter Bestuur

Diverse kleine afwijkingen € 0,2 mln (v)	Bestaand beleid
<p>Het voordelige verschil betreft diverse kleine afwijkingen.</p>	

Instrumentarium

Reserves

Niet van toepassing.

Betrokkenheid van Verbonden Partijen

Door samenwerking als onderdeel van Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO) & BIJ12, de vier Randstadprovincies (Regio Randstad in Brussel, P4) en het Huis van de Nederlandse Provincies in Brussel gaat Zuid-Holland strategische allianties aan om onder meer relevante wet- en regelgeving te beïnvloeden. Het IPO-bureau startte in 2017 met de doorontwikkeling van de organisatie en een verbeterslag in de IPO-samenwerking.

Randstedelijke Rekenkamer

Provincies dienen op grond van de Wet dualisering provinciebestuur met ingang van 1 januari 2005 een rekenkamer te hebben ingesteld of regels te hebben vastgesteld inzake een rekenkamerfunctie. De provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht en Flevoland richtten een gezamenlijke onafhankelijke rekenkamer op ingevolge de Wet gemeenschappelijke regelingen.

Subsidies

[Zie paragraaf Subsidies, Ambitie 1.](#)

Ambitie 2 Bereikbaar Zuid-Holland

Best bereikbare provincie

Zuid-Holland is de toegangspoort en de best bereikbare regio van Europa. We danken een groot deel van onze welvaart aan deze bijzondere positie.

Zowel voor personen- als voor goederenvervoer beschikken we over goede netwerken, waaronder de grootste en modernste haven van Europa. We bieden kansen voor innovatieve vormen van mobiliteit en hebben de hoogste ov-reizigerstevredenheid van Nederland. Daarnaast hebben we een innovatieve aanpak voor beheer en onderhoud van onze infrastructuur. Onze inzet op energieneutrale infrastructuur is uniek voor Nederland. We zorgen met onze aanpak voor een robuuste, toekomstbestendige inrichting van de mobiliteit in Zuid-Holland. Mobiliteit is meer en meer een drager en oplossing voor maatschappelijke opgaven. Bij mobiliteitsoplossingen betrekken we onze klimaatambities, ruimtelijke vraagstukken, verkeersveiligheid, een gezonde en inclusieve samenleving, innovatie en de energietransitie.

Het wordt steeds drukker

Onze sterke bereikbaarheidspositie staat onder druk. Economische groei, een groeiende bevolking en een trek naar de stad zorgen voor toenemende drukte op de bestaande infrastructuur voor zowel goederen- als personenvervoer. Door deze ontwikkelingen slibben de wegen dicht, loopt het openbaar vervoer vol en zien we de eerste fietsfiles ontstaan. Tegelijkertijd staat de bereikbaarheid van de landelijke gebieden onder druk. Wij willen dat iedereen in Zuid-Holland op een duurzame, snelle en makkelijke manier van huis naar werk, opleiding of vrijetijdsbestemming kan reizen, waarbij voorspelbaarheid en betrouwbaarheid van de reistijd belangrijk is. Of je nu met de fiets, het openbaar vervoer, de auto, over het water, lopend of een combinatie daarvan naar je bestemming wilt.

De reiziger in Zuid-Holland wil maximale keuzevrijheid om zo een goede en betaalbare reis van deur tot deur te kunnen maken. Daarnaast zijn er tal van technologische ontwikkelingen gaande waarvan de impact nog onzeker is: autonoom rijden, digitalisering van systemen, de opkomst van Smart Mobility. Deze ontwikkelingen hebben grote invloed op de wijze waarop mobiliteit in Zuid-Holland zich ontwikkelt. De energietransitie zorgt voor de opkomst van alternatieve brandstoffen die voor minder of geen CO₂-uitstoot zorgen. De vraag naar schone en slimme distributie neemt toe, ook omdat consumenten steeds vaker inkopen online doen en deze thuis laten bezorgen.

De dalende trend in het aantal dodelijke verkeersslachtoffers is over en het aantal ernstig gewonden in het verkeer stijgt. Ieder verkeersslachtoffer is er één te veel. *Wij maken een punt van 0 verkeersslachtoffers.*

We streven naar efficiënte, veilige en duurzame mobiliteit

De samenleving vraagt om schone en veilige mobiliteit. Schone mobiliteit draagt bij aan de gezondheid van onze inwoners en zorgt ervoor dat steden aantrekkelijker worden voor inwoners en bedrijven. De opgave van de provincie is om mobiliteit efficiënt, veilig en duurzaam te laten plaatsvinden, over weg, water en spoor. Daarmee zorgen wij voor een bereikbaar Zuid-Holland.

Wat hebben we bereikt?

Beleidsdoel 2-1 Snel van A naar B

In 2023 lijkt de mobiliteit en de spitsdrukte op de weg verder te zijn toegenomen tot een vergelijkbaar niveau van voor corona. Het gebruik van de elektrische fiets nam fors toe, maar daar staat tegenover dat er minder wordt gefietst met een gewone fiets. Het totaalvervoer van goederen nam licht af door bijvoorbeeld inflatie en de oorlog in Oekraïne. Het gebruik van het openbaar vervoer neemt weliswaar weer toe sinds de afschaffing van de coronamaatregelen, maar deze groei verloopt langzamer dan bij de auto: het aantal reizigers is nog onder het niveau van 2019. Het openbaar vervoer heeft meer dan andere vervoerwijzen te maken met de effecten van structureel meer thuiswerken en digitaal vergaderen sinds de coronapandemie.

De Tweede Kamer besloot in 2023 om structurele middelen beschikbaar te stellen voor het openbaar vervoer (verlaging tarieven en verhoging kwaliteit). Dit deed zij om het openbaar vervoer draaiend te houden en aantrekkelijker te maken. Regionale overheden in Zuid-Holland (waaronder de provincie) krijgen een deel van deze middelen voor het regionaal openbaar vervoer zoals trein, metro, tram en bus.

Om de mobiliteitsgroei op te vangen en ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk te maken, bereidden we diverse projecten voor en voerden we deze uit. Ook maakten we afspraken met het Rijk en de regionale partijen over toekomstige investeringen voor verstedelijking.

Het Rijk pauzeerde voor de provincie Zuid-Holland de projecten A15 Papendrecht-Gorinchem en A4 Haaglanden-N14. Dit vormt een bedreiging voor de bereikbaarheid van de provincie en geeft extra druk op de diverse economische clusters zoals de haven van Rotterdam en de Greenports, en op ruimtelijke ontwikkelingen zoals de woningbouwopgave. De provincie en andere regionale partijen gingen met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat in gesprek over de knelpunten die hierdoor ontstaan en wat gedaan zou moeten worden ter compensatie van het pauzeren.

Voor efficiënt goederenvervoer waren we een samenwerkingspartner voor (inter)nationale partijen. Hierbij stimuleerden we duurzame scheepvaart en een verandering van vervoerwijze ('modal shift') van weg naar binnenvaart en spoor.

Ook in 2023 zetten we ons met diverse partners in voor digitalisering en automatisering van de mobiliteit ('Smart Mobility'). We maakten afspraken over standaardisatie, verzameling en ontsluiting van mobiliteitsdata. Daarnaast ontwikkelden we met behulp van data-applicaties om de doorstroming te verbeteren.

We gingen door met het in 2022 opgerichte Zuid-Holland Bereikbaar. Dit is een samenwerkingsorganisatie van diverse overheden waarin zij de plannings van werkzaamheden goed op elkaar afstemmen, omleidingsroutes bepalen (verkeersmanagement), hinder zoveel mogelijk voorkomen door goede communicatie, alternatieve vervoerswijzen aanbieden en afspraken maken met het bedrijfsleven om hinder tegen te gaan. Dit gaat over personen- en goederenvervoer. Daarbij kijken we ook of we gedrag structureel kunnen veranderen.

Beleidsdoel 2-2 Beheer en onderhoud: op orde en duurzaam

(Beleids-)keuzen die hieronder vallen:

- Goed functionerende provinciale infrastructuur;
- Toekomstbestendige infrastructuur;

Het is onze wettelijke plicht om de provinciale wegen, vaarwegen, bruggen en sluzen in Zuid-Holland te beheren en te onderhouden. Ook in 2023 werkten we aan goede beschikbaarheid van de provinciale infrastructuur. Dit deden we door met schouwrondes en inspecties de technische staat te monitoren. De informatie gebruikten we om het noodzakelijke onderhoud doelmatig te plannen en uit te voeren. Daarnaast houden medewerkers van de provincie toezicht op een juist gebruik van de infrastructuur. Als het nodig is, treden ze handhavend op. Met een gecoördineerde aanpak beperken we waar mogelijk de impact van incidenten op de doorstroming. Beweegbare bruggen bedienen we met oog voor de belangen van zowel weggebruiker als vaarweggebruiker. Ook werken we steeds aan vernieuwende, digitale oplossingen om de provinciale infrastructuur goed te laten werken, zoals apps voor diverse inspecties.

Een goede samenwerking met externe partijen als ingenieursbureaus en aannemers is cruciaal noodzakelijk voor de goede prestaties. Daarom steken we veel energie in marktconsultaties en evaluaties. Bij aanbestedingen zoeken we ook altijd het meest passende contract bij het werk. Het twee-fasecontract bij het planmatig onderhoud van beweegbare kunstwerken is daar een voorbeeld van. In de Beleidsprestatie 2-2-1 werken we een aantal onderwerpen nader uit. In de paragraaf 'onderhoud kapitaalgoederen' geven we inzicht in de technische staat van het gebied.

Waar dit haal-, betaal- en voldoende betrouwbaar was, zetten we stappen om duurzaamheidsthema's verder te borgen in ons beheer en onderhoud, en zo bij te dragen aan een toekomstbestendige infrastructuur. Zie voor meer informatie 'Wat hebben we hiervoor gedaan', Beleidsprestatie 2-2-2.

Beleidsdoel 2-3 Veilig en duurzaam

We breidden in 2023 het aandeel zero-emissie-ov in Zuid-Holland uit. Door de nieuwe overeenkomst in Zuid-Holland-Noord zal dit versnellen. De ondersteuning van de regio's voor laadpalen was zo effectief dat we in Zuid-Holland inmiddels koploper zijn in het aantal laadpalen per inwoner. Zorgwekkend is wel dat de CO2-uitstoot van mobiliteit nauwelijks daalde. Dit komt mede doordat er meer inwoners in Zuid-Holland bijkwamen, en de uitstoot per vervoerswijze maar beperkt daalde.

Op basis van voorlopige informatie lijkt dat het aantal verkeersslachtoffers in 2023, zowel doden als gewonden, niet afnam. Dit ondanks onze inspanningen op veiligere infrastructuur, het stimuleren van veiliger gedrag en effectievere handhaving.

In 2023 versterkten we de samenwerking op de thema's: veiliger maken van infrastructuur, stimuleren van veiliger verkeersgedrag, en effectievere verkeershandhaving in heel Zuid-Holland. Dit om de verkeersveiligheid in onze provincie te verbeteren, met name op N-wegen en andere wegen buiten de bebouwde kom. Vanuit een nieuw opgestart overleg maken we samen met partners als politie, openbaar ministerie en maatschappelijke partijen, concrete afspraken over veiliger verkeer.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Om de beleidsdoelen voor de ambitie te halen, vertaalden we elk beleidsdoel in een aantal beleidsprestaties. Die beschrijven we hieronder.

Beleidsdoel 2-1 Snel van A naar B

Beleidsprestatie 2-1-1 Efficiënt goederenvervoer

- In 2023 zette de minister de verbreding van de A15 tussen Papendrecht en Gorinchem in de pauzestand. Wel draagt de provincie samen met regio Drechtsteden en havenbedrijf Rotterdam bij aan de verkenning om een passend pakket aan verzachtende maatregelen voor te stellen.
- Met de partners van het MIRT Goederenvervoercorridors (GVC) breidde men in Venlo onder leadpartnerschap van de provincie Zuid-Holland in 2023 een vrachtwagenparkeerplaats fors uit. Daarnaast werkten we in corridorverband aan het verbeteren van de randvoorwaarden voor handhaving voor optimale benutting van beveiligde vrachtwagenparkeerplaatsen, bestaande uit de actielijnen uit het handavingsplan.
- We droegen bij aan het Rijksproject Deltacorridor voor de aanleg van een buisleidingenbundel van Rotterdam naar Chemelot en Noordrijn-Westfalen (duurzaam grondstoffentransport). Dit waren met name procesmatige werkzaamheden.
- Samen met het Havenbedrijf Rotterdam en Greenports West Holland gaven we vorm aan de ambitie voor een logistieke regiodeal, namelijk het Realisatiepact Rotterdam e.o. met nadere concretisering vanaf 2024.
- Binnen MIRT- GVC werkte het thema verslogistiek zich op tot een koepelproject waarbij Rijk, Havenbedrijf, Greenports en provincies plannen van aanpak maken op de thema's schone laadinfra, digitalisering, koelcontainernetwerk, vers op de binnenvaart, en vers op de internationale goederentrein.
- Voor de verwachte vers-trein tussen Scandinavië en Spanje, via Rotterdam, bleken de risico's nog te groot. De provincie droeg door de inzet van een logistiek makelaar en een subsidieadviseur bij aan een aanvraag bij de Rijksregeling Modal Shift.
- De komst van vernieuwende spoorgoederenconcepten als Cargobeamer en Lorryrail vertraagden door meerdere concurrerende ruimteclaims in de Rotterdamse haven.
- We werkten met partners verder aan de ontwikkeling van hoogwaardige (multimodale) goederenvervoernetwerken op verschillende schaalniveaus en voor verschillende ladingstromen. We

werkten hiervoor samen met Joint Corridors Zuid-Holland, waar opeen groot aantal plekken verladers en vervoerders lading bundelen.

- In samenwerking met het bedrijfsleven namen wij het merendeel van de aanvragen voor de Modal Shift-regeling voor onze rekening. Er waren 17 aanvragen voor binnenvaartprojecten. Het Rijk zegde € 1,8 mln toe. 263.000 TEU (Twenty Feet Equivalent) zal van de weg naar het water verplaatsen. Er waren ook 3 aanvragen voor spoorprojecten. Het Rijk zegde € 2,3 mln toe. 237.000 TEU zal van de weg naar het spoor verplaatsen.
- De projectenlijst voor de SPUK havenvoorzieningen bleek in 2023 nog niet in te vullen.
- Voor de stedelijke en regionale distributie (Citybarge) werkten we samen met gemeenten Leiden, Den Haag en Delft aan stedelijke hubs voor goederenvervoer in samenwerking met provincies Noord-Holland en Utrecht. Met de gemeenten Leiden, Den Haag en Delft werkten we aan stedelijke hubs voor goederenvervoer. Dit deden we in samenwerking met de provincies Noord-Holland en Utrecht voor zowel stedelijke als regionale distributie (Citubarge). In eerste instantie gericht op bouwmaterialen en puin, later ook voor andere ladingstromen. Hierbij bekijken we ook de (op)laadinfra en het autonoom varen en rijden.
- We deden mee aan meerdere corridoractiviteiten op nationaal en internationaal niveau, als deelnemer en sinds halverwege 2021 ook als voorzitter van de European Grouping of Territorial Cooperation (EGTC). We werkten mee aan het nieuw gestarte MIRT-programma Goederenvervoercorridors (GVC) Zuid als opvolger van MIRT-studie Corridor Rotterdam-Antwerpen. In 2023 publiceerde GVC-Zuid een toekomstagenda waarin in 2024 verdere uitwerking komt.

Beleidsprestatie 2-1-2 Passend en efficiënt personenvervoer

- We stimuleerden met het uitvoeringsprogramma 'Samen verder fietsen' ook in 2023 het fietsgebruik verder. Zo verbeterden we fietspaden in Zoeterwoude en breidden we 3 fietsenstallingen bij stations uit tot uitbreiding. Ook leverden we een deel van de doorfietsroute [Sliedrecht – Gorinchem](#) op tot oplevering. Verder brachten we [kantmarkering](#) aan op de duinfietspaden. We maakten via het Nationaal Dataportaal Wegverkeer (NDW), veel meer fietsdata beschikbaar.
- Tijdens het MIRT 2023 stelde het Rijk de beschikbaarstelling van rijksmiddelen voor de fiets uit tot het MIRT van 2024.
- De gevolgen van corona voor het gebruik van het openbaar vervoer lijken inmiddels structureel te zijn. De vraag naar openbaar vervoer blijft voorlopig lager dan vóór corona en er is een verschuiving in spitsuren en reisdagen. Voor de trein is er sprake van een uitgestelde groei, met een vertraging van ongeveer 10 jaar. De vraag naar bus, tram en metro verschilt per regio. In 2023 werkten we samen met andere decentrale overheden en vervoerders aan de instandhouding van het openbaar vervoer. Belangrijke randvoorwaarde is de Rijksbijdrage voor een betaalbaar ov, die in 2024 beschikbaar komt om verschralling in ov te voorkomen (Tweede Kamer-motie Bikker).
- Op basis van het 'Transitieplan ov' namen we maatregelen om het openbaar vervoer (ov) zo aantrekkelijk mogelijk te houden voor de reiziger. We overlegden met onderwijsorganisaties over de spreiding in reizen van leerlingen.
- Na het in september 2023 genomen voorbereidingsbesluit, startten we met de "verkenning Uitvoerings- en investeringsprogramma Doorstroming openbaar vervoer". Het programma brengt in beeld waar bussen vertraging hebben in de provinciale busroutes, en met welke maatregelen we de belangrijkste knelpunten kunnen oplossen. In de uitwerking werk(t)en we nauw samen met de vervoerders. Het programma draagt bij aan een toekomstbestendig ov-lijnennet.
- In 2023 gunden we Qbuzz om het openbaar vervoer in het noordelijke deel van Zuid-Holland te verzorgen. Vanaf 15 december 2024 zullen ze alleen nog maar rijden met bussen die geen schadelijke stoffen uitstoten. Ook zullen ze net zoveel uren rijden als voor de coronapandemie.
- In 2023 startten we de aanbesteding van de [concessie Hoeksche Waard - Goeree-Overflakkee \(HWGO\)](#). Lokale inwoners en bestuurders nemen actief deel aan het proces. Dit leidde tot extra eisen aan de bediening van kleine dorpen in het landelijk gebied. Dit is bovenop de eis dat we alle bestaande haltes en kernen vanaf 200 inwoners van 's morgens vroeg tot middernacht ten minste vraagafhankelijk bedienen. Een

van de onderdelen van de aanbesteding is de realisatie van een R-net-verbinding naar Oud-Beijerland. We verlengden de bestaande vergunning tot 13 december 2025 om een gunstige en stabiele aanbestedingsprocedure mogelijk te maken.

- De [concessie Drechtsteden Molenlanden Gorinchem \(DMG\)](#), verlengden we met 7 jaar tot 11 december 2033. De verlenging vloeide voort uit het besluit van Provinciale Staten, in 2022, om de treinen op de MerwedeLingelijn vervroegd te vervangen. Dit vanwege de invoering van het nieuwe beveiligingssysteem ERTMS. Voorafgaand aan de verlenging pasten we de vergunning licht aan omdat er door corona structureel minder reizigers zijn.
- In 2023 startten we met het vervangen en/of het nieuw plaatsen van 850 panelen met dynamische reizigersinformatie bij bushaltes. Waar mogelijk brachten we met de plaatsing ook verbeteringen aan in de sociale veiligheid in het ov en de toegankelijkheid van ov-haltes voor reizigers met een beperking. Op een aantal plaatsen breidden we ketenmobiliteitsvoorzieningen uit, zoals deelfietsen, fietskluizen, Kiss + Ride en Park + Ride.
- We werkten aan de voorbereiding van provinciale infrastructuurprojecten zoals:
  - [RijnlandRoute - Europaweg](#) (succesvol aanbesteed)
  - [N214 groot onderhoud en kruising N214/216](#) in combinatie met verkeersveiligheidsmaatregelen
  - Vervanging Concordiabrug
  - [Mobiliteitsmaatregelen Duin- en Bollenstreek](#)
  - [Beter Bereikbaar Gouwe](#)
  - [Verbreding Delftse Schie](#) inclusief verplaatsing loswal/ligplaatsen
  - N219 Geluidsmaatregelen Nieuwerkerk a/d IJssel en Zevenhuizen
- We werkten aan de uitvoering van provinciale infrastructuurprojecten zoals:
  - RijnlandRoute: [Tjalmaweg](#) (afgerond en opengesteld voor verkeer) en [N434/A44/A4](#) (afronding en testen Corbulotunnel)
  - [N211 Wippolderlaan](#) (succesvol aanbesteed)
  - [N217 aanpassing in het kader van Renovatie Heinenoordtunnel](#) (afgerond)
  - [N59 Energy Highway](#)
  - [fase 3 van de duurzaam veilige herinrichting van de N223](#)
  - diverse HOV-projecten zoals Leiden – Katwijk – Noordwijk en fase 2 van HOV-maatregelen binnen de concessie Drechtsteden, Molenlanden en Gorinchem
  - R-net Rotterdam – Oud-Beijerland
- We droegen inhoudelijk bij aan Rijkinfrastructuurprojecten, zoals de [A24 Blankenburgverbinding](#), [A16 Rotterdam, A4 Haaglanden – N14](#) (door het Rijk gepauzeerd), A15 Papendrecht-Gorinchem (door het Rijk gepauzeerd), [A20 Nieuwerkerk – Gouda](#), [A4 Burgerveen – N14](#) (door het Rijk gepauzeerd), [A27 Houten – Hooipolder](#), [A29 renovatie Heinenoordtunnel](#) (en [Haringvlietbrug](#)) en renovatie [A16 Van Brienenoordbrug](#), waarbij we keken naar en adviseerden over de effecten op het provinciale wegennet, milieu, omgeving enzovoorts.
- Ook in 2023 werkten we met 7 andere organisaties samen in het samenwerkingsverband [Zuid-Holland Bereikbaar](#). Door goede plannings, verkeersmanagement, mobiliteitsmanagement en communicatie brengen we de hinder bij renovatie - inclusief planmatig onderhoud - en nieuwbouw van infrastructuur, zoveel mogelijk terug tot een aanvaardbaar niveau. Daarbij werken we gebiedsgericht, werken we samen met andere landelijke regio's en zoeken we contact met andere betrokken instanties en bedrijfsleven. Ook grijpen we dit aan als een kans om een duurzame mobiliteitstransitie door te voeren. In 2023 voerden het Rijk een aantal grote renovatieprojecten uit, zoals de Heinenoordtunnel en de Haringvlietbrug.
- Als provincie waren we ook in 2023 medeopdrachtgever en participant in het [gebiedsprogramma Mobiliteit en Verstedelijking \(MoVe\) Rotterdam - Den Haag](#) in het kader van het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT).
- In 2023 startten we samen met het Rijk, MRDH, en gemeenten Leiden, Den Haag, Schiedam, Rotterdam en Dordrecht met de MIRT-verkenning [Oude Lijn](#) en Knooppunten, waaronder knooppunt stationsomgeving Leiden en knooppunt stationsomgeving Dordrecht.

- Daarnaast startten we met de verkenning naar Bus Rapid Transit (BRT) Leiden – Zoetermeer waarbij we onderzoek doen naar een maatregelenpakket. Hiermee willen we de kwaliteit op de bestaande HOV-verbinding verbeteren.
- We tekenden voor de Algeracorridor een bestuursovereenkomst. Partijen gingen deze overeenkomst aan om te komen tot concrete maatregelen om de doorstroming op de Algeracorridor te verbeteren, en om onderzoek te doen naar een langzaam-verkeer-verbinding over de IJssel.
- Voor het [MIRT-project Stadsbrug en OV Oostflank Rotterdam](#) startten we een kwartiermakerfase, die moet uitmonden in het ondertekenen van een Bestuursovereenkomst begin 2024.
- In 2023 legden we met het Rijk, MRDH en de gemeenten Den Haag, Rijswijk, Leidschendam-Voorburg een bestuursovereenkomst CID-Binckhorst vast. Hiermee zijn de vervolgstappen voor de bereikbaarheid van het gebied duidelijk.
- Ook in 2023 werkten we binnen MoVe samen met MRDH, gemeenten Westland en gemeente Den Haag aan de Gebiedsuitwerking Greenport 3.0 Westland. Dit is een gebiedsuitwerking gericht op het bepalen van slimme combinaties van verschillende mobiliteitsmaatregelen, die gezamenlijk leiden tot een mobiliteitsaanpak.
- In 2023 droegen we als provincie inhoudelijk bij aan de herijking van het landelijke [Toekomstbeeld OV 2040](#). De landelijke OV- en Spoortafel op 14 december 2023 herbevestigde de ambitie van 2016. Maar de omstandigheden waarin deze ambitie waargemaakt moet worden en daarmee de uitgangspositie van het ov, zijn inmiddels fundamenteel veranderd. We stelden gezamenlijk de uitgangspuntennotitie vast voor vervolgonderzoek van de landelijke corridorstudie Goederenrouting Noord-oost Europa en de gebiedsgerichte uitwerking van de landelijke Actieagenda OV- Knooppunten.
- In 2023 waarborgden we het belang van bereikbaarheid in de verschillende verstedelijkingsopgaven, onder meer door de verdere ontwikkeling en toepassing van de mobiliteitstoets.

Beleidsprestatie 2-1-3 Slimme systemen en netwerken

- In 2023 werkten we binnen de krachtenbundeling actief samen met regionale partners en het Rijk. Ons doel was om verschillende Smart Mobility-onderwerpen in de regio onder de aandacht te brengen en tegelijkertijd te helpen bij relevante kwesties zoals standaardisatie en organisatie. We zetten ons in voor de structurele financiering van Smart Mobility-onderwerpen. Daarnaast werkten we nauw samen met het regionale datateam om de publieke mobiliteitsdata in de top 15 op orde te krijgen.
- Onze actieve deelname aan de krachtenbundeling resulteerde in de vormgeving van een strategisch en tactisch Smart Mobility Overleg, evenals 4 landelijke werksporen: [Deelmobiliteit](#), [Verantwoorde Introductie Automatisch Vervoer](#), [Digitaal Stelsel Mobiliteitsdata](#) en Platform Logistieke data.
- We droegen bij aan het Bestuurlijk Overleg Smart Mobility en organiseren het vervolg van het gedeputeerde diner.
- Structurele financiering van Smart Mobility-onderwerpen borgden we middels BO-MIRT afspraken.
- Het Regionale Datateam kreeg versterking in de vorm van een nieuwe projectleider en we stelden een plan op voor het continueren van het datateam na 2023 met het restant budget van de periode 2019-2023
- Het Human Capital programma kwam in 2023 in de regio tot stilstand. Dit vanwege de beperkte beschikbare capaciteit en de raakvlakken met andere werkvelden (onder andere Strategische personeelsplanning).
- Zuid-Holland Bereikbaar werkte samen met anderen aan het beter opzetten van het 'Anders Reizen-programma'. We werkten ook aan de herijking van het Smart Mobility programma dat we begin 2024 aan GS voorleggen.
- Naast de participatie binnen bovenstaande werkgroepen namen we ook actief deel aan de oprichting van het Digitaal Stelsel Mobiliteitsdata, als vervolg van de afspraken binnen de krachtenbundeling.

Slimme mobiliteit op het water:

- Het programma [Reachlab Autonomous Shipping rondten we](#) in 2023 succesvol af.
- De programma's [Smash](#) en [Path2Zero](#) lopen nog.

- We werkten aan het slim gebruik van data op en rondom onze vaarwegen. We streefden naar een verdere verbetering van de doorstroming, het minimaliseren van hinder door brugopeningen, en het ondersteunen van bedieners voor een efficiënte taakuitvoering.
- In 2023 organiseerden we een digitaal experiment met vaarwegdata, om door middel van een intelligenter gebruik van data brugopeningen beter te voorspellen. Daarnaast onderzochten we de efficiënte inzet van data in het bedieningsproces.
- In 2023 startten we met een slimme brug open voorspellen bij de Amaliabrug

Slimme mobiliteit op de weg:

- Samen met de regiopartners deden we in 2023 een marktverkenning voor het netwerk managementsysteem. Hiermee kunnen we de verschillende mobiliteitsassets (verkeerslichten, dynamische route informatiepanelen, verkeersdata) nog beter organiseren. Tevens bereidden we een aanbesteding voor, die in het eerste kwartaal van 2024 op de markt komt.
- Na testen en ingebruikname, kwam de Werkbare Uren Tool in 2023 tot doorontwikkeling. Daarnaast sloten we in 2023 aan bij het Europese project , waar we gebruikmaken van voorspellende verkeersmodellen, die kunnen worden ingezet rond groot onderhoud, drukke stranddagen of grootschalige evenementen.
- In 2023 ging de road monitor, voor slim asset management op de weg, live en deden we analyses op de bruikbaarheid en datakwaliteit ervan. Ook deden we onderzoek naar de kwaliteit van belijning van onze N-Wegen ten behoeve van ADAS-systemen.
- De pilot bij ESA ESTEC kwam in 2023 tot afronding.

Beleidsdoel 2-2 Beheer en onderhoud: op orde en duurzaam

Beleidsprestatie 2-2-1 Goed functionerende provinciale infrastructuur

- Op 24 oktober 2023 stelden Gedeputeerde Staten het concept [Nota onderhoud kapitaalgoederen](#) vast en boden deze voor besluitvorming aan Provinciale Staten aan.
- In 2023 vond een audit plaats voor de Dienst Beheer Infrastructuur (DBI) door het Kiwa, certificerende instelling, tegen de norm NEN-ISO 55001, assetmanagement. Zij concludeerde dat DBI voldoet aan de in de norm gestelde eisen. Het bijbehorende certificaat voor de periode 2024-2026 wordt afgegeven.
- In 2023 voerden we planmatig onderhoud uit aan de:
  - Wegen: N2076 (Alphen – OTA), N210b (Ammerstol – Schoonhoven), N443 (Noordwijkerhout – Sassenheim), N463a (Noordse Buurt – Woerdense Verlaat), N466 (Honselersdijk – Kwintsheul), N471 (Rotterdam) en N489 (Mijnsheerenland, Westmaas, Maasdijk).
  - Vaarwegen: nautische voorzieningen incl. walstroom en vaarwegbebording, vervanging van de oevers, 9 (Gouwe), 10 (Merwedekanaal).
  - Beweegbare kunstwerken: traject 1 (Rijn-Schiekanaal) Hoornbrug, traject 2 (Rijn-Schiekanaal) Nieuwe Tolbrug, Wijkerbrug, Kerkbrug en traject 10 (Merwedekanaal, Utrechtse deel) de Meerkerksebrug en Zwaanskuikenbrug.
- Incidenten (en verstoringen) aan verkeerssystemen en beweegbare kunstwerken kunnen we centraal registreren en monitoren in het Onderhouds Management Systeem (OMS). Daarnaast startten we een vernieuwing van de incidentregistratiesoftware van de IC-desk.
- In 2023 rondde we de 'Versterkingsaanpak beweegbare kunstwerken' waarmee we in 2020 startten, af. Informatievoorziening aan bestuur namen we als belangrijk aandachtspunt op in het reguliere werk. Daarnaast werkten we aan de ontwikkeling en gunning aan de markt van een nieuw contract voor dagelijks onderhoud van beweegbare bruggen en sluizen.
- We stelden een beplantingsplan op voor een bomenlaan langs de N209, waarbij we de monocultuur vervangen door verschillende soorten bomen. Daarnaast startten we met het dunnen en terugzetten van een aantal bosplantsoenen. Om voor de populieren langs de provinciale wegen een vervangingsplan op te stellen, deden we een uitvraag om deze te inspecteren volgens de richtlijn "takbreuk populieren".

- Het herstel van de natuurvriendelijke oever langs de Oude Rijn (vaarwegtraject 8) rondde we in 2023 af. De vegetatie lijkt goed aan te slaan waardoor we in de toekomst geen afkalving van de oever erachter verwachten.
- In 2023 startten we het project Duurzame Oevers voor vaarwegtrajecten 2 (Rijn-Schiekanaal), 7 (Aarkanaal) en 8 (Oude Rijn). In het kader van dit project passen we een nieuw soort oevers toe met een minimale milieukostenindicator (MKI). Voor 2 van de 3 pilotlocaties rondde we een referentieontwerp af. Hiermee toonden we de haalbaarheid van het ontwerp aan en kunnen we een SSK-raming opstellen. Voor pilotlocatie 3 startten we met het opstellen van een referentieontwerp.
- Voor de ingebruikname van de Corbulotunnel stelden we voor de wegverkeersleiders, weginspecteurs en hulpdiensten een uitgebreid trainingsprogramma op met het bijbehorende trainingsmateriaal. Voor de wegverkeersleiders bouwden we daarnaast een fysieke simulatieomgeving waarmee zij niet alleen voorafgaand aan de openstelling bekend kunnen raken met het systeem, maar ook na openstelling kunnen blijven oefenen.
- We namen de aanbevelingen genoemd in het onderzoeksrapport Corbulotunnel op in de 3-sporen veiligheidsaanpak 'veiligheid in projecten'. Deze sporen richten zich op het versterken van een actieve veiligheidscultuur en het vergroten van de veiligheidsprestaties van de provincie in haar rol als publiek opdrachtgever en als werkgever.

Verkeersmanagement (brugbediening, incidentmanagement), verkeerssystemen:

- In 2023 troffen we een aantal maatregelen rond de centrale objectbediening. Het betreft onder andere het vervangen van het videomanagementsysteem naar de huidige techniek. Hierdoor verhielpen we enkele langdurende problemen. Om de betrouwbaarheid te verbeteren, breidden we het glasvezelnetwerk uit, waardoor we meer subringen sloten. Tot slot namen we voorbereidingen om het audiomanagementsysteem te vervangen.
- Met de gemeenten Den Haag en Rotterdam werken we aan vernieuwing van de software voor het netwerkmanagementsysteem. Dit systeem stuurt verkeersgeleidingssystemen aan, zoals de Dynamische Route Informatiepanelen (DRIP's), camera's en verkeersregelininstallaties. In 2023 stelden we in overleg met beide gemeenten de contracteisen op voor het nieuwe netwerkmanagementsysteem.
- In 2023 werkten we aan het opstellen van de contractdocumenten voor het integraal, in 1 contract, aanbesteden van onderhoudscontracten voor verkeerssystemen zoals verkeersregelininstallaties en openbare verlichting.

Juridisch beheer

- In 2023 gingen 4 weginspecteurs als buitengewoon opsporingsambtenaar (boa) aan de slag. Een vijfde weginspecteur startte met de boa-opleiding. De boa's leveren op en langs de wegen een bijdrage aan de veiligheid. Zij dragen onder andere zorg voor de handhaving op parkeerovertredingen en het negeren van geslotenverklaringen.
- Sinds februari 2023 werken alle boa's van DBI (wegen en vaarwegen) met een specifieke boa-applicatie die voldoet aan de eisen van de Wet politiegegevens. Deze applicatie helpt hen om de opsporingswerkzaamheden efficiënter uit te voeren.
- In 2023 startten we met het opstellen van een nalevingsstrategie. Deze nalevingsstrategie zorgt voor borging van de kennis met betrekking tot toezicht en handhaving. Het bevordert de uniformiteit in optreden.
- Op 14 maart 2023 besloot de Eerste Kamer dat de Omgevingswet per 1 januari 2024 in werking treedt. Gelijktijdig met de Omgevingswet treden de Zuid-Hollandse Omgevingsverordening (ZHOV) en de Verordening nautisch beheer (Vnb) in werking. Met de inwerkingtreding van de ZHOV ontstaat voor bepaalde werkzaamheden aan kabels en leidingen een meldingsplicht in plaats van een vergunningsplicht. Vooruitlopend op de Omgevingswet, de ZHOV en de Vnb per 1 januari 2024 troffen we inhoudelijke voorbereidingen op de veranderende regels.

- Publicaties van omgevingsdocumenten (visie, verordening en besluiten), aanvragen van vergunningen en het doen van meldingen op basis van de Omgevingswet zullen na inwerkingtreding van de Omgevingswet verlopen via het landelijke Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO).
- Eind 2023 vond de oplevering plaats van het nieuwe zaakstelsel voor vergunningverlening binnen het domein Bereikbaarheid. Hiermee sluit het domein Bereikbaarheid aan op het DSO. Voorafgaand aan de oplevering van het zaakstelsel oefenden we met andere domeinen binnen de provincie en de netbeheerders van het DSO en het nieuwe zaakstelsel.
- De rol van provinciale wegen kan veranderen door ruimtelijke ontwikkelingen, zoals de aanleg van nieuwe gebieden. In 2023 droegen we een deel van de N453 over aan de gemeente Waddinxveen. Rondom de N471/N209 droegen we diverse weggedeelten over aan de gemeente Rotterdam. Daarnaast spraken we met diverse gemeenten over mogelijke overdrachten van infrastructuur in de toekomst.

Bedrijfsvoeringsmiddelen

- In 2023 startten we met het actualiseren van de huisvestingsvisie. Dit deden we met de inventarisatie van de toekomstige huisvestingsbehoefte van de (vaar)weginspecteurs en de gladheidsbestrijding (zoutopslag en materieel), en de mogelijkheden van het bestaand vastgoed. Op basis van de huidige huisvestingsvisie verkochten we in 2023 het steunpunt Bergambacht en de grond aan de Steekterweg (Alphen aan de Rijn) en Wouwsedijk (Woubrugge). Ook kwam de nieuwbouw van het Steunpunt Coenecoop in Waddinxveen tot oplevering en namen we deze in gebruik voor regio Oost. Het beheer en onderhoud van de actieve bediencentrales en steunpunten, droegen we over aan het domein Beheer. Dit domein is ook verantwoordelijk voor het overige gebouwbeheer, waaronder het provinciehuis.
- Volgens het [uitvoeringsbesluit Verbouwing en realisatie Nieuwe Centrale](#) (8 maart 2023) komt de nieuwe verkeerscentrale, De Koningspoort, in het provinciehuis, in plaats van in Delft. De ruimte waar de nieuwe centrale komt, is inmiddels casco gemaakt. Daarnaast zijn voorbereidingen getroffen voor de aanschaf/bouw van hard- en software voor de nieuwe centrale. Er zijn voorbereidingen getroffen om het systeem deels te bouwen, om deze voor de oplevering alvast te kunnen testen.

Beleidsprestatie 2-2-2 Toekomstbestendige infrastructuur

Ook in 2023 namen we duurzaamheid steeds vaker mee in de formulering van projectdoelen, het ontwerp en aanbesteding volgens de opgestelde handreiking duurzame infrastructuur. Ook nemen we meer duurzame maatregelen in het dagelijks beheer en onderhoud. Zo kijken we met de regioaannemers naar bijvoorbeeld inzet van schoner materieel en hoe we reststromen als bagger, maaisel en asfalt hoogwaardiger kunnen hergebruiken.

Beleidsdoel 2-3 Veilig en duurzaam

Beleidsprestatie 2-3-1 Duurzame mobiliteit

- In 2023 zetten we samen met gemeenten de uitvoering van activiteiten uit de door. Zo ondersteunden we de gemeenten (o.a. met plankaarten, snelladen en advies op laadvisies) en startten we met een gebiedsgerichte aanpak logistiek laadinfrastructuur op bedrijventerreinen. Eind 2023 sloten we met het Rijk om de komende jaren de RAL te blijven uitvoeren. Deze heeft een bredere scope waardoor we ook voor goederenvervoer meer ondersteuning kunnen bieden.
- We ondersteunden onze verkeersregio's bij de verdere ontwikkeling en uitvoering van regionale mobiliteitsplannen. Door aan te sluiten bij bijeenkomsten in de regio's en sessies tussen de regio's te organiseren. We ondersteunden de gemeenten met diverse bijeenkomsten om hun mobiliteitsplannen verder te ontwikkelen en uit te voeren. Met de regio's Midden-Holland en MRDH pasten we [reflexieve monitoring](#) toe.
- In 2023 voeren in het [Zuid-Hollandse OV](#) 6 hybride en 3 elektrische waterbussen. In de Hoeksche Waard en Goeree-Overflakkee zijn 24 waterstofbussen in dienst en in de Drechtsteden, Molenlanden, Gorinchem en Zuid-Holland Noord rijden elektrische bussen. Alle bussen en vaartuigen zijn geleverd en zijn grotendeels in gebruik. De waterstofbussen en de vaartuigen zijn door opstartproblemen nog niet altijd inzetbaar, maar dit heeft geen gevolgen voor de dienstregeling.

- In 2023 zijn de eerste 2 schepen die op waterstof varen, in de vaart genomen. In november is het tweede schip (MS Antonie - NPRC) tijdens een [werkbezoek van Zijne Majesteit Koning Willem-Alexander](#) getoond in Duisburg. De schepen van Citybarge zijn in gebruik en varen o.a. veel voor de Universiteit Leiden. Verder lanceerde [RH2INE](#) het project [CONDOR H2](#) en sloot o.a. BASF [aan](#) als partner. In maart is het [startsein gegeven voor de bouw van het ZES laadstation bij BCTN Alblasserdam](#) en tijdens Europort Rotterdam gaf Jeannette Baljeu het officiële
- Het project CLINSH liep reeds in 2022 af. In 2023 vond de laatste uitbetaling en afwikkeling plaats. Ook voerde de Europese Unie tweemaal een audit uit voor dit project.
- We zetten, binnen de MIRT Goederenvervoercorridors, de samenwerking met de partners voort en inmiddels zijn er 10 [Clean Energy Hubs](#) voor wegvervoer in Zuid-Holland.
- We evalueerden de aanbesteding van het project Zon op infra (fietspaden) en besloten niet verder te gaan met het project om een zonnefietspad te realiseren.

Nieuwe Luchtvaart:

- In Urban air Mobility kwamen in 2023 2 fundamentele onderzoeken tot oplevering. Zij kregen ook de aandacht van GS en PS. We produceerden de informatieve PZH Luchtvaartfilm, Denk 3D. De film scoorde intern en extern zeer goed, en droeg effectief bij aan meer begrip en inzicht in PZH en Luchtvaart. [Mobiliteit: denk 3D | Provincie Zuid-Holland](#)
- De provincie verbond zich in 2023 goed en duurzaam met nieuwe netwerken, overheden, spelers en industrie. Maar ook intern zetten we grote stappen. We stelden ons proactief op om zoveel mogelijk te kunnen bijdragen aan de opgaves en de inwoners. Maar ook om een goed niveau van kennis en maatschappelijke acceptatie van nieuwe vormen van luchtvaart/air mobility te bereiken. Onder meer was de provincie actief bij het bewerkstelligen van Test- en Experimenteerruimte voor vluchten buiten zicht (BVLOS). Verder was PZH nauw betrokken bij de activiteiten op Unmanned Valley. Het voormalig marinevliegkamp Valkenburg biedt test-, experimenteer-, en kantoorruimte voor de opkomende drone-industrie. De ontwikkeling van Unmanned Valley volgt uit de bestuurlijke afspraken in het zogeheten vierpartijenoverleg. We stelden deze afspraken in 2023 opnieuw vast. De provincie Zuid-Holland is een van de 4 stakeholders in dit overleg en ondersteunt de komende coalitieperiode nadrukkelijk de (door)ontwikkeling van het test- en experimenteergebied.
- In 2023 startten we met het proces om de beleidsregel landen en opstijgen (LEO) te actualiseren. Dit ook als voorbereiding op mogelijke toekomstige aanpassingen in beleid voor de nieuwe en duurzame luchtvaart, en de dronesector als geheel. Wij zijn immers bevoegd gezag voor het opstijgen en landen van luchtvaartuigen binnen de provincie, op vliegbewegingen op luchthaven Rotterdam The Hague Airport (RTHA) na.
- Ondanks dat het dossier Luchtruimherziening door de val van het kabinet controversieel is verklaard, startten we in 2023 (ambtelijk) met het schetsontwerp van de beoogde luchtruimherziening. De interbestuurlijke samenwerking vroeg aan alle provincies om te participeren in het programma en gezamenlijk een gebiedsadvies op te stellen, behorend bij de ruimtelijke opgaven. Ook startte het participatietraject.
- Het aantal vliegbewegingen op RTHA stabiliseerde zich langzaam naar het niveau van voor de coronacrisis. Intussen steeg het aantal overlastmeldingen onverminderd. In 2023 werkten we volop in het kader van een nieuw Luchthavenbesluit voor RTHA. Kort na het participatietraject, waarin belangen vanuit de Rotterdamse regio en de luchtvaart elkaar opzochten, volgde begin 2023 vanuit het ministerie de inspraak over een notitie Reikwijdte en Detailniveau. De provincie reageerde, en inmiddels startten in opdracht van de luchthaven, de benodigde milieu- en maatschappelijke kosten-batenstudies.
- In opdracht van de provincie bereidde DCMR de start van het burgermeetnet in de Rotterdamse regio voor. Zo is een groep van enthousiaste bewoners geformeerd, en meetapparatuur aangeschaft. De Commissie Regionaal Overleg kwam 5 keer bijeen, en kreeg in de persoon van Monique List - de Roos een nieuwe voorzitter.
- Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W) startte in 2023 het driesporenbeleid. Dit om de balans te verbeteren tussen belangen van de luchthaven Schiphol en de leefkwaliteit van de omgeving, met als inzet krimp naar 460.000 vliegbewegingen per jaar. In juni 2023 dienden we hierop een zienswijze in. Hierin

legden we de nadruk op onze provinciale en lokale belangen, waar meer aandacht voor mag zijn: grootst mogelijke vermindering van hinder in de nacht, koppeling met de ambities van het Schone Luchtakkoord, lokaal maatwerk, betrekken van bewoners en meer aandacht voor economische belangen Zuid-Holland.

- In november 2023 volgde er een eerste ambtelijk document in het kader van ontwikkeling normenstelsel geluid, en sindsdien loopt er het traject met een landelijke klankbordgroep en botsproeven met stakeholders.
- We namen deel in de Bestuurlijke Regie Schiphol (BRS): het samenwerkingsverband van 56 gemeenten en 4 provincies in de Schipholregio.
- In 2022 is de bestuursovereenkomst intenties samenwerking NOVEX Schipholregio opgesteld. Vervolgens zijn de uitgangspunten hiervan in 2023 uitgewerkt in het ontwikkelperspectief en uiteindelijk in de uitvoeringsagenda NOVEX Schipholregio. We gaven voor de vaststelling op 7 december 2023 onze inbreng via bestuurlijke reactie op beide documenten. Daarmee hielden we rekening met de toekomstige ontwikkelingen van het eigen Ruimtelijk Voorstel.

Beleidsprestatie 2-3-2 Veilige mobiliteit

- We werkten aan de voorbereiding van provinciale infrastructuurprojecten
  - [N443](#) (voorbereiding afgerond)
  - [N231](#) (voorbereiding afgerond)
  - [N447](#) (voorbereiding en uitvoering afgerond)
  - [N462](#) dwarsprofiel en kruispunt Golfpad (voorbereiding afgerond)
  - N471 dwarsprofiel (voorbereiding en uitvoering afgerond)
- We werkten aan de uitvoering van infrastructuurprojecten:
  - [N223: duurzaam veilig fase 3](#)
  - [N218-N496](#)
  - [N216 Ronde Goudriaan](#)
- In 2023 zette het Regionaal Ondersteuningsbureau Verkeersveiligheid Zuid-Holland (ROV Zuid-Holland) zich onverminderd in voor het beïnvloeden van gedrag in het verkeer. Dit gebeurde via diverse campagnes en programma's, zoals [SCHOOL op SEEF](#) (basisonderwijs), [Totally Traffic](#) (voortgezet onderwijs) en [Doortrappen](#) (fietsveiligheid senioren). De gezamenlijke noemer is 'Maak een punt van nul'.
- In de diverse regio-overleggen monitorden we de voortgang van de regionale uitvoeringsprogramma's gedragsbeïnvloeding 2022-2024.
- We voerden structureel overleg met het Openbaar Ministerie en de politie over effectievere verkeershandhaving.
- In 2023 gingen we aan de slag met (beleids)aanbevelingen en mogelijke beleidsvoorstellen uit eerdere onderzoeken:
  - Zo ontwikkelden we een vernieuwd uniform afwegingskader voor de toelating van landbouwverkeer op provinciale wegen. Alle regio's van Zuid-Holland ontvingen de uitkomsten van het onderzoek en de input van de deelnemende partijen verrijkte het afwegingskader.
  - Voor de aanbeveling 30 km/uur als leidend principe in de bebouwde kom in Zuid-Holland, lieten we een onderzoek uitvoeren door een extern ingenieursbureau. De regio's ontvingen de resultaten van het onderzoek. Als resultaat zijn er nu overzichtskaarten van elke regio in het regiegebied en gemeenten in Zuid-Holland. Deze geven inzicht in waar 30 km/uur in de lokale infrastructuur denkbaar is.
- De voorgenomen evaluatie van het Uitvoeringsprogramma Verkeersveiligheid kwam niet tot afronding. Dit is nu voorzien voor 2025.
- De voorgenomen evaluatie van de ontwikkelde monitoringsmethodiek '0 slachtoffers in 2050', vond niet plaats. Dit vraagt om het ontwikkelen van een methodiek. Hier gaven we geen prioriteit aan, omdat we kozen voor andere acties uit het uitvoeringsprogramma, die meer urgent waren.

Wat heeft dat gekost?

Inleiding

'Wat heeft dat gekost' bestaat uit 2 delen:

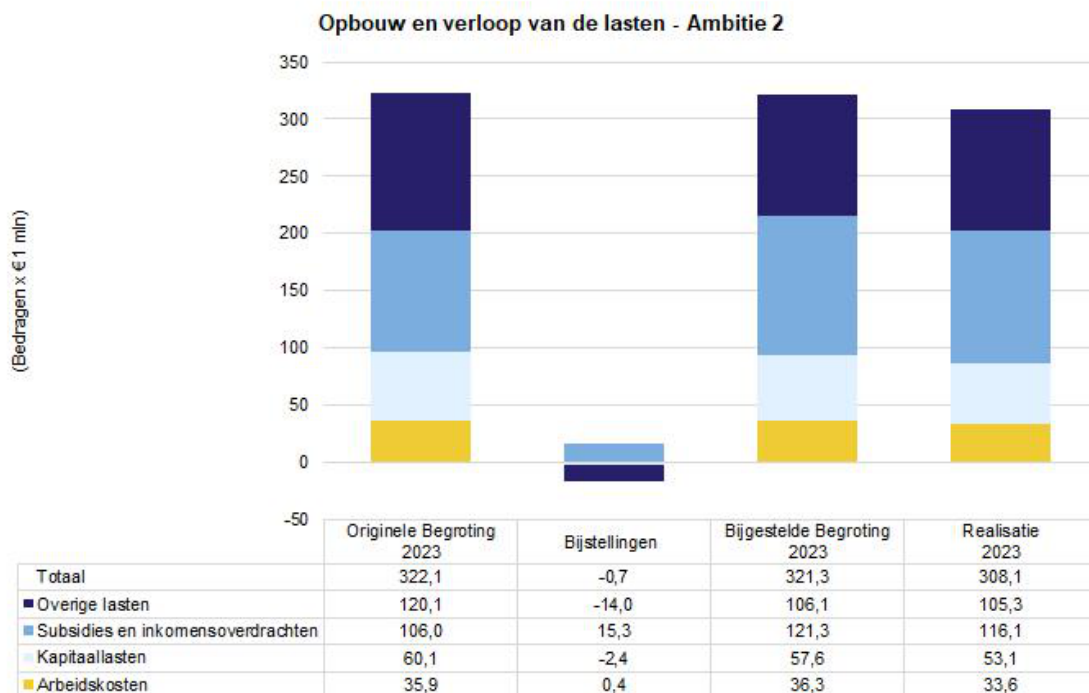
- Opbouw en verloop lasten
- Overzicht baten en lasten

'Wat heeft dat gekost' vatten we samen in 1 tabel. Provinciale Staten hebben budgetrecht op het niveau beleidsdoel. Daarom schrijven we de toelichtingen ook op de verschillen per beleidsdoel binnen een ambitie. De verschillen op beleidsprestaties vermelden we daarnaast ter informatie.

Opbouw en verloop lasten

Onderstaande grafiek geeft weer hoe de lasten van de ambitie zijn opgebouwd.

- Arbeidskosten: betreft de loonkostenformatie zoals opgenomen onder A in de paragraaf Arbeidscapaciteit
- Kapitaallasten: betreft de kapitaallasten als gevolg van een investering
- Subsidies en inkomensoverdrachten: betreft de lastneming van subsidies en daarnaast bijdragen aan met name andere overheidsinstellingen
- Overige lasten: betreft de lasten die we niet rekenen tot de hiervoor genoemde categorieën

Overzicht baten en lasten

(bedragen x € 1.000)	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil begroot vs realisatie
Lasten					
Beleidsdoel 2-1 Snel van A naar B					
2-1-1 Efficiënt goederenvervoer	1.648	648	2.297	1.754	543
2-1-2 Passend en efficiënt personenvervoer	154.764	18.957	173.721	162.503	11.218
2-1-3 Slimme systemen en netwerken	1.411	-29	1.382	1.507	-125
Totaal beleidsdoel 2-1	157.823	19.576	177.399	165.765	11.635
Beleidsdoel 2-2 Beheer en onderhoud: op orde en duurzaam					
2-2-1 Goed functionerende provinciale infrastructuur	156.318	-19.748	136.571	136.035	536
2-2-2 Toekomstbestendige infrastructuur	1.234	-4	1.230	530	699
Totaal beleidsdoel 2-2	157.552	-19.752	137.800	136.565	1.235
Beleidsdoel 2-3 Veilig en duurzaam					
2-3-1 Duurzame mobiliteit	1.805	-293	1.512	1.342	170
2-3-2 Veilige mobiliteit	4.873	-250	4.623	4.411	212
Totaal beleidsdoel 2-3	6.678	-543	6.135	5.754	381
Totaal Lasten	322.053	-719	321.335	308.083	13.252
Baten					
Beleidsdoel 2-1 Snel van A naar B					
2-1-1 Efficiënt goederenvervoer	0	80	80	174	94
2-1-2 Passend en efficiënt personenvervoer	1.308	8.240	9.548	3.714	-5.834
2-1-3 Slimme systemen en netwerken	0	42	42	14	-28
Totaal beleidsdoel 2-1	1.308	8.362	9.670	3.903	-5.767
Beleidsdoel 2-2 Beheer en onderhoud: op orde en duurzaam					
2-2-1 Goed functionerende provinciale infrastructuur	9.194	3.296	12.490	16.502	4.012
Totaal beleidsdoel 2-2	9.194	3.296	12.490	16.502	4.012
Beleidsdoel 2-3 Veilig en duurzaam					
2-3-1 Duurzame mobiliteit	266	200	466	542	76
2-3-2 Veilige mobiliteit	1.361	0	1.361	1.602	240
Totaal beleidsdoel 2-3	1.628	200	1.828	2.144	316
Totaal Baten	12.130	11.858	23.988	22.548	-1.439
Saldo lasten en baten Ambitie 2	309.924	-12.577	297.347	285.535	11.812

Toelichting afwijkingen

Toelichting lasten

Beleidsdoel 2-1 Snel van A naar B

Exploitatie OV € 4,4 mln (v)	Bestaand beleid
<p>De voordelige verschillen betreffen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De afrekeningen van subsidiebeschikkingen van OV-concessies van voorgaande jaren ad € 1,2 mln. • De Beschikbaarheidsbijdrage 2022 ad € 7,4 mln. De bijdrage voor vervoerders stelden we in 2023 vast, de vervoerders moeten een deel van de eerder ontvangen bijdragen terugbetalen. • De Transitiebijdrage 2023 voor vervoerders, die we € 0,6 mln lager beschikten dan geraamd. • Een aantal (nog) niet uitgekeerde transitiebijdragen van per saldo € 2,6 mln. • De realisatie van een 2e ponton aan de Willemskader ad € 0,4 mln die vertraging opliep. • De kosten van de aankoop en reparatie van het autoveer De Blankenburg die, conform de verslaggevingsregels, geactiveerd gaan worden. In de begroting raamden we de uitgaven in de exploitatie. Administratief leidt dit in 2023 tot een exploitatievoordeel van € 1 mln, terwijl we de afschrijvingslasten als gevolg van de activering pas in komende jaren verantwoorden. • De interne projectkosten voor het project nieuwe treinen MerwedeLingelijn (MLL), die € 0,1 mln lager uitvielen. • De vrijval van een deel van de exploitatiesubsidie ad € 0,5 mln voor het veer Maassluis-Rozenburg als gevolg van faillissement. • Diverse kleinere afwijkingen van in totaal € 0,3 mln. <p>De nadelige verschillen betreffen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De hoge inflatie in 2022, die voor € 9,4 mln doorwerkt in de subsidiebijdragen voor de OV-concessies 2023. • De afwikkeling van de nog openstaande hypotheekschuld op veerpont De Blankenburg waarvoor we, als gevolg van een faillissement van de vervoerder, een voorziening vormden van € 0,3 mln.	

Regionale en provinciale infrastructuur/duurzaam veilig € 1,3 mln (v)	Bestaand beleid
<p>In de Regionale gebiedsagenda's Mobiliteit namen we de bijdragen op voor regionale infrastructuurprojecten op het gebied van doorstroming en verkeersveiligheid (duurzaam veilig). Jaarlijks stellen we regionale gebiedsagenda's op, volgen er subsidieaanvragen en stellen we afgeronde subsidies vast. In 2023 verleenden we enerzijds beschikkingen voor projecten uit de Gebiedsagenda's 2022 die nog niet waren aangevraagd en anderzijds zijn van de Gebiedsagenda's 2023 nog niet alle aanvragen binnen. Daarnaast is ook sprake van ingetrokken en geweigerde subsidieaanvragen en verlenen of stellen we subsidies soms lager vast dan aangevraagd. Tenslotte ontvingen en beschikten we in een enkel geval een subsidieaanvraag al in 2023 die eerder voorzien was in 2024. Per saldo resulteert dit in een onderbesteding van € 1,3 mln.</p>	

N206 Duinpolderweg/Noordelijke Duin- en Bollenstreek € 0,7 mln (n)	Bestaand beleid
<p>Het project Duinpolderweg project is ene paar jaar geleden vervangen voor de verkenning Mobiliteitsmaatregelen Noordelijke Duin- en Bollenstreek. Door de gewijzigde scope kunnen we de uitgaven voor het project Duinpolderweg, conform de verslaggevingsregels, niet meer aan het nieuwe investeringsproject toerekenen (balans). We verantwoorden deze als last in de exploitatie. De nieuwe verkenning voor de Mobiliteitsmaatregelen Noordelijke Duin- en Bollenstreek start in 2024.</p>	

Projecten initiatief/nazorgfase € 0,6 mln (v)	Bestaand beleid
<p>De subsidie-aanvraag voor mobiliteitsmanagement A20 Nieuwerkerk a/d IJssel - Gouda viel niet in 2023, maar volgt in 2024.</p>	

Diverse kleine afwijkingen € 0,2 mln (n)	Bestaand beleid
Het resterende voordelige verschil betreft diverse kleine afwijkingen.	

Apparaatslasten € 1,2 mln (v)	Bestaand beleid
Voor een toelichting zie Paragraaf Arbeidscapaciteit .	

Kapitaallasten € 5 mln (v)	Bestaand beleid
De afschrijvingen zijn € 2,9 mln en de rentelasten € 2,1 mln lager dan geraamd.	

Beleidsdoel 2-2 Beheer en onderhoud: op orde en duurzaam

Kiltunnel € 0,7 mln (v)	Bestaand beleid
De bijdrage aan het Wegschap Tunnel Dordtse Kil over de jaren 2018 en 2019 restitueerden we gedeeltelijk. Dit bedrag valt vrij naar de algemene middelen.	

Afsluiten project beweegbare Steekterbrug € 3,1 mln (n)	Bestaand beleid
We besloten de beweegbare Steekterbrug te Alphen aan den Rijn te vervangen door een vaste brug. De eerder gemaakte kosten, die niet aan de vaste brug kunnen worden toegekend, boekten we als kosten. Dit bedrag komt ten laste van de reserve Bereikbaarheid	

Regiocontracten € 1,2 mln (v)	Bestaand beleid
De onderbesteding op regiocontracten betreft geen afstel van de kosten maar uitstel. In de begroting reserveerden we voor het afronden van de traditionele RAW bestekken een bedrag om de assets op het niveau te krijgen. We besloten om dit niet via de RAW bestekken te realiseren, maar mee te nemen in de nulmetingen van de nieuwe regiocontracten Noord en West. De uitvoering van de nulmetingen vindt plaats vanaf 2024.	

Thermisch gereinigde grond parallelstructuur A12 € 0,3 mln (v)	Bestaand beleid
Het onderzoek naar de mogelijke milieuschade door het toepassen van thermisch gereinigde grond bij de aanleg van de parallelstructuur A12 realiseerden we niet volledig en zetten we in 2024 voort.	

Project energietransitie infrastructuur € 0,6 mln (v)	Bestaand beleid
Voor energietransitie infrastructuur deden we geen uitgaven. De uitwerking vergt meer tijd dan gepland. Het bedrag storten we in de reserve Bereikbaarheid en beklemmen we daarin voor de energietransitie, zodat deze kan worden benut zodra de projecten voldoende zijn uitgewerkt.	

Brugbediening € 0,6 mln (v)	Bestaand beleid
Voor brugbediening maken we, naast het personeel in vaste dienst, ook gebruik van een flexibele schil via arbeidscapaciteit van een uitzendbureau. Door krapte op de arbeidsmarkt kon men minder externe capaciteit leveren, wat resulteert in lagere lasten. Om de bediening te waarborgen namen we diverse maatregelen, waaronder het beschikbare personeel meer uren hiervoor in te zetten.	

Kapitaallasten € 0,5 mln (n)	Bestaand beleid
De lasten voor afschrijving en renteomslag zijn € 0,5 mln hoger dan begroot. Dit komt vooral door de verkoop van de grond langs de Steekterweg. De boekwaarde van dit perceel op de balans schreven we met de verkoop versneld af (€ 0,3 mln). De gerealiseerde verkoopopbrengst dekt deze versnelde afschrijving.	

Apparaatslasten € 1,5 mln (v)	Bestaand beleid
Voor een toelichting zie Paragraaf Arbeidscapaciteit .	

Beleidsdoel 2-3 Veilig en duurzaam

Diverse kleine afwijkingen 0,2 mln (v)	Bestaand beleid
Het resterende voordelige verschil betreft diverse kleine afwijkingen.	

Apparaatslasten € 0,2 mln (v)	Bestaand beleid
Voor een toelichting zie Paragraaf Arbeidscapaciteit .	

Toelichting baten

Beleidsdoel 2-1 Snel van A naar B

Exploitatie OV € 7,7 mln (n)	Bestaand beleid
De voordelige verschillen betreffen:	
<ul style="list-style-type: none"> Een afrekening over 2022 van € 1 mln van de gemeente Drechtsteden in de exploitatie van de Waterbus, die we in 2023 ontvingen. 	
De nadelige verschillen betreffen:	
<ul style="list-style-type: none"> De lagere subsidievaststelling ad € 7,6 mln van de beschikbaarheidsvergoeding openbaar vervoer (BVOV) 2022. De lagere subsidiebeschikking ad € 0,6 mln voor de Transitievergoeding (TVOV) 2023. Een nadeel van € 0,3 mln doordat we rekening hielden met een te hoge BDU-bijdrage voor provinciale infraprojecten die deels dekking krijgen uit de voormalige BDU-gelden. Diverse kleinere afwijkingen van in totaal € 0,2 mln. 	

Regionale en provinciale infrastructuur/duurzaam veilig € 1,4 mln (v)	Bestaand beleid
Dit betreft een administratieve correctie als gevolg van de vaststelling van subsidies in het kader van de Regionale Gebiedsagenda's Mobiliteit. Een deel van de dekking komt uit budget dat het Rijk in het verleden beschikbaar stelde via de Brede Doel Uitkering (BDU) en reserveerde in de reserve Mobiliteit.	

N206 Duinpolderweg € 0,3 mln (v)	Bestaand beleid
Van de provincie Noord-Holland ontvingen we een bijdrage voor onze personele inzet ten behoeve van het (inmiddels gestopte) project. Hiermee kwam dit project financieel volledig tot afronding.	

Diverse kleine afwijkingen € 0,2 mln (v)	Bestaand beleid
Onderzoeksagenda bereikbaarheid € 0,1 mln (v). In 2023 ontvingen we meer bijdragen van derden voor de uitgevoerde onderzoeken dan vooraf verwacht.	
Truckparking Leadpartnership € 0,1 mln (v). Het betreft een correctie als gevolg van de afrekening van bijdragen van deelnemende partijen (zie ook de lasten).	

Beleidsdoel 2-2 Beheer en onderhoud: op orde en duurzaam

Diverse baten € 4 mln (v)	Bestaand beleid
De baten binnen Beleidsdoel 2-2 bestaan naast de legesinkomsten en verkoop vastgoed geheel uit bijdragen voor werken voor derden. De baten begroten we conservatief en we mogen ze pas nemen op het moment dat deze zeker zijn. Tegenover meer baten, staan ook meer lasten, maar lasten moet je nemen op het moment dat je deze verwacht. Hierdoor kan vertraging zitten tussen het jaar van realisatie van de lasten en baten. Op de volgende	

activiteiten realiseerden we meer baten dan begroot (deze inkomsten gebruikten we om de gedane uitgaven te dekken):

- Bediening van beweegbare kunstwerken en spoorbruggen voor derden vanwege nacalculatie € 1,3 mln (v).
- We verhaalden meer schades aan provinciaal eigendom bij de veroorzakers dan verwacht € 0,1 mln (v).
- Met het realiseren van de onderhoudscontracten voor de regio's Noord en West (2023) en Vaarwegen (2021) werden het gladheidsmaterieel en een dienstvaartuig overbodig. Dit materieel verkochten we. € 0,2 mln (v).
- (Klein) onderhoud aan bruggen van derden, inclusief het Utrechts deel van het Merwedekanaal en bijdragen vaarwegbeheer derden € 0,7 mln (v).
- Het planmatig onderhoud aan areaal van derden via projecten, zoals N468 (Hoogheemraadschap Delfland), Hartelcorridor (Rijkswaterstaat), bruggen vaarwegtraject1, Delftse Schie (gemeente Delft) en Koudekerksebrug (gemeente Alphen aan de Rijn) € 1,7 mln (v).

Beleidsdoel 2-3 Veilig en duurzaam

Diverse kleine afwijkingen € 0,3 mln (v)

Bestaand beleid

Het resterende voordelige verschil betreft diverse kleine afwijkingen.

Instrumentarium

Reserves

In het onderstaande overzicht geven we de totale inzet van reserves binnen de ambitie aan.

Reservenaam (bedragen x € 1.000)	Beleidsdoel	Toevoegingen 2023	Onttrekkingen 2023	Saldo mutaties 2023
Bereikbaarheid	2-1	12.203	4.117	8.086
Mobiliteit	2-1	5.798	21.966	-16.168
Bereikbaarheid	2-2	641	0	641
Mobiliteit	2-2	0	5	-5
Egalisatiereserve beheer & onderhoud	2-2	41.555	2.524	39.031
Bereikbaarheid	2-3	0	425	-425
Mobiliteit	2-3	770	550	220
Eindtotaal		60.967	29.587	31.380

Betrokkenheid van Verbonden Partijen

Wegschap Tunnel Dordtse Kil

De provincie participeert in de gemeenschappelijke regeling van het Wegschap Dordtse Kil, gezamenlijk met andere partijen is de provincie eigenaar van de Kiltunnel die de N217 met de N3 verbindt. De Kiltunnel maakt onderdeel uit van het gezamenlijke infrastructurele netwerk van provincie en andere wegbeheerders.

Coöperatie Samenwerkingsverband DOVA U.A.

Het Coöperatieve Samenwerkingsverband Decentrale Openbaar Vervoer Autoriteiten (DOVA) U.A. startte in 2018. In deze coöperatieve vereniging werken 12 provincies en 2 vervoersregio's samen op het gebied exploitatie, infrastructuur en services voor reizigers over het openbaar vervoer.

Subsidies

[Zie paragraaf Subsidies, Ambitie 2.](#)

Ambitie 3 Schone energie voor iedereen

Energie is voor Zuid-Holland belangrijk. Met veel industrie, de glastuinbouw en onze dichtbevolkte provincie behoren we tot een van de meest energie-intensieve regio's van Europa. Op de korte termijn zijn door de oorlog in Oekraïne de omstandigheden voor inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties in Zuid-Holland ingrijpend gewijzigd. Iedereen kampt met stijgende energielasten. Het benadrukt ook de noodzaak om nog steviger in te zetten op energiebesparing en verduurzaming van energiebronnen. De provincie zet hier stevig op in met diverse subsidies en projecten, met actieve kennisdeling en met de eigen gebouwen en opdrachtverstrekking.

Transitie naar schone energie

De verbranding van olie, gas en steenkool brengt CO₂ in de atmosfeer, wat mede zorgt voor de opwarming van de aarde. Om in de toekomst onze welvaart te behouden, moeten we blijven beschikken over voldoende energie. Met het Klimaatakkoord van Parijs en het nationale Klimaatakkoord werken we toe naar een samenleving en economie gebaseerd op een duurzaam en circulair energie- en grondstoffsysteem (onder andere voor stoom, warmte, elektriciteit, CO₂ en waterstof). De opgave voor Zuid-Holland is in het Klimaatakkoord verdeeld in de thema's schone energie voor alle gebouwen, elektriciteit, industriële processen, mobiliteit en landbouw en landgebruik. Dat raakt alle inwoners en bedrijven van Zuid-Holland.

Wij streven naar schone energie voor iedereen

Zuid-Holland heeft veel wind en zon, maar ook andere energiebronnen, zoals aardwarmte. Belangrijk is te zorgen dat bedrijven en inwoners die energie kunnen gebruiken waar en wanneer dat nodig is. En dat de schone energie haalbaar en betaalbaar is. Hieraan werken we de komende jaren samen met onze partners in de provincie, zoals mede-overheden, bedrijven en lokale initiatieven. Daarbij hebben we ook oog voor de behoefte aan voldoende, goed opgeleide vakmensen. Ons doel: een stabiel en slim energienetwerk dat betaalbare schone elektriciteit en warmte levert voor iedereen. Als het gaat om energie besparen, geven wij als provincie graag het goede voorbeeld. Iets dat ook geldt voor kansen benutten om energie op te wekken of mogelijkheden om CO₂-uitstoot te verminderen. Daarom realiseren en onderhouden we onze eigen projecten, gebouwen en wegen zoveel mogelijk energieneutraal. Gemeenten die ernaar streven om energieneutraal te worden, willen we graag ondersteunen. Omdat

Wat hebben we bereikt?

Beleidsdoel 3-1 Schone en duurzame elektriciteitsvoorziening

Regionale Energiestrategieën (RES'en)

We gaven sinds de ondertekening van het Klimaatakkoord 2019 de energietransitie vorm in 7 Regionale Energiestrategieën in Zuid-Holland (RES'en). In juni 2023 leverden de RES'en hun voortgangsdocumenten op. Uit de documenten blijkt dat we veel werk verrichtten binnen de RES'en. Samen met andere overheden in de RES gaven we participatie vorm, zodat initiatieven vanuit de samenleving een plek konden krijgen in de uitwerking van de zoekgebieden. Maar het bleek ook dat verschillende RES'en nog achterlopen op het behalen van hun doelstellingen, zowel in elektriciteitsproductie als in de warmtetransitie.

Wind- en zonne-energie

In 2023 leverden we belangrijke bijdragen aan de uitrol van wind- en zonne-energie in Zuid-Holland. Dankzij onze subsidieregelingen en partnerschappen ondersteunden we een breed scala aan zonne-energieprojecten op daken, variërend van eigenaren van grote daken, scholen, tot bedrijventerreinen. Ook adviseerden we gemeenten bij het aanjagen van zonnedakprojecten.

We sturen beter op de ruimtelijke inpassing van zonnepanelen. Deze inspanningen leidden tot de succesvolle installatie en planning van zonnepanelen op verschillende locaties in Zuid-Holland.

In 2023 kwam er 123,9 MW opgesteld vermogen windenergie op land in Zuid-Holland bij. Dit omvat de windparken Maasvlakte 2 (116,7 MW) en Oeverwind (7,2 MW). We hebben hiermee de doelstelling van 735,5 MW uit het Energieakkoord van 2013 gerealiseerd. Ook ondersteunden we gemeenten ondersteund bij de vergunningverlening voor windparken en het opstellen van lokale normen.

We onderzochten in Lansingerland potentiële windlocaties. Dit leidde tot een besluit om verder te gaan met deze locaties in de volgende fase. In de Alblasserwaard onderzochten we met RES-partners windlocaties als alternatief voor de locatie Avelingen. Eind 2023 stelden we een shortlist van locaties vast voor windenergie. Deze locaties worden opgenomen in de Leefomgevingstoets (planMER) voor de herziening van het Omgevingsbeleid in 2025.

We onderzochten de ruimtelijke impact van kleine boerenerfmolens. Dit is de eerste stap om te bepalen of en hoe we hogere boerenerfmolens in ons Omgevingsbeleid kunnen toestaan.

Lokale initiatieven en Inclusieve energietransitie

Met het programma Inclusieve energietransitie droegen we bij aan samenwerking en afstemming tussen verschillende ministeries, gemeenten en lokale energie-initiatieven. Dit deden we om de energietransitie haalbaar en betaalbaar te maken voor iedereen, onder andere in het Landelijk Onderzoeksprogramma Energiearmoede. We hebben bereikt dat gemeenten en lokale initiatieven kennis en goede voorbeelden uitwisselen om te werken aan een gedragen en inclusieve energietransitie.

We organiseerden met lokale partners in verschillende wijken de ondersteuning om bewoners te helpen hun energierekening te verlagen. We stimuleerden en ondersteunden lokale initiatieven om energieprojecten (o.a. duurzame opwekking en energiebesparing) te ontwikkelen met draagvlak en zeggenschap van de omgeving. We hielpen gemeenten en energiecoöperaties met kennis, netwerken en met financiën, ook via de koepel van energiecoöperaties, Energie Samen Zuid-Holland.

Beleidsdoel 3-2 Verduurzaming gebouwde omgeving

In 2023 nam de inzet en aandacht voor de warmtetransitie toe, als gevolg van de gestegen prijs en de gegroeide zorg over de afhankelijkheid van aardgas. Ook werd in 2023 duidelijk wat de impact en belasting zijn van het elektriciteitsnet als collectieve warmte niet tot ontwikkeling komt en de warmtevoorziening door warmtepompen geëlektrificeerd wordt.

We droegen bij door bevordering van de verduurzaming en besparing van het energiegebruik, en omschakeling naar schone, en in de provincie beschikbare, warmtebronnen. Met de Rijksoverheid en Gasunie gaven we uitvoering aan het project WarmtelinQ. Dit is het publiek beheerde warmtetransportnet voor het stedelijk deel van Zuid-Holland. Hiermee dragen we bij aan de transitiedoelen van de gebouwde omgeving en de glastuinbouw.

Samen met gemeenten, RES'en en andere samenwerkingspartners brachten we de warmtebehoefte en het warmteaanbod verder in kaart en in verband. We ondersteunden gemeenten bij het doorontwikkelen van de gemeentelijke regierol, kennis en kunde. Ook voor meerdere doelgroepen droegen we bij aan de aanpak van de warmtetransitie.

Beleidsdoel 3-3 Duurzaam energie- en grondstoffensysteem in de industrie

In 2023 leverde de provincie een bijdrage aan de energie- en grondstoffentransitie om te komen tot een CO₂-emissiearme en circulaire industrie in Zuid-Holland.

In eerste instantie is de industrie vooral zelf aan zet om te verduurzamen. De provincie heeft hierbij een toevoegende rol, door samenwerking in de regio te stimuleren, en samen met het Rijk verduurzamingsprojecten binnen industriële ketens financieel te ondersteunen. Dit gebeurt met inzet van eigen middelen en door gezamenlijk Europese fondsen te benutten, zoals het Just Transition Fund. De provincie richt zich daarbij

grotendeels op het Haven Industrieel Complex (HIC) in Rotterdam, omdat zij meer dan 90% van de CO₂-uitstoot door de industrie in Zuid-Holland uitstoot. Daarnaast kijkt de provincie ook naar de verspreide industrie in Zuid-Holland om de CO₂-uitstoot (en andere uitstoot) te verminderen.

Naast eigen middelen maakte de provincie ook gebruik van beschikbare Europese fondsen om een bijdrage te leveren aan de energie-en grondstoffentransitie. In 2023 stelde de provincie, samen met de gemeente Rotterdam, het eerste deel van het Just Transition Fund (JTF) op.

Verder leverde de provincie een bijdrage op dit beleidsdoel, door de inzet van het wettelijk VTH-instrumentarium, en ruimtelijke inpassing van nieuwe energie-infrastructuur. Maar ook door samenwerking op gang te brengen en regionale belangen te agenderen, zowel landelijk als binnen EU-programma's.

De provincie Zuid-Holland stelde in 2023 het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat Zuid-Holland op. Dit deden we samen met de netbeheerders TenneT, Liander, Stedin, en Westland Infra, en met betrokkenheid van gemeenten en de Gasunie. Dit programma gaat over het integraal programmeren van energie-infrastructuur. Het benoemt infrastructuurprojecten die van bovengemiddeld maatschappelijk belang zijn voor het provinciale energiesysteem.

Op het vlak van energievernieuwing droeg het subsidieprogramma E&K (Energie & Klimaat) bij aan de doorontwikkeling van producten van een aantal startups in onze provincie. EnergiIQ, het energie-innovatiefonds van de provincie, liet vernieuwende scale-ups doorgroeien. Het energie-ecosysteem in Zuid-Holland groeide en de netwerken zijn versterkt. Verder ondersteunde de provincie nieuwe, en vaak vernieuwende projecten.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Om de beleidsdoelen voor de ambitie te halen, vertaalden we elk beleidsdoel in een aantal beleidsprestaties. Die beschrijven we hieronder.

Beleidsdoel 3-1 Schone en duurzame elektriciteitsvoorziening

Beleidsprestatie 3-1-1 Duurzaam en ruimtelijk passende elektriciteitsvoorziening

Regionale Energiestrategieën (RES'en)

- We ondersteunden de RES'en met kennis en netwerken
- We lieten 20-25 energieboswachters opleiden. Deze vrijwilligers trainden om als burger expert te worden voor natuurinclusieve zon- en windparken.
- We gaven participatie binnen de RES'en vorm, in samenwerking met andere overheden. Zo ondersteunden we RES Midden-Holland bij het ontwikkelen van een participatieplan voor het opstellen van een regionaal omgevingsprogramma 'Zon op Veld' en bij het opstellen van het regionale omgevingsprogramma.
- We beoordeelden initiatieven op betaalbaarheid en haalbaarheid voor inwoners, met aandacht voor bovenregionale verbetering en samenhang.
- In RES Rotterdam Den Haag zetten we in op een regionale planMER voor alle zoekgebieden voor windenergie in de RES.

Wind- en zonne-energie

- We kenden aan 85 projecten subsidie toe via de regeling Zonnig Zuid-Holland, goed voor 47.939 kWh vermogen.
- Binnen een pilot, in samenwerking met 2 Zuid-Hollandse gemeenten en de netbeheerder, benaderden we 150 eigenaren van grote daken zonder zonnepanelen of SDE-beschikking, door een energieadviseur. Daarvan adviseerden we 17 dakeigenaren tot en met de besluitvorming uitgebreid over het al dan niet overstappen op zon op dak. Met deze response van meer dan 10% zijn we tevreden.

- We hielpen, in samenwerking met Stichting Schooldakrevolutie, 7 scholen met het adviseren over en installeren van zonnepanelen.
- Via de regeling Verduurzaming Bedrijventerreinen voorzagen we diverse daken van zonnepanelen.
- We konden door formalisering van de zonneladder in het Omgevingsbeleid beter sturen op de realisatie van zonnevelden en de ruimtelijke inpassing daarvan.
- We stelden een handreiking voor biodiversiteit op en verspreidden deze actief onder de RES'en.
- We startten het OER-traject voor 4 rijkswegen (A15-A38, A4-A13, N11-A4, en A12) om de mogelijkheden voor het opwekken van duurzame energie - vooral zonne-energie - te verkennen.
- We ondersteunden gemeenten bij het opstarten van onderzoeken en participatietrajecten voor windenergielocaties.
- We startten processen voor de windlocaties in de gemeenten Lansingerland en Katwijk. Dit met het doel om zelf meer regie te krijgen op de inpassing en vergunningverlening van de beoogde windparken. In de komende jaren zullen we op deze locaties blijven inzetten op duurzame elektriciteitsproductie door wind.
- We wisselden kennis en ervaringen over voortgang en uitdagingen uit met de partners binnen de overeenkomst Windenergie van de Rotterdamse regio.
- We startten een onderzoek naar de ecologische effecten van hogere boerenerfmolens. Hiermee bouwden we voort op onderzoek naar hun ruimtelijke impact. We namen ook deel aan een landelijk onderzoek naar de ecologische effecten van kleinere windturbines.
- De omgevingsdialog voor het windpark Spui startte in 2022 en zetten we voort in 2023. Gedurende deze periode lieten we ook een geluidsonderzoek uitvoeren.
- In samenwerking met het Rijk en andere provincies werkten we aan verschillende gezamenlijke initiatieven. Zo ontwikkelden we een subsidieregeling voor naderingsdetectie. In IPO-verband gaven we een gezamenlijke reactie op de landelijke ontwerpnormen voor windturbines. Ook werkten we intensief samen rond vraagstukken over windenergie en gezondheid in 2023.

Lokale initiatieven en Inclusieve energietransitie

- We stelden de subsidieregeling Lokale initiatieven energietransitie Zuid-Holland 2023 vast, en het netwerk van lokale initiatieven is geactiveerd.
- We reserveerden extra middelen voor de verlenging van de opdracht aan Energie Samen Zuid-Holland, en stelden een subsidieplafond vast voor jaarlijkse ondersteuning tot eind 2027. Hiermee biedt de provincie structurele ondersteuning aan energiecoöperaties en Energie Samen Zuid-Holland.
- Wij ontwikkelden samen met lokale initiatieven en energiecoöperaties in het project 'Opwek voor iedereen' een kenniscollectie. Deze richt zich op het betrekken van diverse doelgroepen en mensen met een smalle beurs bij lokale energieprojecten.
- We startten het project 'EnergieGenerator'. Dit project ondersteunt onder begeleiding van een coach 4 gemeenten en energiecoöperaties in hun samenwerking in de lokale energietransitie, met meer lokaal eigendom.
- We zetten doe- en leerkringen voor gemeenten en lokale initiatieven op. We zetten de Community of Practice Inclusieve energietransitie voort. Dit om kennis en goede voorbeelden te delen om de energiekosten van minder vermogenden aan te pakken en een eerlijke energietransitie te bevorderen.
- We droegen met kennis en financiële middelen bij aan diverse projecten in de wijk. Dit had directe impact op bewoners, en leidde tot de ontwikkeling van schaalbare concepten, zoals de implementatie van de Energiehulp in 8 gemeenten.
- Een evaluatie van onze aanpak gericht op een inclusieve energietransitie ging van start, wat zal resulteren in een bijgewerkte strategie voor de komende jaren.

Beleidsprestatie 3-1-2 Samenwerken en bevorderen draagvlak in de energietransitie

Zie Beleidsprestatie 3-1-1.

Beleidsdoel 3-2 Verduurzaming gebouwde omgeving

Beleidsprestatie 3-2-1 Faciliteren van gemeenten bij besparen en overschakelen op schone energie

- We voerden het ontzorgingsprogramma Maatschappelijk Vastgoed uit, waarmee we grote aantallen gebouweigenaren ondersteunen bij het maken van besparings- en verduurzamingsplannen.
- We ontwikkelden en beheerden een overzicht van de gemeentelijke pijplijn van warmteprojecten in Zuid-Holland. Dit benutten we onder meer voor inzichten in het stikstofdossier en de ontwikkeling van het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK).
- We organiseerden meerdere inhoudelijke bijeenkomsten voor actieve kennisdeling, voor gemeenten en andere belangstellenden.
- We brachten de aanpassing van de wet- en regelgeving voor nieuwbouw in kaart, om de duurzame energievoorziening te bevorderen. We boden dit voor gezamenlijke verdere uitwerking aan de minister aan .
- In het programma Toekomstbestendig Bouwen stelden we een warmte-expert aan om nieuwe ontwikkelingen in de duurzame warmtevoorziening voor nieuwbouw te bevorderen.
- In samenspraak met de omgevingsdiensten en het ministerie bevorderden we de inzet van Soorten Management Plannen. Dit met het doel om grootschalige energiebesparingsprojecten uitvoerbaar te houden binnen de kaders van de Wet Natuurbescherming.
- We droegen bij aan instrumenten en pilots voor energiebesparing en energiedelen op bedrijventerreinen.
- We organiseerden een nieuwe ronde van de Duurzame Bedrijvenroute.
- In samenwerking met het Erfgoedhuis namen we een provinciaal 'Plan van Aanpak Verduurzaming Monumenten'

Beleidsprestatie 3-2-2 Bevorderen duurzame verwarmingsvoorziening

- We stimuleerden het aanbod van 4 warmtebronnen (geothermie, zonthermie, aquathermie en beschikbare restwarmte). Dit deden we door ontsluiting van uitgevoerde (potentie/systeem)studies, ontwikkeling van instrumenten, onderzoek naar mogelijkheden en ondersteuning van vernieuwing en kennisontwikkeling (zoals bij het Rijswijk Centre for Sustainable Geo-energy en de Energy Cave).
- Samen met gemeenten voerden we het Europees ondersteunde ELENA-programma uit (planvorming van 10 warmteprojecten in 9 gemeenten).
- We ondersteunden meerdere gemeenten met een koppeling aan WarmtelinQ - of een andere collectieve warmte-oplossing - bij de ontwikkeling van de gemeentelijke aanpak. De ontwikkelde kennis ontsloten we en deelden we actief met belangstellenden.
- We stellen subsidie beschikbaar aan de Gasunie voor de aanleg van de warmteleiding WarmtelinQ Rijswijk-Leiden (WLQ+). Hiermee ondersteunen we de energietransitie in de Leidse regio en aanliggende gemeenten. We dragen zo bij aan de realisatie van een sterk en open warmtetransportnet in Zuid-Holland.
- Vanuit onze rol als bevoegd gezag stelden we een provinciaal inpassingsplan op. En we liepen een MER-procedure door voor WarmtelinQ+ (tracé Rijswijk-Leiden).
- We droegen bij aan een passende uitwerking van de Wet collectieve warmtevoorziening.
- We droegen bij aan het verhogen van het inzicht in en grip op restwarmtestromen uit de Rotterdamse haven.
- In de grote warmteregio's (Drechtsteden, Holland Rijnland, Oostland, Westland) ondersteunden we de samenwerkingsverbanden bij stappen in de planvorming en uitvoering van collectieve warmtesystemen.
- We ondersteunden door vernieuwende oplossingen voor seizoensopslag te ontwikkelen.
- We ondersteunden de RES-regio's inhoudelijk bij de uitwerking van het onderdeel warmte (RSW) en de ontwikkeling van data- en rekentools, en monitoring.
- Samen met de regio's werkten we aan een afwegingskader voor een verantwoorde keuze voor de warmtevoorziening.
- We ondersteunden (collectieve) lokale warmteprojecten door energiecoöperaties en woningcorporaties.
- Met de glastuinbouw gaven we uitvoering aan het Energieakkoord Greenport West-Holland om de klimaatdoelstellingen te halen.
- We deelden de verzamelde kennis, ontwikkelde tools en instrumenten actief met de succesvolle Leerkringen.

Beleidsdoel 3-3 Duurzaam energie- en grondstoffensysteem in de industrie

Beleidsprestatie 3-3-1 Verhogen energie efficiëntie en mede ontwikkelen energie infrastructuur

- De provincie is bevoegd gezag voor circa 350 industriële bedrijven op grond van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo). Op grond hiervan hielden de omgevingsdiensten sinds 2015 meer toezicht op energiebesparing bij de bedrijven. In 2023 kwam de actualisatie van vergunningen tot afronding en voerde het Rijk de brede energiebesparingsplicht in. Het accent van de inspanningen lag op de voorbereiding van de intensivering van het energietoezicht bij industriële grootverbruikers van energie.
- De omgevingsdiensten informeerden in 2023 bedrijven proactief over energiebesparingsmogelijkheden. Hiermee zet de provincie boven de wettelijk bepaalde VTH-taken in op de stimulering van de industrie tot het nemen van energiebesparingsmaatregelen: de zogenaamde branche- en themagerichte aanpak.
- Samen met ondernemersvereniging Deltalinqs stelde de provincie het Deltalinqs Climate Programme op. Hierin werken we samen aan energiebesparing, opbouwen van circulaire industrie, en industriële elektrificatie.
- De provincie droeg (via Deltalinqs) bij aan de zogeheten energie-innovatiestudies (EIS). Hierbij worden op 'no cure, no pay'-basis energiebesparingsmogelijkheden onderzocht bij bedrijven. Er zijn hiervoor studies uitgevoerd bij energie-intensieve industriële bedrijven. 10 grote energie gebruikende industriële partijen lieten zich doorlichten: alle bedrijven kunnen meer dan 20% energiebesparing doorvoeren in hun proces. Shin-Etsu is het eerste bedrijf dat ook daadwerkelijk de maatregelen uit de EIS uitvoerde. De overige bedrijven werken aan vervolgstudies voor uitvoering.
- De provincie ondersteunt via de regeling 'Energie-infrastructuur op industrieterreinen' bedrijven die de overgang maken naar duurzame energie (zoals restwarmte en waterstof), en hierbij te maken hebben met lokale energie-infrastructuur die hier nog niet op berekend is. In 2023 namen we 2 aanvragen in behandeling waarmee we, bij toekenning, het totale budget voor deze regeling uitputten. Deze 2 projecten leveren een vermindering van 31 kton CO2 en ongeveer 650 kg NOx per jaar op. In 2023 is de eerste ronde van het Europese Just Transition Fund (JTF) opengesteld. Binnen deze openstelling was een budget beschikbaar van € 31,1 mln. Dit geld is voor projecten die de regionale economie versterken en vernieuwen met duurzame en/of circulaire industriële ketens. Maar ook voor projecten die door investeringen in technologie, systemen en infrastructuur de transitie van bestaande industriële ketens versnellen. In totaal hebben 17 projecten een beschikking gehad en zijn er nog 6 projecten in behandeling.
- We participeerden in het traject van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) om tot 2 conventionele kerncentrales van 1,5GW in Borssele te komen. Zuid-Holland wordt betrokken vanwege de waarborglocatie Maasvlakte 1 die als volwaardig alternatief wordt meegenomen in de MER-procedure. In 2023 adviseerden we over het voornemen en het voorstel tot Participatie (VenP) dat de minister van Klimaat en Energie in Q1 2024 als start van de procedure ter inzage legt.
- In 2023 startten de voorbereidingen voor een onderzoek naar de potentie van plaatsing van kleine modulaire kernreactoren in Zuid-Holland. Dit was in afstemming met andere provincies en het ministerie van EZK. In 2024 zal dit onderzoek nader worden uitgewerkt en zullen we Provinciale Staten over de voortgang informeren.
- In 2023 stelden we het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat Zuid-Holland vast (pMIEK). In het najaar stelden we de werkwijze vast waarop uitvoering gegeven wordt aan de samenwerking.
- Eind 2022 deed TenneT een vooraankondiging voor netwerkovertelling voor het Haven Industrieel Complex (HIC) en aangrenzende gebieden; in oktober 2023 kondigde zij op basis van de uitkomst van het onderzoek, netwerkovertelling af voor dit gebied. Vanuit het nationaal MIEK werkt men aan uitbreiding van de stations: naar verwachting is dit klaar in 2027/2028.
- Er was een hackathon ter ontwikkeling van een tool om het provinciaal Meerjarenprogramma 'Infrastructuur Energie & Klimaat (pMIEK) 2.0 proces' te ondersteunen. Deze tool ondersteunt beleidsmakers rondom toekomstige energie(infrastructuur) en ruimtelijke vraagstukken met een kwantitatieve onderbouwing van ons energiesysteem.
- Via de stichting Cluster6 ondersteunden we de verduurzaming van de verspreide industrie in Zuid-Holland.

- Het Botlekstoomnetwerk naar Cluster Zuid ontving een subsidie. De realisatie van dit netwerk zorgt jaarlijks voor een extra vermindering in de uitstoot: 96.000 ton CO₂ en 58.000 kg NO_x. Als we de volledige plannen voor het Botlekstoomnetwerk uitvoeren, zal de vermindering 209.000 ton CO₂ en 126.000 kg NO_x per jaar kunnen worden (vergelijkbaar met 140.000 woningen).
- Op het gebied van Cluster-energie Strategieën (CES) startten we samen met het Havenbedrijf, netbeheerders en Deltalinqs, met de CES Rotterdam/Moerdijk 3.0. Deze dienen we voor de zomer van 2024 vast te stellen.
- De provincie nam deel aan het Walstroomcollectief. Dit met als doel om door samenwerking tussen deelnemers op een efficiënte manier toe werken naar oplossingen voor de uitrol van walstroom.
- Verder is de provincie als directe stakeholder betrokken bij de buisleidingenbundel Deltacorridor.
- De provincie is actief betrokken bij de 'Verkenning aanlanding wind en waterstof op zee' (VAWOZ) 2030-2040, die het ministerie van EZK in 2022 startte.

Beleidsprestatie 3-3-2 Vernieuwen en innoveren van het energie- en grondstoffen (eco-)systeem

- De provincie was samen met EBZ-partners sponsor van de World Hydrogen Summit 2023 in Rotterdam in mei 2023. Samen met regionale partners positioneert de provincie het HIC Rotterdam als 'Europe's Hydrogen Hub'. In dit kader stelden we een gezamenlijke (met het Havenbedrijf en de gemeente Rotterdam) regionale waterstofpropositie op. Deze richt zich op thema's als lokale productie, import en energie-infrastructuur voor waterstof.
- In 2023 ondersteunden we de oprichting van H2makers. Hiermee versterken we de ontwikkeling van de regionale markt voor waterstoftechnologie in Zuid-Holland.
- De provincie deed samen met de gemeente Alphen a/d Rijn en het platform Groene Hart Werkt een onderzoek. Hieruit bekeken we de potentiële behoefte en productiemogelijkheden van waterstof in de Groene Hart regio, in relatie tot de H2-Backbone.
- De provincie droeg bij aan het H2GO-programma. Dit programma is gericht op de ontwikkeling en opschaling van een regionaal waterstofecosysteem op Goeree-Overflakkee.
- Het Field Lab voor industriële elektrificatie (FLIE) is een publiek-privaat initiatief waar de industrie kennis kan opdoen over de potentie van elektrificatie, vernieuwende technologie kan testen, en deze gebruiksklaar kan maken. In 2023 ondersteunde de provincie het FLIE met een provinciale subsidie.
- We droegen bij aan de verdere ontwikkeling van het field lab op het gebied van vernieuwing van energie op zee, Campus@Sea.
- De provincie ondersteunt via Innovation Quarter het regionale innovatieprogramma Energie en Klimaat (E&K). Het programma focust op 4 thema's: verduurzaming van de gebouwde omgeving, grootschalige opwekking en opslag van energie, industriële elektrificatie, en circulaire grondstoffen in de industrie. In 2023 ondersteunden we 9 projecten in het kader van dit programma.
- Voor doorontwikkeling van scale-ups zetten we financiële instrumenten in, zoals het energie-innovatiefonds van de provincie, EnergiIQ. In 2023 deden we 6 vervolginvesteringen in de bestaande portefeuille.
- De provincie neemt samen met andere overheden, bedrijven en kennisinstellingen deel aan de taskforce circulair van de Economic Board Zuid-Holland (EBZ), met als belangrijkste focus de uitvoering van de Circulaire Actieagenda Zuid-Holland.
- We nemen deel aan het European Chemical Regions Network (ECRN). Hiermee dragen we bij aan de ontwikkeling van Europees beleid om de overgang naar een circulaire industrie te versnellen.
- Binnen de Groene Chemie Nieuwe Economie werken 5 provincies samen om ketenvorming in de grondstoftransitie in de chemie te bevorderen.
- In 2023 is een ontwikkelperspectief gepresenteerd voor de Rotterdamse Haven, in samenhang met de Ruimtelijke Puzzel en de andere aangewezen NOVEX-gebieden.

Wat heeft dat gekost?

Inleiding

'Wat heeft dat gekost' bestaat uit 2 delen:

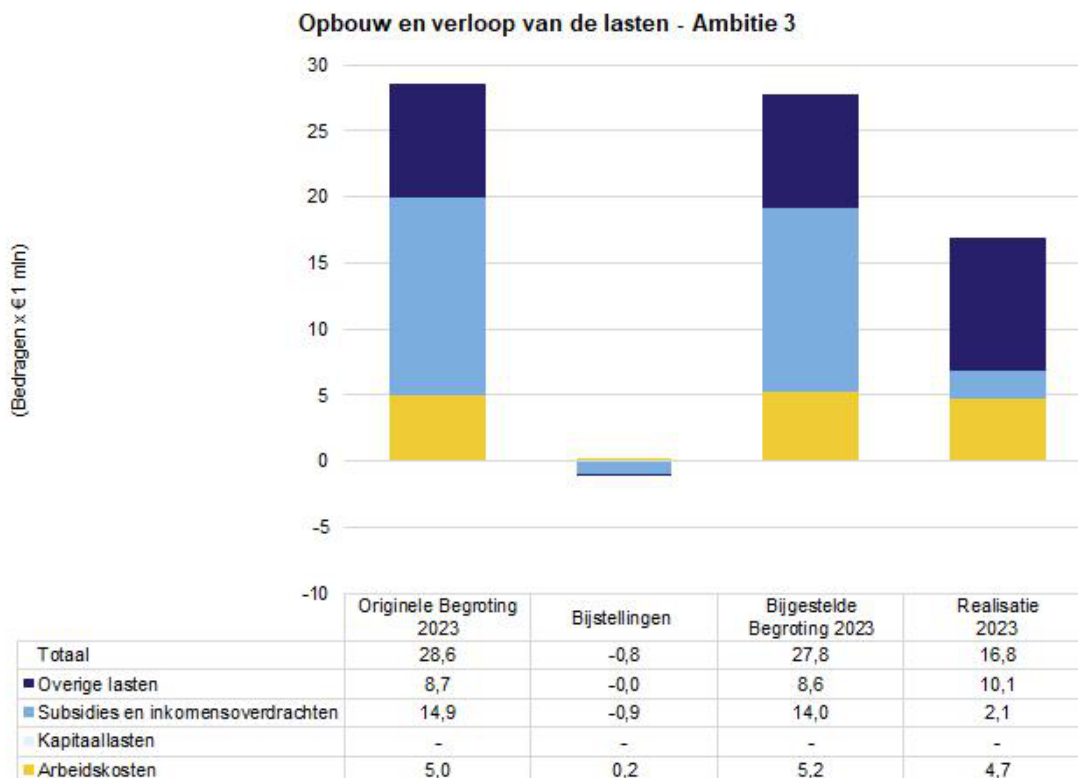
- Opbouw en verloop lasten
- Overzicht baten en lasten

'Wat heeft dat gekost' vatten we samen in 1 tabel. Provinciale Staten hebben budgetrecht op het niveau beleidsdoel. Daarom schrijven we de toelichtingen ook op de verschillen per beleidsdoel binnen een ambitie. De verschillen op beleidsprestaties vermelden we daarnaast ter informatie.

Opbouw en verloop lasten

Onderstaande grafiek geeft weer hoe de lasten van de ambitie zijn opgebouwd.

- Arbeidskosten: betreft de loonkostenformatie zoals opgenomen onder A in de paragraaf Arbeidscapaciteit
- Kapitaallasten: betreft de kapitaallasten als gevolg van een investering
- Subsidies en inkomensoverdrachten: betreft de lastneming van subsidies en daarnaast bijdragen aan met name andere overheidsinstellingen
- Overige lasten: betreft de lasten die we niet rekenen tot de hiervoor genoemde categorieën

Overzicht baten en lasten

(bedragen x € 1.000)	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil begroot vs realisatie
Lasten					
Beleidsdoel 3-1 Schone en duurzame elektriciteitsvoorziening					
3-1-1 Duurzame en ruimtelijk passende elektriciteitsvoorziening	8.700	-561	8.139	6.855	1.284
3-1-2 Samenwerken en bevorderen draagvlak in de energietransitie	1.436	0	1.436	1.202	234
Totaal beleidsdoel 3-1	10.136	-561	9.575	8.057	1.518
Beleidsdoel 3-2 Verduurzaming gebouwde omgeving					
3-2-1 Faciliteren van gemeenten bij besparen en overschakelen op schone energie	1.391	887	2.278	1.786	492
3-2-2 Bevorderen duurzame verwarmingsvoorziening	12.156	-2.256	9.900	3.309	6.591
Totaal beleidsdoel 3-2	13.547	-1.369	12.178	5.095	7.083
Beleidsdoel 3-3 Duurzaam energie-en grondstoffensysteem in de industrie					
3-3-1 Verhogen energie efficiëntie en mede ontwikkelen energie infrastructuur	3.390	624	4.014	2.110	1.904
3-3-2 Vernieuwen en innoveren van het energie-en grondstoffen (eco-)systeem	1.496	549	2.045	1.579	466
Totaal beleidsdoel 3-3	4.886	1.173	6.059	3.690	2.369
Totaal Lasten	28.570	-758	27.812	16.842	10.970
Baten					
Beleidsdoel 3-1 Schone en duurzame elektriciteitsvoorziening					
3-1-1 Duurzame en ruimtelijk passende elektriciteitsvoorziening	0	3.500	3.500	2.791	-709
Totaal beleidsdoel 3-1	0	3.500	3.500	2.791	-709
Beleidsdoel 3-2 Verduurzaming gebouwde omgeving					
3-2-1 Faciliteren van gemeenten bij besparen en overschakelen op schone energie	731	887	1.618	1.357	-261
3-2-2 Bevorderen duurzame verwarmingsvoorziening	1.299	-256	1.043	728	-315
Totaal beleidsdoel 3-2	2.030	631	2.661	2.084	-576
Beleidsdoel 3-3 Duurzaam energie-en grondstoffensysteem in de industrie					
3-3-1 Verhogen energie efficiëntie en mede ontwikkelen energie infrastructuur	0	0	0	76	76
Totaal beleidsdoel 3-3	0	0	0	76	76
Totaal Baten	2.030	4.131	6.161	4.951	-1.209
Saldo lasten en baten Ambitie 3	26.539	-4.888	21.651	11.890	9.761

Toelichting afwijkingen

Toelichting lasten

Beleidsdoel 3.1 Schone en duurzame elektriciteitsvoorziening

Klimaat- & Energiebeleid € 0,7 mln (v)	Bestaand beleid
In 2023 ontving de provincie € 3,5 mln vanuit de CDOKE-regeling, een tijdelijke financieringsmaatregel ter ondersteuning van de capaciteit van decentrale overheden op het gebied van klimaat- en energiebeleid. Hiervan gaven we in 2023 € 2,8 mln uit aan personele inzet. Het resterende bedrag van € 0,7 mln, dat we in 2023 niet besteedden, zal in 2024 beschikbaar zijn voor extra personele inzet.	

Subsidieregeling Lokale Initiatieven € 0,4 mln (v)	Bestaand beleid
Door de openstelling van de regeling per 1 september 2023 gaven we nog maar een beperkt aantal beschikkingen af. De regeling loopt tot eind 2027.	

Subsidieregeling Zonnig Zuid-Holland € 0,2 mln (v)	Bestaand beleid
In 2023 ontvingen we bijna 100 aanvragen voor de subsidieregeling Zonnig Zuid-Holland, waarvan we er inmiddels 85 beschikten. De wisselende aanvraagbedragen maken de budgetbehoefte moeilijk voorspelbaar. De regeling loopt tot eind 2024.	

Diverse kleine afwijkingen € 0,2 mln (v)	Bestaand beleid
Het resterende voordelige verschil betreft diverse kleine afwijkingen.	

Beleidsdoel 3.2 Verduurzaming gebouwde omgeving

Gebouwde omgeving € 0,3 mln (v)	Bestaand beleid
Processen in de warmtetransitie (wet- en regelgeving, planvorming, programma-uitvoering) liepen in 2023 trager dan verwacht. Dit deel van de inzet is met name gericht op de ondersteuning van gemeenten waar de voortgang in 2023 moeizaam was.	

Ontzorgingsprogramma Maatschappelijk Vastgoed € 0,3 mln (v)	Bestaand beleid
De lagere besteding van € 0,3 mln in 2023 verklaren we door vertraging bij enkele aanbestedingen voor het Ontzorgingsprogramma Maatschappelijk vastgoed eind 2023 waardoor de lasten in 2024 zullen realiseren.	

Duurzame wijkwarmte ELENA € 0,3 mln (v)	Bestaand beleid
Het project ELENA kreeg een verlenging van 1 jaar en loopt nu door tot 30 september 2024. We kenden deze verlenging toe vanwege diverse oorzaken die tot vertraging leidden. Belangrijke factoren hierin zijn het uitblijven van de warmtewet en beperkte beschikbare capaciteit (inzet van personeel binnen gemeenten). De hierdoor onbenutte middelen zullen we in 2024 inzetten en besteden.	

Voorziening Houdstermaatschappij Zuid Holland € 3,8 mln (n)	Bestaand beleid
De provinciale stille reserve van de Houdstermaatschappij ZH heeft op basis van de concept jaarrekening een negatieve waarde van € 12 mln. Om de negatieve stille reserve af te dekken zal de provincie de reeds getroffen voorziening, zijnde € 8,2 mln ophogen tot € 12 mln.	

Warmteleiding Warmteling € 10 mln (v)	Bestaand beleid
Op basis van de voortgang van het project vond een correctie plaats van de lastneming van de middelen van € 10 mln. Deze middelen voegen we toe aan de reserve Warmteleiding Warmteling.	

Diverse kleine afwijkingen € 0,1 mln (v)	Bestaand beleid
Het resterende voordelige verschil betreft diverse kleine afwijkingen.	

Apparaatslasten € 0,1 mln (n)	Bestaand beleid
Voor toelichting zie paragraaf Arbeidscapaciteit .	

Beleidsdoel 3.3 Duurzaam energie- en grondstoffensysteem in de industrie

Verduurzaming Industrie € 1,9 mln (v)	Bestaand beleid
In 2023 kwamen voor in totaal € 1,5 mln aan aanvragen binnen in het kader van de subsidieregeling energie infrastructuur op bedrijventerreinen. Conform de verslaggevingsregels verantwoorden we deze lasten pas in de jaren 2024 t/m 2026. Ditzelfde geldt voor de begrotingssubsidie van € 0,1 mln aan Deltalinqs voor de energie innovatie studies. Daarnaast vielen de kosten voor de eerste versie van het provinciaal Meerjaren Infrastructuurprogramma Energie & Klimaat (pMIEK) en de uitgaven voor elektrificatie en circulaire projecten voor in totaal € 0,3 mln lager uit dan begroot.	

Innoveren en kennis € 0,3 mln (v)	Bestaand beleid
Eind 2023 kwam een aanvraag voor begrotingssubsidie binnen voor de ophoging van het innovatieprogramma Energie en Klimaat aan InnovationQuarter (€ 0,3 mln). Deze lasten zullen we in 2024 verantwoorden.	

Waterstof € 0,2 mln (v)	Bestaand beleid
De lasten zijn € 0,2 mln lager doordat een deel van de geplande kosten voor H2makers in 2023 nog niet nodig waren. We bekijken of er gebruik gemaakt kan worden van (gedeeltelijke) Europese financiering vanaf 2024 voor dit project.	

Diverse kleine afwijkingen € 0,1 mln (v)	Bestaand beleid
Het resterende voordelige verschil betreft diverse kleine afwijkingen.	

Apparaatslasten € 0,1 mln (n)	Bestaand beleid
Voor toelichting zie paragraaf Arbeidscapaciteit .	

Toelichting baten

Beleidsdoel 3.1 Schone en duurzame elektriciteitsvoorziening

Klimaat- & Energiebeleid € 0,7 mln (n)	Bestaand beleid
Bij de lasten lichtten we toe dat Klimaat- & Energiebeleid lagere lasten heeft. Een specifieke uitkering (een OVP) dekt die lasten. Dit leidt ook tot lagere baten.	

Beleidsdoel 3.2 Verduurzaming gebouwde omgeving

Ontzorgingsprogramma Maatschappelijk Vastgoed € 0,3 mln (n)	Bestaand beleid
Bij de lasten lichtten we toe dat het ontzorgingsprogramma Maatschappelijk Vastgoed lagere lasten heeft. Een specifieke uitkering (een OVP) dekt die lasten. Dit leidt ook tot lagere baten.	

Duurzame wijkwarmte ELENA € 0,3 mln (n)	Bestaand beleid
Bij de lasten lichtten we toe dat het project duurzame wijkwarmte ELENA lagere lasten heeft. Een EU-subsidie dekt die lasten. Dit leidt ook tot lagere baten.	

Instrumentarium

Reserves

In het onderstaande overzicht geven we de totale inzet van reserves binnen de ambitie aan.

Reservenaam (bedragen x € 1.000)	Beleidsdoel	Toevoegingen 2023	Onttrekkingen 2023	Saldo mutaties 2023
Warmteleiding Warmteling	3-2	12.050	8.000	4.050
Eindtotaal		12.050	8.000	4.050

Betrokkenheid van Verbonden Partijen

ZEH N.V.

De Zeeuwse Energie Houdstermaatschappij (ZEH) N.V. is per 1 maart 2023 de rechtsopvolger van PZEM N.V. De aandelen zijn niet genoteerd op de beurs en niet vrij verhandelbaar. In de statuten van ZEH is namelijk vastgelegd dat de aandelen altijd in handen moeten zijn van publieke organen. De helft van de aandelen is in handen van de provincie Zeeland, de andere helft is vrijwel geheel in handen van de diverse Zeeuwse gemeenten. ZEH richt zich op productie, handel en levering van energieproducten en diensten aan de zakelijke markt.

Omgevingsdiensten

[Zie de toelichting bij Ambitie 7.](#)

Houdstermaatschappij Zuid-Holland B.V. (HZH) / ENERGIIQ

ENERGIIQ was tot 6 juli 2023 een fonds binnen de Houdstermaatschappij Zuid-Holland, dat revolverend investeert in de zogenaamde scale-up fase van energie-innoverende bedrijven. Per 6 juli 2023 vond er een juridische fusie plaats tussen HZH en ENERGIIQ. De juridische entiteit die vervolgens ontstond, heet ENERGIIQ. De activiteiten van HZH zijn gestaakt; de nieuwe entiteit zet uitsluitend de activiteiten van ENERGIIQ voort.

Subsidies

[Zie paragraaf Subsidies, Ambitie 3.](#)

Ambitie 4 Een concurrerend Zuid-Holland

Zuid-Holland herbergt het grootste Haven Industrieel Complex van Europa, met een sterk proces- en petrochemisch, logistiek en maritiem cluster. In de directe nabijheid van dit complex bevindt zich het grootste glastuinbouwcluster van de wereld: een belangrijke speler in de wereldwijde voedingsketen.

Alle 9 nationale economische topsectoren zijn in Zuid-Holland aanwezig. Verder herbergt onze provincie talrijke excellente kennis- en onderzoeksinstellingen die tot de top in hun vakgebied behoren. De campussen van nationaal belang, zoals het Bioscience Park te Leiden, TU Delft Science Park en Space Campus Noordwijk, herbergen talrijke startups en innovatieve bedrijven. De economische kracht van de provincie Zuid-Holland ligt in deze diversiteit.

Economie is in transitie

De Zuid-Hollandse economie bevindt zich in een omvangrijk vernieuwingsproces. Er zijn 3 thema's die de verandering van onze economie aanjagen: energietransitie, circulair en digitalisering.

De op fossiele grondstoffen gebaseerde industriële sectoren staan voor een grote transitie. Verduurzaming van de Zuid-Hollandse economie is nodig om minder afhankelijk te zijn van fossiele grondstoffen. Ook de uitstoot van de industrie en milieudruk als gevolg van transportbewegingen is in Zuid-Holland bovengemiddeld. Ontwrichtende technologische ontwikkelingen, zoals digitalisering, robotisering en 3D-printing veranderen de productieprocessen, verdienmodellen en ons werk, maar kunnen ook veelbelovend zijn. Het vermogen om snel op deze ontwikkelingen in te spelen is bepalend voor onze concurrentiekracht. Dit vraagt om een versnelde transitie van de Zuid-Hollandse economie en om een beroepsbevolking met de juiste vaardigheden en kennis.

Wij streven naar een duurzame, innovatieve economie

Wij willen de meest innovatieve regio van Nederland zijn, waarbij we inzetten op de kruisbestuiving tussen de verschillende sectoren. We zetten in op diensten en producten die veel waarde toevoegen richting duurzaam en digitaal. Wij streven naar passend werk voor iedereen. Wij denken daarbij aan alle niveaus. Van ongeschoold, mbo tot en met universitair. Daarnaast blijft de provincie met haar partners bouwen aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat door te zorgen voor voldoende en kwalitatief goede werklocaties (kantoren, bedrijventerreinen, woon/werklocaties), woonruimte, woon-werkverbindingen, een goede beroepsbevolking, een gezonde leefomgeving, recreatieve voorzieningen en cultureel erfgoed.

De culturele rijkdom van Zuid-Holland

Zuid-Holland heeft een rijke geschiedenis. Investeren in het aanwezige erfgoed, archeologie en cultuur en het gericht betrekken van toeristen daarbij biedt een positieve stimulans aan ons vestigingsklimaat.

Wat hebben we bereikt?

Beleidsdoel 4-1 Innovatie: richting duurzaam en digitaal

Zuid-Holland levert met een brede, dynamische economie een bruto regionaal product van € 200 mld (21% van de totale Nederlandse economie). Maar Zuid-Holland scoort niet goed op diverse dimensies van brede welvaart, vooral gerelateerd aan milieu, natuur en verschillen in gezondheid en inkomen. Daarom zetten we ook in 2023 middelen en capaciteit in op vernieuwende activiteiten die bijdragen aan een versnelde overgang naar een duurzame en digitale economie. Wij droegen daarbij nadrukkelijk bij aan een *inclusieve* economie: een economie die niet alleen gericht is op de innovatieve koplopers, maar op alle ondernemers. Die niet alleen focust op ontwikkeling van innovaties, maar ook op de implementatie erna. Een inclusieve economie houdt hier ook in:

- Dat we alle regio's van de provincie zo veel mogelijk de juiste zorg en aandacht geven, of het nu gaat om de grote steden of de gebieden daarbuiten,
- Dat wij talenten van allen benutten (op de arbeidsmarkt, of als ondernemer),
- De ontwikkeling van betaalbare innovaties ondersteunen,

Inclusieve robotisering stimuleren (waar dat kan mensen niet vervangen, maar hun productiviteit verhogen met behulp van technologie en met behoud van kwaliteit van arbeid).

En aan een ondernemers-inclusieve economie die niet alleen gericht is op de koplopers.

De provincie droeg in 2023 in bovenstaand perspectief bij aan nieuwe ontwikkelingen in het mkb en de economische topsectoren. Verder zetten we in op doorontwikkeling van fieldlabs en campussen. Dit alles waar mogelijk met nadruk op de transities. Ook ondersteunden we dit jaar innovatienetwerken, waarbij de focus specifiek lag op Maritiem, Eiwittransitie in relatie tot Industriële ('witte') biotechnologie, en Unmanned Aerial Vehicles zoals drones.

Beleidsdoel 4-2 Creëren van een rijk vestigingsklimaat

Ruimte voor ondernemen

Door de toenemende algemene ruimtevraag in Zuid-Holland staat ruimte voor ondernemen, vooral voor bedrijventerreinen, onder druk. In 2023 namen we in de module Wonen, Werken en Werelderfgoed van het Omgevingsbeleid nieuwe instrumenten op. Zij borgen dat er voldoende toekomstbestendige en kwalitatief goede ruimte voor bedrijventerreinen in Zuid-Holland blijft. Daarnaast maakten we op regionaal niveau afspraken over het in balans brengen en houden van vraag en aanbod van bedrijventerreinen. Dit deden we via het aanvaarden van regionale bedrijventerreinvisies voor de regio's MRDH, Midden-Holland en Zuid-Holland Zuid. Met behulp van ambassadeurs verhoogden we de organisatiegraad op bedrijventerreinen; een belangrijke voorwaarde voor het bereiken van doelen als verduurzaming en energietransitie. We sloten ook een Green Deal met het Instituut voor Natuureducatie (IVN) voor verduurzaming van bedrijventerreinen.

Met ons detailhandelsbeleid droegen we bij aan verbetering van de vitaliteit van stads- en dorpscentra. Binnen de Aanpak Winkelgebieden voerden we gesprekken met meerdere gemeenten hoe hun centrum vitaal te houden. Daarnaast stelden we een ambassadeur voor winkelgebieden aan. Door aanpassing van de Omgevingsverordening maakten we ons detailhandelsbeleid actueel.

Door thuiswerken en de huidige rente- en prijsontwikkelingen blijven er veel onzekerheden op de kantorenmarkt. We voerden een 'behoefteraming kantoren' uit om inzicht te krijgen in vraag en aanbod van kantoren in Zuid-Holland. Dit vormt de basis voor actualiseren van de regionale kantorenvisies in 2024.

Human Capital

De provincie investeerde in de afgelopen 4 jaar ter uitvoering van de provinciale economische agenda in menskracht en 'skills' voor bedrijven en instellingen in Zuid-Holland. De personeelstekorten en de mismatch op de arbeidsmarkt staan een succesvolle uitvoering van de economische agenda in de weg. Via een subsidieregeling en de inzet van een compact aanjaag- en ontwikkelteam werkt de provincie actief aan de beschikbaarheid van human capital. Met meer dan 150 partners, samenwerkend rond de Human Capital Agenda Zuid-Holland (HCA), zetten we in op structurele oplossingen. Dit moet ertoe leiden dat bedrijven kunnen beschikken over voldoende werknemers met de juiste scholing en vaardigheden; nu en in de toekomst. En dat inwoners in Zuid-Holland wendbaar zijn en kunnen meekomen met alle veranderingen in de economie.

Het jaar 2023 was het laatste jaar uit de collegeperiode 2020-2023. In deze vierjaarsperiode realiseerden we in totaal 13 deelakkoorden in diverse regionale sectoren. Daarbij leidde de subsidie van de provincie tot ruim € 30 mln cofinanciering. Onder andere stellen we circa 20.000 werknemers in staat zich te ontwikkelen, ondersteunen we ruim 3.000 werkgevers in het gebruik van hun human capital, geven we aan circa 3.300 flexwerkers een ontwikkelperspectief, en helpen we 20.800 werkzoekenden aan werk.

Beleidsdoel 4-3 Erfgoed, cultuur en toerisme

Erfgoed en cultuur zijn van onschatbare waarde voor onze provincie. Door onze inzet op het behoud van erfgoed, bewaren we de identiteit van dorpen en steden en wordt onze provincie aantrekkelijker voor inwoners en toeristen. In 2023 droegen wij bij aan het behoud van erfgoed door de restauratie, herbestemming en verduurzaming van rijksmonumenten te ondersteunen. In de erfgoedtafels werkten wij samen met vele vrijwilligers, medeoverheden, maatschappelijk middenveld en ondernemers, aan het beter beleefbaar maken van

onze erfgoedlijnen. Daarnaast positioneerden we erfgoed en archeologie steviger in grote ruimtelijke transitieopgaven.

De provincie Zuid-Holland is ook een rijk archeologisch gebied. Ook in 2023 konden inwoners in Zuid-Holland kennismaken met de bijzondere historische vondsten in hun bodem. Ook bewaarden wij onze vondsten zorgvuldig in het Provinciaal Archeologisch Depot. Om in de toekomst deze wettelijke taak naar behoren te kunnen blijven uitvoeren, werkten we in 2023 verder aan de voorbereidingen voor het realiseren van een nieuw archeologisch depot.

Actief of passief aan cultuur meedoen, zorgt voor persoonlijke ontwikkeling en draagt in belangrijke mate bij aan ons welbevinden. In de Begroting 2023 constateerden wij al dat de deelname aan culturele voorzieningen in Zuid-Holland relatief laag is. Om deelname te stimuleren, werkten we met de instellingen in de basisvoorziening verder aan goede en gespreide cultuurparticipatie in Zuid-Holland. Verder versterkten we de samenwerking met gemeenten op het gebied van cultuur. Daarnaast stelden we het Fonds Cultuurparticipatie Zuid-Holland in: dit ondersteunt culturele instellingen eenmalig om bovenlokaal samen te werken en meer publiek te bereiken.

2023 stond voor veel organisaties in het teken van herstel van de culturele sector. Gelukkig konden we na de coronaperiode weer bouwen aan een groter bereik van cultuur en aan de beleving van erfgoed. Helaas vertraagden wel enkele projecten of werden ze uitgesteld. Dit kwam door prijsstijgingen, de krappe arbeidsmarkt en een tekort aan materialen. Ook is een klein aantal projecten niet of in aangepaste vorm doorgegaan. *(Los van de Jaarrekening 2023 doen wij u een voorstel om de middelen die hier mee gemoeid zijn, alsnog te kunnen inzetten voor erfgoed in Zuid-Holland).*

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Om de beleidsdoelen voor de ambitie te halen, vertaalden we elk beleidsdoel in een aantal beleidsprestaties. Die beschrijven we hieronder.

Beleidsdoel 4-1 Innovatie: richting duurzaam en digitaal

Beleidsprestatie 4-1-1 Innovatie stimuleren

Voor een uitgebreidere beschrijving van de onderliggende activiteiten, verwijzen wij naar het Programma Zuid-Hollandse Economie 2023 (PZE).

Innovatie zorgt ervoor dat er nieuwe duurzame en digitale oplossingen worden gevonden voor maatschappelijke opgaven. De overgang naar een duurzame en digitale economie door vernieuwingen moet vooral plaatsvinden door en mét het bedrijfsleven. Maar de inspanningen van de provincie zijn ook gericht op de omgeving (de 'innovatie-infrastructuur') waarbinnen bedrijven vernieuwen en ondernemen. Zo kunnen er nog meer verbeteringen tot stand komen en ontwikkelt het klimaat waarin bedrijven zich willen vestigen of ontwikkelen, zich verder. Daarnaast is het van belang dat onze economie toekomstbestendig en weerbaar is. We streven daarom naar een sterk kennis- en innovatie-ecosysteem waarin bedrijven en clusters onderling optimaal kunnen (samen)werken.

Om dit te bereiken stelden we de volgende succesvolle regelingen in 2023 opnieuw open:

- *Subsidieregeling Mkb Innovatiestimulering Topsectoren (MIT)*: Met de MIT-subsidieregeling stellen de provincie en het Rijk middelen beschikbaar om het vernieuwende mkb in alle sectoren in Zuid-Holland te ondersteunen. Zo dragen we bij aan veranderingen zoals digitalisering en circulariteit. In 2023 investeerden we in totaal € 14,6 mln (€ 6,6 mln provinciale middelen en € 8 mln rijksmiddelen) in 200 vernieuwende mkb'ers. Omdat het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) elke provinciale euro in de regeling verdubbelt, en omdat de aanvragers de ondersteuning daarnaast zelf moeten co-financieren, kreeg het vernieuwende mkb in feite € 39 mln aan ondersteuning.

- *Subsidieregeling Campussen Zuid-Holland*, voor kansrijke initiatieven binnen de TU Delft Campus, het Leiden Bio Science Park, en de Space Campus Noordwijk. Met de subsidieregeling Campussen stelt de provincie jaarlijks € 1,5 mln beschikbaar om de ontwikkeling van campussen in Zuid-Holland te versnellen. In 2023 ontvingen we 6 initiatieven. De beoordeling loopt nog.
- *Subsidieregeling Regionale Netwerken voor innovatie in Zuid-Holland (RNIZ)*, om het organiserend vermogen van vernieuwende economische clusters en hun onderlinge verbondenheid te versterken. In 2023 stelden we € 1,5 mln beschikbaar voor innovatienetwerken die een bijdrage leveren aan een versnelde overgang binnen de thema's Maritiem, Eiwittransitie en Unmanned Aerial Vehicles zoals drones. 5 netwerken dienden aanvragen in. Het beoordelingsproces loopt nog.
- *Subsidieregeling MKB-Deals*, om het 'brede' mkb te ondersteunen bij digitalisering, verduurzaming en het implementeren van vernieuwingen. We sloten in 2023 2 mkb-deals. We reserveerden € 0,7 mln. De gemeente Alphen diende tegen de verwachting in dit jaar geen aanvraag in, waardoor we € 0,2 mln niet gebruikten. Dit valt vrij naar de algemene reserves. We ondersteunen het brede mkb ook op andere manieren, zie hiervoor de passages hieronder en bij 'beleidsprestatie 4-1-4 Digitaal Zuid-Holland'.
- *Voor Vroege Fase Financiering (VFF)* verstrekten we in 2022 een provinciale subsidie van € 2 mln aan InnovationQuarter (IQ). Deze middelen zijn belegd bij UNIIQ, het investeringsfonds voor VFF van IQ. UNIIQ helpt ondernemers in Zuid-Holland om hun vernieuwing sneller naar de markt te brengen. Omdat de looptijd van de VFF meerdere jaren betreft, verdelen we de lasten over de uitvoeringsjaren 2022 en verder. In 2023 ontvingen 7 ondernemers in 2023 een Vroege Fase Financiering. Het gaat hier onder andere om ondernemers actief op het gebied van de energietransitie, AI en medische technologie.

Daarnaast droegen we bij aan de volgende onderwerpen:

- Versterking van het *Life Science and Health-cluster*, in 2023 onder andere via een subsidie van € 0,4 mln voor een investering in het 'incubator'programma van het Erasmus MC. Hier krijgen jonge, startende bedrijven de mogelijkheid om zich in een aantal jaar in hoog tempo te ontwikkelen. Dit gebeurt door middel van betaalbare laboratorium- en kantoorruimte, advies, coaching en toegang tot een netwerk van professionals. De investering in het incubatorprogramma stelt het Erasmus MC in staat om het programma uit te breiden zodat ze meer bedrijven op een nog betere manier kan begeleiden.
- Versterking van het *eiwitcluster* in Zuid-Holland, door een bijdrage aan de exploitatie van de Biotech Campus Delft (€ 0,2 mln). Planet B.io faciliteert samenwerkingen rond vernieuwende biotechnologie met de TU Delft, DSM en het mkb dat zich vestigt op de campus. In 2023 gaven we ook opdracht aan KplusV om een netwerk op te richten dat de gemeenschap van onderzoekers, ondernemers, investeerders en overheden samenbrengt (€ 0,1 mln). In 2023 droegen we bij in de kosten van een bidbook voor cellulaire agricultuur om € 25 mln vanuit het Groeifonds in de regio te besteden. Dit ten behoeve van de doorstart van de Bioprocess Pilot Facility (BPF). De toekenning moet nog plaatsvinden.
- Versterking van het *Aerospace cluster*. In 2023 zetten we met middelen uit de Regio Deal in op de ontwikkeling van de NL Space Campus in Noordwijk. We verleenden een exploitatiesubsidie aan de campusorganisatie op het vlak van community building, gebiedsontwikkeling en de coördinatie van de Space Week (oktober 2023). Verder verleenden we een begrotingsprojectsubsidie aan Stichting Technology Park Ypenburg ter versterking van regionale innovatienetwerk-activiteiten, vooral gericht op de aerospace maakindustrie. De begrote middelen voor 2023 voor Aerospace benutten we hiermee nagenoeg volledig.
- *Innovatieteam*: De provincie werkte in 2023 met 8 vernieuwende startups samen via het Startup in Residence (SiR) Intergov programma, een samenwerking met de gemeente Den Haag en de ministeries van Economische Zaken en Klimaat (EZK), Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), en Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW). De ontwikkelde producten en diensten sluiten aan op belangrijke provinciale thema's zoals energietransitie, circulaire economie en digitalisering. Het centrale team van deze organisatie kreeg in 2023 een plek bij de provincie Zuid-Holland. Andere activiteiten van het Innovatieteam waren het stimuleren van vernieuwingsgericht inkopen, en het faciliteren en organiseren van expertsessies over tokentechnologie in Energie, Handel en Finance.

- *Breed Mkb*: Om de duurzame en digitale transitie in het mkb te versnellen, namen we een samenhangend pakket van initiatieven op in het Uitvoeringsprogramma Breed Mkb Zuid-Holland. Het uitvoeringsprogramma was in 2023 volop gaande. Binnen dit programma keken we hoe binnen elk van de opgaven binnen domein Economie het breed mkb ondersteund kon worden. Dit in de vorm van een programma, een project, een onderzoek of een extern samenwerkingsverband. Met als doel het stimuleren, versnellen, toepasbaar maken en opschalen van de op de transitie gerichte vernieuwing in het Breed Mkb. Het begrote budget van 2023 (€ 0,2 mln) gebruikten we nagenoeg volledig.
- *De Groeiagenda Zuid-Holland*, waarvan de ontwikkeling en uitrol volgde uit de Nationale Groeibrief (2019), ontwikkelden we in 2023 door. Met meer focus op brede welvaart en strategische autonomie. Aan de procesbegeleiding van aanvragen voor de derde deel van het Nationaal Groeifonds besteedden we in 2023 circa € 0,3 mln, verdeeld over 4 voorstellen.
- Met ACCEZ heeft de provincieorganisatie een effectief instrument om de transitie naar een duurzaam en circulair Zuid-Holland te versnellen. In 2023 rondde ACCEZ 2 projecten af in de verduurzamingsopgave van de Duin- en Bollenstreek en rond watervraagstukken in het Westland. ACCEZ sloot het jubileumjaar af met een wervelend evenement. De oprichtende partijen ondertekenden de intentieverklaring voor continuering van ACCEZ van 2024 tot en met 2028.

Europese middelen

In het programma '*Kansen voor West III*' (*KvVIII*) waren er vanuit de provincie in 2023 2 innovatie-openstellingen. KvVIII wordt voor een groot deel gefinancierd uit het Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO), en aangevuld met provinciale middelen en rijkscofinanciering. De provincie stelt haar eigen cofinancieringsmiddelen beschikbaar om extra sturing, gebruik en effect van deze EU-middelen te bereiken. Zowel de Europese als de eigen cofinancieringsmiddelen worden ingezet voor de beleidsdoelstellingen van de provincie en zijn afgestemd met regionale partners.

- In de openstelling van april 2023 lag de focus op het versterken van de Zuid-Hollandse campussen. Hiervoor stelden we € 3 mln beschikbaar; bestaande uit een combinatie van EFRO-middelen en rijkscofinanciering. De middelen uit deze openstelling kenden we volledig toe aan 5 campusorganisaties in Zuid-Holland.
- In de openstelling van november 2023 lag de focus op bestaande financieringsinstrumenten (proof of concept fondsen). Dit betrof een gezamenlijke openstelling met de gemeenten Den Haag en Rotterdam. De provincie stelde in totaal € 3,3 mln EFRO-middelen beschikbaar. Men vroeg voor het volledige bedrag subsidie aan, maar het beoordelingsproces loopt nog.
- Eind 2022 ging de cofinancieringsregeling open voor de Europese Interregprogramma's, waarmee de provincie deelname van regionale partners aan deze programma's stimuleert. Deze regeling is meerjarig en loopt t/m december 2024. Vanwege het succes van deze regeling verhoogde de provincie bij de voorjaarsnota 2023 de regeling tot een bedrag van € 1,6 mln. Eind 2023 vroegen 10+ Zuid-Hollandse organisaties samen al ruim € 1,3 mln subsidie aan, en stond de teller voor cofinanciering al op meer dan € 1 mln.

InnovationQuarter

InnovationQuarter (IQ) is de regionale ontwikkelingsmaatschappij van Zuid Holland. Zij zet zich in voor het duurzaam versterken van de economische structuur en het ontsluiten van het vernieuwende vermogen van de regio Zuid-Holland. In 2023 bleef IQ bouwen aan vernieuwingsprojecten, programma's en business cases (Innoveren). Dit deed IQ door te investeren in vernieuwende bedrijven (Investeren), door de mkb'ers te blijven ondersteunen in hun internationale ambities, en door buitenlandse bedrijven naar onze regio te trekken (Internationaliseren). Zoals begroot in 2023, verleenden we € 2,1 mln als exploitatiebegroting aan IQ voor het uitvoeren van deze taken.

Beleidsprestatie 4-1-2 Transitie van de greenports

In 2023 werkten we met de partners verder aan de doelen van de Nationale Tuinbouwagenda 2019-2030.

Volgens afspraak delen Gedeputeerde Staten jaarlijks de details met Provinciale Staten. We verrichtten extra inspanning om te versnellen. Hierdoor realiseerden we op onderdelen vroeger in de tijd dan begroot. In 2023 lag de nadruk op de volgende punten:

- De Tuinbouwmonitor rondden we af en leverden we eind 2023 op aan PS. De Glasmonitor ontwikkelden we in 2023 verder.
- Om invulling te geven aan het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG) werkten we met externe partners samen aan de projectenlijst voor de komende jaren. Deze lijst moet invulling geven aan de doelen van het ZH-PLG in de tuinbouwgebieden.
- Ruimtelijke modernisering van het teeltgebied door de inzet van procesgeld in gebiedsprocessen Broekpolder (Greenport West-Holland) en Baan en Sotaweg (Greenport Aalsmeer). In gebied Oostland werkten we aan modernisering en herstructurering in de Noordpolder en de Kleihoogt. Daarnaast zoeken we met gemeenten naar een beleidsmatige oplossing voor vernieuwende tuinbouwruimte. Het project 'verbinden tuinders' kwam tot afronding in samenwerking met de Greenport West-Holland.
- We droegen bij aan het onderzoek van Greenports Nederland naar strategisch instrumentarium voor gebiedsontwikkeling in de glastuinbouwgebieden.
- Continuering van het energieakkoord Greenport West-Holland, voortgang van geothermieboringen voor glastuinbouw in de provincie en afspraken over aansluitingen van glastuinbouwcomplexen in Greenport West-Holland op de hoofdtransportleiding voor warmte: de WarmtelinQ. Daarnaast deden we diverse onderzoeken op het gebied van stikstofuitstoot, toekomstige elektriciteitsvoorziening in een klimaatneutrale glastuinbouw en zonne-energie op de waterbassins in het gebied.
- Uitvoering van het tweede traject voor vergroting van het strategisch vermogen van jonge productieondernemers in de glastuinbouw met Tuinbouwjongeren Westland.
- Voortzetting van de samenwerking met Ridderkerk, Barendrecht, Rotterdam en het bedrijfsleven in de Dutch Fresh Port. De projecten voor digitalisering en campusvorming lopen nog door en we maakten een start met het opstellen van een integraal gebiedsperspectief dat doorloopt tot 1 juli 2024.
- In 2023 werkten we samen met het ondernemersplatform verslogistiek aan:
  - de realisatie van laadinfrastructuur voor koeltransport over de weg, naar de handelsplatforms van de greenports,
  - de vers-warehouses van de retail- en grote foodservicebedrijven,
  - de realisatie van 'reeferhubs' waar koelcontainers - afkomstig uit de Rotterdamse haven - tussentijds een plek kunnen krijgen,
  - een losstaande reefervoorziening in de haven,
  - vers op het spoor,
  - de digitalisering van de versketen.
- Daarnaast is een 'modal shift'-subsidie verkregen voor het terugdringen van de milieudruk in het vervoer, via een verschuiving naar schonere vervoersmodaliteiten naast wegvervoer.
- Voortzetting van het Innovatiepact Greenport West-Holland door bijdragen aan vernieuwingsprojecten op het gebied van circulair, duurzaamheid en digitalisering: bijvoorbeeld het fieldlab Vertical Farming, de Greenport Horti Campus en het project Circulair Teeltmateriaal en Verpakkingen.
- Deelname aan beurzen zoals de Grüne Woche en de Fruit Logistica, beide in Berlijn.
- Uitvoering van de China-activiteiten voor tuinbouw binnen het kader dat PS na covid aanscherpte:
  - We organiseerden voor het bedrijfsleven een seminar over internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen en Intellectueel Eigendom,
  - We ontvingen 7 inkomende missies,
  - We namen ambtelijk deel aan een uitgaande missie van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RvO). Hierbij ondersteunde Zuid-Holland op verzoek door 2 matchmakingevents te organiseren voor de Nederlandse tuinbouw.

Voortzetting van de begrotingssubsidies voor de Zuid-Hollandse Greenports en Greenports Nederland voor versterking van het netwerk om op triple helixniveau samen te werken. Hiermee versnellen we de benodigde transitie in de tuinbouw.

Beleidsprestatie 4-1-3 Transitie Havencomplex

Het Haven Industrieel Complex (HIC) in Rotterdam is van grote betekenis voor de regionale en nationale werkgelegenheid. Het vormt een onmisbare schakel in de overgang naar een nieuwe, duurzame economie. Hierbij gaat het erom een CO2-arme, circulaire en slimme haven te helpen realiseren, en de economische kansen die hiermee gepaard gaan, te benutten. Een aantrekkelijk vestigingsklimaat vormt hierbij een belangrijke randvoorwaarde: dit zorgt voor meer investeringen in verduurzaming

De budgettaire inzet van de provincie bij de transitie van het HIC, is terug te vinden in de specifieke budgetten binnen deze beleidsprestatie. Maar ook bij zowel beleidsdoel 3-3 'Naar een duurzaam energie- en grondstoffsysteem in de industrie' als in overige beleidsprestaties van Ambitie 4 'Concurrerend Zuid-Holland' (met name via het innovatie-instrumentarium).

Om de transitie rond het havencomplex te ondersteunen, richtte de provincie zich op de volgende speerpunten:

Samenwerking en innovatie

- Vanuit de gezamenlijke Regionale Maritieme Agenda ondersteunden we met onze Maritime Delta netwerkpartners vernieuwende projecten, waaronder Datawerf (digitalisering) en SMASH (duurzaam varen).
- In afstemming met de Maritime Delta partners leverden we input aan de totstandkoming van de nationale Maritieme Sectoragenda die in oktober is gepresenteerd.
- In maart is er een werkbezoek georganiseerd van staatssecretaris Van der Maat (Defensie) rondom samenwerking op onder meer vernieuwing binnen het thema maritiem.

Havengerelateerde ruimte

- De provincie is samen met het Rijk trekker van het NOVEX gebied Rotterdamse Haven. In 2023 kwam een ontwikkelperspectief Rotterdamse Haven tot oplevering. Hierin zetten de samenwerkende partijen uiteen hoe de verandering van de Rotterdamse haven te realiseren is. Dit in goede balans met andere opgaven in en rondom de haven (met name op het gebied van leefomgeving en wonen). Op basis hiervan werken we samen met de partners verder aan een uitvoerings- en investeringsagenda voor het gebied.
- Via deelname aan de Regionale Ontwikkelingsmaatschappij Drechtsteden (ROM-D) droegen we bij aan de (her)ontwikkeling van fysieke ruimte voor maritieme bedrijvigheid in de Drechtsteden. Zo verkochten we de watergebonden kavels op het Kil 3-terrein in Dordrecht aan maritieme bedrijven. In Zwijndrecht startten we met de omvorming van het voormalig Loveld-terrein naar het maritiem cluster Pier 14.

Energie/ grondstoffen

- De provincie zette veel in op circulariteit binnen de maritieme sector. Bijvoorbeeld door een verkenning te laten uitvoeren naar de animo bij bedrijven voor optimaal gebruik van grondstoffen in de scheepsbouw. We organiseerden bijeenkomsten met bedrijven, waaronder de Innovatietoer die in 2023 in het teken stond van maritiem.
- Vanuit de Refit Alliantie zetten we samen met regionale partners in op verduurzaming van de binnenvaart richting zero-emissie, via onder meer de inzet van schonere motoren.
- De vernieuwende projecten die in 2023 een subsidie ontvingen via het Just Transition Fund, ondersteunen de energie- en grondstoffentransitie.

Facilitering bedrijfsleven

Met een provinciale bijdrage kon motorenleverancier en scheepsafbouwbedrijf Dolderman van de Dordtse binnenstad verhuizen naar een nieuwe locatie in de Tweede Merwedehaven. Hiermee kan het bedrijf verder

groeien zonder overlast voor omwonenden en kwam er ruimte vrij voor meer werkgelegenheid en voor (kleinschalige) woningbouw.

Beleidsprestatie 4-1-4 Digitaal Zuid-Holland

Digitalisering verandert al jarenlang onze economie en samenleving in hoog tempo. Online winkelen is heel normaal geworden en de inzet van robots bij het productieproces is niet meer weg te denken. Digitalisering biedt grote voordelen en draagt bij aan de brede welvaart. Het is cruciaal om veranderingen te versnellen en is voor het toenemende arbeidstekort een mogelijke oplossing. Tegelijkertijd zijn er ook uitdagingen, zoals zorgen dat niemand buitengesloten wordt in deze ontwikkelingen, en ook de gevaren van bijvoorbeeld cybercriminaliteit.

In 2023 droeg de provincie het volgende bij aan de digitale verandering van de economie:

Connectiviteit

De Connectiviteit Brigade is een kennisteam vanuit overheden en een onderzoeksbureau. Het hielp gemeenten met het opstellen van beleid rond de uitrol van glasvezel en antennes voor met name 5G. Zij stelde voorbeelddocumenten en een stappenplan op en stelde deze beschikbaar aan alle gemeenten in Zuid-Holland.

Cyberweerbaarheid

- We pakten samen met partners de roadmap cyberweerbaarheid via een programmamanager op.
- Ondersteuning van cyberweerbaarheidscentra voor de greenports en Rotterdamse haven bouwden we verder uit, en voor Life Science en Health (LSH) startten we de ondersteuning op. Dit doen we met hulp van de Security Delta (HSD). Bedrijven in deze sectoren worden actief benaderd en ondersteund om aan hun cybersecurity te werken.

Digitale Innovatie

- Artificial Intelligence (AI) – Er vond een onderzoek plaats over hoe bedrijven in Zuid-Holland geholpen kunnen worden AI verantwoord toe te passen. Er loopt een onderzoek naar het feit waarom er weinig vrouwen in de AI-sector werken.
- Gestart met de opzet van 3 fieldlabs in Zuid-Holland voor toepassing van quantumtechnologie in verschillende economische sectoren. De fieldlabs starten in 2024. Met Quantum Leiden, Quantum Delft, IQ, MRDH en de gemeenten Den Haag, Rotterdam, Delft en Leiden, zetten we de bestuurlijke samenwerking voort, en voerden we het Actieplan Quantum Zuid-Holland uit.
- Vanuit het 5G-innovatieprogramma ondersteunden we de testlocaties bij Unmanned Valley, The Green Village en Tomato World verder. Diverse bedrijven maakten gebruik van deze faciliteiten. Mede door onze inzet is het groeifondsvoorstel 'future network services' goedgekeurd en opgestart.

Brede mkb

- We realiseerden het platform MKBdigitaal. Dit is een centrale plek voor alle vragen en behoeften voor het mkb rond digitalisering:
  - Het platform biedt een centraal overzicht van alle regelingen voor het mkb op het gebied van digitalisering;
  - Er kan inhoudelijk advies gevonden worden;
  - Er worden gratis cursussen op het gebied van cyberweerbaarheid en online marketing aangeboden;
  - Er is een koppeling met de digiwerkplaatsen;
  - Er staan praktijkvoorbeelden waarbij mkb'ers kunnen zien wat de ervaringen van andere mkb'ers rondom digitalisering zijn (zowel positief als negatief);
  - Er vindt 'mix&match' plaats tussen mkb'ers die een digitaliseringsvraag hebben, en mkb'ers die digitale services of hulp met digitalisering aanbieden.
- De 'digiwerkplaatsen' in Haaglanden, Rijnmond ondersteunden we. Hier kan het mkb terecht met concrete vragen en wordt het geholpen met concrete oplossingen.

- We gaven een vervolg aan de datawerf, waar in 2 jaar tijd 30 mkb'ers uit de (maritieme) maakindustrie intensieve hulp bij hun digitaliseringsvraagstuk krijgen.
- DigitalZH, de Europese Digitale Innovatie-hub voor Zuid-Holland, is gefinancierd en opgezet. Vanaf begin 2024 biedt ze regionale mkb'ers in de maakindustrie, maritieme industrie en glastuinbouw verschillende vernieuwings- en adviesdiensten aan, met een initiële nadruk op automatisering van bedrijfsprocessen, connectiviteit, en cybersecurity.

Beleidsprestatie 4-1-5 Circulair Zuid-Holland

In de circulaire transitie vervult de provincie Zuid-Holland de rol van opdrachtgever, inkoper, verbinder en aanjager. In 2023 bereikten we mooie resultaten:

- We stelden de nieuwe strategie 'Samen bouwen aan een Circulair Zuid-Holland' vast en zetten deze om in de Herziening Omgevingsbeleid.
- We maakten 8 doorbraakprojecten op de thema's biobased bouwen en natuurlijke reststromen met provinciale subsidie mogelijk. Deze projecten dragen bij aan de benodigde systeemverandering om de transitie verder te brengen.
- We bouwden het vernieuwersnetwerk op het thema herbruikbare drank- en maaltijdverpakkingen uit. De bijeenkomsten van dit netwerk leidden tot verschillende pilots en een impuls bij gemeenten voor het oppakken van dit thema binnen kantoren, horeca en sportlocaties.
- We stelden de 'ruimtelijke strategie Circulair Zuid-Holland' vast. De strategie werkte door in het ruimtelijk voorstel, in NOVEX-gebieden, en in verkenningen naar realisatie van specifieke projecten zoals een circulaire bouwhub in Haaglanden.

Door versnelde uitvoering van plannen en kansen die zich voordeden, besteedden we meer budget dan voorzien. In de financiële tabel van ambitie 4 komt dit overigens niet zichtbaar tot uiting. Dit komt doordat ertegenover staat dat regionale partijen die eind 2023 subsidie ontvingen, hun activiteiten meer dan begroot in 2024 beginnen. De werkelijke lasten tonen we dan niet in 2023 maar schuiven mee naar 2024. Het overblijvende budget 2023 is hiervoor beklemd.

Beleidsdoel 4-2 Creëren van een rijk vestigingsklimaat

Beleidsprestatie 4-2-1 Voldoende werklocaties op de juiste plek van de juiste kwaliteit

Om de beleidsprestatie te realiseren, stelden we de volgende subsidieregelingen in 2023 open:

- Planvorming Bedrijventerreinen (€ 0,5 mln). We ontvingen 46 aanvragen.
- Verduurzaming Bedrijventerreinen (€ 2,5 mln). We ontvingen 5 aanvragen en 8 projecten startten (uitloop van 2022).
- Planvorming Detailhandel (€ 0,5 mln). We ontvingen 17 aanvragen.

Voor planvorming bedrijventerreinen en detailhandel benutten we de budgetten grotendeels. De subsidieregeling verduurzaming bedrijventerreinen putten we niet volledig uit. Dit komt deels door de hoge energieprijzen die ervoor zorgen dat de terugverdientijd korter is dan 5 jaar; hiermee valt men buiten de regeling. Een andere reden is dat 'nieuwe' onderwerpen die op dit moment vooral spelen op bedrijventerreinen zoals batterijopslag (nog) niet in aanmerking komen voor een subsidie. In 2024 passen we de subsidieregeling hierop aan.

In 2023 stelden we voor de Uitvoeringsregeling herstructurering van bedrijventerreinen (UHB) 3 subsidieprojecten van in totaal 51 hectare vast.

Het Citadelterrein in Hendrik-Ido-Ambacht komt in de loop van 2024 met de eindafrekening. Al duidelijk is dat niet alle afgesproken activiteiten konden worden uitgevoerd. Op basis van voorlopige rapportage verantwoordt we nu bij de jaarrekening € 1,4 mln als vrijval in de algemene reserve. In de jaarrekening 2024 verwerken we naar verwachting een beperkt restant als vrijval.

We reserveerden geld voor de uitvoering van de Green Deal met het Instituut voor Natuureducatie (IVN) voor de verduurzaming van bedrijventerreinen. De in 2023 bijgestelde uitvoering vindt plaats in 2024 t/m 2027.

In 2023 voerden we een aantal wijzigingen in de Omgevingsverordening door, binnen de module Wonen, Werken en Werelderfgoed, voor het detailhandelsbeleid, en het bedrijventerreinenbeleid. Voor het bedrijventerreinenbeleid betreft het de behoefteraming en nieuwe sturingsinstrumenten bedrijventerreinen (zoals een minimale milieucategorie, 'niet te transformeren' bedrijventerreinen en functiemenging). Deze aanpassingen zijn belangrijk om voldoende toekomstbestendige en kwalitatief goede ruimte voor bedrijventerreinen te borgen in Zuid-Holland.

Daarnaast stelden we voor 3 bestuurlijke regio's (MRDH, Zuid-Holland Zuid en Midden-Holland) regionale bedrijventerreinenvisies vast waarin we afspraken maakten over het in balans brengen en houden van vraag en aanbod.

We maakten een begin met de aanpassing van het Omgevingsbeleid, module 2024, waarin we voor bedrijventerreinen een strengere beschermingsregimevoorstellen.

In het kader van het beleid voor grote ruimtevragers (GRIP) startten we samen met andere provincies met het afwegingskader voor de verdeling van grote ruimtevragers binnen Nederland.

Om toekomstbestendige bedrijventerreinen (beleidslijn 3 – strategie bedrijventerreinen) te realiseren, verlengden we de inzet van de ambassadeurs die de organisatiegraad op bedrijventerreinen verhogen. De kwaliteit van de ondernemersverenigingen steeg, bijvoorbeeld door een bedrijveninvesteringzone (BIZ). Daarnaast :

- Ondertekenden we de genoemde Green Deal met het IVN voor de aanpak van verduurzaming van bedrijventerreinen.
- Organiseerden we de Groene gezonde bedrijventerreinen-estafette;
- Leverden we een bijdrage aan het advies van de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur over toekomstbestendige bedrijventerreinen.
- Startten we een pilot in Midden-Holland voor de verduurzaming van bedrijventerreinen, als basis voor opschaling in het kader van een SPUK-regeling die in 2024 komt.
- Leverden we een bijdrage aan een Groene Cirkel-evenement voor werklandschappen van de toekomst;
- Organiseerden we een Parkmanagementoverleg.

Om de kantorenmarkt goed te kunnen volgen, lieten we in 2023 de Behoefteraming Kantoren opstellen. Dit is de basis voor de actualisering van de regionale kantorenvisies in 2024.

Om bij te dragen aan goede en vitale centra, voerden we het ruimtelijk detailhandelsbeleid uit en maakten deze up-to-date via de module Wonen, Werken en Werelderfgoed van het Omgevingsbeleid. We voerden enkele kleine wijzigingen door zoals de indeling in centra (provinciale detailhandelsstructuur), regionale afstemming en het nevenassortiment bij perifere detailhandel. Daarnaast actualiseerden we de cijfers voor de marktruimtebehoefte op basis van de nieuwe koopstromengegevens. Verder voerden we het plan Aanpak Winkelgebieden uit, onder andere door het organiseren van:

- 4 bijeenkomsten voor centrummanagers
- Een bijeenkomst voor ambtenaren EZ over transformatie winkelgebieden in Gouda
- Een congres in Dordrecht samen met INretail en gemeente Dordrecht.

Ook bezocht experts Retail 16 gemeenten, gefinancierd door de provincie, waarbij ze onder andere adviseerde over transformatie van winkelgebieden en aanpak leegstand, een ambassadeur winkelgebieden aanstelde, en de gemeenten Leiden, Nissewaard en Dordrecht ondersteunde bij de aanvraag van rijkssubsidie voor de Impulsaanpak Winkelgebieden.

Beleidsprestatie 4-2-2 Human Capital, een beroepsbevolking met de juiste vaardigheden en kennis

Doen-spoor

- De subsidieregeling 'Deelakkoorden human capital Zuid-Holland' herzagen we inhoudelijk en het bestaande subsidieplafond van € 5 mln verhoogden we met € 3,8 mln tot € 8,8 mln. De looptijd is tot eind 2027. Hiermee brachten we het subsidie-instrumentarium in lijn met de in 2022 aangescherpte Zuid-Hollandse Human Capital Agenda 2.0, en beogen we continuïteit in de nieuwe collegeperiode. Het coalitieprogramma bevestigt dit.
- We sloten in 2023 weer een nieuw Deelakkoord af: Young Professionals Chapter Zuid-Holland. Daarnaast werkten we aan de voorbereidingen van nieuwe deelakkoorden voor 2024 en verder.
- We zetten 4 tijdelijke kwartiermakers aan de slag en begeleidden hen, toewerkend naar de totstandkoming van nieuwe deelakkoorden. Daarnaast troffen we de voorbereidingen voor nog eens 4 kwartiermakers. Er waren 2 bijeenkomsten van de Learning Community Human Capital (zie hierna). Eén daarvan was gecombineerd met het Human Capital Event dat op 2 november plaatsvond en waarbij meer dan 100 partners op het provinciehuis bijeenkwamen.

Bouwen-spoor

In 2023 bouwden we aan structurele samenwerking en allianties, zoals:

- Een Levenslang Ontwikkelen Alliantie van alle 5 mbo-instellingen in Zuid-Holland.
- Afspraken tussen en met de techniekbranches in de regio, die begin 2024 moeten resulteren in een Techniek Coalitie Zuid-Holland en in gezamenlijke (schaal)activiteiten voor techniek-instroom.
- Een sterkere samenwerking op het gebied van campusontwikkeling (samenwerking onderwijs en bedrijfsleven) tussen de MRDH, de provincie en de EBZ.
- Afspraken met andere provincies, de VNG en de G40 gemeenten om te komen tot een transparant en effectief dekkend netwerk van talentfondsen: HC NL, inclusief 'Heel Zuid-Holland Leert'. Dit moet leiden tot een Groeifonds aanvraag in september 2024.
- De totstandkoming van een Learning Community Human Capital, waarbij de projectleiders en kwartiermakers rond de HCA Zuid-Holland een verbonden, lerend en doorontwikkeld netwerk vormen.
- Verbinden van Human Capital initiatieven in de regionale economische clusters, zoals het Haven en Industrieel Complex en het Leidse Bio Science Park.
- Samenwerking met de 7 Arbeidsmarktregio's in Zuid-Holland, gericht op benutten van onbenut talent en inclusie.
- Samenwerking tussen programma's en activiteiten van de provincie en die van InnovationQuarter.

Binnen het Bouwen-spoor maakten we afspraken met onder andere (techniek)branches, mbo- en hbo-instellingen, de regionale economische clusters, de 7 Arbeidsmarktregio's, MRDH, InnovationQuarter, gemeenten, ministeries en provincie. Allen hebben hun eigen verantwoordelijkheid en rol als het gaat om arbeidsmarkt, human capital en opleiden, waarbij de HCA een verbindend vehikel is.

Beleidsdoel 4-3 Erfgoed, cultuur en toerisme

Beleidsprestatie 4-3-1 Behoud en ontwikkeling van cultureel erfgoed en toerisme in balans met de omgeving

Verbinding door erfgoedlijnen van historische steden, dorpen en landschappen

Sinds de start in 2012 droegen ruim 700 projecten bij aan de ontwikkeling van de erfgoedlijnen. Deze projecten konden gerealiseerd worden dankzij de samenwerking tussen verschillende partijen, de inspanning van vele vrijwilligers, de inzet van cofinanciering, en aan de basis de provinciale subsidies en inzet van projectleiders. In 2023 realiseerden we onder meer het volgende:

- Om ons erfgoed beter beleefbaar te maken, ontwikkelden we de 7 erfgoedlijnen verder, samen met zo'n 300 in- en externe partners.
- Met de subsidieregeling voor Erfgoedlijnen subsidieerden we uitvoeringsprojecten op advies van de erfgoedtafels. We subsidieerden 51 projecten, waarvoor we € 2,2 mln subsidie beschikbaar stelden. Hier staat bijna € 5 mln cofinanciering tegenover, naast de inzet van vele vrijwilligers.
- Ook in 2023 ronden we weer diverse projecten af. Een paar voorbeelden zijn: de restauratie en inrichting van het Wisboomgemaal Kinderdijk als educatieve ruimte over polderbemaling, het opknappen, brandveilig maken en toegankelijk maken van de noordelijke geschutsbunker van het Atlantikwall Museum Noordwijk, en het plaatsen van "gedichten in het landschap" op Goeree-Overflakkee. Bij dit laatste beschrijven leerlingen van de middelbare school in Middelharnis de schoonheid van het eiland met zijn kreken, havenkanalen en cultuurlandschap.
- De erfgoedlijn Atlantikwall actualiseerde het ambitiedocument.
- Binnen de erfgoedlijn Waterdriehoek ligt de focus steeds meer op industrieel erfgoed. Hiertoe hielden experts en gemeenten enkele bijeenkomsten. De erfgoedtafels besteedden ook in 2023 aandacht aan diversiteit en inclusiviteit, binnen de verhalen van de erfgoedlijnen, met het oog op publieksbereik.

Restauratie van rijksmonumenten en herbestemming

- Met de Subsidieregeling restauratie rijksmonumenten Zuid-Holland draagt de provincie bij aan behoud van rijksmonumenten. Van de beschikbare € 3,6 mln was € 3,2 mln bestemd voor restauratie en € 0,2 mln voor herbestemming. Hierdoor ontvingen 16 restauratieprojecten subsidie, waaronder molens, religieuze monumenten, industriële monumenten en een brug. Om herbestemming van rijksmonumenten te bevorderen, verleenden we 5 subsidies voor werkzaamheden voor verduurzaming en toegankelijkheid van rijksmonumenten. € 0,2 mln zetten we in voor groot onderhoud van daken van 11 agrarische rijksmonumenten.
- Voorbeelden van projecten die in 2023 zijn afgerond, zijn de restauratie en herbestemming (als bijzondere overnachtingsplek) van de linkervleugel van Huys te Warmond, en de restauratie en herbestemming van het Neherlab Auditorium (voormalig PTT-gebouw) in Leidschendam-Voorburg.
- We stimuleerden de interesse van jongeren voor het restauratievak met een bescheiden begrotingssubsidie aan Stichting Restauraties Opleidingsprojecten (ROP) Zuid-West. Dit was voor 64 restauratieopleidingsprojecten waarbij 53 leerlingen zijn betrokken.
- De provincie financierde 8 adviezen op maat voor herbestemming, waaronder onderzoek naar herbestemmingsmogelijkheden voor de Hildegardiskerk in Rotterdam en een bouwhistorische verkenning voor Kasteel Oud Wassenaar. Het gaat daarbij om benodigd onderzoek of voorontwerp voorafgaand aan de uitvoering.
- De aanjager herbestemming begeleidde 38 projecten, met advies: 27 agrarische-, 2 industriële-, 5 religieuze en 4 overige monumenten.
- In samenwerking met de opgave 'Verduurzaming bebouwde omgeving' ontzorgden we 9 gemeenten (> 50.000 inwoners) bij de verduurzaming van een monumentaal pand via een uitbreiding van het Ontzorgingsprogramma Maatschappelijk Vastgoed. Binnen dit programma ondersteunen Monumentenwacht Zuid-Holland en de Groene Grachten monumenteneigenaren met een energiescan en maatwerkadvies.

Molens

- Voor (regulier) onderhoud en draaipremies van molens waren de structurele subsidies beschikbaar. Het totale budget betreft € 1 mln.
- Sinds 2017 biedt de provincie daarnaast een subsidieregeling voor groot onderhoud aan. Hierdoor kunnen kostbaardere en omvangrijkere restauraties worden voorkomen. Van de 10 binnengekomen aanvragen konden we er 5 volledig en 1 deels beschikken.
- Het eigendom van de Molendriegang in Leidschendam (de laatste molens in provinciaal bezit), droegen we over aan de Rijnlandse Molenstichting. Daarnaast verleenden we een incidentele subsidie aan de Rijnlandse Molenstichting waarmee zij de molens een goede toekomst kunnen bieden.

Bescherming van Zuid-Hollandse landschappen

- Een gebiedsgericht ontwikkelingskader kroonjuweel Aarlanderveen is gepresenteerd aan belanghebbenden. Dit leidde tot vragen over inhoud en status van het ontwikkelingskader. In overleg met gemeente Alphen aan den Rijn en vertegenwoordiging vanuit Aarlanderveen, besloten we om het ontwikkelingskader inhoudelijk aan te passen en ook de status te verduidelijken. Dit door nader aan te geven hoe we het ontwikkelingskader toepassen bij provinciaal beleid.
- Er was bestuurlijk overleg met gemeenten Midden-Delfland en Goeree-Overflakkee over het opstellen van nieuwe ontwikkelingskaders voor kroonjuwelen Midden-Delfland en het Schurvelingengebied. De intentie is om voor kroonjuweel Schurvelingengebied in 2024 een ontwikkelingskader/ handreiking op te stellen, in samenwerking met de gemeente Goeree-Overflakkee.
- We maakten afspraken over de rol van de provincie in de ontwikkelingen rondom Werelderfgoed Kinderdijk. Daarvoor ondertekenden wij in 2023 de Samenwerkingsovereenkomst Kinderdijk. Dit deden we samen met de gemeenten Alblasterdam en Molenlanden, het waterschap Rivierenland, de Rijksdienst voor Cultureel erfgoed en Stichting Werelderfgoed Kinderdijk. Met deze Samenwerkingsovereenkomst versterken we de onderlinge samenwerking ten aanzien van het werelderfgoed Kinderdijk, en richten we deze beter in.
- In 2023 startten we met de biografie van Zuid-Holland. Deze biedt naast het verhaal van het ontstaan van Zuid-Holland ontwikkelprincipes voor toekomstige beleidsontwikkelingen. Het trekt lessen uit het verleden en zoekt direct de verbinding met ontwikkelthema's die de komende jaren beleidsmatig de ruimtelijke agenda zullen bepalen. Dit doen we mede met middelen van het Rijk (cofinanciering van € 40.000) die beschikbaar zijn gesteld in het kader van toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied in de uitvoeringsagenda NOVI.
- Ook in 2023 adviseerden we over erfgoed in ruimtelijke plannen. Denk daarbij aan ontwikkelingen die een molenbiotoop raken of plaatsvinden in een kroonjuweel. Gemeenten voeren gelukkig steeds vaker in een vroeg stadium van de planontwikkeling overleg met de provincie. Dit is ook in overeenstemming met de werkwijze van de nieuwe Omgevingswet. Hierdoor kan het provinciale ruimtelijke erfgoedbeleid in de plannen worden opgenomen.

Erfgoedhuis Zuid-Holland (Erfgoedhuis)

Het Erfgoedhuis is een belangrijke maatschappelijke partner van de provincie. Het Erfgoedhuis ontvangt jaarlijks een boekjaarsubsidie. Zij:

- Ondersteunde de provincie in de volle breedte bij de uitvoering van het erfgoedbeleid. Daarnaast versterkte ze de externe samenwerking met (culturele) partners.
- Ondersteunde gemeenten met de focus op integraal erfgoedbeleid.
- Organiseerde bijeenkomsten, zoals de jaarlijkse Erfgoeddag met het thema 'Erfgoed werkt!', de netwerkdag voor agrarisch erfgoed 'Boerenbont' en de netwerkdag Archeologie. Dit stond in 2023 in het teken van conflictarcheologie.
- Onderzocht hoe de provincie vrijwilligers beter kan betrekken en in hun kracht kan zetten bij behoud en het zichtbaar maken van erfgoed en archeologie. Dit was vooruitlopend op de ratificatie van het Verdrag van FARO door het Rijk.

Toerisme

In 2023 herijkten we de ambities voor toerisme met de Kadernotitie toerisme die GS in januari 2023 vaststelden. Op basis hiervan pasten we ook de beleidskeuze toerisme en recreatie en balans in het omgevingsbeleid aan. Hiermee brachten we focus aangebracht op bestemmingsontwikkeling en bezoekersmanagement. Daarnaast werkten we verder aan de ambitie om toerisme in balans met de leefomgeving te brengen.

- De Subsidieregeling toerisme Zuid-Holland is geëvalueerd na 3 openstellingsronden. De regeling is aangepast en werd eind 2023 opnieuw opengesteld. 11 projecten met een toeristisch oogmerk - die bijdragen aan andere provinciale opgaven - ontvingen subsidie. Een aantal voorbeelden zijn:
  - "Blauwgroen beleven in Leiden" ter bevordering van bewustwording van schoon water en natuur in de stad. Met speciale focus op jeugd en scholen.

- “Space en een interactieve toeristische beleving” waarbij nieuwe fiets- en wandelroutes rond het thema ‘space’ worden ontwikkeld ter bevordering van bewegen, gezondheid, natuurbeleving, klimaatbewustzijn en de identiteit van Noordwijk en omgeving.
- Er is een start gemaakt met de Zuid-Hollandse Data Alliantie waarbij vertegenwoordigers van Zuid-Hollandse kennisinstellingen, DMO's/CMO's en overheden kennis en informatie uitwisselen.
- Er zijn enkele onderzoeksrapporten opgeleverd die handelingsperspectieven bieden om te komen tot toerisme in balans met haar omgeving. Voorbeelden zijn de AirBnB monitor (inzicht in particuliere verhuur), een verkenning regeneratief toerisme, en een marktverkenning naar verblijfsrecreatie in Zuid-Holland.
- Om te komen tot een aanpak voor bezoekersmanagement in het Nationaal Park Hollandse Duinen is een draagkrachtonderzoek uitgevoerd. Het onderzoek draagt bij aan een gezamenlijk beeld over de draagkracht van het NPHD en de opgaven die spelen.

Beleidsprestatie 4-3-2 Archeologische vondsten zichtbaar maken voor een breed publiek

Nieuw provinciaal archeologisch depot

In 2022 spraken PS zich uit voor de historische plek bij de Uitwatering in Katwijk als voorkeurslocatie voor de vestiging van ons nieuwe archeologisch depot. Dit werkten we verder uit in een intentieverklaring met de gemeente Katwijk en het Hoogheemraadschap Rijnland. De betreffende partijen ondertekenden op 9 maart 2023 de verklaring. In 2024 werken we toe naar een uitgewerkt programma van eisen.

Nederlandse Limes Samenwerking (NLS)

Nadat de Neder-Germaanse Limes in 2021 is erkend als UNESCO Werelderfgoed, is in 2022 en 2023 gewerkt aan bescherming en benutting van de werelderfgoed-sites. We hielpen in het Limes Cluster Zuid-Holland de betrokken gemeenten bij de opstelling van managementplannen per site, met aandacht voor bescherming, beleving en benutting. Ook werkten wij aan borging door de Omgevingsvisie en -verordening te actualiseren. Deze actualisatie leggen we begin 2024 aan de Staten voor.

Publieksbereik archeologie

In 2023 actualiseerden we de subsidieregeling Publieksbereik Archeologie, zodat we deze medio 2024 kunnen openstellen.

De netwerktafel ‘Ontstaan van Holland’

Gericht op de afsluiting van de netwerktafel “Ontstaan van Holland” is een aansprekende laatste bijeenkomst georganiseerd. De Stichting ‘Ontstaan van Holland’, in 2022 opgericht als aanspreekpunt, zal zich blijven inzetten om de belangstelling voor dit kennisgebied te vergroten. Wij bouwden daarmee onze inzet op het programma “Ontstaan van Holland” volledig af.

Beleidsprestatie 4-3-3 Versterken cultuurparticipatie en bibliotheken

Cultuurparticipatie

- Subsidiëren van de instellingen in de basisvoorziening cultuurparticipatie door een geïndexeerde boekjaarsubsidie (Kunstgebouw € 1,7 mln, Jeugdtheaterhuis € 0,3 mln, Popunie € 0,2 mln en SEOP circa € 0,1 mln).
- Instellen van de pilot Themafonds Cultuurparticipatie. Het fonds is een samenwerkingsverband van de provincie (€ 124.000,-) en het Cultuurfonds Zuid-Holland (€ 66.000,-). Doel is het vergroten van de deelname aan kunst en cultuur, en de spreiding van kennis en expertise. Kunstgebouw ondersteunt desgewenst de aanvragen en ontvangt hiervoor € 16.000,- van de provincie Zuid-Holland. Door samenwerking met het Cultuurfonds ontstond een multiplier-effect.
- Faciliteren van de samenwerking en kennisdeling door het organiseren van 2 goed bezochte kennisbijeenkomsten cultuurparticipatie voor gemeenten in samenwerking met Erfgoedhuis Zuid-Holland en Kunstgebouw. Dit jaar besteedde men veel aandacht aan hoe het publiek weer terug te krijgen na corona (Samenwerkingsagenda Cultuur ZH: herstel en vernieuwing na corona) en aan hoe nieuw/jong publiek bereikt kan worden (zie ook Themafonds Cultuurparticipatie).

- De voordracht van een regionaal museum in de BIS 2025-2028 verzonden we naar het Rijk. Met deze voordracht kan het Stedelijk Museum Schiedam in aanmerking komen voor rijkssubsidie. Stedelijk Museum Schiedam zal kennis en ervaring (bijvoorbeeld met het betrekken van jongeren bij cultuur) delen met andere culturele organisaties in Zuid-Holland.

Provinciaal Bevrijdingsfestival Zuid-Holland en Bevrijdingsfestival Den Haag:

De provincie Zuid-Holland heeft van oudsher een subsidierelatie met het Provinciaal Bevrijdingsfestival Zuid-Holland. In 2023 deden we het volgende ten aanzien van de Bevrijdingsfestivals:

- Voor het Provinciaal Bevrijdingsfestival Zuid-Holland (Rotterdam, circa € 0,1 mln) droegen we naast de jaarlijkse subsidie voor educatieve doeleinden, ook eenmalig bij aan het exploitatietekort (€ 30.000).
- Faciliteren van het Bevrijdingsfestival Den Haag door het beschikbaar stellen van het C-gebouw met faciliteiten.

Ondersteunen bibliotheken

Op grond van een wettelijke taak (Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen) ondersteunt de provincie Zuid-Holland de openbare bibliotheken en het bibliothekennetwerk in Zuid-Holland via een subsidie aan ondersteuningsinstelling Probiblio. De gesubsidieerde activiteiten passen binnen het in 2022 geactualiseerde Toetsingskader provinciale ondersteuningsinstelling Zuid-Holland:

Aan de ene kant hielp Probiblio openbare bibliotheken bij het doorvoeren van de nodige vernieuwingen voor de inwoners van Zuid-Holland. Aan de andere kant bij het uitvoeren van de taken die gemeenten vragen van hun bibliotheken. Probiblio verzorgde het transport van fysieke werken tussen bibliotheekvestigingen in Zuid-Holland (interbibliotheecair leenverkeer).

Wat heeft dat gekost?

Inleiding

'Wat heeft dat gekost' bestaat uit 2 delen:

- Opbouw en verloop lasten
- Overzicht baten en lasten

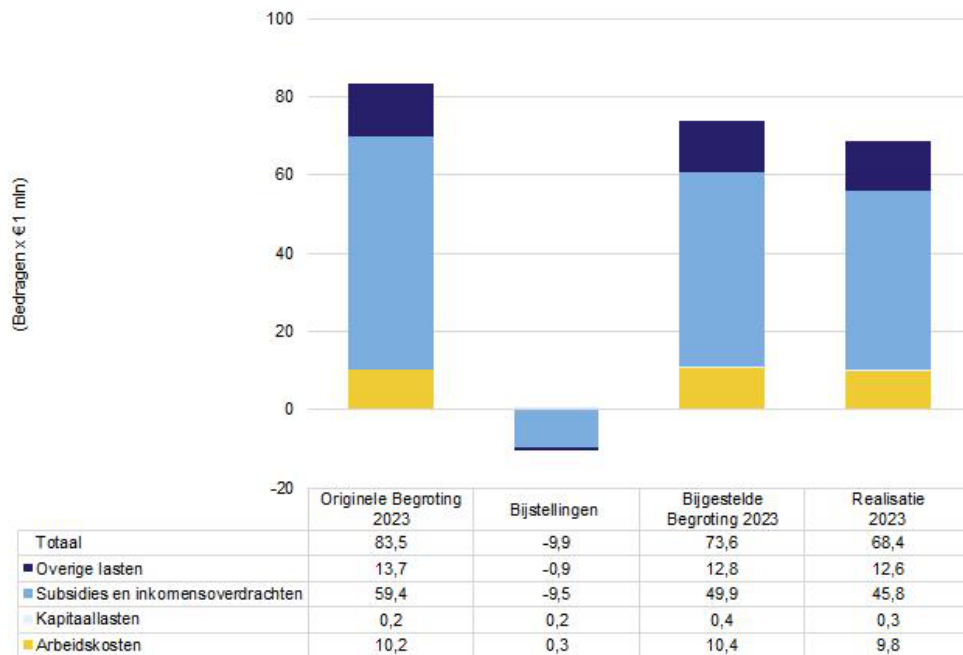
'Wat heeft dat gekost' vatten we samen in 1 tabel. Provinciale Staten hebben budgetrecht op het niveau beleidsdoel. Daarom schrijven we de toelichtingen ook op de verschillen per beleidsdoel binnen een ambitie. De verschillen op beleidsprestaties vermelden we daarnaast ter informatie.

Opbouw en verloop lasten

Onderstaande grafiek geeft weer hoe de lasten van de ambitie zijn opgebouwd.

- Arbeidskosten: betreft de loonkostenformatie zoals opgenomen onder A in de paragraaf Arbeidscapaciteit
- Kapitaallasten: betreft de kapitaallasten als gevolg van een investering
- Subsidies en inkomensoverdrachten: betreft de lastneming van subsidies en daarnaast bijdragen aan met name andere overheidsinstellingen
- Overige lasten: betreft de lasten die we niet rekenen tot de hiervoor genoemde categorieën

Opbouw en verloop van de lasten - Ambitie 4

Overzicht baten en lasten

(bedragen x € 1.000)	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil begroot vs realisatie
Lasten					
Beleidsdoel 4-1 Innovatie: richting duurzaam en digitaal					
4-1-1 Innovatie stimuleren	35.548	-5.426	30.123	30.699	-576
4-1-2 Transitie van de Greenports	2.534	199	2.733	2.901	-168
4-1-3 Transitie Havencomplex	100	108	208	220	-12
4-1-4 Digitaal Zuid-Holland	1.720	0	1.720	1.706	13
4-1-5 Circulair Zuid-Holland	4.424	347	4.771	4.775	-4
Totaal beleidsdoel 4-1	44.327	-4.772	39.555	40.301	-746
Beleidsdoel 4-2 Creëren van een rijk vestigingsklimaat					
4-2-1 Voldoende werklocaties op de juiste plek van de juiste kwaliteit	11.020	-2.441	8.579	6.084	2.495
4-2-2 Human Capital, een beroepsbevolking met de juiste vaardigheden en kennis	2.945	-765	2.180	1.869	311
Totaal beleidsdoel 4-2	13.965	-3.206	10.759	7.954	2.805

(bedragen x € 1.000)	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil begroot vs realisatie
Beleidsdoel 4-3 Erfgoed, cultuur en toerisme					
4-3-1 Behoud en ontwikkeling van cultureel erfgoed en toerisme in balans met de omgeving	16.444	-1.955	14.489	11.176	3.313
4-3-2 Archeologische vondsten zichtbaar maken voor een breed publiek	695	0	695	785	-90
4-3-3 Versterken cultuurparticipatie en bibliotheken	8.031	61	8.092	8.219	-127
Totaal beleidsdoel 4-3	25.170	-1.894	23.276	20.179	3.097
Totaal Lasten	83.461	-9.872	73.589	68.434	5.156
Baten					
Beleidsdoel 4-1 Innovatie: richting duurzaam en digitaal					
4-1-1 Innovatie stimuleren	7.687	-588	7.099	9.977	2.878
4-1-2 Transitie van de Greenports	0	0	0	6	6
4-1-3 Transitie Havencomplex	0	188	188	176	-12
Totaal beleidsdoel 4-1	7.687	-400	7.287	10.160	2.872
Beleidsdoel 4-3 Erfgoed, cultuur en toerisme					
4-3-1 Behoud en ontwikkeling van cultureel erfgoed en toerisme in balans met de omgeving	14	0	14	14	0
4-3-3 Versterken cultuurparticipatie en bibliotheken	57	32	88	69	-19
Totaal beleidsdoel 4-3	70	32	102	83	-19
Totaal Baten	7.757	-368	7.389	10.242	2.853
Saldo lasten en baten Ambitie 4	75.704	-9.504	66.200	58.191	8.009

Toelichting afwijkingen

Toelichting lasten

Beleidsdoel 4.1 Innovatie: richting duurzaam en digitaal

MKB/ MIT € 1,7 mln (n) Bestaand beleid

In 2023 verantwoordden we € 1,3 mln subsidielasten van aanvragen, die betrekking hebben op het MIT plafond 2023 Samenwerkingsprojecten en die ook al in 2023 zijn gestart met hun activiteiten. In de begroting hielden we rekening met de lastneming in 2024. De resterende € 0,4 mln betreft een niet-gerealiseerde vrijval van middelen van de MIT Haalbaarheidsprojecten. In de Najaarsnota 2023 schatten we in dat dit budget zou vrijvallen, maar deze middelen zijn ingezet voor een verhoging van het plafond MIT-regeling Samenwerkingsprojecten.

Schaalsprongprogramma € 1 mln (n) Bestaand beleid

In totaal besteedden we € 1 mln meer dan begroot. Het betreft een overschrijding op de uitgaven voor onder andere inhuur en beleidsondersteunend. Meer uitgesplitst wordt de budgetoverschrijding veroorzaakt door:

- Opzetkosten Campus ZH € 0,1 mln (n)
- Inhuur communicatiemedewerker € 0,1 mln (n)
- Campus@sea Scheveningen (samen innoveren voor duurzaam meervoudig gebruik van de Noordzee) € 0,2 mln (n)

- Nationale Milieu Federatie € 0,1 mln (n)
- Diverse inhuur en onderzoeken voor Defensieonderzoek, advies public affairs EBZ, Flux-onderzoek toekomstbestendige economie, oceaanonderzoek en Unmanned Valley € 0,3 mln (n)
- Technische bijstand gemeente Rotterdam voor EFRO-toekenningen vanuit het Kansen voor West programma € 0,1 mln (n)
- Overig € 0,1 mln (n)

Diverse subsidieregelingen en opdrachten € 1,8 mln (v)	Bestaand beleid
---	------------------------

Voor enkele subsidieregelingen pasten we de kasritmen aan, als gevolg van vertraging of uitstel van project(en). De verklaring voor het resultaat voor Breed-MKB is in de toelichting 2^e W-vraag benoemd. Voor het onderwerp Versterking Economie is € 1,1 mln minder gerealiseerd als gevolg van het project herstructurering glastuinbouwgebied Westland. In totaal betreft het voordelig verschil van € 1,8 mln de volgende subsidieregelingen:

- Versterking economie € 1,1 mln (v)
- Breed MKB € 0,2 mln (v)
- DSM campus, eiwittransitie € 0,1 mln (v)
- EFRO-interreg € 0,4 mln (v)

Diverse kleine afwijkingen € 0,1 mln (n)	Bestaand beleid
---	------------------------

Het verschil betreft diverse kleine afwijkingen:

- Campusregeling € 0,3 (v): we besteedden minder dan begroot aan subsidies voor campusregeling. De activiteiten bij TU Delft zijn achtergebleven ten opzichte van de begroting.
- Groeiagenda € 0,2 mln (v): we besteedden minder aan thematisch onderzoek om regionale aanvragen voor het Groeifonds te ondersteunen.
- Transitie Havencomplex € 0,1 mln (v): van het Rijk ontvingen we in 2021 en 2022 een uitkering voor het NOVEX Havengebied van in totaal € 0,3 mln. Deze uitkering gebruikten we in 2023 voor onder meer geluidsmetingen door externe partijen. Een beperkt bedrag aan eigen provinciale middelen HIC haven gebruikten we niet.
- Innovatieteam € 0,1 mln (n): voor het onderwerp Startup in Residence werken we sinds 2022 samen met vijf andere overheden. Gezamenlijke ondersteuning kopen we centraal in en zo besparen we lasten. De provincie is penvoerder en verrekent centraal met partijen. In totaal is in 2023 voor € 0,2 mln meer dan begroot besteed aan subsidies. Daartegenover staat een positief effect van € 0,1 mln aan vrijval subsidies.
- Procesgeld subsidies € 0,4 mln (n): totaal besteedden we in 2023 € 0,4 mln meer dan begroot. Dit komt door een groter dan verwachte externe inhuur. Daarnaast is er per saldo een klein negatief effect op beleidsondersteunend onderzoek.
- Innovatieteam (Greenports) € 0,2 mln (n): in totaal besteedden we € 0,2 mln meer dan begroot voor Greenports. Dit betreft hoofdzakelijk subsidies. We versnelden op innovatietrajecten voor het weerbaar telen en verminderen van gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Met de komst van het programma ZH-PLG werd de urgentie in de tuinbouwgebieden hoger om aan de slag te gaan met het verbeteren van de waterkwaliteit. Een deel van de projecten, dat hierdoor ontstond, financierden we vanuit het budget voor de opgave Greenports.

Apparaatslasten € 0,3 mln (v)	Bestaand beleid
--------------------------------------	------------------------

Voor toelichting zie [paragraaf Arbeidscapaciteit](#).

Beleidsdoel 4.2 Creëren van een rijk vestigingsklimaat

Bedrijventerreinen € 1,8 mln (v)	Bestaand beleid
---	------------------------

Aan de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht verstrekten we in eerdere jaren een subsidie van € 3,7 mln voor het project Citadel (voorheen Grotenoord). De gemeente meldde de provincie dat ze een deel van de activiteiten niet is

uitvoerde. Het project is nog niet geheel afgerond, op basis van beschikbare informatie is reeds een vrijval van € 1,4 mln. geboekt. De resterende € 0,4 mln verklaren we door een aangevraagde looptijdverlenging door gemeente Gorinchem voor het bedrijventerrein Gorinchem-Noord in het kader van herstructureringsactiviteiten. Deze lasten zullen we in 2024 verantwoorden.

Duurzaamheid op bedrijventerreinen € 0,5 mln (v)	Bestaand beleid
Door de situatie op de energiemarkt (hogere energietarieven) is de subsidieregeling voor bedrijventerreinen minder aantrekkelijk geworden voor ondernemers. Door de hogere gasprijs is de terugverdiendtijd korter dan vijf jaar en de aanvragers vallen hierdoor buiten de voorwaarden van de subsidieregeling. De huidige regeling wordt in 2024 aangepast.	

Diverse kleine afwijkingen € 0,2 mln (v)	Bestaand beleid
Het verschil betreft diverse kleine afwijkingen: <ul style="list-style-type: none"> • Werklocaties € 0,1 mln (n): hoger dan begrote besteding aan inkoop van statistische gegevens (LISA) voor de kantoren- en detailhandel markt; • Human Capital € 0,3 mln (v): een deel van de subsidie aanvragen wordt aangevraagd in 2024 in plaats van 2023, waardoor subsidieverlening plaatsvindt in 2024 in plaats van 2023. 	

Apparaatslasten € 0,3 mln (v)	Bestaand beleid
Voor toelichting zie paragraaf Arbeidscapaciteit .	

Beleidsdoel 4.3 Erfgoed Cultuur en toerisme

Restauratie rijksmonumenten € 1,8 mln (v)	Bestaand beleid
In 2023 is voor € 1,8 mln minder uitgegeven aan subsidies voor restauratie rijksmonumenten dan verwacht. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door fasering van uitvoeringsprojecten. Grote restauratieprojecten kennen een langere uitvoeringstermijn waardoor lasten (€ 1,4 mln) zijn verschoven naar 2024 en verder. Het gaat daarbij om de subsidies voor de projecten Het grote Kantoor Delft, Walsumhoeve, Zellinghuis, Bomvrij Hospitaal, Maastunnelcomplex, Ketelhuis de Meelfabriek en Weeshuis Schiedam. Daarnaast is sprake van vrijval van € 0,4 mln doordat diverse projecten niet of in aangepaste vorm zijn uitgevoerd.	

Restauratie erfgoedlijnen € 0,9 mln (v)	Bestaand beleid
In 2023 is voor € 0,9 mln minder besteed aan subsidies erfgoedlijnen dan begroot. Dit wordt deels veroorzaakt door de looptijdverlenging van het kanjerproject Huys ten Donck (€ 0,3 mln). Daarnaast is sprake van een vrijval van subsidies van € 0,5 mln en is € 0,1 mln van het plafond 2023 niet besteed.	

Overig € 0,1 mln (v)	Bestaand beleid
Het verschil betreft diverse kleine afwijkingen in gerealiseerde kosten ten opzichte van de begroting:: molens € 0,1 mln (v), instrumentontwikkeling € 0,1 mln (v), toerisme € 0,1 mln (v), archeologie € 0,1 mln (n) en cultuur participatie € 0,1 mln (n).	

Apparaatslasten € 0,3 mln (v)	Bestaand beleid
Voor toelichting zie paragraaf Arbeidscapaciteit .	

Toelichting baten

Beleidsdoel 4.1 Innovatie: richting duurzaam en digitaal

MKB € 1,2 mln (v)	Bestaand beleid
De hogere baten van € 1,2 mln voor MKB Innovatiestimulering Topsectoren bestaan uit:	
<ul style="list-style-type: none"> • Rijksbijdrage MIT 2023: € 1 mln • Rijksbijdrage MIT 2022: € 0,1 mln • Leerplatform Sustainability: € 0,1 mln	
De stijging van de MIT bijdragen komt door de hogere lasten MIT (zie toelichting bij de lasten van MKB/MIT van € 1,7 mln), waarvan het Rijk € 1 mln financiert. Daarnaast ontvingen we een bijdrage voor Leerplatform Sustainability die niet in de begroting was opgenomen. De inkomsten waren niet begroot wegens onzekerheid bij Najaarsnota over de toezeggingen vanuit het leerplatform Sustainability en Federatie vruchtgroente, die horen bij ACCEZ (Accelerating Circular Economy Zuid-Holland).	

Gedeeltelijke vrijval voorziening IQ € 1,7 mln (v)	Bestaand beleid
Op basis van de conceptjaarrekening 2023 van de verbonden partij InnovationQuarter kan worden geconcludeerd dat IQ het jaar 2023 afsluit met een positief resultaat van € 6,4 mln. De intrinsieke waarde van de provinciale aandelen stijgt daardoor naar € 37,1 mln. De stille reserve (verschil nominaal en intrinsiek) is hierdoor in waarde gedaald naar € 2,6 mln. Dit betekent dat de reeds getroffen voorziening ad € 4,3 mln. kan worden verlaagd naar € 2,6 mln. Derhalve een vrijval van € 1,7 mln ten gunste van het resultaat.	

Instrumentarium

Reserves

In het onderstaande overzicht geven we de totale inzet van reserves binnen de ambitie aan.

Reservenaam (bedragen x € 1.000)	Beleidsdoel	Toevoegingen 2023	Onttrekkingen 2023	Saldo mutaties 2023
Interreg-cofinanciering EFRO	4-1	2.500	1.193	1.307
Regionale netwerken in Zuid-Holland (RNIZ)	4-1	1.500	1.288	212
Versterking economie	4-1	2.658	5.885	-3.226
MIT MKB Innovatiestimulering topsectoren	4-1	4.254	3.924	330
Regionale gebiedsgerichte projecten	4-1	210	248	-38
Life Sciences & Health	4-1	1.200	175	1.025
Versterking economie	4-2	2.400	1.318	1.082
Restauratie & herbesteding monumenten	4-3	2.449	1.935	514
Eindtotaal		17.171	15.967	1.205

Betrokkenheid van Verbonden Partijen

InnovationQuarter (IQ)

InnovationQuarter (IQ) draagt bij aan de ambitie van GS om het innovatiepotentieel van Zuid-Holland beter te benutten. InnovationQuarter ontsluit het innovatieve vermogen van Zuid-Holland en versterkt op deze wijze duurzaam de concurrentiekracht van de regio. Dat doet InnovationQuarter door financiering van vernieuwende en snelgroeiende bedrijven mogelijk te maken (vanuit haar kerntaak Capital), stimulering van samenwerking te bevorderen tussen ondernemers, kennisinstellingen en de overheid (vanuit haar kerntaak Business Development) en door innovatieve bedrijven en investeringen naar/in de regio aan te trekken, die:

- sector-/clusterversterkend zijn;
- leiden tot een toename in private R&D investeringen en/of;
- leiden tot een toename in werkgelegenheid (vanuit haar kerntaak Foreign Investment).

De inhoudelijke focus van InnovationQuarter ligt bij de speerpunten Cleantech, Life Sciences & Health, Safety & Security, Horticulture en Smart Industry. De geografische focus ligt op de gehele provincie Zuid-Holland.

Vanguard Initiative

Het Vanguard Initiative (VI) is een politiek initiatief dat de rol van de regio's wil versterken in het Europees innovatie- en industrieel beleid. De provincie Zuid-Holland werd in 2014 lid van het VI. Momenteel is het VI een van de meest toonaangevende Europese platformen om de regionale 'slimme specialisatie strategie (S3)' in Europa vorm te geven en uit te voeren. De inzet van de betrokken regio's richt zich op het aanjagen van bottom-up marktgedreven innovatieve en industriële vernieuwing in Europese prioritaire gebieden door middel van Europese interregionale triple helix samenwerking.

GR Grondbank RZG Zuidplas

De ontwikkeling van enkele transformatiegebieden draagt bij aan de economisch veerkrachtige en duurzame topregio. Een van die gebieden is de Zuidplaspolder. De gemeenschappelijke regeling 'Grondbank RZG Zuidplas' is eigenaar van aanzienlijke grondposities in dat gebied. Wij nemen deel aan de grondbank, om zo mede sturing te kunnen geven aan de gewenste ontwikkeling.

In het kader van de gebiedsontwikkeling Zuidplaspolder is met de betrokken gemeenten intensief overleg geweest om te komen tot een nieuw ontwikkelperspectief. De gemeente Zuidplas nam daarvoor het initiatief door een concept ontwikkelingsvisie op te stellen en voor verrijking vrij te geven.

ROM-Drechtsteden (ROM-D)

ROM-D is een publiek-privaat samenwerkingsverband tussen de Drechtsteden, de gemeente Rotterdam en de provincie Zuid-Holland. ROM-D heeft als doel het herstructureren en ontwikkelen van bedrijventerreinen in de Drechtsteden (=fysieke gebiedsontwikkeling). De belangrijkste activiteiten in dat verband zijn de uitgifte van kavels, de ontwikkeling van nieuwe bedrijventerreinen, de revitalisering van bestaande bedrijventerreinen en de promotie van de regio Drechtsteden.

ROM-D bestaat uit een conglomeraat van een NV, meerdere BV's en meerdere CV's. De provincie neemt deel in de NV en een BV; dit zijn verbonden partijen van de provincie. Verder is de provincie commanditair vennoot (= geldschieter of stille vennoot) in een van de CV's; dit is geen verbonden partij aangezien de provincie hierin alleen een financieel en geen bestuurlijk belang heeft.

Centrumregeling Limessamenwerking UNESCO Werelderfgoed

De Nederlandse Limes Samenwerking (NLS) is een samenwerkingsverband tussen de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en de provincies Zuid-Holland, Utrecht en Gelderland. Samen met Duitsland bereiden deze partijen de Werelderfgoed nominatie van de Romeinse Limes in 2021 voor. In 2021 is de Romeinse Limes op de werelderfgoedlijst geplaatst.

De centrumregeling ingevolge de Wet gemeenschappelijke regeling is opgesteld voor het gecoördineerd en gezamenlijk beschermen, beheren en uitdragen van de werelderfgoedwaarde van het Nederlandse deel van de Neder-Germaanse Limes en voor het gezamenlijk vervullen van de verplichtingen die UNESCO daaraan verbindt.

Subsidies

[Zie paragraaf Subsidies, Ambitie 4.](#)

Ambitie 5 Versterken natuur in Zuid-Holland

Natuur is van vitaal belang, het vormt de randvoorwaarde voor een duurzame leefomgeving met ruimte voor welzijn en maatschappelijk ontwikkeling. Het gaat echter slecht met de natuur, ook in Zuid-Holland. We voldoen niet aan de (internationale) regels. Dat leidt nu en in de toekomst tot allerlei problemen. Er is nog geen robuust geheel van aaneengesloten beschermde natuurgebieden en ecosystemen zijn niet op orde. Natuurdoelen worden niet gehaald vanwege het ontbreken van voldoende areaal leefgebied, door verzuring, vermesting, verdroging en onvoldoende waterkwaliteit. Ook buiten de beschermde natuurgebieden gaat het slecht met de biodiversiteit. Er is een forse afname van insecten en ook de aantallen weidevogels laten een negatieve trend zien. Het gaat om een veelheid aan en een combinatie van factoren die zorgen dat planten en dieren onder druk staan. Een integrale benadering met herstel van het ecosysteem binnen en buiten de beschermde natuurgebieden als uitgangspunt is nodig om natuurdoelen te realiseren. Er is een grote samenhang tussen de urgente opgaven voor natuur, water en klimaat en de transitie van de landbouw en stikstofreductie die daarvoor nodig is. Een gezonde bodem en een duurzaam watersysteem zijn daarbij belangrijke uitgangspunten. Daarom werken we samen met het Rijk en de partners in de regio aan het Nationaal programma Landelijk Gebied (NPLG), waarin deze doelen samenkomen. Te beginnen met het opstellen van het NPLG-gebiedsplan voor Zuid-Holland. Onze ambitie is om de natuurdoelen op een toekomstbestendige manier te realiseren. We brengen de ecosystemen voor het veenweide, de delta en de kust weer op orde, terwijl we ook perspectief bieden voor een toekomstbestendige landbouwsector. Dat vraagt om een forse inzet van capaciteit en integrale aanpak tussen de verschillende thema's en sectoren.

Zuid-Holland heeft unieke natuur

De combinatie van het kenmerkende kust-, veenweide- en rivierdeltalandschap, waarin steden en landschap met elkaar verweven zijn, maakt de provincie Zuid-Holland veelzijdig en uniek. Een typisch Hollands landschap met bossen, sloten, molens en boerderijen en met belangrijke leefgebieden voor plant- en diersoorten. Bij de uitwerking van het NPLG is het behoud en de versterking van ons landschap een uitgangspunt.

Landschap en natuur staan onder druk

Tegelijk is de provincie Zuid-Holland een dichtbevolkte provincie. Het is van groot belang dat de inwoners van Zuid-Holland kunnen wonen en werken in een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving, met directe toegang tot hoogwaardig groen, erfgoed en water.

Natuur en landschap staan onder druk. En diverse urgente opgaven, zoals woningbouw en energietransitie hebben een aanvullende ruimteclaim. Dit vraagt om slimme koppelingen en een integrale en natuurinclusieve aanpak. Zo boeken we ook winst voor de Zuid-Hollandse natuur en het Zuid-Hollandse landschap.

We streven naar gezonde natuur

Met het onderdeel 'Versterken Natuur' geven we invulling aan deze ambities. We maken een robuust geheel van aaneengesloten natuurgebieden die tegen een stootje kunnen doordat de ecosystemen op orde zijn. Daarbuiten streven we naar een natuurinclusieve samenleving waar het fijn wonen en werken is.

Waar de fraaie landschappen beginnen bij de voordeur en zich uitstrekken tot de kernen van natuurgebieden, verbonden met water en erfgoed. Dit draagt bij aan ons natuurlijk kapitaal: voldoende schoon drinkwater en zoetwater, oppervlaktewater van goede kwaliteit, gezonde bodems (die CO₂ vastleggen), het waterzuiverende vermogen van de natuur, bestuiving en natuurlijke plaagregulatie. De provincie wil voortbouwen op de ervaringen die we opdeden binnen succesvolle samenwerkingsprojecten.

We gaan naar een vitale landbouwsector

De provincie Zuid-Holland wil de transitie naar een vitale landbouw versnellen voor alle landbouwsectoren en regio's. Daarin staat een toekomstbestendige landbouw met aandacht voor natuurinclusiviteit centraal. Ook willen we bodemdaling in de veenweidegebieden tegengaan of verminderen en een energieneutrale en klimaatadaptieve aanpak ontwikkelen. De landbouw teelt gezond, duurzaam en betaalbaar voedsel voor iedereen

en blijft de belangrijkste beheerder van het typische agrarische cultuurlandschap. Samen met de partners in het veld ontwikkelen wij nieuwe verdienmodellen en prestatie-indicatoren die recht doen aan de dynamische transitie en perspectief bieden aan de agrariërs.

Leven met water

De provincie Zuid-Holland is een waterrijke provincie. Veilig zijn tegen overstromingen en het hebben van voldoende schoon en zoet water is belangrijk in onze leefomgeving, nu en in de toekomst. Samen met andere overheden en stakeholders werkt de provincie hieraan. Het NPLG en de 3 doorsnijdende thema's 'circulair, biodiversiteit en klimaat(adaptatie) komen terug in het waterbeleid. De provincie geeft nadrukkelijk invulling aan klimaatadaptatie in het omgevingsbeleid, de basis is immer om klaar te zijn voor de opgaven die op ons afkomen nu en in de toekomst. Het beleid rondom waterkwaliteit heeft als doel het bereiken van een goede waterkwaliteit, dit is essentieel voor biodiversiteit. Het thema circulair komt aan bod in het beleid over waterbeschikbaarheid. Zo werkt de provincie bijvoorbeeld mee aan (kennis)onderzoek naar hergebruik van afvalwater.

Wat hebben we bereikt?

Beleidsdoel 5-1 Gezonde natuur

In 2023 brachten we het compleet maken van het natuurnetwerk weer een stap dichterbij. Zo maken we de natuurgebieden in Zuid-Holland robuust en verbinden we ze met elkaar. Naast dat er conform de streefwaarde nieuw ingerichte hectares natuur bij kwamen (84 ha gerealiseerd, streefwaarde 88 ha), staken we veel energie in de zorgvuldige voorbereiding van de uitvoering: uitgebreide gebiedsprocessen leidden tot vastgestelde inrichtingsplannen. Voor deze vastgestelde inrichtingsplannen vonden de voorbereidingen plaats om de aanbesteding te kunnen starten. Nog niet alle benodigde hectares zijn beschikbaar voor de realisatie van natuur. conform het door PS vastgestelde Handelingskader NatuurNetwerk Nederland (NNN) werkten we aan een realisatiestrategie voor het tijdig beschikbaar krijgen van de benodigde gronden.

De bestaande natuur in Zuid-Holland is in stand gehouden door de planologische bescherming van het NNN en door het faciliteren van natuurbeheer. In Zuid-Holland zetten we belangrijke stappen om meer inzicht te krijgen in het behalen van de VHR-doelen per Natura 2000-gebied. Er is een sterke relatie tussen de natuurdoelen behalen, de stikstofproblematiek oplossen en overige factoren die druk op de natuurkwaliteit veroorzaken. De aanpak van deze factoren komt terug in het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG).

Biodiversiteit

Om de biodiversiteit in de steden, het agrarisch gebied en recreatiegebieden te vergroten, stelden we stimuleringsmaatregelen vast. Ook verstrekten we subsidies voor het versterken van natuurwaarden buiten de natuurgebieden, onder andere voor de aanleg van (voedsel)bossen, weidevogelgebieden, leefgebieden van iconsoorten, en bijenlandschappen.

Concreet:

- Natuurinclusief handelen vergrootten we in alle provinciale opgaven.
- In 2023 versterkten we via verschillende sporen natuur binnen én buiten de natuurgebieden. Zo:
  - Belegden we de basis om de uitvoering Groene Cirkel Bijenlandschap van de regio Leiden uit te breiden naar een Zuid-Holland-dekkend Bijenlandschap.
  - Verkregen we meer inzicht in de problematiek van kuikenoverleving in natuurgebieden en het agrarisch gebied.
  - Kwam de inrichting van het weidevogelgebied in de Zoetermeerse Meerpolder tot afronding. Tijdens het broedseizoen maakten weidevogels al volop gebruik van het gebied.

- Maakten we het mogelijk dat agrarische collectieven beheerafspraken konden maken met agrariërs voor het natuur- en landschapsbeheer in het agrarisch gebied.
Kunnen gemeenten, burgers en bedrijven aan de slag met de aanleg van (voedsel)bossen, door de beschikbaar gestelde middelen.

Faunabeheer

Het streven is een gezond evenwicht in dieren- en plantenpopulaties, waarbij we de belangen van natuur en samenleving zorgvuldig afwegen. Waar nodig namen we maatregelen, bijvoorbeeld om flora en fauna, openbare veiligheid en volksgezondheid te beschermen, (landbouw)schade te beperken of vanwege andere wettelijke belangen.

Beleidsdoel 5-2 Toekomstbestendige landbouw

IBP Zuidwestelijke Delta

We ondersteunden projecten met subsidies waardoor de boeren beter kunnen vernieuwen en bedrijven verduurzamen. Zo kan het gebied aantrekkelijker worden en de aandacht voor zoet water in de bedrijvigheid van boeren toenemen. Dit gebeurt op 3 niveaus: bedrijfsniveau, landschap- en eilandniveau, en op delta-niveau. Op bedrijfsniveau zijn 260 boeren betrokken, op eilandniveau wordt samengewerkt met 12 overheden en op delta niveau komen 60 partijen (overheden, kennis en maatschappelijke partijen) samen.

Daarnaast deden we leerervaringen op die we kunnen gebruiken voor het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG).

GLB NSP

Eerste subsidieopenstellingen in het kader van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid Nationaal Strategisch Plan (GLB NSP). In 2023 startten de eerste openstellingen voor Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale (LEADER)-beheerkosten (deelplafond is € 2 mln) en niet-productieve investeringen in watersystemen (deelplafond is € 6 mln).

Subsidieverlening voor coaching/bedrijfskundig advies

De Subsidieregeling Groen (Srg) pasten we aan. We voegden een subsidieparagraaf toe waarmee we subsidie openstellen voor adviesgesprekken over bedrijfsbeëindiging, bedrijfsopvolging of verduurzaming van de ondernemer.

Subsidieverlening voor de aanleg van Waterinfiltratiesystemen gecombineerd met verduurzamingsmaatregelen

Deze subsidiemogelijkheid namen we op in de Subsidieregeling Groen (Srg). In 2023 stelden we de regeling open voor aanvragen. Hiermee verminderen we de uitstoot van broeikasgassen en verbeteren we tegelijkertijd de kwaliteit van natuur en milieu.

Verkenning natuurinclusieve landbouw

In deze verkenning onderzochten we hoe natuurinclusieve landbouw invulling kan geven aan de verduurzamingsopgave van de landbouw. We onderzochten wat er nodig is om landbouw en natuur meer met elkaar in evenwicht te brengen en te komen tot een gemeenschappelijke taal. We bekeken wat er nodig is om een denkcomslag te maken: van natuur als belemmering naar natuur als kans. Dat is belangrijk om daar vervolgens afspraken over te kunnen maken. We stemden de ambtelijke verkenning met diverse betrokkenen af. We signaleerden diverse knelpunten. We startten een uitvoeringsprogramma om die op te gaan lossen. Ook startten we de verkenning naar hoe de kansen voor natuurinclusieve landbouw beter verankerd kunnen worden in het Omgevingsbeleid.

Landbouw Loket

Het landbouwloket van de provincie biedt een communicatiekanaal richting de sector en is in toenemende mate belangrijk geworden.

Agrarisch netwerk

Via diverse kanalen werkten we aan het verder opbouwen en onderhouden van netwerken. Dit deden we met zowel de boeren als de keten om hen heen (banken, coöperaties en toeleveranciers). De kanalen waren bijvoorbeeld het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZHPLG), Groene Cirkels, Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland (IBP VP) en Voedsel families. Dit resulteerde in een groei in de projecten.

Voedsel families

In 2023 organiseerde Voedsel families een serie netwerkbijeenkomsten over verdienvermogen, korte ketens, financiering van verduurzaming, voeding en gezondheid. Verder was er veel inzet op het opzetten van een fieldlab Regeneratieve Akkerbouw. Dit leidde onder andere tot een subsidie vanuit het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) om het fieldlab verder te ontwikkelen. In het kader van het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG) droeg Voedsel families bij aan het ontwerpen van de 'leer- en realiseeromgeving landbouwtransitie'.

Fieldlabs

In 2023 startten we met de ontwikkeling van het concept van zogenoemde 'fieldlabs'. Fieldlabs zijn gericht op het testen van duurzame oplossingen voor vraagstukken in de landbouw. Er waren middelen beschikbaar om 5 van deze fieldlabs te financieren. De resultaten van deze fieldlabs stellen boeren beter in staat om toekomstperspectief te realiseren.

Groene Cirkels

- Start integrale gebiedsontwikkeling Barrepolder
- Impuls vanuit 'Groene Cirkel Living Lab' aan de verkenning van biodiverse sloten in de Alblasserwaard.
- Afronding langjarig programma 'Kruidenrijk grasland'
- Verkenning 'Mest is goud' naar belangen akkerbouwers bij kwalitatief hoogwaardige mest
- Samenwerkingsafspraken McDonald's over regeneratief landbouwprogramma FarmFiet
- MKBA voor de wijk De Staart in Dordrecht en Bospolderplein in Rotterdam
- Omgevingsscan biodiversiteit, gezondheid en klimaatadaptatie schoolplein De Provenier, Stadshart Alphen aan den Rijn en de Staart.
- Het Leids Universitair Medisch Centrum (LUMC) biedt in het personeelsrestaurant een assortiment dat (bijna) geheel bestaat uit lokale producten van boeren die werken aan een gezonde bodem en biodiversiteit.
- Proeftuin Noordwijk inspireert toonaangevende Noordwijkse chefs om vaker te kiezen voor lokale, duurzame seizoensteelt.

Beleidsdoel 5-3 Leven met water

- In 2023 keurde de provincie 1 projectplan voor dijkversterking goed. De provincie coördineerde ook de vergunningsaanvragen hiervoor.
- We herzagen de ambtelijke leidraad 'procedure goedkeuring dijkversterkingen Zuid-Holland'. Deze leverden we in december 2023 op. Daarmee is deze actueel bij de inwerkingtreding van de Omgevingswet.
- In de wijziging van de provinciale omgevingsverordening namen we de aanpassing van de omgevingswaarde (norm) van enkele regionale waterkeringen op.
- Mede op initiatief van Zuid-Holland voerde een externe partij een bovenregionaal onderzoek uit naar extreme neerslag in Zuid-Holland. Het rapport 'Casestudie Zuid-Holland: Analyse grootschalige wateroverlast' kwam in januari 2023 tot oplevering. We voerden het onderzoek uit in samenwerking met de Zuid-Hollandse waterschappen, veiligheidsregio's en de gemeenten Rotterdam en Dordrecht.
- Samen met de waterschappen maakten we in 2023 een start met het onderzoeken hoe we in de toekomst om willen gaan met wateroverlast. Dit is noodzakelijk om invulling te kunnen geven aan de water-/klimaatadaptatiedoelen die onderdeel zijn van het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG).
- Samen met de waterschappen stelde de provincie een klimaatonderlegger op. Hiermee gaven we een eerste uitwerking aan het principe 'Water en bodem sturend'. De klimaatonderlegger is een set aan kaarten die

inzicht geeft in de uitdagingen die water, bodem en klimaat meegeven voor bebouwing, landbouw en natuur. De klimaatonderlegger is benut in de voorbereiding van het ZH-PLG en het Ruimtelijk Voorstel.

- Met waterschappen werkten we in het kader van de Kaderrichtlijn Water (KRW) aan diverse concrete (inrichtings)projecten. Denk hierbij aan vissenbossen en een onderzoek naar rivierkreeften, om de waterkwaliteit te verbeteren.
- Binnen de Subsidieregeling Groen stelden we de paragraaf Verbeteren Waterkwaliteit open. De provincie ontving een aantal aanvragen, waarvan ze er 1 onder de subsidieregeling goedkeurde.
- We voerden doorlopend beheer en onderhoud uit aan de provinciale grondwatermeetnetten. Ook waren er gedurende het hele jaar metingen van de grondwaterstanden en stijghoogten om de grondwaterkwantiteit te monitoren.
- De informatievoorziening voor uitvoeringsprojecten en grondwateronttrekkingen verbeterde. Hiervoor optimaliseerden we het primair meetnet grondwaterstanden en stijghoogten in 2023. We bouwden een cluster van zo'n 20 putten om zodat we real time kunnen meten met telemetrie.
- We leverden de grondwaterkwaliteitsmetingen van de provincie Zuid-Holland aan de Basis Registratie Ondergrond (BRO). Hiermee voldoet de provincie voor grondwater aan haar wettelijke registratieverplichting. Deze vloeit voort uit de wet Basis Registratie Ondergrond.
- De provincie Zuid-Holland gaf opdracht voor het opstellen van 2 rapporten in het kader van grondwater. Door de uitkomsten van de rapporten kregen we meer inzicht in de grondwaterkwaliteit en grondwateronttrekkingen.
- Met betrekking tot het saneren van grondwater, namen we in de Zuid-Hollandse Omgevingsverordening (ZHOV) regels op, gericht op het behalen van de KRW-doelen. We maakten afspraken met de omgevingsdiensten over de uitvoering van deze nieuwe taak voor Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH). Dit alles was als voorbereiding op het ingaan van de Omgevingswet per 1 januari 2024. We namen het jaarlijkse besluit voor de aanwijzing van zwemwaterlocaties. We breidden de lijst uit met 3 nieuwe zwemwaterlocaties. De provincie vroeg het RIVM om onderzoek te doen naar de gezondheidsrisico's in zwemwater waarin PFAS is aangetroffen. Op basis daarvan volgde een negatief zwemadvies voor 3 zwemlocaties.
- We ondertekenden de bestuursovereenkomst 'Zoetwatermaatregelen Deltaplan Zoetwater 2022 – 2027'. Dit deden we samen met onze partners in de zoetwaterregio West-Nederland (3 provincies, 6 waterschappen). De provincie Zuid-Holland speelde als coördinator van de zoetwaterregio West-Nederland een belangrijke rol in de voorbereiding van deze overeenkomst. De provincie faciliteert voor een aantal maatregelen de cofinanciering uit het Deltafonds.
- In 2023 sloot de provincie met enkele partijen een intentieovereenkomst voor het realiseren van een gezamenlijke ondergrondse opslag. Deze is voor zoet water in het gebied de Hooghe Beer, in het Westland. Na het aangaan van de intentieovereenkomst volgde een subsidie (provinciale bijdrage en bijdrage vanuit het nationaal Deltafonds).
- De provincie bereikte overeenstemming tussen het waterschap en de gemeente over de nieuwbouwlocatie voor de Afvalwaterzuivingsinstallatie (AWZI) Vergulde Hand (nieuwbouw huidige AWZI De Grootte Lucht). Deze nieuwe AWZI, met een capaciteit die gelijk is aan afvalwater van circa 400.000 inwoners en bedrijven, is een grote investering om de zuivering van stedelijk afvalwater toekomstbestendig te houden.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Om de beleidsdoelen voor de ambitie te halen, vertaalden we elk beleidsdoel in een aantal beleidsprestaties. Die beschrijven we hieronder.

Beleidsdoel 5-1 Gezonde natuur

Beleidsprestatie 5-1-1 Natuur

Realisatie NatuurNetwerk Nederland (NNN)

Gedurende 2023 richtten we in totaal 84 ha nieuwe natuur in, en verwierven we 92 ha grond :

- 92ha (gebieden + ecologische verbindingzones (EVZ's)) kwam beschikbaar voor natuurinrichting, o.a. door grondaankopen en zelfrealisatie
- 74 ha natuurgebied is ingericht
- 10 ha binnen EVZ's is ingericht via (zelf)realisatie

De inrichting van NNN Krimpenerwaard voeren we in stappen uit. Het deelgebied Krimpenerwaard (Den Hoek, 240 ha) besteedden we begin 2023 aan en ging toen ook van start. Voor de realisatie van de andere deelgebieden startten we de voorbereiding van de realisatie. Eerder dan verwacht vond afwaardering (van agrarische waarde naar natuur) van gronden in de Krimpenerwaard (44 ha) en Gouwe Wiericke (32 ha) (Noordse Buurt) plaats en daarmee zijn deze gronden beschikbaar voor inrichting.

Voor de meeste inrichtingsprojecten in Gouwe Wiericke is de voorbereiding en uitvoering in volle gang en kwam er 41 ha van de inrichting tot realisatie. In het laatste kwartaal van 2023 stelde de stuurgroep Gouwe Wiericke het definitieve inrichtingsplan voor Bodegraven Noord vast.

Daarnaast kwam er nog verspreid binnen het NNN 26 ha grond beschikbaar voor natuurinrichting en richtten we 43 ha kleinere gebieden en ecologische verbindingzones in. Door vertragingen in besluitvorming over inrichtingsplannen staat tijdige realisatie wel onder druk.

Buitenland van Rhooon

De Gebiedscoöperatie Buitenland van Rhooon (GC) werkte ook in 2023 aan de realisatie van uiteindelijk 600 ha akkernatuur, natuurinclusieve landbouw en recreatie. Dit volgens het Streefbeeld Buitenland van Rhooon, en met een provinciale subsidie. De provincie stelt de hiervoor benodigde grond beschikbaar via zelfrealisatie of aankoop. In 2023 nam de hoeveelheid verworven grond toe naar 413 ha. Ook stelden we het Bestemmingsplan vast, wat verdere verwerving of zelfrealisatie ondersteunt. Op de beschikbare gronden leverde de GC in 2023 in totaal 17 kilometer natuurvriendelijke oevers op, langs 26 verschillende watergangen. Ook legden we tot nu toe 8 flora-akkers aan, met diverse bijzondere akkerbloemen. Hoewel de natuurmaatregelen nog niet helemaal af zijn, trekt de combinatie van kruidenrijke graslanden, percelen met stoppels, winterarwe en wintervoedselvelden, al grote aantallen overwinterende akkervogels aan. Aan de noordkant van het gebied komt de grootste recreatieve toegang, de Poort van Buitenland. De hiervoor benodigde overdracht van gronden schoven we door naar begin 2024.

Natuurbeheer

In 2023 stelden we natuurbeheerders in staat natuurgebieden te beheren door beheersubsidie beschikbaar te stellen. De subsidieregeling hiervoor staat open voor particuliere natuurbeheerders en terreinbeherende organisaties. Deze regeling vergoedt 84% van de voor Nederland in het algemeen berekende standaard kostprijs van het beheer. Ze voorziet ca. 28.100 ha van een natuurbeheersubsidie. Ook monitort men in de natuurgebieden en beoordeelt men op basis van deze monitoringsgegevens de kwaliteit van de natuurbeheertypen. Tot en met 2023 beoordeelde men 18.165 ha op kwaliteit. Hier kwam uit dat 69% van de kwaliteitsklasse 'hoog' is en 29% 'midden'. 2% van de beoordeelde natuurgebieden komt op een kwaliteitsniveau 'laag' uit. Het voorgaande is op kaart te raadplegen via deze link: https://geo.zuid-holland.nl/data/natuur/snlbeo/natuur_landschapsbeheer.html.

We voeren jaarlijks gesprekken met de natuurbeheerders waarin de kwaliteit van de natuurgebieden aan bod komt. Ook bespreken we of aanvullende beheermaatregelen of eventuele kwaliteitsimpulsen nodig zijn. Voor deze kwaliteitsimpulsen stelt de provincie eveneens subsidie beschikbaar.

Natuurbescherming

We gaven verschillende adviezen af over ruimtelijke ontwikkelingen waarbij het NNN of belangrijk weidevogelgebied aangetast lijkt te worden, en natuurcompensatie nodig is.

In totaal liepen er in 2023 5 natuurcompensatieprojecten, waarvan 2 projecten ook (nagenoeg) in 2023 tot afronding kwamen. Dit gaat om herinrichting van provinciale wegen, een dijkversterking en verbetering watervoorziening door waterschappen en een gemeentelijk project. Daarnaast kwamen er ongeveer 10 natuurcompensatieprojecten in voorbereiding. Ook verleenden we in 2023 formeel goedkeuring aan 2 projecten waar compensatie mee is gemoeid. Dit is, gezien het aantal plannen/initiatieven dat men de provincie voorlegt, een beperkt aantal. Initiatiefnemers kiezen soms namelijk voor alternatieve plannen waarbij geen sprake is van aantasting van het NNN of van belangrijke weidevogelgebieden. Dit was bij een deel van de situaties - na advisering van de provincie - het geval. Ook zit een aantal initiatieven nog in een verkenningsfase. Er zijn dan nog geen formele (ruimtelijke) besluiten genomen, zoals vaststelling van een bestemmingsplan of projectplan Waterwet. Maar hierover kunnen dan al wel gesprekken lopen met de provincie. Wat opvalt is dat er in 2023 extra inzet moest worden gepleegd op adviseren over mogelijke locaties voor duurzame energieopwekking in relatie tot NNN en belangrijk weidevogelgebied. Dit is het gevolg van de toenemende behoefte aan locaties voor duurzame energieopwekking, terwijl de ruimte beperkt is.

Natura 2000

In 2023 stelden we de Subsidieregeling natuurmaatregelen 2023-2025 en SKNL open. Dit is voor de uitvoering van maatregelen voor het halen van de natuurdoelen in de Natura 2000-gebieden. Deze regeling is een succes: er zijn veel subsidies aangevraagd en verleend. Dit leidt de komende jaren tot de uitvoering van veel natuurherstelmaatregelen. We startten met het evalueren van de huidige beheerplannen en het schrijven van nieuwe beheerplannen. Dit laatste voor de gebieden Boezems Kinderdijk, Coepelduynen, Donkse Laagten, Duinen Goeree & Kwade Hoek, Meijndel & Berkheide, Oudeland van Strijen en Voornes Duin. We startten met de laatste stap van de natuurdoelanalyses voor het totaalinzicht in de VHR-doelen. Deze stap houdt in dat we in beeld brengen hoeveel van elk VHR- doel er in de provincie aanwezig is, hoeveel potentie er is en of er mogelijkheden zijn om te 'schuiven' met doelen tussen N2000-gebieden. Het gaat in principe alleen over de Natura 2000-gebieden, maar is ook een belangrijke stap in het realiseren van de bredere Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR)-doelen. Want na afronding kunnen we bepalen wat nog nodig is buiten N2000 om de VHR-doelen te realiseren.

Als laatste ontwikkelden we het Datamanagementsysteem (DMS) verder, en vulden we deze met o.a. de maatregelen, zoals geformuleerd in de subsidieaanvragen. Met dit DMS zetten we een belangrijke stap in de beheersing van N2000 in samenwerking met de terreinbeherende organisaties.

Programma Natuur/Uitvoeringsprogramma Natuur

Voor het uitvoeren van maatregelen ten behoeve van stikstofgevoelige natuur binnen Natura 2000-gebieden stelden we de subsidieregeling open en beschikten we deze. Om de realisatie van de NNN te versnellen, vond bestuurlijke besluitvorming plaats over de inzet van volledige schadeloosstelling binnen Gouwe Wiericke. Ook is de voorbereiding voor het bij het Rijk in te dienen maatregelenpakket voor de tweede fase Programma Natuur (SPUK2-regeling, 2024-2030) in volle gang. Openstelling voor indiening is maart 2024.

Natuurmonitoring

Natuurmonitoring is cruciaal om te kunnen bijsturen op natuurdoelen. In 2023 verzamelden we informatie voor onder andere de langlopende meetnetten van weidevogels, vegetatie en winter-watervogels. Voor Natura 2000

vonden onderzoeken plaatsom de Natura 2000-habitats en -soorten in beeld te brengen. In het kader van datagedreven werken zetten we een datamanagementsysteem voor natuurinformatie op, en ontsluiten we natuurinformatie beter.

Beleidsprestatie 5-1-2 Bevorderen Biodiversiteit

Agenda Natuurinclusief

In februari stelden GS de [Contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland](#) vast. De contouragenda kent 33 acties, verdeeld over 10 domeinen (toekomstbestendig bouwen, energie, financiële sector, infrastructuur, landbouw, onderwijs en bewustwording, recreatie en toerisme, watergezondheid, en economie en industrie). Het beschrijft zowel de huidige situatie als de vervolgstappen, die nodig zijn om te komen tot een natuurinclusief Zuid-Holland in 2050. Op een aantal acties zetten we in 2023 mooie stappen, waaronder op het gebied van natuurinclusieve landbouw, natuurinclusief isoleren en bouwen, en groenblauwe dooradering in het stedelijk gebied. Daarnaast leverden we actief inbreng aan de landelijke agenda Natuurinclusief 2.0. Ten slotte maakten we een start met het opstellen van de volwaardige agenda Natuurinclusief Zuid-Holland, die in het voorjaar 2024 klaar is.

Soortenbeleid

Onder het nieuwe soortenbeleid van Zuid-Holland werkten we in 2023 via verschillende sporen aan de bescherming en versterking van natuur binnen én buiten de natuurgebieden:

- Icoonsoorten:
  - De 40 iconsoorten representeren de diverse typen natuur. Zij zijn een graadmeter voor de biodiversiteit in Zuid-Holland. Dit jaar is ingezet op het verbeteren van het leefgebied van deze soorten via de, volledig aangevraagde, subsidieregeling “realisatie leefgebied iconsoorten, landschapselementen en voedselbossen” onder de Srg. Hiermee konden particulieren, boeren, bedrijven en overheden subsidie aanvragen om diverse maatregelen te treffen. De regeling is een combinatie geworden met het bos- en bomenbeleid voor een meer integrale aanpak.
  - Ook stelden we een handreiking “versterken biodiversiteit bij stedelijke ontwikkelingen” op. Deze geeft richtlijnen voor hoe we de natuur en biodiversiteit kunnen versterken. En voor waar plannen voor stedelijke opgaven op getoetst zullen worden. Deze aanpak kan ook bijdragen aan een Basis Kwaliteit Natuur. Ook werkten we aan het opzetten van een basis Monitoring Icoonsoorten, voor het meten van de ontwikkelingen.
- Bijenlandschap: In 2023 ontstond de basis voor het uitbreiden van de Groene Cirkel Bijenlandschap van de regio Leiden naar een Zuid-Holland-dekkend Bijenlandschap. Hiervoor haakten alle omgevingsdiensten van Zuid-Holland aan, om regionaal bij te dragen aan de realisatie van dit bloemenrijke netwerk voor bestuivers.

Boerenlandvogels

Voor het herstel van de boerenlandvogels voerden we de volgende activiteiten uit:

- Via de Subsidieregeling ‘groen/verbetering leefgebied grutto en patrijs’ maakten we middelen vrij voor inrichtings- en beheermaatregelen in natuurgebieden en landbouwgebied, die in 2024 worden uitgevoerd.
- In 2023 zetten we flink in op meer communicatie rondom boerenlandvogels en het Actieplan Boerenlandvogels. Zo verstuurdten we bijvoorbeeld 2 nieuwsbrieven, hielden we een weidevogelsafari en organiseerden we een drukbezochte kennisdag. Daarnaast gingen agrarische collectieven in 2023 met steun van de provincie aan de slag: activiteiten op het gebied van communicatie, onderzoek en kennis. Zoals het organiseren van kennisbijeenkomsten en het maken van flyers of publicaties.
- In 2023 startte de werkgroep ‘Kuikenoverleving en predatie’, waarin betrokken partijen actuele ontwikkelingen delen. Ze werken daar ook aan een verbetering van de monitoring van predatie. In 2023 vonden 2 onderzoeken plaats op het gebied van kuikenoverleving, die een goed beeld geven van de problemen in natuurgebieden en het landbouwgebied.
- In het voorjaar van 2023 kwam de inrichting van het weidevogelgebied in de Zoetermeerse Meerpolder tot afronding. Er kwam onder andere voor de beleefbaarheid een kijkwand aan de rand van het gebied waarvandaan het gebied goed bekeken kan worden.

- In maart 2023 tekenden we een samenwerkingsovereenkomst voor de realisatie van het weidevogelkerngebied Zuidpolder. De gemeente Pijnacker-Nootdorp, Staatsbosbeheer, en Hoogheemraadschap Delfland tekenden deze ook. In de zomer van 2023 waren er in dit kader onderzoeken en volgde er een inrichtingsontwerp. Met de zittende pachters sloten we in december 2023 voor 3 jaar nieuwe pacht af, die zich richt op weidevogelbeheer. Daarnaast komen we tot een beter aaneengesloten weidevogelkerngebied door het verwerven van gronden via een kavelruilproces. De eerste percelen (6,2 ha) verwierven we in 2023.
- In 2023 startten we met een verkenning van de mogelijkheden voor het Aanvalsplan Grutto in Midden-Delfland.
- In 2022 ging Staatsbosbeheer een samenwerking aan met het Waterschap Hollandse Delta om het waterbeheer van het Oude Land van Strijen te verbeteren. Dit leidde in 2023 tot een verbreding van het herstelproject Oude Land van Strijen ten behoeve van weidevogels. De provincie financiert dit. De uitvoering zal in 2024 starten.
- In 2023 telden we in het kader van de beleidsmonitoring in 3 gebieden. Daarnaast monitorden we extra in de Alblasterwaard, omdat daar geen recente gegevens beschikbaar waren van de broedparen van weidevogels.

Bos- en bomenbeleid

In 2023 zetten we via het bos- en bomenbeleid in op de uitbreiding van bos, houtige landschapselementen en voedselbossen. Dit pakten we via verschillende sporen aan:

- Subsidieregelingen onder de Srg:
  - 'Meer Bos': middels deze regeling stelden we geld beschikbaar voor de aanleg van een bos van ca 15 ha in de gemeente Barendrecht.
  - 'Realisatie leefgebied iconsoorten, landschapselementen en voedselbossen': met deze regeling stelden we geld beschikbaar voor 4 voedselbossen en een grote verscheidenheid aan houtige landschapselementen, verspreid door de hele provincie.
- Vervolg inzet van de Bosmakelaar. De bosmakelaar ondersteunt initiatieven van gemeenten, bedrijven en inwoners om meer bos en bomen te realiseren. Hij brengt betrokkenen bij elkaar, maakt ambities inzichtelijk en verbindt markt- en overheidsfinanciering aan geschikte locaties.
- Via het SPUK-budget leverden we een bijdrage aan de start van de realisatie van het Koning Willem I Bos in gemeente Zuidplas, van ca 8 ha.
- 'Meer Bomen Nu': met dit actiegericht project dragen we bij aan het vergroenen van tuinen, erven, bedrijven en gemeenten. In de winter van 2022-2023 kregen 51.590 jonge boompjes een tweede kans om uit te groeien tot volwassen boom.
- Provinciaal budget versnellingsgeld ZH-PLG, Recreatieschap Voorne Putten (bosuitbreiding als kwaliteitsimpuls in bestaand recreatiegebied, 34 ha).

Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer

In 2023 startte een nieuwe periode voor het Agrarisch Natuurbeheer. Het agrarisch natuur- en landschapsbeheer maakt onderdeel uit van het Nationaal Strategisch Plan. Agrarische collectieven organiseren dit. Het overkoepelende doel is om de achteruitgang van biodiversiteit en de waterkwaliteit, en klimaatverandering tegen te gaan. De collectieven maakten eind 2022 gebiedsplannen. Hierin beschrijven zij voor de komende 6 jaar hoe ze met agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) willen inzetten op deze doelen. De provincie, de waterschappen en RVO beoordeelden deze plannen. Eind 2023 beschikten zij ze. We verhoogden het beschikbare bedrag flink, om onderstaande redenen:

- Indexering van de tarieven. De vergoedingen van de beheerpakketten waren gebaseerd op kostprijsberekeningen van rond 2015. Gemiddeld zijn de tarieven met 20% gestegen;
- Extra ambities/optimalisatie van beheer, onder andere naar aanleiding van de tussenevaluatie van het ANLb;
- Extra eisen vanuit de provincie met betrekking tot bemesting, plas-dras en zwaar beheer.

LIFE IP All4Biodiversity

Voor een goede aansluiting van het programma LIFE IP All4Biodiversity op het ZH-PLG ontwikkelden we concrete 'tools'. Voorbeelden hiervan zijn:

- KANO: een instrument waarmee betrokkenen in de gebieden een 'kansanalyse natuur' (KANO) invullen, en de drukfactoren die van invloed zijn op het niet halen van de Natura 2000 doelen, uitwerken. Dit vormt de input om gezamenlijk de maatregelen te ontwerpen die mogelijk zijn. Het voordeel is dat dit de basis vormt voor de start van een gezamenlijk gebiedsproces (governance) en het verkrijgen van draagvlak.
- Training: LIFE ontwikkelde een training waaraan gebiedsmanagers, projectleiders, etc. deel kunnen nemen en waarin ze tools en ideeën aanreiken om het eigen gebiedsproces vorm te geven.
- Voor de volgende fase testen we de toolbox onder meer in het ZH-PLG overgangsgebied Mient Kooltuin/Groene Zone.
- De pilot 'Donkse Laagten' kwam inmiddels 'formeel' tot afronding. Wel vindt nog een uitfasering plaats doordat stalmaatregelen mest/mestscheiding worden afgerond. De komende jaren vindt er ook nog de nodige monitoring plaats.

Stichting Deltaplan Biodiversiteit

Als commitment aan de Stichting Deltaplan Biodiversiteitsherstel werkten we aan de uitwerking van 10% groenblauwe dooradering in het landelijk gebied. Dit was als onderdeel van het ZH-PLG en volgens het Aanvalsplan Landschap. Verdere onderdelen van het commitment zijn de uitwerking van basiskwaliteit natuur en de provinciale iconsoorten, de uitwerking van een bijenlandschap, en de ontwikkeling van een natuurinclusieve landbouw.

Beleidsprestatie 5-1-3 Faunabeheer

In het provinciale beleid streven we naar evenwicht in de dieren- en plantenpopulaties en de afweging van belangen van natuur en samenleving. Naast onze wettelijke taken in het kader van de Wet Natuurbescherming, nemen we, waar nodig, maatregelen. Dit doen we als bepaalde soorten het moeilijk hebben of als soorten schade veroorzaken, een bedreiging vormen voor de veiligheid, of de natuurdoelen onder druk zetten.

Vergunning, handhaving en toezicht

De wettelijke taken vergunningverlening, toezicht & handhaving voerden we uit voor Natura 2000, stikstof, faunabeheer, houtopstanden en soortenbescherming op grond van de Wet natuurbescherming. In 2023 nam het aantal aanvragen bij de omgevingsdienst Haaglanden ten opzichte van vorige jaren weer verder toe. Dat geldt ook voor het aantal meldingen rondom de wet natuurbescherming (m.n. op de onderwerpen soortenbescherming en Natura 2000) waar omgevingsdienst Zuid-Holland-Zuid op moet acteren vanuit toezicht en handhaving. We merken een toenemende spanning tussen soortenbescherming en ontwikkelingen van maatschappelijke functies, zoals woningbouw, energie en drinkwater. Hierdoor neemt de complexiteit binnen dit taakveld toe.

In 2023 lag op 2 zaken een extra focus: het voortzetten van voorlichting en afstemming met gemeenten over lopende aanvragen voor soortenbescherming, en het bevorderen en afhandelen van aanvragen voor soortenmanagementplannen. Daarnaast boden we het soortenbeleid begin 2023 aan Provinciale Staten aan, en is dit vastgesteld.

Exotenbestrijding

Als provincie gaven we uitvoering aan onze wettelijke verantwoordelijkheid op het bestrijden van Rosse stekelstaarten, en het opsporen en verwijderen van nestlocaties van de Aziatische Hoornaar. Ook werken we aan een planstudie voor de bestrijding of beheersmogelijkheden voor de kleine waterteunisbloem op het eiland Tiengemeten in de Hoeksche waard. Daarnaast maakten we een start voor de aanpak en prioritering van wijdverspreide invasieve exoten. Dit door met TBO's, waterschappen en een vertegenwoordiging van gemeenten een plan van aanpak op te stellen.

Faunabeheer

BIJ12-Faunafonds verleende namens de provincie Zuid-Holland tegemoetkomingen aan agrarische ondernemers voor schade veroorzaakt door in het wild levende, beschermde dieren. Ook verleende zij subsidie voor de ganzenrustgebieden.

Beleidsdoel 5-2 Toekomstbestendige landbouw

Beleidsprestatie 5-2-1 Vitale landbouw

Vitale Landbouw algemeen

2023 was een opbouwjaar van een landbouwteam. Door uitbreiding van de capaciteit startten we met het op orde brengen van de interne kennisopbouw rond akkerbouw en veeteelt. Hiermee werd het ook makkelijker om de uitwisseling met de buitenwereld goed te organiseren. Zowel via het centrale Landbouw Loket als via de diverse netwerken. Dit kwam de ambtelijke deskundigheid en betrouwbaarheid ten goede. Dit alles in de context van landelijke onduidelijkheid door verkiezingen en nieuwe kabinetsformatie.

Boeren met Perspectief

Dit initiatief richt zich op het samenbrengen van boeren rond de Nieuwkoopse Plassen. Het heeft als doel om in gezamenlijkheid te werken aan de oplossingen voor de vraagstukken in die regio. Met name rond de uitstoot en afzetting van stikstof. We maakten de eerste afspraken over de invoering van een meetsysteem 'stikstof' op de deelnemende bedrijven.

Kritische Prestatie-indicatoren (KPI's)

Om met de boeren 'bottom-up' afspraken te maken moet er een stelsel van KPI's komen. Dat betekent dat we moeten meten, en normen moeten stellen. Dit blijkt een lastige opgave, omdat de meetinfrastructuur nog niet bestaat. Daarom is het lastig om de normen juridisch te borgen. We verkenden de bruikbaarheid van de 'Kringloopwijzer', een verantwoordingsstelsel van de sector. Experimenten, zoals Boeren met Perspectief vergroten inzichten op dit onderwerp.

IBP Zuidwestelijke Delta

In 2023 deden we een uitvraag voor projectvoorstellen om de resterende middelen uit het programma te benutten. Daarnaast rapporteerden we over de opgedane kennis vanuit het programma voor het ZH-PLG. De communicatie met de betrokkenen van het programma liep via een website en een nieuwsbrief.

GLB: POP3

In 2023 verleenden we geen nieuwe Plattelandsontwikkeling Programma (POP3)-subsidies meer. Het POP3-programma faseren we in 2023 en 2024 uit. Projecten die vanaf 2015 subsidie kregen, worden uitgevoerd of afgerond.

GLB: NSP

In 2023 trad het Nationaal Strategisch Plan (NSP) in werking. Met subsidie voor de LEADER-beheerkosten stellen we de 4LEADER-groepen in Zuid-Holland in de gelegenheid om het LEADER-programma voor de jaren 2023–2027 uit te voeren. Met subsidie voor watersystemen zijn de waterschappen in Zuid-Holland in staat om de komende 3 jaar investeringen in watersystemen te doen, voor de Kaderrichtlijn Water (KRW) en nitraatrichtlijn-doelen. Voor 2023 stond nog een aantal openstellingen gepland (LEADER-projecten en productieve investeringen landbouw). Deze gaan naar 2024 door beperkte capaciteit bij het RvO.

Subsidieverlening voor coaching/bedrijfskundig advies

Er waren diverse aanvragen. Ook is een aantal aanvragen in voorbereiding.

Subsidieverlening voor waterinfiltratiesystemen gecombineerd met verduurzamingsmaatregelen

We zijn met diverse aanvragers in gesprek om aanvragen voor te bereiden. Er is in totaal € 8 miljoen beschikbaar. Rijksmiddelen financieren een deel van het budget.

IBP Veenweiden

Het Programma Vitaal Platteland Hollands-Utrechtse Veenweiden (IBP-VP-HUV) zet in op een duurzaam gebruik van de slappe bodem in de Hollands-Utrechtse veenweiden.

In 2023 legden we waar mogelijk de verbinding tussen de IBP Veenweide-pilots en het Nationaal Programma Landelijk Gebied. Daarnaast verleenden we een subsidie aan een nieuwe pilot genaamd Yuverta. Hiermee startte het praktijkonderzoek Water en Bodem. Verder startte een pilot in Stein-Zuid (Gouda) en ontwikkelden we een inspiratiekaart duurzaamheidsmaatregelen voor melkveehouders. Het totaal aantal pilots komt in dit IBP op 7.

Klimaat en Bodemdaling

In het Klimaatakkoord ligt vast dat de provincies een proces organiseren/faciliteren met grondgebruikers (onder andere boeren), maatschappelijke partijen, bewoners, en medeoverheden, gericht op een regionale veenweidestrategie per provincie. Samen werken wij aan het toekomstbestendig maken van de veenweidegebieden in Zuid-Holland met een gezonde natuur.

De Strategie Vitale Veenweiden is integraal onderdeel van het ZH-PLG. Naast de gebiedsprocessen in de gebieden Nieuwkoopse Plassen e.o., Krimpenerwaard en Alblasserwaard startten daarmee ook gebiedsprocessen in de andere deelgebieden. Bijvoorbeeld in het Groene Hart Noord en Boskoop.

Daarnaast gebeurde dit in 2023:

- Gedeputeerde Staten stelden de Strategie Vitale Veenweiden op 30 mei 2023 vast. Dit viel samen met het document Proces en samenwerking gebiedsplan Vitale Veenweiden, en met de brief met reacties van de partners. In de Strategie Vitale Veenweiden markeren we de samenwerking die we de afgelopen jaren met de partners opbouwden. In de strategie legden we een eerste verbinding met de opgaven uit het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG).
- Vitale Veenweiden is een Zuid-Hollands programma dat zijn oorsprong vindt in het Klimaatakkoord. Met het vaststellen van de Strategie Vitale Veenweiden, voldoet de provincie aan de opdracht om een veenweidestrategie op te stellen. Met de Strategie markeren wij de samenwerking die we de afgelopen jaren in Zuid-Holland opbouwden. Daarnaast is Veenweiden een kerngebied binnen het ZH-PLG.
- Rond het thema 'kennis' zetten we onze bijdrage aan het Nationaal Kennisprogramma Bodemdaling en Funderingen voort.
- Samen met de andere veenprovincies en het Rijk, droegen we bij, en gaven we verder vervolg aan 4projecten van het Nationaal Veenweide Innovatieprogramma (VIP-NL) (natte teelten, veenmos, klei in veen en hoogwaterboerderij).
- Met de Impulsgelden Veenweiden stelde het Rijk middelen beschikbaar voor een veenweidestrategie voor Zuid-Holland. Dit is onderdeel van het ZH-PLG. In 2023 kochten we de landbouwgrond van 1 bedrijf.

Regio Deal bodemdaling Groene Hart

Deze Regio Deal bodemdaling Groene Hart liep van medio 2019 tot eind 2023. Het had als doel om het handelingsperspectief te vergroten van inwoners, boeren, ondernemers, terreinbeherende organisaties, en overheden. Hiervoor werkten zij samen aan een aanpak tegen bodemdaling. Met deze deal waren 27 projecten gemoeid, verdeeld naar de rubrieken: stad, platteland en kennis. (www.bodemdalingdebaas.nl). Met de uitkomsten van deze projecten dragen we bij aan de kennis bij bovengenoemde partijen. Die kunnen ze inzetten als ze te maken krijgen met bodemdaling in de stad of in het landelijk gebied. Het Kenniscentrum Bodemdaling en Funderingen (KBF) zal zorgdragen voor de borging en verspreiding van kennis over dit onderwerp.

In 2023 besloten we om de laatste middelen in te zetten voor projecten die de kennis rondom bodemdaling extra kunnen vergroten en verspreiden (o.a. een bijdrage aan het VNG Jaarcongres 2024). Om de kennis rondom natte

teelten te vergroten, komt er een bijdrage aan het project Natte Teelten Wilgen in Business. Ook verlenen we een extra bijdrage aan het pilotproject Polder Bloemendaal, voor onderzoeken naar grondwatermonsters. Eind 2023 gingen we in gesprek met het Rijk over hoe het onderwerp bodemdaling op de kaart blijft bij verschillende betrokken partijen. Op 5 februari 2024 vindt het slotevenement plaats om deze Regio Deal officieel af te sluiten.

Groene Cirkels

Groene Cirkels raakt aan verschillende provinciale opgaven, waaronder toekomstbestendige landbouw en bodemdaling, maar ook breder (gezondheid, duurzame mobiliteit, biodiversiteit, klimaatadaptatie).

Heineken

In 2023 startten we een hernieuwde samenwerking rond de thema's toekomstbestendig (drink)watersysteem, energie in balans en een klimaatbestendige brouwerijomgeving. Heineken stoptte met de gft-verwerkingslocatie vanwege de ongeschiktheid van de locatie en een negatieve fiscale doorrekening. Vanuit de Groene Cirkel ontstond door dit project een integrale gebiedsontwikkeling Barrepolder .

Kaas en Bodemdaling

In 2023 vertaalden we de overeenkomst uit 2022 naar een concrete pionier-agenda. Het onderzoek vanuit het 'Groene Cirkel Living Lab', gaf in 2023 een impuls aan de verkenning van biodiverse sloten in de Alblasserwaard. Het langjarig programma 'Kruidenrijk grasland' stopte. De inzichten hiervan bieden een kans voor melkveehouders om andere verdienmodellen te ontwikkelen. En om een bijdrage te leveren aan het vergroten van de biodiversiteit. Binnen de ontwikkelrichting 'Mest is goud' voerden we een verkenning uit naar de belangen van akkerbouwers bij kwalitatief hoogwaardige mest, en het nut en de noodzaak van melkveehouders om hier proactief op in te spelen. Tot slot zetten we samen met het programmteam ZH-PLG in 2023 stappen in de opschaling van onderwaterdrainage.

Farm Frites

In 2023 maakten we samenwerkingsafspraken over de ontwikkeling van een hernieuwbaar landbouwprogramma met McDonald's. Dit met als doel zowel het landschap (water en bodem) duurzaam te beheren, als de productie van voldoende en kwalitatieve aardappels veilig te stellen.

Groene gezonde stad - Met de ambassadeurs scherpten we in 2023 de droom van de Groene gezonde stad aan. We deelden de ambitie om meer gemeenten te laten aansluiten in het netwerk. In de gemeente Dordrecht vond een MKBA plaats voor de wijk De Staart, en in Rotterdam voor het Bospolderplein. Daarnaast was er een omgevingsscan voor een schoolplein De Provenier, Stadshart Alphen aan den Rijn en de wijk de Staart in Dordrecht. Hiermee brachten we in kaart wat de stand van zaken is ten aanzien van biodiversiteit, gezondheid en klimaatadaptatie (bijvoorbeeld hittestress en wateroverlast).

Tuin van Holland - Smaak, gezondheid, de ambitie voor een duurzaam landschap, én een passend verdienmodel voor de boer, komen samen in Groene Cirkel De Tuin van Holland. In 2023 kwamen verschillende projecten tot stand. Het Leids Universitair Medisch Centrum (LUMC) biedt in hun personeelsrestaurant nu een assortiment dat (bijna) geheel bestaat uit lokale producten van boeren die werken aan een gezonde bodem en biodiversiteit. Proeftuin Noordwijk inspireert toonaangevende Noordwijkse chefs om vaker te kiezen voor lokale duurzame teelt uit het seizoen. In een challenge van Het Nieuwe Nassen voor de Rotterdamse horeca kiezen deelnemende chefs bij hun inkoop vaker voor inkoop bij lokale natuurinclusieve boeren en experimenteren met lokaal geteelde plantaardige eiwitten. Met storytelling rond agrarische en culinaire vernieuwing, gezondheid, diversiteit en historie inspireert en enthousiasmeert De Tuin van Holland een breder publiek.

Beleidsprestatie 5-2-2 Aanpak Bodemdaling (landelijk gebied)

Voor toelichting zie beleidsprestatie 5-2-1 Vitale landbouw.

Beleidsdoel 5-3 Leven met water

Beleidsprestatie 5-3-1 Waterveiligheid

- Vanuit de beleidskaders leverden we input aan en inzet voor de gebiedsplannen van het ZH-PLG, aan het Ruimtelijk Voorstel en aan Water en Bodem Sturend.
- De provincie leverde inzet voor de regionale uitwerking van de Deltaprogramma's Zuidwestelijke Delta (ZWD) en Rijnmond-Drechtsteden (DPRD). Zo werkten we intensief samen om het Plan van Aanpak op te stellen voor de herijking van de voorkeursstrategie van DPRD.
- De provincie leverde inzet voor het kennisprogramma Zeespiegelstijging.

We werkten aan onze wettelijke taken waaronder:

- De provincie was betrokken bij de voorbereiding van 4 dijkversterkingen (primaire keringen) bij verschillende waterschappen tijdens de verkennings- en de planuitwerkingsfase. De provincie neemt deel aan de ambtelijke en bestuurlijke begeleidingsgroepen van de dijkversterking. Ook adviseerde de provincie over de mer-producten van projecten in de verkennings- en de planuitwerkingsfase.
- De provincie adviseerde bij de voorbereiding van watersysteemmaatregelen in de Alblasserwaard, waaronder een door het waterschap beoogd nieuw boezemkanaal met (regionale) waterkeringen. Men leverde vanuit de provincie een overzicht van de provinciale beleidsmatige en juridische kaders voor het integrale gebiedsplan. Dit vanwege de integraliteit van het project: water, natuur en zonne-energie.
- We voerden met 2 waterschappen voorbereidende gesprekken over mogelijke aanpassingen van de omgevingswaarde (veiligheidsnormen) en/of de status van de regionale waterkeringen.
- We startten met een plan van aanpak, om te komen tot een nieuw 'Uitvoeringsbesluit regionale waterkeringen West-Nederland'. Dit was in samenwerking met de provincies Noord-Holland en Utrecht, en de 8 inliggende waterschappen.
- De bever is een van de iconsoorten van Zuid-Holland. Maar bevers vormen ook een groeiend risico voor de waterveiligheid. Dit komt doordat zij in (regionale) waterkeringen graven en daarmee de keringen verzwakken. Dit probleem zetten wij, in samenwerking met de collega's van Natuur, zowel ambtelijk als bestuurlijk, op de agenda. In geval van noodsituatie zijn beheer mogelijkheden geregeld. We onderzoeken of een pro-actievare aanpak van de bever noodzakelijk is in het kader van de waterveiligheid.
- Om invulling te geven aan de EU-Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR) werkte de provincie mee aan de voorlopige risicobeoordeling (VORP) en aan de werkgroep Kaarten. Voor de organiseerden wij een regiobijeenkomst met het Rijk, provincies, waterbeheerders en veiligheidsregio's. Daarnaast leverden we inzet voor de ontwikkeling van de nieuwe Landelijke Databank Overstromingsinformatie (LDO). Samen met 5 waterschappen en 3 provincies werkten we aan een nieuw overstromingsmodel voor de Randstad.
- In het droge voorjaar namen we deel aan het Regionaal Droogte-overleg. Hierover informeerden we het college actief. Ook in het natte najaar informeerden we het college actief over de sluiting van de Maeslantkering en de rivierafvoer van de Rijn.

Beleidsprestatie 5-3-2 Waterbeschikbaarheid en kwaliteit

- Belangrijke dossiers die veel aandacht vroegen, zijn onder andere de Kaderrichtlijn Water (KRW), drinkwater en PFAS in het zwemwater.
- We leverden inbreng aan het ZH-PLG en de gebiedsplannen. In het ZH-PLG zijn maatregelen benoemd ter verbetering van de waterkwaliteit, waaronder:
  - Vermindering van uitstoot in de tuinbouw, door bijvoorbeeld het versterken van het lopende project 'de emissieloze kas';
  - Vermindering van uitstoot in de bomen- en de bollenteelt. Dit was in nauwe samenwerking met de waterschappen en de landbouworganisaties.
  - Onder de vlag van het ZH-PLG doen we samen met de waterschappen onderzoek naar nutriëntenherkomst en de belasting op het water.

- In de Duin- en Bollenstreek startten we in het kader van het ZH-PLG in 2023 met het opzetten van een plan om te komen tot regiocertificering. Dit helpt telers om hun bedrijfsvoering te verduurzamen. Ze kunnen op een gestructureerde en inzichtelijke manier de doelen van het ZH-PLG halen, en voldoen aan de Kaderrichtlijn Water. We bereiken doelen door het verminderen van de fosfaatuitstoot, en het terugdringen van de uitstoot van gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater en grondwater.
- Naast ZH-PLG leverden we input en inzet voor het Ruimtelijk voorstel en Water en Bodem sturend.
- We onderzochten met de waterschappen en landbouworganisaties hoe er minder gewasbeschermingsmiddelen gebruikt kunnen worden, om zo de KRW-doelen te halen. Zo werkten we in de glastuinbouwconcentratiegebieden West- en Oostland aan een ambitieus maatregelenpakket. Dit heeft als doel het gebruik en de uitstoot van gewasbeschermingsmiddelen door glastuinbouwondernemers te verminderen. Ook in de andere gebieden zijn vergelijkbare maatregelen in ontwikkeling om de bedrijfsvoering aan te passen, om zo de KRW-doelen te halen.
- Op initiatief van de minister van Infrastructuur en Waterstaat startte een KRW-impulsprogramma ([Kamerbrief 5 juni 2023](#)), met daarin actielijnen om de KRW-doelen te halen. In dat kader startte de provincie met de omgevingsdiensten een traject, gericht op een extra impuls op de VTH-taken voor afvalwaterlozingen.
- De provincie is bestuurlijk voorzitter van het Regionaal Bestuurlijk Overleg (RBO) Rijn-West. Hierin werken we samen met andere partijen aan de strategische agenda en uitvoering van maatregelen om de KRW-doelen te bereiken.
- De provincie zette zich in om meer inzicht te krijgen in grondwateronttrekkingen. Zodoende probeert de provincie meer grip te krijgen op processen in de ondergrond. Dit voor 3D-ordering, de ruimtelijke puzzel en water en bodem sturend.
- De provincie gaf opdracht voor het laten ontwerpen van een 'freatisch grondwatermeetnet veenweiden'. Dit heeft als doel: kennis, bewustwording, en een betere monitoring van de vermindering in koolmonoxide-uitstoot, en veenbodemdaling.
- De provincie is bevoegd gezag voor het MER-traject van Dunea 'drinkwatervoorziening van de toekomst'. Hierin zoeken we naar nieuwe bronnen voor drinkwater. De Notitie Reikwijdte en Detailniveau stemden we af met de omgeving en lag ter inzage.
- De provincie is bevoegd gezag voor het MER-traject van Oasen waar men een nieuwe oevergrondwaterwinning in de Krimpenerwaard of Alblasserwaard ontwikkelt. In dit kader vonden diverse ambtelijke en bestuurlijke overleggen plaats om MER-fase 1, locatiekeuze, een stap verder te brengen.
- De provincie droeg op het gebied van drinkwater bij aan nationale programma's zoals het 'plan van aanpak drinkwaterbesparing' en het 'actieprogramma leveringszekerheid drinkwatervoorziening 2030'. Dit doen we omdat deze programma's onze wettelijke taken rondom drinkwatervoorziening ondersteunen.
- Samen met onze partners stelden we een voorstel voor wijziging van beleid voor brijnlozing, grondwateronttrekking en -infiltratie op. Het voorstel beschrijft onder welke voorwaarden brijnlozing is toe te staan. De wijziging was onderdeel van de internetconsultatie voor de wijziging van het omgevingsbeleid.
- We voerden veel overleg met de Omgevingsdienst Haaglanden, de aanvrager en (intern) met Natuur, om te komen tot een correcte vergunningsaanvraag. En om uiteindelijk de vergunning te kunnen verlenen. Dit in het kader van een aangevraagde ontheffing Wet Natuurbescherming (soortenbescherming) vanwege drinkwaterwinning.

Wat heeft dat gekost?

Inleiding

'Wat heeft dat gekost' bestaat uit 2 delen:

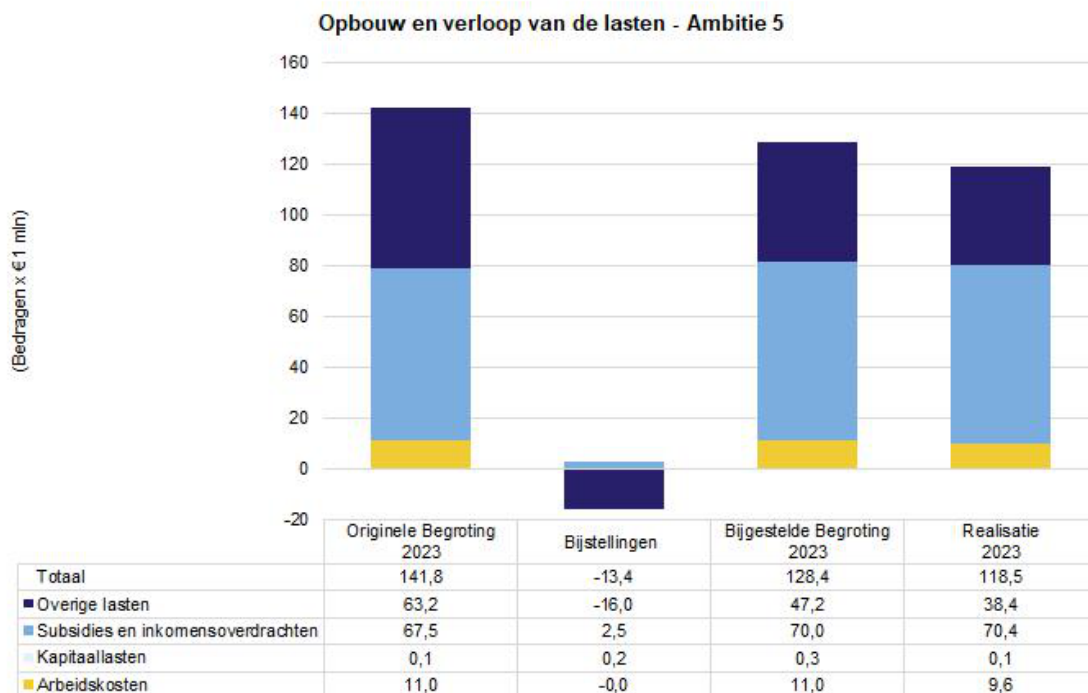
- Opbouw en verloop lasten
- Overzicht baten en lasten

'Wat heeft dat gekost' vatten we samen in 1 tabel. Provinciale Staten hebben budgetrecht op het niveau beleidsdoel. Daarom schrijven we de toelichtingen ook op de verschillen per beleidsdoel binnen een ambitie. De verschillen op beleidsprestaties vermelden we daarnaast ter informatie.

Opbouw en verloop lasten

Onderstaande grafiek geeft weer hoe de lasten van de ambitie zijn opgebouwd.

- Arbeidskosten: betreft de loonkostenformatie zoals opgenomen onder A in de paragraaf Arbeidscapaciteit
- Kapitaallasten: betreft de kapitaallasten als gevolg van een investering
- Subsidies en inkomensoverdrachten: betreft de lastneming van subsidies en daarnaast bijdragen aan met name andere overheidsinstellingen
- Overige lasten: betreft de lasten die we niet rekenen tot de hiervoor genoemde categorieën

Overzicht baten en lasten

(bedragen x € 1.000)	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil begroot vs realisatie
Lasten					
Beleidsdoel 5-1 Gezonde natuur					
5-1-1 Natuur	93.554	-12.026	81.528	79.120	2.409
5-1-2 Bevorderen biodiversiteit	4.040	1.599	5.639	6.320	-682
5-1-3 Faunabeheer	8.197	2.043	10.241	10.436	-195
Totaal beleidsdoel 5-1	105.791	-8.384	97.407	95.876	1.531
Beleidsdoel 5-2 Toekomstbestendige landbouw					
5-2-1 Vitale landbouw	17.413	-1.007	16.406	12.783	3.623
5-2-2 Aanpak bodemdaling (landelijk gebied)	10.891	-3.103	7.788	4.218	3.570
Totaal beleidsdoel 5-2	28.304	-4.110	24.194	17.001	7.193
Beleidsdoel 5-3 Leven met water					
5-3-1 Waterveiligheid	3.502	-1.292	2.210	1.907	303
5-3-2 Waterbeschikbaarheid en kwaliteit	4.163	432	4.594	3.725	869
Totaal beleidsdoel 5-3	7.665	-860	6.804	5.632	1.172
Totaal Lasten	141.760	-13.355	128.405	118.509	9.896
Baten					
Beleidsdoel 5-1 Gezonde natuur					
5-1-1 Natuur	21.115	1.001	22.115	18.294	-3.822
5-1-2 Bevorderen biodiversiteit	0	77	77	152	75
5-1-3 Faunabeheer	726	-186	540	819	279
Totaal beleidsdoel 5-1	21.841	892	22.732	19.265	-3.468
Beleidsdoel 5-2 Toekomstbestendige landbouw					
5-2-1 Vitale landbouw	5.880	119	5.999	5.693	-306
5-2-2 Aanpak bodemdaling (landelijk gebied)	6.450	-4.013	2.437	1.414	-1.024
Totaal beleidsdoel 5-2	12.330	-3.894	8.436	7.107	-1.329
Beleidsdoel 5-3 Leven met water					
5-3-1 Waterveiligheid	46	7	53	57	4
5-3-2 Waterbeschikbaarheid en kwaliteit	772	432	1.204	1.138	-65
Totaal beleidsdoel 5-3	818	439	1.257	1.195	-62
Totaal Baten	34.989	-2.564	32.425	27.566	-4.859
Saldo lasten en baten Ambitie 5	106.771	-10.791	95.980	90.943	5.038

Toelichting afwijkingen

Toelichting lasten

Beleidsdoel 5-1 Gezonde natuur

NNN € 4,5 mln (n)	Bestaand beleid
We realiseerden € 4,5 mln meer lasten. De oorzaken hiervan zijn de afwaardering van gronden naar Natuurwaarden voor het Project Krimpenerwaard Bilwijk (€ 2,6 mln) en Gouwe Wiericke Noordse Buurt (€ 1,3 mln). Deze gronden kwamen eerder in eigendom dan verwacht. Daarnaast zijn er kleine verschillen binnen de diverse projecten van het NNN (€ 0,6 mln).	

Buitenland van Rhooon (PMR 750 ha) € 2,6 mln (v)	Bestaand beleid
De lasten zijn in totaal € 2,6 mln lager. Daarvan verklaren we € 1,1 mln door een grondaankoop waarvan we de koopovereenkomst in 2023 tekenden, maar waarvan de juridische overdracht pas in 2024 plaatsvindt. De overige € 1,5 mln verklaren we doordat het niet beschikbaar hebben van de gronden tot gevolg heeft dat de werkzaamheden nog niet kunnen plaatsvinden.	

Natura 2000 € 0,8 mln (v)	Bestaand beleid
We realiseerden in 2023 voor Natura 2000 maatregelen, in het kader van het Natuurpact, € 0,8 minder. Daarnaast realiseerden we voor Natura 2000 maatregelen, in het kader van het programma Natuur, € 2,7 mln. Deze realisatie in het kader van het programma Natuur namen we bij de toelichting van het programma Natuur op.	

Programma Natuur € 3,3 mln (v)	Bestaand beleid
In 2023 realiseerden we € 3,5 mln aan lasten. Die realisatie bestaat voor € 2,7 mln uit Natura 2000 maatregelen, in het kader van het programma Natuur. Daarnaast realiseerden we voor € 0,8 mln aan lasten die betrekking hebben op apparaatskosten. In totaal realiseerden we daarmee € 2,4 mln minder aan lasten dan begroot. De lagere realisatie heeft grotendeels betrekking op subsidies die we 2023 toekenden, waarvan we de lasten in de komende jaren realiseren.	

Boerenlandvogels € 0,8 mln (n)	Bestaand beleid
De hogere lasten van € 0,8 mln verklaren we voor € 0,4 mln door verantwoording van lasten (afwaardering) van verworven gronden voor weidevogelkerngebieden. Deze verwerving was gepland en begroot voor begin 2024, maar ronden we al eind 2023 af. De resterende € 0,4 mln betreft hogere lasten voor capaciteit, voor weidevogelvrijwilligers en voor kansen voor kwaliteitsverbetering van bestaande NNN-gebieden.	

Wet Natuurbeheer (VTH) € 0,4 mln (v)	Bestaand beleid
De lasten zijn lager doordat vanuit de omgevingsdiensten de laatste rapporten met betrekking tot uitgevoerde activiteiten, in combinatie met de laatste facturering over het afgelopen jaar, nog niet volledig bekend zijn.	

Faunabeheer / faunaschade € 0,6 mln (n)	Bestaand beleid
De overschrijding € 0,6 mln bestaat uit hogere lasten (€ 0,7 mln) en lagere lasten (€ 0,1 mln). De hogere lasten betreffen hogere faunaschade. Dit als gevolg van hogere voedselprijzen, juridische procedures (waardoor we op enkele soorten geen beheer konden uitvoeren om o.a. de schade te beperken dan wel te voorkomen). En door een toename van met name grauwe ganzen, knobbelzwanen en smienten stegen de tegemoetkomingen in faunaschade wederom fors ten opzichte van voorgaande jaren. Daarnaast is er voor het faunabeleid sprake van een kleine onderbesteding van € 0,1 mln.	

Diverse kleine afwijkingen € 0,2 mln (v)	Bestaand beleid
Het resterende voordelige verschil betreft diverse kleine afwijkingen.	

Kapitaallasten € 0,1 mln (v)	Bestaand beleid
De afschrijvingen en de rentelasten zijn iets lager dan begroot.	

Apparaatslasten € 0,2 mln (v)	Bestaand beleid
Voor toelichting zie paragraaf Arbeidscapaciteit .	

Beleidsdoel 5-2 Toekomstbestendige landbouw

Landbouwbeleid € 0,8 mln (v)	Bestaand beleid
Vaststelling van een subsidie leidt tot een lagere last van € 0,3 mln. Door onzekerheid als gevolg van mislukken Landbouwakkoord schuiven we voor € 0,2 mln aan activiteiten door. Tevens starten we een aantal subsidieverleningen op, waarvan de activiteiten starten in 2024 (€ 0,3 mln).	

POP3 € 1,8 mln (v)	Bestaand beleid
Per saldo is er sprake van een onderbesteding van € 1,8 mln. Dit bestaat uit enkele voordelige verschillen (€ 2,8 mln) en enkele nadelige verschillen (€ 1 mln).	
Voordelige verschillen:	
<ul style="list-style-type: none"> • We realiseerden € 1,1 mln aan lagere uitvoeringslasten als gevolg van mindere inzet doordat het POP3-programma ten einde loopt en we het GLB/NSP nog niet volledig realiseerden. • We realiseerden voor € 1 mln minder aan maatregelen voor GLB/NSP 2023-2028. De verwachting was dat het proces van openstelling en verlening sneller zou verlopen. Als gevolg hiervan verschuiven activiteiten (en de lastneming) naar 2024. • Als gevolg van een administratieve correctie boekten we voor € 0,7 mln aan eerder verstrekte voorschotten over vanuit de exploitatie naar de balans. 	
Nadelige verschillen:	
<ul style="list-style-type: none"> • In 2023 realiseerden we voor € 0,2 mln aan hogere lasten (en gesubsidieerde activiteiten) die samenhangen met POP3-maatregelen. • Voor € 0,8 mln vormden we een voorziening voor eerder verstrekte voorschotten aan risicovolle, innovatieve projecten die mogelijk niet (volledig) worden terugbetaald. 	

IBP Zuidwestelijke Delta € 0,8 mln (v)	Bestaand beleid
Meerdere subsidieaanvragen ontvingen we in 2023, maar verleenden we niet in hetzelfde jaar. Deze verleningen, en de daaruit volgende lasten van € 0,8 mln, voorzagen we voor 2023. De verleningen zullen in 2024 plaatsvinden.	

Bodemdaling € 3 mln (v)	Bestaand beleid
Van een aantal subsidies wijzigde het kasritme of de looptijd (obv voortgangsrapportage of verzoek) wat voor € 2,5 mln leidt tot lagere lasten. Daarnaast vinden van een aantal subsidies de verleningen in combinatie met de activiteiten in 2024 plaats waardoor € 0,5 mln lasten naar latere jaren verschuiven.	

Diverse kleine afwijkingen € 0,2 mln (v)	Bestaand beleid
Het resterende voordelige verschil betreft diverse kleine afwijkingen.	

Apparaatslasten € 0,6 mln (v)	Bestaand beleid
Voor toelichting zie paragraaf Arbeidscapaciteit .	

Beleidsdoel 5-3 Leven met water

Mooi en schoon(kaderrichtlijn)water (KRW) subsidieregeling € 0,3 mln (v)	Bestaand beleid
Onder de KRW stelden we in 2023 de subsidieregeling Groen, paragraaf Verbeteren Waterkwaliteit open met een plafond van € 0,3 mln. Hierop ontvingen we een beperkt aantal aanvragen en kenden we 1 aanvraag toe, waardoor een overschot ontstond.	

Diverse kleine afwijkingen € 0,4 mln (v)	Bestaand beleid
Het resterende voordelige verschil betreft diverse kleine afwijkingen.	

Apparaatslasten € 0,4 mln (v)	Bestaand beleid
Voor toelichting zie paragraaf Arbeidscapaciteit .	

Toelichting baten

Beleidsdoel 5-1 Gezonde natuur

NNN € 1,9 mln (v)	Bestaand beleid
We realiseerden voor € 1,9 mln meer aan baten. Dit komt met name door een kavelruiltransactie binnen de Krimpenerwaard van € 0,8 mln. Het restant van € 1,1 mln ontstaat door diverse kleinere grondtransacties binnen het NNN.	

NNN Grond voor grond € 1,1 mln (n)	Bestaand beleid
in 2023 verkochten we voor € 1,1 mln minder gronden dan waar we in de begroting rekening mee hielden; het past binnen het provinciaal beleid om in afwachting van ontwikkelingen m.b.t. het ZH-PLG terughoudend te zijn met het verkopen van gronden.	

Buitenland van Rhooon (PMR 750 ha) € 1,9 mln (n)	Bestaand beleid
Bij de lasten lichtten we toe dat het project Buitenland van Rhooon lagere lasten heeft. Een specifieke uitkering dekt die lasten. Dit leidt ook tot € 2,6 mln aan lagere baten vanuit de dezelfde specifieke uitkering. Daarnaast realiseerden we voor € 0,7 mln pachtopbrengsten. Deze pachtopbrengsten zullen we in de toekomst moeten inzetten om het structureel beheer in het Buitenland van Rhooon te dekken.	

Natura 2000 € 0,5 mln (v)	Bestaand beleid
Er is € 0,5 mln meer baten als gevolg van een bijdrage van Rijkswaterstaat voor de toezicht en handhaving door de omgevingsdienst. In 2021 en 2022 ontvingen we de bijdrage niet, waardoor er in 2023 een inhaalslag plaatsvond.	

Programma natuur € 3,3 mln (n)	Bestaand beleid
Bij de lasten lichtten we toe dat het programma Natuur lagere lasten heeft. Een specifieke uitkering dekt die lasten. Dit leidt ook tot lagere baten uit deze specifieke uitkering.	

Wet Natuurbeheer (VTH) € 0,3 mln (v)	Bestaand beleid
We realiseerden voor € 0,3 mln meer aan ontvangsten uit leges; we verstrekten meer vergunningen dan waar we initieel rekening mee hielden.	

Diverse kleine afwijkingen € 0,1 mln (v)	Bestaand beleid
Het resterende voordelige verschil betreft diverse kleine afwijkingen.	

Beleidsdoel 5-2 Toekomstbestendige landbouw

POP3 € 0,2 mln (v)	Bestaand beleid
Er is een hogere bijdrage van EU en derden voor verleende POP3-subsidies (zie ook lasten).	

IBP Zuidwestelijke Delta € 0,6 mln (n)	Bestaand beleid
Bij de lasten lichtten we toe dat het project IBP VP Zuidwestelijke Delta lagere lasten heeft. Een specifieke uitkering dekt die lasten. Dit leidt ook tot lagere baten uit dezelfde specifieke uitkering.	

Bodemdaling € 1,1 mln (n)	Bestaand beleid
Bij de lasten lichtten we toe dat we voor diverse bodemdalingsprojecten lagere lasten realiseerden. Een specifieke uitkering dekt die lasten. Dit leidt ook tot lagere baten uit dezelfde specifieke uitkering.	

Diverse kleine afwijkingen € 0,2 mln (v)	Bestaand beleid
Het resterende voordelige verschil betreft diverse kleine afwijkingen.	

Beleidsdoel 5-3 Leven met water

Diverse kleine afwijkingen € 0,1 mln (n)	Bestaand beleid
Het resterende nadelige verschil betreft diverse kleine afwijkingen.	

Instrumentarium

Reserves

In het onderstaande overzicht geven we de totale inzet van reserves binnen de ambitie aan.

Reservenaam (bedragen x € 1.000)	Beleidsdoel	Toevoegingen 2023	Onttrekkingen 2023	Saldo mutaties 2023
Groene ambities	5-1	2.620	9.717	-7.097
Reserve Ontwikkelopgave natuur	5-1	807	3.813	-3.006
NatuurNetwerk Nederland	5-1	6.580	20.183	-13.603
Project duurzame ontwikkeling Zuidplaspolder	5-1	0	50	-50
IODS	5-1	0	1.116	-1.116
Groene ambities	5-2	1.083	3.270	-2.187
Reserve UPG 40	5-2	0	-419	419
Versterking economie	5-2	0	207	-207
Ontwikkelingsperspectief Grevelingen en Volkerak-Zoom	5-3	5.000	0	5.000
Risicoreservering Grevelingen	5-3	0	5.000	-5.000
Project duurzame ontwikkeling Zuidplaspolder	5-3	57	0	57
Zandmotor	5-3	0	1.176	-1.176
Eindtotaal		16.147	44.112	-27.965

Betrokkenheid van Verbonden Partijen

Niet van toepassing.

Subsidies

[Zie paragraaf Subsidies, Ambitie 5.](#)

Ambitie 6 Sterke steden en dorpen in Zuid-Holland

Zuid-Holland is een strategisch gelegen delta die altijd mensen heeft aangetrokken. Langs de waterwegen ontstonden krachtige handelssteden en dorpen met elk een uniek profiel en identiteit. Onze steden zijn ontmoetingsplaatsen voor mensen en ideeën. De regio trekt kenniswerkers, bedrijven, toeristen en studenten van over de hele wereld. Stad en land raken steeds sterker met elkaar verbonden. Ons landelijke gebied met zijn dorpen is meer dan ooit een proeftuin voor nieuwe oplossingen op terreinen als klimaat, energie en voedsel. Zuid-Holland staat voor de opgave om in het komende decennium een fors aantal betaalbare woningen te bouwen en de bestaande woonvoorraad te verduurzamen. Tegelijkertijd zijn de groeiende steden ook plaatsen waar sociale problematiek zich manifesteert. In het landelijk gebied vormt het behoud van voorzieningen en leefbaarheid een opgave. Onze uitdaging is om een gezonde, sociale en duurzame leefomgeving te realiseren. Om die vitale samenleving te realiseren, is meer nodig dan woningbouw alleen. We kunnen het leef- en vestigingsklimaat versterken door stad en land goed te verbinden, door ruimte te bieden voor groen en water in de stad, door een evenwichtige woningvoorraad en passende werklocaties. De vitaliteit van de stad is ook gebaat bij cultuur, kenniscentra en aantrekkelijke binnensteden.

Zuid-Holland wil een aantrekkelijke, duurzame, concurrerende toonaangevende provincie zijn, waar mensen met plezier wonen, werken en recreëren in een aantrekkelijke groene en gezonde leefomgeving. In Zuid-Holland moet iedereen zich thuis kunnen voelen in sterke steden en dorpen. Daarvoor moeten we voldoende woningen van de juiste kwaliteit op de juiste locatie aanbieden. De provincie wil de bouw van passende en betaalbare woningen versnellen, met waarborg voor ruimtelijke en sociale kwaliteit en passende mobiliteitsvoorzieningen. De provincie wil het economisch potentieel beter benutten door de steden met hun afzonderlijke kwaliteiten te verbinden. Verder wil de provincie dat het bebouwd gebied klimaatadaptief wordt ingericht. Daarbij kiezen we primair voor bouwen in bestaand bebouwd gebied en nabij knooppunten van hoogwaardig openbaar vervoer. Daarnaast maken we een integrale afweging tussen landschappelijk belang, ruimte voor woningen en bedrijven. Waardevolle landschappen zoals het Groene Hart (inclusief De Waarden), Midden-Delfland, en de kust beschermen we waar mogelijk.

De uitdagingen zijn fors. Voldoende juiste woningen op de juiste plek, vragen om extra inspanningen. Om een vitale en kwalitatieve leefomgeving in Zuid-Holland te behouden, zijn integrale keuzes in de ruimte nodig: niet alles kan overal. Dit leidt, samen met enkele andere ontwikkelingen (waaronder Nationaal Programma Landelijk Gebied) tot een nu meer sturende, regisserende en uitvoerende rol van de provincie. Dit heeft de komende jaren ook consequenties voor de aard en omvang van de provinciale organisatie.

Om focus te houden op inzet van middelen en mensen, brachten we voor de komende periode 7 prioriteiten aan. Dit zijn:

- Woonbod Rijk-provincie: een set wederkerige afspraken om tot 2030 tussen de 17.000 en 25.000 woningen per jaar te realiseren
- De inzet op 2/3e betaalbaar wonen, inclusief woningen voor senioren
- De grote gebiedsontwikkelingen, zoals Central Innovation District (CID) en Binckhorst
- Landschapspark Zuidvleugel: de vertaling van de provinciale visie Landschapspark Zuidvleugel naar concrete programmering van de groen-blauwe opgave
- Toekomstbestendig bouwen: inzet op opschaling en snellere toepassing
- Omgevingsbeleid: doorvertaling van herzieningen in modules (inclusief Verordening)
- Invulling geven aan de ruimtelijke puzzel met het Rijk en gemeenten.

Wat hebben we bereikt?

Beleidsdoel 6-1 Voldoende juiste woningen op de juiste plek

Vanaf oktober 2022 startten we een traject om de samenwerkingsafspraken Woningbouw Zuid-Holland uit te werken in 5 regionale realisatieagenda's (regionale woondeals). Dit is voor de regio's Holland Rijnland, Haaglanden, Midden-Holland, Rotterdamse regio en de samenwerkende woonregio's Zuid-Holland Zuid (Drechtsteden, Alblasserwaard, Hoeksche Waard, Goeree-Overflakkee). In de regionale realisatieagenda's onderschrijven de partijen de volgende doelstellingen:

- in de periode 2022 t/m 2030 krijgt Zuid-Holland er 235.460 woningen bruto bij;
- elk regionaal woningbouwprogramma bestaat vanaf het planningsjaar 2025 voor twee derde uit betaalbare woningbouw (sociale huur, middenhuur, betaalbare koop tot € 355.000), waarvan woningcorporaties de helft bouwen;
- elke gemeente maakt een beweging naar minimaal 30% sociale huur in de woningvoorraad.

Om deze doelstellingen te behalen, bepaalden we ook kritische succesfactoren.

In 2023 tekenden alle 50 gemeenten, de minister, de provincie en bijna alle corporaties in Zuid-Holland de 5 regionale realisatieagenda's. Veel marktpartijen en netbeheerders gaven een steunverklaring af.

Versnelling woningbouw

1. Subsidieregeling Vliegende Brigade Zuid-Holland

In 2023 ontving de provincie 62 subsidieaanvragen die ze allemaal positief beoordeelde. Het voor 2023 beschikbare budget van € 7,5 mln is volledig uitgeput en dekt 58 subsidietrajecten. Hiermee zijn in totaal ongeveer 68.000 woningen gemoeid (het gaat om een grove inschatting omdat het projecten in de voorfase betreft). 4 subsidieaanvragen die we eind 2023 ontvingen, kunnen we niet meer uit het budget van 2023 financieren (deze komen in 2024 tot besluitvorming).

Gemeenten maken gebruik van de subsidieregeling Vliegende Brigade voor de externe inhuur van capaciteit en expertise om woningbouwprojecten in de voorfase verder te brengen. Bijvoorbeeld voor het opstellen van bestemmingsplannen of omgevingsplannen, stedenbouwkundig ontwerp, mobiliteitsadvies en procesmanagement, of het inschakelen van een planeconoom. Vaak gaat het om binnenstedelijke transformatieprojecten (groot en klein) waar een tekort is aan specifieke expertise.

Gemeenten van groot tot klein weten inmiddels goed gebruik te maken van deze subsidieregeling. Hoewel bij aanvang van de regeling (april 2021) nog de nadruk lag op de (middel)grote stedelijke gemeenten, dienden in 2022 en 2023 meer landelijke en suburbane gemeenten een aanvraag in. Tussen april 2021 en december 2023 maakten 37 van de 50 Zuid-Hollandse gemeenten gebruik van de Vliegende Brigade.

2. Andere subsidieregelingen:

Subsidieregeling Knelpuntenpot sociale huur en middenhuur Zuid-Holland: Woningbouwprojecten voor sociale huur en middenhuur staan onder druk: de businesscase kent vaak een onrendabele top. Om deze projecten mogelijk te maken, springt de provincie bij met de Subsidieregeling 'knelpuntenpot sociale huur en middenhuur'. Hiermee realiseren en versnellen we projecten, mits de aanvragen voldoen aan de voorwaarden van de subsidieregeling. In 2023 stelden we de Knelpuntenpot tweemaal open voor aanvragen, met in totaal een subsidieplafond van € 4 mln. In de periode 16 januari tot en met 16 april 2023 stelden we de derde termijn open met een beschikbaar subsidieplafond van € 2,5 mln. Men overvroeg dit subsidieplafond ruimschoots. Na een extra verhoging van het subsidieplafond met € 1,5 mln stelden we de vierde termijn open. Dit was voor aanvragen in de periode 1 november tot en met 31 december 2023. De verwachting is dat het subsidieplafond volledig benut kan worden.

- **Subsidieregeling Woonvormen senioren Zuid-Holland:** Met deze subsidieregeling versnellen we de bouw van betaalbare woningen voor senioren. De woningen zijn levensloopbestendig en hebben een gemeenschappelijke ruimte voor ontmoeting en saamhorigheid. Deze subsidieregeling stelden we in 2023 opnieuw open. Dit keer met een subsidieplafond van € 1,7 mln. Alle gemeenten konden in dit kalenderjaar 1 aanvraag indienen voor deze subsidieregeling. Met 8 aanvragen is het budget in 2023 iets overschreden. Hierdoor krijgt de laatste aanvrager een lager bedrag dan aangevraagd. Totaal kunnen we met de subsidie 302 sociale huurwoningen en 153 middeldure huurwoningen versneld realiseren.
- **Subsidieregeling Plankosten collectieve wooninitiatieven Zuid-Holland:** In 2022 stelden we deze subsidieregeling voor het eerst open. Groepen die gezamenlijk een collectieve woonvorm (bijvoorbeeld geclusterde woningen voor ouderen of jongeren) willen bouwen, kunnen € 15.000,- aanvragen als bijdrage in de plankosten tijdens de haalbaarheidsfase. In tegenstelling tot de andere subsidieregelingen voor woningbouw die gericht zijn op gemeenten, zijn inwoners de doelgroep van deze subsidieregeling. Op basis van het subsidieplafond in 2023 van € 75.000,- vroegen 4 particuliere initiatieven subsidie aan. Hiermee kunnen ze hun idee voor een collectieve woonvorm verder uitwerken tot een projectplan. Hiermee putten we het budget nagenoeg uit.

3. *Versnellen van locaties*

- **Hbo Traineeship Gebiedsontwikkeling:** We breidden de Vliegende Brigade in 2023 uit met 10 hbo trainees Gebiedsontwikkeling. Zij leveren direct capaciteit bij 10 opdrachtgevers in onze provincie. Corporaties en gemeenten dienden in grote getalen opdrachten in om aanspraak te maken op een trainee. Daarna verspreidden en plaatsten we 10 trainees over alle regio's. Anders dan via de Vliegende Brigade-Subsidie, waarbij we experts en adviseurs inhuren, dragen deze trainees bij aan een gebiedsontwikkeling vanuit een juniorrol. Bijvoorbeeld als projectsecretaris of junior projectleiders. Ze produceren onderzoeken en participatietrajecten waar anders te weinig capaciteit voor is. Ze zijn in dienst van de provincie en krijgen 1 dag in de week een opleiding vanuit de provincie. Dit om ook op de lange termijn bij te dragen aan het versnellen van de woningbouw.
- **Optoppen, aanplakken, uitplinten:** In 2023 richtten we het programma Optoppen, Aanplakken en Uitplinten (OAU) in. Dit draagt bij aan de kennisdeling en samenwerking op het gebied van verdichting- en herstructurering in naoorlogse wijken. De potentie van OAU voor bestaande woongebouwen in de provincie Zuid-Holland is groot. Vergeleken met andere provincies in Nederland is dit zelfs het grootst. Het gaat om een potentiële toevoeging van tenminste 2,4% van de huidige woningvoorraad, goed voor minimaal 28.800 woningen. Het grootste deel van de opgave ligt bij de meergezins-corporatievoorraad met een bouwjaar tussen 1950 en 1980. Dit programma geeft instrumenten aan corporaties. Zij zijn samen met betrokken (Rijks)overheden en de markt dé aangewezen partijen om kennis over OAU te verspreiden en verder te standaardiseren. Onder andere in de ontwikkelingen in de conceptuele bouw voor OAU. Dat laatste is hard nodig om in korte tijd te kunnen voldoen aan de kwantitatieve en kwalitatieve woningbouwopgave in de provincie Zuid-Holland. Zo'n toekomstbestendige bijdrage valt of staat met de koppeling met thema's als klimaatadaptatie, circulariteit en de energietransitie binnen het bestaande gebouw.
- **Flexpool Verdichten en Mixen:** Als de beschikbare middelen het toestaan, waaronder het beschikbaar komen van de derde tranche van de 'Regeling specifieke uitkering flexibele inzet ondersteuning woningbouw', zullen we in 2025 met een flexpool starten. Vergelijkbaar met de subsidieregeling Vliegende Brigade maken we extra capaciteit mogelijk ter bevordering van de woningbouw. De voorverkenning voor de financiering van die flexpool voerden we in 2023 uit. Anders dan de Vliegende Brigade loopt de Flexpool via een DAS (dynamisch aankoopstelsel). Daarmee zet de provincie dit met een directe opdracht bij locaties in. Dit om kennisontwikkeling rondom het thema OAU te stimuleren. Flexpool Verdichten en Mixen zet specifiek in op naoorlogse wijken nabij HOV. We maakten kennis met potentiële deelnemers aan de flexpool in een netwerkbijeenkomst dit jaar. Hierbij was veel interesse vanuit architecten, stedenbouwkundigen, projectleiders en communicatie –experts. Zij willen direct bijdragen aan de woningbouwopgave in naoorlogse wijken.

- **Versnelling locaties:** Dit jaar zetten we vanuit PZH versnellers (medewerkers ten behoeve van versnellen gebiedsontwikkelingen) in om doorbraken te creëren in complexe gebiedsontwikkelingen. Daarin zetten zij het belang van de provincie om naar kansen en een constructieve samenwerking. Dit deden zij voor verschillende gebiedsontwikkelingen in de Oude Lijn: enerzijds door de verschillende informatiestromen richting de provincie te stroomlijnen en bestuurlijke keuzes sneller voor te leggen. Anderzijds door als verbinder een rol te spelen in externe processen en sneller tot een lokale samenwerkingsovereenkomst te komen.

Besluitvorming CID-Binckhorst

Het eerste omgevingsplan voor de Binckhorst realiseerden we in 2023, in aanbouw en in planning. Dit gaat om 5.000 woningen. Het tweede omgevingsplan is in voorbereiding en stellen we naar verwachting rond kwartaal 1 van 2026 vast. Het tweede omgevingsplan biedt naar planning ruimte voor 7.500 woningen. Dit brengt het totaal voor de Binckhorst op 12.500 woningen. In het Central Innovation District realiseren we ongeveer 13.500 woningen, een deel daarvan is al klaar. In beide deelgebieden heeft de gemeente Den Haag nu een sterke focus op het toevoegen van voorzieningen. Voor de Binckhorst is er een strategie voor behoud en toename van het aantal werkplekken. Om ruimte te behouden voor voldoende hoge milieucategorie-bedrijvigheid (HMC) stelden we een woon-werkakkoord op.

Het MIRT-project CID-Binckhorst bevindt zich in de planuitwerkingsfase. Deze fase startte medio 2023 en loopt door tot en met 2026. Vanaf 2027 starten we met de aanleg van het tramspoor.

Het No-regret-pakket is in planning en ontwikkeling, waaronder het Trekvlietspoor en de Velostrada. Onderdelen van dit pakket gaan in 2024 over naar het MIRT-project, met oog op de integraliteit van het project.

4. Versnellen binnen de bouwketen:

Op verschillende manieren - en met een diversiteit aan inzet van beschikbare middelen – zetten we het belang van uitvoering van betaalbare woningen stevig op de (bestuurlijke) agenda. Dit deden we samen met de relevante betrokkenen.

Door netwerken te verbinden, maakten we het voor partijen in de keten makkelijker elkaar te vinden, en de lijntjes kortte houden.

5. Woningbouwprogrammering:

Gedeputeerde Staten stelden op 24 januari 2023 de regionale woningbouwprogramma's 2022 van de woonregio's Alblasserwaard, Drechtsteden, Haaglanden, Hoeksche Waard, Holland Rijnland, Goeree-Overflakkee, Midden-Holland en de Rotterdamse regio vast. De regionale woningbouwprogramma's vormen een belangrijke basis voor de 5 regionale realisatieagenda's. Met de woningbouwprogramma's kunnen planprocedures sneller doorlopen worden, zodat de bouw sneller kan starten. Jaarlijks actualiseren we de woningbouwprogramma's. In het tweede deel van 2023 startten we met deze actualisatie, die in we in kwartaal 1 van 2024 afronden.

Beleidsdoel 6-2 Vitaliteit en kwaliteit in de leefomgeving

Ruimtelijke Puzzel

Het College legde ter besluitvorming een nieuwe (ruimtelijke) koers voor aan Provinciale Staten. Duidelijk is dat we met ons huidige beleid niet alle opgaven en behoeften ruimtelijk kunnen ondersteunen, zonder daarbij in te leveren op kwaliteit, welvaart en leefbaarheid.

Deze koers is een eerste stap richting een toekomstbestendig Zuid-Holland. De koers is geen blauwdruk, maar geeft de richting aan voor een strategisch afwegingskader. Dit moeten we nog nader uitwerken en vervolgens nog in het provinciale omgevingsbeleid verankeren.

De nieuwe koers is tevens bedoeld als Ruimtelijk Voorstel aan de minister in het kader van de Ruimtelijke Puzzel. Daarnaast als input voor de nationale Nota Ruimte en als onze agenda voor het aangekondigde Ruimtelijk Arrangement met het Rijk.

Landschapspark Zuidvleugel

- *Vlietzone*: De gemeenten Rijswijk, Leidschendam-Voorburg, Leiden en de hoogheemraadschappen Delfland en Rijnland stelden in het voorjaar van 2023 het Toekomstbeeld voor de Vlietzone vast. Dit was onder regie van de provincie. De gemeente Den Haag besloot het Toekomstbeeld niet formeel vast te stellen, maar gaf wel aan het te hanteren als basis voor de uitwerking.
- *Schiezone*: Met de gemeente Delft maakten we nadere afspraken over de inhoudelijke voorwaarden en de timing van de subsidieaanvragen voor de 3 groene landschapsparkprojecten (rond Tanthofdreef, de fietsverbinding/ecoduct A13 en de Gelatinebrug). Hiervoor maakten PS eerder in de begroting €3 miljoen vrij.
- Ook in de *andere deelgebieden* krijgt het Landschapspark Zuidvleugel verder vorm. Het Nationaal Groeifonds stelde bijvoorbeeld in het voorjaar van 2023 middelen beschikbaar. Hiermee kwam de financiering rond voor uitwerking van de Rivier als Getijdenpark, en de projecten Wantij (gemeente Dordrecht) en Feijenoord-eiland (gemeente Rotterdam). En voor 2 andere getijdenparken startten het afgelopen jaar de uitvoeringswerkzaamheden daadwerkelijk: het getijdenpark Keilehaven in het gebied Merwe-vierhavens en het stadsstrand van het Rijnhavenpark.

Ruimtelijke kwaliteit

Ruimtelijke kwaliteit gaat over belevings-, gebruiks- en toekomstwaarde. Het gaat dus niet alleen over 'mooi', maar ook over 'nut' en 'duurzaamheid'. Van daaruit starten we vanuit ruimtelijke kwaliteit in principe geen zelfstandige projecten. We dragen juist zoveel mogelijk bij aan programma's of adviseren op plannen van derden, zodat we de beschikbare capaciteit zo efficiënt mogelijk inzetten. We besteedden het budget dan ook met name aan beleidsontwikkeling, de adviezen van de Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit, en aan elementen waarvoor vanuit de programma's geen financiële ruimte is

Beleidsdoel 6-3 Afspraken met regio's

Flexwonen

Het programma Flexwonen zetten we ook in 2023 actief voort om de druk op de woningmarkt met een flexibele schil te ontlasten. Gemiddeld realiseerden we in de jaren 2022-2024 21% van de geplande flexwoningen in Zuid-Holland. De in 2022 en 2023 opgeleverde flexwoonprojecten, zijn te vinden in 18 van de 50 gemeenten. Soms is er sprake van meerdere projecten in 1 gemeente. Naast deze 18 zijn er 14 andere gemeenten in onze provincie waar de planvorming al zo ver is, dat we de oplevering in 2024 verwachten. In totaal kwamen er in 2023 2700 flexwoningen in Zuid-Holland bij.

Nieuwkomers

Met de toename van de instroom van Oekraïners, (andere) vluchtelingen en andere spoedzoekers besteedden we in 2023 veel aandacht aan de opvang van 'nieuwkomers'. Hiervoor richtten we 4 Regionale Regietafels in, die een start maakten met het opstellen van regioplannen. Hierin staat hoe we aan de asielopgave voldoen. Om hierbij te helpen, stelde de provincie een 'ruimtelijke strategie asielopvang' vast. Vooruitlopend op de Spreidingswet maakten we op de Provinciale Regietafels in Zuid-Holland afspraken over het realiseren van 10.000 opvangplekken.

Huisvesting arbeidsmigranten

We maakten in 2023 de nodige vorderingen met de inrichting van het landelijke huisvestingseffect. De tool voor gemeenten, die de VNG ontwikkelt met hulp van onder meer de provincie Zuid -Holland, is bijna klaar. Het Omgevingsbeleid met betrekking tot arbeidsmigranten is toegepast op casussen die zijn aangemeld bij de provincie. Daarnaast voerden we de nodige bestuurlijke overleggen en legden we werkbezoeken af.

Huisvesting statushouders

We sloten 2023 af met het behalen van 85% van de halfjaarlijkse taakstelling. Dit is gezien de omstandigheden, en vergeleken met de rest van de provincies, een goed resultaat (landelijk gemiddelde realisatie: 72%). Eind 2023 maakten we een aanzet met ideeën voor wijziging van het beleidskader. Deze werken we in de loop van 2024 verder uit en brengen we in procedure.

Gebiedsprogramma's:

Hoeksche Waard/Zuid-Hollandse eilanden

Het afgelopen jaar werkten we aan het verbeteren van de Brede Welvaart. Dit deden we samen met de gemeenten op de eilanden van de Zuid-Hollandse Delta, het waterschap, de Regioboard en de betrokkenen. Uit de welvaartsmonitor blijkt dat de Zuid-Hollandse eilanden steeds beter scoren. Hierdoor is zichtbaar dat de inspanningen tot succes leiden.

Concreet betekent dit:

- We zetten stappen op het gebied van duurzaamheid, bijvoorbeeld door de productie van groene waterstof op Goeree-Overflakkee
- Toeristische gebieden maakten we beter bereikbaar en we versterkten de beleving.
- Op het gebied van duurzame landbouw zetten we vele projecten op, zoals de opening van een educatief inspiratiepunt foodlab, circulaire akkerbouw, strokenteelt, mobiel zonnepark, etc.
- De opzet van onderwijstafels leidde tot verschillende matches tussen onderwijsinstellingen en ondernemers in het gebied
- Om te komen tot een circulaire samenleving en afvalvermindering voerden we meerdere projecten uit.
- We zetten een programma op voor Waterpoort. Thema's zijn recreatie, water, verzilting en beleving.
- Projecten uit het 3e deel van de regiodeal voerden we uit, en een 5e deel dienden we in bij het Rijk

Zuidplaspolder

In de Bestuurlijke Overeenkomst Ontwikkeling Middengebied Zuidplaspolder van 1 juli 2021 namen we een ontbindende voorwaarde op. Deze houdt in dat er voor 1 juli 2023 een Deelovereenkomst Mobiliteit ondertekend moet zijn. Hierin moeten de afspraken over de te nemen mobiliteitsmaatregelen zijn uitgewerkt. In juni 2023 ondertekenden de gemeenten Zuidplas, Rotterdam en Gouda, en Gedeputeerde Staten deze. Hiermee voldoen we aan de afspraak uit de bestuurlijke overeenkomst.

De gemeente Zuidplas legde in september 2023 het Ontwerpbestemmingsplan voor o.a. de nieuwe woningbouw en bedrijventerreinen ter inzage. Daarmee zette zij een belangrijke stap richting een onherroepelijk bestemmingsplan. Dat plan voor de nieuwe woningbouw en bedrijventerreinen, is nodig: het is een voorwaarde voor de verkoop van gronden van de Grondbank en de provincie in het Middengebied, aan de gemeente Zuidplas.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Om de beleidsdoelen voor de ambitie te halen, vertaalden we elk beleidsdoel in een aantal beleidsprestaties. Die beschrijven we hieronder.

Beleidsdoel 6-1 Voldoende juiste woningen op de juiste plek

Beleidsprestatie 6-1-1 Versnelling Woningbouw

Woonbod Rijk-provincie

In 2023 stuurden we na ondertekening van de regionale realisatieagenda's op de woningbouwprogrammering van alle gemeenten/regio's. We stuurden met name op de vergroting van het betaalbare deel (kwalitatief). Tevens tuigden we een governance op met woondeal- en versnellingstafels, en een Zuid-Hollandse en een landelijke woondealtafel. Ook startten we in 2023 een regulier overleg met de Zuid-Hollandse corporaties. We gingen aan

de slag met gemeenten qua sturing op aandachtsgroepen als senioren. Daarnaast maakten we een start met de ontwikkeling van woon-zorgvisies. Met het oog op de kabinetswissel ontwikkelden we een lobbydocument.

1. *Subsidieregeling Vliegende Brigade Zuid-Holland*

Met het beschikbaar komen van de tweede periode flexpoolmiddelen van het Rijk, kwamen extra middelen beschikbaar voor de provincie. Die vulden we aan met provinciale cofinanciering. Daarom pasten we de subsidieregeling Vliegende Brigade in januari 2023 aan. Zo kunnen alle Zuid-Hollandse gemeenten per kalenderjaar maximaal 5 aanvragen indienen. Daarnaast mogen de gemeenten Den Haag en Rotterdam een hoger bedrag aanvragen van maximaal € 250.000 per aanvraag. De derde aanpassing is het voor woonregio's en subregio's mogelijk maken een aanvraag in te dienen voor het voorbereiden van een regionale woonzorgvisie. In oktober 2023 verruimden we de regeling verder door ook woningcorporaties de mogelijkheid te bieden een aanvraag in te dienen. Hierover communiceerden we met deze doelgroep en enkele corporaties startten met de voorbereiding van een aanvraag.

2. *Andere subsidieregelingen:*

We gaven in 2023 uitvoering aan de subsidieregelingen Knelpuntenpot, Woonvormen senioren en Plankosten collectieve initiatieven (zie ook Beleidsdoel 6.1. onder 2. Andere subsidieregelingen). Gedeputeerde Staten stelden op 21 november 2023 de Subsidieregeling Wonen Zuid-Holland vast. Dit is een overkoepelende subsidieregeling voor wonen, waarin de bestaande subsidieregelingen Knelpuntenpot, Woonvormen senioren en Plankosten collectieve initiatieven zijn opgenomen. Daarnaast kunnen nieuwe subsidiemogelijkheden voor wonen hier ook onderdeel van zijn. In 2023 deden we voorbereidend werk voor een nieuwe subsidieregeling voor toekomstbestendig bouwen

3. *Versnellen van locaties:*

- *HBO Traineeship Gebiedsontwikkeling* – Om te komen tot het traineeship gebiedsontwikkeling, richtten we een bestendig programma voor persoonlijke en inhoudelijke ontwikkeling van deelnemende trainees in.
- *Optoppen, aanplakken, uitplinten* – Om te komen tot het programma Optoppen, Aanplakken en Uitplinten (OAU) vormden we een breed gedragen en goed geïnformeerd team. Dit team zet zich in voor het verkennen, aanhalen en bestendigen van relaties met potentiële optoppers op de markt. Het begeleiden van het STEC-onderzoek naar de potentie van deze aanpak. Het inrichten en uitvoeren van een succesvolle communicatiestrategie. Een constante wisselwerking tussen uitvoering, kennisontwikkeling en relatieontwikkeling.
- *Flexpool verdichten en mixen* – Voor de flexpool voerden we in 2023 een eerste verkenning uit op basis van een opgehaalde behoefte bij gemeenten en corporaties. We verkenden de financiële constructie en daarbij ook de uitvoeringskracht die we hieraan kunnen koppelen.
- *Versnelling locaties* – Versnellers zetten hun rol naar buiten voort en boden hulp bij (complexe) woningbouwvraagstukken met realisatie als voornaamste focus. We haalden hiervoor banden aan in de samenwerking met accounthouders Ruimte en Wonen en versterkten de samenwerking. Daarnaast werkten we aan een eenduidige boodschap in relatie tot de inzet van versnellers, zowel intern als extern. Dit om de verschillende middelen die we aanbieden ter versnelling, niet te beconcurreren, maar juist te versterken.

4. *Versnellen binnen de bouwketen*

In 2023 vond de zesde Bouwkeet plaats. Elke maand was er een nieuwsbrief Woningbouw met een overzicht van alle activiteiten vanuit de provincie voor wonen. Er waren werkbezoeken waarin de gedeputeerde woningbouwprojecten bezocht en in gesprek in ging met gemeenten, woningcorporaties en marktpartijen. En we plaatsten regelmatig berichten op ons social media-kanaal.

5. Woningbouwprogrammering:

In 2023 voerden we met zowel gemeenten als regio's bestuurlijke en ambtelijke gesprekken over het woningbouwprogramma. Dit was mede naar aanleiding van de vastgestelde doelstellingen in de Regionale Realisatieagenda's. Daarnaast werkten alle gemeenten in de loop van 2023 de woningbouwprogrammering bij in de Planregistratie Wonen. Deze vormen samen de regionale woningbouwprogramma's die op basis van het Omgevingsbeleid van de provincie beoordeeld zijn. De verwachting is dat GS deze in maart 2024 vaststellen. Naast ruimtelijke aspecten kijken we in de beoordeling vanaf dit jaar scherper naar 3 andere punten: als eerste kijken we naar het aandeel betaalbare woningen. Ten tweede naar het aandeel woningen dat woningcorporaties bouwen. En ten derde naar het toegroeien naar 30% sociale huur in de woningvoorraad per gemeente, voor zover gemeenten dit nog niet hebben. Met de vastgestelde woningbouwprogramma's krijgen gemeenten duidelijkheid en kunnen planprocedures sneller doorlopen worden, zodat de bouw sneller kan starten.

Beleidsprestatie 6-1-2 Betaalbare woningvoorraad op peil

Subsidieregelingen sociale woningbouw Haaglanden en Holland Rijnland

Voor de subsidieregelingen 'sociale woningbouw' regio Haaglanden en regio Holland Rijnland stelden we voor 2023 geen subsidieplafonds in. Er waren hiervoor dus geen subsidieaanvragen mogelijk.

Subsidieregeling spreiding sociale woningbouw regio Rotterdam

Voor de subsidieregeling 'spreiding sociale woningbouw regio Rotterdam Zuid-Holland' besloten we bij de voorjaarsnota 2023 om nog een subsidieplafond van €1.162.500,- voor 2023 beschikbaar te stellen. Dit bedrag vormt het restant van het volledig voor deze regeling bestemde budget van de provincie en de gemeente Rotterdam samen. In december 2023 ontvingen we voor deze subsidieregeling 9 aanvragen, waarmee we na toetsing het subsidieplafond van 2023 volledig benutten. Per 1 januari 2024 verviel de subsidieregeling.

Overdracht Vestia-bezit

De grootschalige overdracht van Vestia-bezit aan collega-woningcorporaties is rond. Hiermee blijven deze sociale huurwoningen behouden voor de sociale woningvoorraad van Zuid-Holland. Waar in beperkte mate nog geen overdracht kon plaatsvinden, blijven de resterende sociale huurwoningen in beheer bij de rechtsopvolgers van de inmiddels opgesplitste woningcorporatie Vestia.

Beleidsdoel 6-2 Vitaliteit en kwaliteit in de leefomgeving

Beleidsprestatie 6-2-1 Versterken (ruimtelijke) kwaliteit en vitaliteit

Ruimtelijke puzzel

- Gedurende het jaar organiseerden we diverse participatie- en consultatiemomenten voor onze gebiedspartners en stakeholders (zowel ambtelijk als bestuurlijk). Dit voor het ontwikkelen van de nieuwe koers en het Ruimtelijk Voorstel aan de minister.
- Via internet vond een brede inwonersraadpleging plaats (Populitics) over de te hanteren uitgangspunten voor de Ruimtelijke Puzzel in Zuid-Holland.
- Met het Ruimtelijk Voorstel geven we ook antwoord aan het Rijk op de vragen in het Startpakket.

Landschapspark Zuidvleugel

- *Vlietzone:* We maakten een begin met het verkeersonderzoek voor de Westvlietweg (inclusief een variant in combinatie met de ontsluiting van de GAVI-kavel). Ook was er een verkenning voor het "sportpark van de toekomst" in de Vlietzoom. Beide vonden plaats onder regie van de provincie, in samenwerking met de betrokken gemeenten.
- *Schiezone:* De provincie gaf dit najaar een ontwerp bureau de opdracht een ruimtelijk programmatisch raamwerk voor de Schieknoop (zuiden van de Schiezone) uit te werken. Dit deed ze samen met de gemeenten Schiedam en Rotterdam, en Staatsbosbeheer. Het doel was om de ruimtelijke ontwikkelingen in dit gebied in goede banen te leiden. Verder trekt de provincie - als onderdeel van het uitvoeringsprogramma

van de landschapstafel voor het Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland (BPL MD) - het project Bepalen Recreatieopgaven BPL MD.

- *Rotte*: De provincie gaf samen met lokale boeren een opdracht aan het kadaster: breng het huidige landbouwkundig gebruik in beeld. Dit gebeurt ter voorbereiding van een gebiedsproces in het noordelijke deel van Landschapspark de Rotte, met voornamelijk boerenpolders. Er volgde ook een onderzoek naar het verbeteren van het traject voor de ecologische verbinding Krimpenerwaard-Bentwoud. Daarbij keek men ook naar de mogelijkheden van een combinatie met de recreatieve zone langs de Rotte.
- *Rivier als Getijdenpark*: De provincie neemt deel aan de Programmatische Aanpak Grote Wateren voor de Biesbosch Rijn-Maasmonding. Dit (meerjarig) traject startte in 2023 om te komen tot een programmering en financiering van nieuwe rijksprojecten voor rivier- en getijdennatuur in de regio. Ook was er de EO-Wijers prijsvraag (georganiseerd door provincie, gemeente Rotterdam en de EO-Weijers-stichting) die resulteerde in een uitgebreide toekomstverkenning voor dit gebied.

Ruimtelijke kwaliteit

- Vanuit bestaande landschappelijke kwaliteiten droegen we bij aan het ZH-PLG
- 3 grote ontwerpateliers: 1 voor de Ruimtelijke Puzzel en 2 voor het ZH-PLG
- Bijdragen aan het programma Circulaire Economie
- Bijdragen aan het programma Klimaatadaptieve Delta
- Bijdragen aan het programma Gezonde en Veilige Leefomgeving
- Herstellen van fouten die in de vorige herziening Omgevingsbeleid zaten
- Advisering in een groot aantal woningbouwprojecten, van klein tot groot
- We adviseerden in projecten voor zon en wind
- We adviseerden in aanvragen voor het aanplanten van bos
- We leverden input voor gebiedseigen voorstellen groenblauwe dooradering
- We droegen bij aan de ontwikkeling van jonge ontwerpers, bijvoorbeeld via het programma 'Young Innovators'. Dit gaf een frisse blik op de ontwikkeling van een metropolitaan park.

Met behulp van externe deskundigen en ambtelijke ondersteuning, leverde de provinciaal adviseur Ruimtelijke Kwaliteit de volgende adviezen in 2023 op:

- advies Omgevingsbeleid
- advies Gnephhoek
- advies Kijfhoek
- advies Ruimtelijk voorstel

Beleidsprestatie 6-2-2 Aanpak toekomstbestendig bouwen

Het jaar stond in het teken van verbreding en versterking van Toekomstbestendig bouwen binnen en buiten de organisatie. We deden daarvoor onder andere het volgende:

- We ondertekenden het Convenant Toekomstbestendig bouwen, samen met inmiddels meer dan 120 andere partijen in de overheids-, bouw- en financiële wereld.
- We organiseerden kennis- en netwerkbijeenkomsten en werkbezoeken voor de Zuid-Hollandse Coalitie toekomstbestendig bouwen en convenantpartijen.
- Inzet van de subsidieregeling Vliegende Brigade en oprichting van het Expertteam Toekomstbestendig bouwen bij gemeenten.
- Gezamenlijke lobby richting het Rijk voor versterking van Toekomstbestendig bouwen in het Besluit bouwwerken leefomgeving.
- Verdere verankering van Toekomstbestendig bouwen in het provinciale Omgevingsbeleid.
- Continue communicatie over Toekomstbestendig bouwen; begeleiden van stagiaires bij hun afstuderen op Toekomstbestendig bouwen.

Beleidsdoel 6-3 Afspraken met regio's

Beleidsprestatie 6-3-1 Afspraken over wonen en werken in de regio en een passend woningaanbod voor alle doelgroepen

Flexwonen

In 2023 evalueerden we het programma Flexwonen (2021-2024). Hieruit blijkt dat flexwonen het pioniersstadium voorbij is; steeds meer gemeenten werken aan flexprojecten. Dat blijkt ook uit het grote aantal flexwoningen dat in 2023 is opgeleverd: 2700 flexwoningen in heel Zuid-Holland.

De provincie bevorderde dit door:

- Overleg en advisering rond concrete initiatieven met gemeenten, woningcorporaties, producenten en marktpartijen. Dit betrof vaak de inpasbaarheid en toetsing in relatie tot het provinciaal omgevingsbeleid.
- Veelvuldig bestuurlijk overleg over flexwonen met gemeenten, binnen het IPO, op de bestuurlijke overlegtafels vluchtelingen en statushouders en met de veiligheidsregio's.
- Kennisdeling door publicaties, werkbezoeken, organisatie van en deelname aan webinars
- Het opzetten van een vierdaagse Praktijkleergang Flexwonen voor gemeentebestuurders. Dit deden we in samenwerking met Platform31 en het Expertisecentrum Flexwonen. Hieraan deden 10 Zuid-Hollandse gemeenten mee.
- Regelmatig overleg met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en de Uitvoeringsorganisatie Versnelling Tijdelijke Huisvesting over de Rijkssubsidieregeling Flexwonen, en de financiële herplaatsgarantieregeling.
- Het voorzitten van het landelijk overleg over flexwonen. Naast provincies nemen hier Aedes, grotere gemeenten, het Rijk en kenniscentra aan deel.

Huisvesting arbeidsmigranten

In 2023 deden we de eerste ervaringen op met adviezen over omgevingsvergunningaanvragen vanuit het aangepaste omgevingsbeleid: kwaliteitsnormen voor de huisvesting, scheiden wonen en werken, huisvesting in de Greenport en het huisvestingseffect. Voor dit laatste onderwerp werkten we samen met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en andere partijen, aan een betere positionering van het huisvestingseffect. En aan tools om gemeenten te helpen bij het opstellen van een huisvestingseffect. Verder voerden we verschillende gesprekken met gemeenten om de huisvesting van arbeidsmigranten te bespreken en te komen tot meer huisvesting. Met het Rijk, met name de ministeries van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), voerden we overleg. Dit was in het kader van het interdepartementale Programma Arbeidsmigranten (IPA). Hier vindt de uitwerking van de acties van het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten plaats. De provincie is ook betrokken bij het meerjaren onderzoeksprogramma onder arbeidsmigranten van het ministerie van SZW. Hier spelen ook onderwerpen zoals uitbreiding van het huisvestingseffect en landelijk vastleggen hiervan, fusie van de keurmerken voor de huisvesting, en verbetering van de registratie van arbeidsmigranten.

We voerden overleg met het ministerie van BZK en gemeenten. Hier spraken we over de rol van de provincie ten aanzien van arbeidsmigranten bij de concept Wet Versterking Regie Volkshuisvesting.

Tot slot vonden verschillende bestuurlijke overleggen plaats met de minister van SZW, enkele gemeenten en andere provincies. Hierbij was onder meer aandacht voor de verantwoordelijkheden en de rol van iedere partij bij de huisvesting van arbeidsmigranten.

Huisvesting statushouders

Gelukkig was het in 2023 niet nodig om over te gaan tot een indeplaatsstellingsprocedure, al was dat eerder wel de verwachting. De gemeente Barendrecht kreeg een vooraankondiging van indeplaatsstelling waarna zij de taakstelling op 1 juli 2023 behaalde.

Verder voerden we zowel ambtelijk als bestuurlijk toezichtgesprekken, en deelden we goede voorbeelden breed. We namen belemmeringen weg voor bijvoorbeeld de realisatie van flexwonen of reguliere sociale woningen. Dit deden we door de inzet van een aanjager wonen, regelingen zoals de Vliegende Brigade. Maar ook door verbinding te maken naar regelingen van het Rijk, zoals de Regeling Huisvesting grote gezinnen. Bovendien was

er in het jaar 2023 intensieve kennisuitwisseling op het gebied van toezicht met de overige provincies en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Nieuwkomers/Asielopvang

GS stelden een 'ruimtelijke strategie asielopvang' vast. Daarin lichten ze de mogelijkheden voor maatwerk en de procedure voor het verlenen van ontheffing voor grotere asielopvanglocaties toe. De strategie bevordert zo de realisatie van de asielopvang. We voegden de doelgroep asielzoekers toe in de Omgevingsvisie bij de herziening 2024 van het Omgevingsbeleid. Daarnaast beschreven we in het Omgevingsprogramma de werkwijze van GS rondom de asielopvang. Ook stelden we een voorfinanciering voor de regionale regietafels beschikbaar. Dit om de coördinatie van de regionale opgave te bevorderen.

Gebiedsprogramma's:

Hoeksche Waard/Zuid-Hollandse eilanden

- We werkten aan de uitvoering van de Regiodeal 3e deel en aan het indienen van een 5e deel.
- Uitvoering aan gebiedsprogramma Voorne Putten.
- We gaven uitvoering aan projecten op het gebied van circulaire economie en duurzaamheid, en duurzame landbouw.
- De samenwerking tussen de provincie, de eilanden, de stakeholders en het waterschap groeide verder afgelopen jaar. Het waterschap werd in 2023 een volwaardig partner van het samenwerkingsverband.

Middengebied Zuidplaspolder

Samen met de gemeenten Zuidplas, Rotterdam en Gouda werkten we aan de Deelovereenkomst Mobiliteit. We werkten samen met de gemeente Zuidplas om de Voorontwerp- en Ontwerpbestemmingsplannen voor het Middengebied zoveel mogelijk binnen het provinciaal Omgevingsbeleid passend te maken.

Valkenhorst

We werkten samen met de gemeente Katwijk en de gemeente Wassenaar om te komen tot een nieuwe set bestuurlijke afspraken voor Unmanned Valley (UMV). Daarnaast legden we afspraken vast over randvoorwaarden die nodig zijn voor fase 1 van de woningbouw, met name de ontwikkeling van Limesbuurt I. Dit betekent contractuele verplichtingen voor de realisatie van de busbaan, overkluizing(en) en geluidschermen voor de woningbouw.

Voor de Groene Zone werkten we samen, mede vanuit het ZHPLG, met hoofdzakelijk Wassenaar en het Rijksvastgoedbedrijf. Dit om realisatie van de natuurcompensatie concreet te maken. En voor de verdere ontwikkeling van de Groene Zone voor de woningbouw in Valkenhorst fase II. Verder legden we de basis voor de concept Nota van Uitgangspunten voor dit deelgebied, waar we vaststelling in kwartaal 2 van 2024 beogen.

Planbeoordeling 2023

In 2023 ontvingen we 881 bestemmingsplannen en omgevingsvergunningen van gemeenten en soms het Rijk (bij 2 rijksinpassingsplannen en 2 notities reikwijdte en detailniveau voor een milieueffectrapportage (mer). Op basis van het e-formulier dat bevoegde gezagen invulden, moesten we er 271 beoordelen en belandden er 610 in de 'verzamelbak'. Dit is vergelijkbaar met de aantallen in 2022.

Van de groep te beoordelen plannen gaven we uiteindelijk in 115 gevallen reactie, omdat er een provinciaal belang in het geding was. Zie hieronder.

Vooroverlegreactie	47
Zienswijze	37
Ondershandse opmerking	27
Ontheffing verleend	2
Reactieve aanwijzing	1

Beroep	1
Ontheffing geweigerd	1

Deze aantallen zijn vergelijkbaar met 2022. Wel valt op dat er aanzienlijk minder vooroverleggen waren (47 i.p.v. 68). Een verklaring is moeilijk te geven. Mogelijk ligt het aan de komst van de Omgevingswet. Enerzijds kijken gemeenten wellicht nog even de kat uit de boom met nieuwe planvorming. Anderzijds waren gemeenten erop gericht om ontwerpplannen nog voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet (1 januari 2024) ter visie te hebben gelegd. Dit om nog onder de Wet ruimtelijke ordening (Wro) de planprocedure af te kunnen handelen. Hiertoe sloegen ze dan soms het vooroverleg over.

De categorie ondershandse opmerkingen staat overigens voor de gevallen waar op een ondergeschikt punt nog iets werd meegegeven aan de gemeente, maar waar geen strijd was met beleid of de verordening. Er werd dan volstaan met een e-mail aan de gemeente

Verder hieronder een overzicht van het aantal procedures dat per gemeente speelde in 2023 (betreft dus de groep te beoordelen procedures op basis van het e-formulier):

Rotterdam	37	Zwijndrecht	5	Leidschendam-Voorburg	2
Alphen ad Rijn	27	Albrandswaard	4	Barendrecht	2
Goeree-Overflakkee	22	Voorne-Putten	4	Hillegom	2
Hoeksche Waard	14	Schiedam	4	Midden-Delfland	2
Krimpenerwaard	12	Noordwijk	4	Zoetermeer	1
Kaag en Braassem	10	Dordrecht	4	Teylingen	1
Zuidplas	9	Gouda	4	Hellevoetsluis	1
Zoeterwoude	8	Alblasserdam	4	Ridderkerk	1
Den Haag	8	Nissewaard	3	Katwijk	1
Molenlanden	8	Westland	3	Delft	1
Hardinxveld-Giessendam	7	Ministerie van EZ	3	Leiderdorp	1
Vlaardingen	7	Leiden	3	Voorschoten	1
Lansingerland	6	Lisse	3	Hendrik-Ido-Ambacht	1
Rijswijk	5	Maassluis	3	Gorinchem	1
Capelle ad IJssel	5	Sliedrecht	2	Wassenaar	1
Nieuwkoop	5	Waddinxveen	2		
Pijnacker-Nootdorp	5	Papendrecht	2		

De meeste reacties op ontwikkelingen zijn er net als in het voorgaande jaar over Rotterdam, Alphen a/d Rijn, Goeree-Overflakkee en Hoeksche Waard.

In het lijstje staat ook het ministerie van Economische Zaken (EZK). Zij bood 2 rijksinpassingsplannen aan bij de provincie, en 2 notities reikwijdte en detailniveau voor milieueffectrapportage (NRD mer). Het waren achtereenvolgens inpassingsplannen voor een waterstofnetwerk en windturbines op zee en daarnaast NRD's Mer voor een hoogspanningsverbinding en 1 voor beoordeling van locatie-alternatieven voor defensie terreinen. Verder speelde er het inpassingsplan voor de Warmtetransportleiding Vlaardingen-Den Haag. Hier stelden wij afgelopen jaar als provincie een inpassingsplan voor vast. Wanneer we kijken naar de regio's en het aantal procedures, dan levert dat het volgende beeld op:

Rijnmond	80
Holland Rijnland	69
Zuid	61
Groene Hart	37
Haaglanden	24

De regio Rijnmond springt er - net als vorig jaar - met kop en schouders uit. In Haaglanden was het opvallend rustig voor een hoogstedelijk gebied voor wat betreft de planvorming. Vorig jaar nam deze regio de derde positie in.

Hieronder een weergave van de onderwerpen waar de zienswijzen betrekking op hadden. Hier valt in het algemeen op dat er vaak iets met detailhandel of compensatie van bedrijventerrein speelde.

Gemeente	Plannaam	Thema's
Alphen a/d Rijn	Oostvaarderskwartier	Strijd met provinciaal inpassingsplan
Alphen a/d Rijn	Hoogwaard West	Bedrijventerrein
Alphen a/d Rijn	Schoolplein CSG	Strijd met provinciaal inpassingsplan
Barendrecht	De Stationstuinen 1e fase	Compensatie bedrijventerreinen, Detailhandel, Externe veiligheid, Mobiliteit
Bodegraven Reeuwijk	Poort van Waarder en Dorp 14	Detailhandel, Ruimtelijke kwaliteit
Den Haag	Juliana van Stolberglaan 1	Detailhandel, Externe veiligheid
Den Haag	Anna van Hannoverstraat 4	Detailhandel
Den Haag	Tabel Bestaande activiteiten Binckhorst	Compensatie bedrijventerrein
Goeree-Overflakkee	Heerendijk, Oude Tonge	Agrarische bedrijven
Goeree-Overflakkee	Hof van Lucard	Molenbiotoop, Klimaatadaptatie
Goeree-Overflakkee	Regionaal bedrijventerrein Oude Tonge	Grote ruimtevragers, Ruimtelijke kwaliteit
Goeree-Overflakkee	Voormalig campingterrein Oude Tonge	Sociale huur
Hardinxveld-Giessendam	Blauwe Zoom fase 3	Parkeren, Klimaat, Biodiversiteit, Ruimtelijke kwaliteit
Hendrik-Ido-Ambacht	Omgevingsvisie Hendrik-Ido-Ambacht	Wonen, Klimaat, Natuur & Recreatie
Hoeksche Waard	Tijdelijke woningen Numansdorp	Tijdelijke woningen, Ruimtelijke kwaliteit
Kaag en Braassem	Zwarte weg 8, Oud Ade	Kroonjuweel Erfgoed
Krimpenerwaard	Provincialeweg 5a Bergambacht	Ruimtelijke kwaliteit
Lansingerland	Oosteindsepolder en Warmoezierweg	Compensatie bedrijventerrein
Lansingerland	Nabij Violierenweg 3	Huisvesting arbeidsmigranten, Parkeren
Leiden	Wernink	Bedrijventerrein
Molenlanden	Parallelweg Schelluinen	HMC bedrijven, 3 ha kaart, Huisvesting arbeidsmigranten
Molenlanden	Achter de Wetering, Giessenburg	Ruimtelijke kwaliteit, Bedrijven, Detailhandel
Molenlanden	Abbekesdoel 7a-8	Molenbiotoop
Noordwijk	Mortelstraat - Gooweg	Mobiliteit
Pijnacker-Nootdorp	Dierenpension Oude Polder	Detailhandel
Rotterdam	Bedrijfsverzamelgebouw Achterdijk 1	Kantoren
Rotterdam	Groot Handelsgebouw	Detailhandel, Externe veiligheid
Rotterdam	Pompenbrug	Detailhandel
Rotterdam	Tijdelijke flexwoningen Oostdijk 29	Compensatie bedrijventerrein
Teylingen	Nieuw Boekhorst	Molenbiotoop, Parkeren, Regionale waterkering, Natuurnetwerk Nederland, Ruimtelijke kwaliteit
Vlaardingen	Tijdelijke huisvesting arbeidsmigranten James Wattweg	Bedrijventerrein, huisvesting arbeidsmigranten
Zuidplas	Middengebied 1	Detailhandel, Agrarische bedrijven
Zuidplas	Middengebied 2	Detailhandel, Agrarische bedrijven
Zuidplas	Nabij Groenendijk 361	Compensatie recreatiegebied
Zwijndrecht	Planetenbuurt	Wonen, Kantoren
Zwijndrecht	Lindtsedijk nabij 12-14	Watergebonden bedrijven, HMC bedrijven
Zwijndrecht	Lindtsedijk 14	Bedrijven, Kantoren

Net als in voorgaande jaren was het aantal reactieve besluiten zeer beperkt.

Het betrof 1 reactieve aanwijzing op het bestemmingsplan De Driesprong, Kwintsheul van de gemeente Westland. De gemeente koos er bij vaststelling toch voor om van de opmerking in de zienswijze af te wijken. Dit ging over het minstens 30% sociaal borgen in het bestemmingsplan. Door de aanwijzing werd er alsnog 30% sociaal geborgd: de gemeente ging niet in beroep tegen deze aanwijzing.

Verder was er ook maar 1 beroep aan de orde. Dat was tegen de vastgestelde omgevingsvergunning Hofwijksweg 34b in Ouddorp, Goeree Overflakkee. Daar werd een tweede bedrijfswoning toegestaan bij een agrarisch bedrijf. Hiervoor was onvoldoende archeologisch onderzoek verricht. Gedeputeerde Staten trokken later het beroep in omdat de gemeente naar aanleiding van het beroep het besluit introk.

Ook was er afgelopen jaar een uitspraak naar aanleiding van eerdere beroepen. Het betrof een uitspraak door de rechtbank in Den Haag voor een beroep dat Gedeputeerde Staten instelden. Dit was tegen een omgevingsvergunning voor een fietsenhandel buiten het centrum van Zoetermeer. De rechtbank vond het beroep gegrond. De gemeente en de initiatiefnemer stellen nog wel een hoger beroep in.

Verder verleenden we een ontheffing voor een 150 kV station in Alphen a/d Rijn. En een voor een provinciaal project aan de Burgemeester Smeetsweg. We weigerden 1 ontheffingsverzoek aan de Wilderskade 90 in Rotterdam. Hier wilde de gemeente een caravanstalling in het buitengebied.

Wat heeft dat gekost?

Inleiding

'Wat heeft dat gekost' bestaat uit 2 delen:

- Opbouw en verloop lasten
- Overzicht baten en lasten

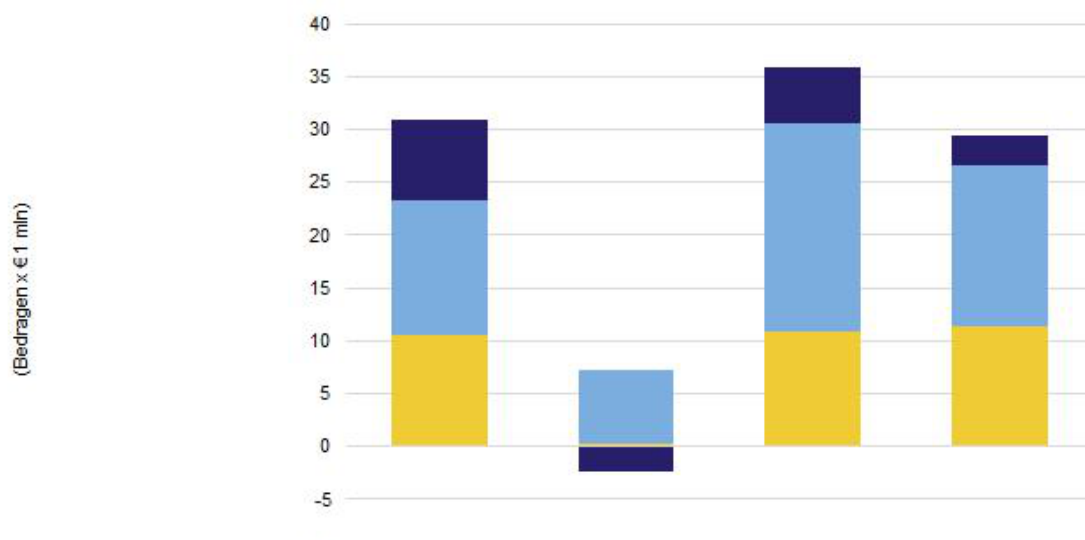
'Wat heeft dat gekost' vatten we samen in 1 tabel. Provinciale Staten hebben budgetrecht op het niveau beleidsdoel. Daarom schrijven we de toelichtingen ook op de verschillen per beleidsdoel binnen een ambitie. De verschillen op beleidsprestaties vermelden we daarnaast ter informatie.

Opbouw en verloop lasten

Onderstaande grafiek geeft weer hoe de lasten van de ambitie zijn opgebouwd.

- Arbeidskosten: betreft de loonkostenformatie zoals opgenomen onder A in de paragraaf Arbeidscapaciteit
- Kapitaallasten: betreft de kapitaallasten als gevolg van een investering
- Subsidies en inkomensoverdrachten: betreft de lastneming van subsidies en daarnaast bijdragen aan met name andere overheidsinstellingen
- Overige lasten: betreft de lasten die we niet rekenen tot de hiervoor genoemde categorieën

Opbouw en verloop van de lasten - Ambitie 6

	Originele Begroting 2023	Bijstellingen	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023
Totaal	30,9	4,9	35,8	29,5
■ Overige lasten	7,5	-2,3	5,2	2,9
■ Subsidies en inkomensoverdrachten	12,8	7,0	19,8	15,2
■ Kapitaallasten	-	-	-	-
■ Arbeidskosten	10,6	0,2	10,8	11,3

Overzicht baten en lasten

(bedragen x € 1.000)	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil begroot vs realisatie
Lasten					
Beleidsdoel 6-1 Voldoende juiste woningen op de juiste plek					
6-1-1 Versnelling woningbouw	13.279	4.395	17.674	13.182	4.491
6-1-2 Betaalbare woningvoorraad op peil	2.803	2.743	5.547	4.177	1.369
Totaal beleidsdoel 6-1	16.082	7.138	23.220	17.360	5.861
Beleidsdoel 6-2 Vitaliteit en kwaliteit in de leefomgeving					
6-2-1 Versterken (ruimtelijke) kwaliteit en vitaliteit	4.540	9	4.548	4.705	-157
6-2-2 Aanpak toekomstbestendig bouwen	1.073	1.060	2.132	1.399	733
Totaal beleidsdoel 6-2	5.612	1.068	6.680	6.104	576
Beleidsdoel 6-3 Afspraken met regio's					
6-3-1 Afspraken over wonen en werken in de regio en een passend woningaanbod voor alle doelgroepen	9.170	-3.283	5.886	5.994	-107
Totaal beleidsdoel 6-3	9.170	-3.283	5.886	5.994	-107
Totaal Lasten	30.864	4.924	35.787	29.458	6.330

(bedragen x € 1.000)	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil begroot vs realisatie
Baten					
Beleidsdoel 6-1 Voldoende juiste woningen op de juiste plek					
6-1-1 Versnelling woningbouw	700	3.667	4.367	5.808	1.440
6-1-2 Betaalbare woningvoorraad op peil	487	55	542	278	-265
Totaal beleidsdoel 6-1	1.187	3.722	4.910	6.086	1.176
Beleidsdoel 6-2 Vitaliteit en kwaliteit in de leefomgeving					
6-2-1 Versterken (ruimtelijke) kwaliteit en vitaliteit	0	12	12	258	246
6-2-2 Aanpak toekomstbestendig bouwen	0	250	250	150	-100
Totaal beleidsdoel 6-2	0	262	262	408	145
Beleidsdoel 6-3 Afspraken met regio's					
6-3-1 Afspraken over wonen en werken in de regio en een passend woningaanbod voor alle doelgroepen	15	84	99	633	533
Totaal beleidsdoel 6-3	15	84	99	633	533
Totaal Baten	1.202	4.069	5.271	7.126	1.855
Saldo lasten en baten Ambitie 6	29.661	854	30.516	22.331	8.184

Toelichting afwijkingen

Toelichting lasten

Beleidsdoel 6-1 Voldoende juiste woningen op de juiste plek

Specifieke uitkering Flexibele inzet ondersteuning woningbouw € 0,8 mln (v) Bestaand beleid

Eind 2023 ontving de provincie meerdere late subsidieaanvragen voor de regeling Vliegende Brigade. De daadwerkelijke verlening van deze aanvraag vindt plaats in 2024 waardoor we de subsidieasten (deels) in 2024 verantwoorden. Het subsidieplafond over 2023 realiseerden we volledig, alleen de subsidieasten nemen we verspreid over 2023 en 2024. Dekking komt uit de specifieke uitkering Flexibele inzet ondersteuning woningbouw tweede tranche.

Diverse subsidieregelingen € 4,5 mln (v) Bestaand beleid

In 2023 gaven we uitvoering aan een drietal subsidieregelingen, waarvan we de aanvragen pas eind 2023 ontvingen. De beschikbare subsidieplafonds in 2023 benutten we op basis van deze ontvangen aanvragen volledig. De daadwerkelijke subsidieverlening en lastneming vindt (deels) echter pas plaats in het boekjaar 2024. Het betreft de subsidieregelingen:

- Woonvormen senioren (€ 0,9 mln)
- Knelpuntenpot sociale huur en middenhuur (€ 2,6 mln)

Spreiding sociale woningbouw Rotterdam-Zuid (€ 1 mln); een bijdrage van de gemeente Rotterdam dekt een deel van de lasten.

Diverse kleine afwijkingen € 0,6 mln (v) Bestaand beleid

Het resterende voordelige verschil betreft diverse kleine afwijkingen.

Beleidsdoel 6-2 Vitaliteit en kwaliteit in de leefomgeving

Warmtelinq Rijswijk – Leiden PIP € 0,3 mln (n)	Bestaand beleid
<p>In 2023 is gestart met de voorbereidingen van de ruimtelijke procedure, planprocedure en provinciale coördinatieregeling voor het project Warmtelinq Rijswijk – Leiden. Hiervoor maakt de provincie extra kosten en deze worden gedekt uit de te ontvangen bijdrage vanuit Gasunie. Het verschil is ontstaan doordat met deze bijdrage in de begroting nog geen rekening was gehouden. Onder beleidsdoel 6-3 staan ook kosten met betrekking tot dit project.</p>	

Omgevingswet € 0,4 mln (v)	Bestaand beleid
<p>Deze afwijking ontstond doordat diverse personele lasten niet langer drukken op het budget ten behoeve van de implementatie van de Omgevingswet. Hier hielden we in de begroting geen rekening mee. Verder realiseerden we alle activiteiten vanwege de inwerkingtreding van de wet waar minder budget voor nodig was dan we vooraf dachten.</p>	

Toekomstbestendig bouwen € 0,4 mln (v)	Bestaand beleid
<p>We gaven € 0,4 mln minder uit voor de expertpool toekomstbestendig bouwen, omdat de opstart langer duurde dan verwacht. Daardoor konden de experts pas later starten, waardoor zij in het eerste en tweede kwartaal minder uren maakten. De specifieke uitkering dekt een deel van deze lasten.</p>	

Beleidsdoel 6-3 - Afspraken met regio's

Inrichting asielopgave € 0,2 mln (v)	Bestaand beleid
<p>Met het wetsvoorstel Gemeentelijke Taak Mogelijk Maken Asielopvangvoorzieningen is de provincie verplicht om toe te zien op de realisatie van extra asielopvangplekken. Tot op heden stelde het Rijk nog geen middelen beschikbaar ter dekking van de bemensing voor inrichting en realisatie van deze plekken. Om de realisatie mogelijk te maken, stelde de provincie begrotingssubsidies beschikbaar voor de regio's. De subsidieaanvragen kwamen in december 2023 binnen, waardoor de lasten voor de subsidieverlening pas in 2024 vallen.</p>	

Diverse kleine afwijkingen € 0,1 mln (v)	Bestaand beleid
<p>Het resterende voordelige verschil betreft diverse kleine afwijkingen.</p>	

Apparaatslasten € 0,4 mln (n)	Bestaand beleid
<p>Voor toelichting zie paragraaf Arbeidscapaciteit.</p>	

Toelichting baten

Beleidsdoel 6-1 Voldoende juiste woningen op de juiste plek

Specifieke uitkering Flexibele inzet ondersteuning woningbouw € 1,7 mln (v)	Bestaand beleid
<p>Bij de lasten lichtten we toe dat de subsidieregeling Vliegende Brigade voor 2023 lagere lasten heeft dan begroot. Een specifieke uitkering dekt die lasten. In de begroting is met minder baten, vanuit de specifieke uitkering, rekening gehouden. Dit leidt ook tot een voordeel aan de batenkant.</p>	

Specifieke uitkering opstellen en uitvoeren van Woondeals € 0,2 mln (n)	Bestaand beleid
<p>Bij de lasten lichtten we toe dat de subsidieregeling Spreiding sociale woningbouw Rotterdam Zuid voor 2023 lagere lasten heeft. Een bijdrage van de gemeente Rotterdam dekt die lasten. Dit leidt ook tot lagere baten.</p>	

Betaalbare woningvoorraad op peil € 0,3 mln (n)	Bestaand beleid
Bij de lasten is toegelicht dat de subsidieregeling Spreiding sociale woningbouw Rotterdam Zuid voor 2023 lagere lasten heeft. Die lasten worden gedekt uit een bijdrage van de gemeente Rotterdam. Dit leidt ook tot lagere baten.	

Beleidsdoel 6-2 Vitaliteit en kwaliteit in de leefomgeving

Toekomstbestendig bouwen € 0,1 (v)	Bestaand beleid
Bij de lasten lichtten we toe dat de expertpool toekomstbestendig bouwen voor 2023 lagere lasten heeft. Een specifieke uitkering dekt die lasten. Dit leidt ook tot lagere baten (€ 0,1 mln). Daartegenover staan de hoger dan begrote bijdragen van het Rijk voor Flexwonen (€ 0,2 mln).	

Beleidsdoel 6-3 - Afspraken met regio's

WarmtelinQ Rijswijk - Leiden PIP € 0,5 mln (v)	Bestaand beleid
Bij de lasten lichtten we toe dat we in de begroting deels geen rekening hielden met de bijdrage Gasunie voor gemaakte kosten ten behoeve van WarmtelinQ Rijswijk – Leiden. De lasten komen voor in Beleidsdoel 6-2 en 6-3.	

Instrumentarium

Reserves

Niet van toepassing.

Betrokkenheid van Verbonden Partijen

Commanditaire Ontwikkelingsmaatschappij Het Nieuwe Westland C.V.

ONW C.V. is opgericht in mei 2002 en heeft ten doel de integrale ontwikkeling van het Westland en de uitvoering van een daartoe opgesteld ontwikkelingsplan te bewerkstelligen.

De provincie stootte in 2016 haar belang in de holding IOPW N.V. af. Hiermee bleef voor de provincie alleen het belang in de ONW C.V. bestaan van 6,83%. De provincie is stille vennoot in de CV en heeft dus geen zeggenschap in het bestuur.

Subsidies

[Zie paragraaf Subsidies, Ambitie 6.](#)

Ambitie 7 Gezond en veilig Zuid-Holland

Een gezonde en veilige leefomgeving wordt door een groot aantal factoren bepaald: de milieukwaliteit, veiligheid, bereikbaar groen, waterkwaliteit, keuzes bij mobiliteit en economische activiteiten, gezond voedsel en de inrichting van de openbare ruimte. Als de provincie zich met deze onderwerpen bezighoudt, kan zij bijdragen aan de gezondheid en veiligheid van haar inwoners. Een gezonde en veilige leefomgeving bevorderen, is dan ook in de toekomstige Omgevingswet een belangrijk doel. De provincie zal samen met de verschillende betrokken partijen aan deze maatschappelijke opgave werken.

Gezondheid en veiligheid staan onder druk

Zuid-Holland kent als gevolg van de stedelijke agglomeratie, de hoge mobiliteitsdruk en het Haven Industrieel Complex een grote uitdaging op het terrein van gezondheid. De provincie Zuid-Holland als geheel heeft de laagste score op het gebied van gezondheid van alle Nederlandse provincies. De gezondheidsverschillen tussen groepen inwoners groeien.

De kwetsbaarheid van onze provincie voor de gevolgen van de klimaatverandering geeft een extra dimensie aan veiligheid en gezondheid van onze leefomgeving.

We willen gezondheid en veiligheid beter waarborgen in de leefomgeving

De provinciale taken die invloed hebben op gezondheid en veiligheid liggen voor een belangrijk deel op het terrein van de leefomgeving. We besteden aandacht aan gezondheid binnen alle beleidssectoren. Dit vraagt om een innovatieve en gecoördineerde beleidsaanpak en om extra inzet binnen bestaande provinciale taken.

We verwachten meer extreem weer en hogere temperaturen, wat onze gezondheid en veiligheid in het geding brengt. We willen ons beter voorbereiden op zaken als hittestress, of wateroverlast na hevige stortbuien. We willen onze fysieke leefomgeving zo inrichten dat deze klimaatbestendig blijft. We werken met verschillende overheden en andere organisaties samen aan regionale adaptatiestrategieën en het nationale Deltaprogramma. Ook sport en bewegen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de gezondheid van mensen. Door te zorgen voor fiets- en wandelnetwerken en voldoende groen, willen we dan ook mensen stimuleren 'om de hoek' te bewegen, te sporten of juist lekker te ontspannen.

Bedrijven in Zuid-Holland behoren tot de meest innovatieve ter wereld en zijn belangrijk voor onze werkgelegenheid, maar moeten ook veilig zijn met zo min mogelijk uitstoot van gevaarlijke stoffen. Daar zien wij op toe. Ook roepen wij de bedrijven op om hun innovatiekracht in te zetten voor de gezondheid en veiligheid van onze inwoners.

Wat hebben we bereikt?

Beleidsdoel 7-1 Bevorderen verbetering milieukwaliteit en gezondheid

De provincie Zuid-Holland werkte aan verbetering van de milieukwaliteit in Zuid-Holland. De provincie versterkte de milieukwaliteit als integraal onderdeel van een goede leefomgeving verder. Dit door onder andere de programma's rond luchtkwaliteit, Zeer Zorgwekkende Stoffen, aanpak van geluidhinder en omgevingsveiligheid. De provincie werkte actief mee aan het verbeteren van het landelijke stelsel van vergunningverlening, toezicht en handhaving binnen het interbestuurlijk programma VTH (IBP VTH). Daarnaast werkten we binnen Zuid-Holland verder aan de doorontwikkeling van de Zuid-Hollandse omgevingsdiensten.

Ook werkten we aan bescherming en benutting van de kwaliteiten van het bodem- en grondwatersysteem. Dit met als doel dat er geen bodemverontreinigingen meer zijn die leiden tot onaanvaardbare menselijke, ecologische en verspreidingsrisico's. Daarnaast rondden we voor de diverse onderwerpen de voorbereidingen voor de Omgevingswet af. De invoering is nu de volgende stap.

Beleidsdoel 7-2 Gezonde en bewegingsvriendelijke leefomgeving

De provincie ondersteunde en stimuleerde het buiten zijn en bewegen van onze inwoners. Zowel om te ontspannen als om fysiek actief te zijn. We onderhielden de recreatievoorzieningen in Zuid-Holland en de kwaliteit

ervan nam toe. Hierdoor is het groen op een aantrekkelijke manier beter bereikbaar (juist ook vanuit de stad). Daarnaast is het landschap beter beleefbaar, zowel op en vanaf het water, als over land. We verbeterden ook de aansluiting tussen de verschillende groenblauwe netwerken. Zo krijgen we een aantrekkelijke overgang van stedelijk naar landelijk gebied. Door extra subsidiemiddelen beschikbaar te stellen, hielp de provincie de gevolgen op te vangen van het toenemende gebruik van, en de druk op recreatieve voorzieningen

Beleidsdoel 7-3 Klimaatbestendig Zuid-Holland, opgewassen tegen de effecten van klimaatverandering en bodemdaling

De effecten van klimaatverandering (weers-extremen, zeespiegelstijging) en bodemdaling hebben impact op de gezondheid en veiligheid van onze inwoners, de robuustheid van onze natuur, gebouwen en infrastructuur en aantrekkingskracht voor nieuwe investeringen (concurrentiekracht/vestigingsklimaat).

In 2023 zijn de nieuwe klimaatscenario's zijn het KNMI beschikbaar gekomen. In die scenario's wordt de blik van 2050 verlegd naar 2100 en voor het stijgen van het zeewater wordt zelfs voorzichtig gekeken naar 2300. Uit de scenario's komt helder naar voren dat de inspanning die nodig is om Zuid-Holland een aantrekkelijk vestigingsklimaat te behouden

Dat het klimaat verandert en het weer steeds meer extremen kent wordt inmiddels algemeen aanvaard. De noodzaak om hiermee rekening te houden begint langzaam in te dalen. In de praktijk wordt nog onvoldoende rekening gehouden met de gevolgen van klimaatverandering.

In 2023 hebben wij met behulp van incidentele middelen de uitvoering van maatregelen om Zuid-Holland waterrobuust en klimaatbestendig gestimuleerd. Hiervoor is een subsidieregeling ontworpen waarmee de uitvoering van grootschalige maatregelen en innovatie op klimaatadaptatie zijn ondersteund.

- Met behulp van deze subsidieregeling zijn diverse wijken klimaatadaptief gemaakt (o.a. in Vlaardingen en Leiden). Pilots zijn gestart om drinkwater te besparen en stadsnatuur te beschermen.
- Het programma klimaatadaptatie is extern geëvalueerd. Resultaten hiervan zijn met de u gedeeld.

In 2023 hebben wij een externe evaluatie van het werkveld klimaatadaptatie uitgevoerd. Gebleken is dat de provincie Zuid-Holland op systematische wijze invulling heeft gegeven aan de concernopgave, dat er belangrijke resultaten zijn geboekt en dat er samenwerking met belangrijke externe partners is opgezet. Tegelijkertijd is er geconcludeerd dat de urgentie nog onvoldoende wordt gevoeld. Op basis hiervan is geadviseerd de concernopgave in de komende collegeperiode voort te zetten.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Om de beleidsdoelen voor de ambitie te halen, vertaalden we elk beleidsdoel in een aantal beleidsprestaties. Die beschrijven we hieronder.

Beleidsdoel 7-1 Bevorderen verbetering milieukwaliteit en gezondheid

Beleidsprestatie 7-1-1 Bevorderen van gezonde luchtkwaliteit

Uitvoering Schone Lucht Akkoord

Het Schone Lucht Akkoord (SLA) sluit nauw aan op de ambities van de provincie voor luchtkwaliteit. Beide streven ernaar de advieswaarden van de World Health Organization (WHO) te behalen, zoals die in 2019 golden. In het programma Luchtkwaliteit heeft de uitvoering van het SLA dan ook een belangrijke rol.

De uitvoering vindt plaats door:

- Actieve begeleiding van de uitvoering van staand beleid, dat een positieve invloed heeft op de luchtkwaliteit. We zoeken vooral de samenwerking met de beleidssectoren Industrie, mobiliteit (wegverkeer en binnenvaart) en energie;
- Samenwerking met de SLA-partners;

- Regionale samenwerkingsverbanden binnen de provincie;
- Aanvullende maatregelen voor de luchtkwaliteit.

Binnen diverse beleidssectoren van de provincie vinden maatregelen plaats die een effect kunnen hebben op de luchtkwaliteit. We zorgen ervoor dat deze maatregelen zoveel mogelijk positief daaraan bijdragen. Een belangrijk deel van de uitvoering van SLA-maatregelen vindt plaats door, of in samenwerking met, andere overheden. Wij blijven het onderwerp actief onder de aandacht brengen bij de andere overheden. Daarnaast ondersteunen we de gemeenten binnen Zuid-Holland waar mogelijk. Binnen de provincie hebben wij daar regionale samenwerkingsverbanden tussen gemeenten voor opgezet, ook met gemeenten die het SLA niet hebben ondertekend. Hiermee ondersteunen wij de gemeenten bij het opstellen en uitvoeren van luchtkwaliteitsbeleid. In de regio Haaglanden verkenden we in een aantal bijeenkomsten de mogelijkheden tot samenwerken. Dit deden we in samenwerking met ODH en GGD-haaglanden. We zochten uit welke voorwaarden er nodig zijn voor het invoeren van scherp vergunnen bij luchtuitstoot van stikstofdioxide (NO₂) en fijnstof. Dit deden we in samenwerking met de gemeente Rotterdam en de DCMR. Op het vlak van scherp vergunnen ondersteunden we provincies en omgevingsdiensten met verschillende cursussen. Verder zetten we een kenniscentrum voor 'citizen science' en participatie op. Ze ondersteunden we burgerinitiatieven, kennisinstituten en overheden in hun samenwerking.

Geur

Met de komst van de Omgevingswet veranderden bevoegdheden voor geurhinderbeleid voor gemeenten en provincies. In IPO-verband bekeken we in 2023 welke rol de provincie kan innemen onder de Omgevingswet. Daarnaast werkten we aan een beleidsarme aanpassing van het geurhinderbeleid. Gedeputeerde Staten stelden deze aanpassing vast. Daardoor kunnen we de beleidsregels onder de Omgevingswet blijven gebruiken voor vergunningverlening bij bedrijven waar de provincie bevoegd gezag voor is.

Varend ontgassen

In 2015 stelden we een provinciaal verbod op varend ontgassen door binnenvaartschepen vast. De omgevingsdiensten voeren het toezicht op en handhaving van dit verbod uit. De meldkamer van de DCMR Milieudienst Rijnmond vervult hierbij een afstemmende rol.

Sinds 2018 ontvingen we verschillende handhavingsverzoeken van inwoners. Na afwijzing van deze verzoeken zijn gerechtelijke procedures gestart. De rechtbank Den Haag gaf in oktober 2022 in de meest recente uitspraak aan dat we onvoldoende inspanningen leveren voor toezicht en handhaving.

Naar aanleiding van een gerechtelijke uitspraak zijn onze inspanningen geëvalueerd en passen we het protocol aan. Ook versterken we de samenwerking met landelijke uitvoeringsdiensten, zoals de Inspectie Leefomgeving en Transport.

Tijdens het Bestuurlijke Overleg op 20 november 2023 stelden de betrokken partijen (Rijk, provincies en marktpartijen) de Roadmap vast. Deze roadmap beschrijft de acties die nodig zijn als voorbereiding op het van kracht worden van het landelijke verbod op 1 juli 2024.

We richten ons vooral op de taken die binnen de provinciale bevoegdheden vallen: vergunningverlening van de installaties die nodig zijn voor het gecontroleerd ontgassen van binnenvaartschepen. De DCMR voert op dit moment verkennende gesprekken met bedrijven en eigenaren van ontgassingsinstallaties over het aanvragen van vergunningen.

Beleidsprestatie 7-1-2 Verminderen van geluidhinder

Het Actieplan Geluid 2018-2023 langs provinciale wegen is uitgevoerd; de middelen zijn in 2023 geheel uitgeput. We hadden met een groot aantal geluidgehinderden contact; in veel gevallen is geluid een belangrijke, maar niet de enige oorzaak van een verminderde leefomgevingskwaliteit.

Uit onderzoek blijkt dat de maatschappelijke geluidsproblematiek 2 belangrijke componenten kent: slaapverstoring (hoeveel geluid dringt door tot in de slaapkamer) en geluidhinder. De laatste is deels in beeld te brengen op basis van nieuwe meetvormen en deels op te lossen met investeringen in de leefomgevingskwaliteit. Psycho-akoestiek is hierbij belangrijk: hoe ervaart men geluid?

Het programma Havengeluid en Omgeving, gericht op integratie van nestgeluid in de ruimtelijke planvorming, begint vorm te krijgen. Er is een tijdelijke werkwijze opgesteld voor de berekening van nestgeluid. Dit is ook opgenomen in een geactualiseerd regionaal afsprakenkader geluid en ruimtelijke ontwikkeling (RAK). Uiteindelijk richt het programma Havengeluid en Omgeving zich ook op het opstellen van geluidproductieplafonds rond de havenindustriegebieden, als deel van de uitvoering van NOVEX Haven. Het houdt daarbij rekening met de verandering van de industrie, woningbouw én verbetering van de leefomgeving rond de haven. Alle relevante partijen (en inwoners) worden bij het programma betrokken.

Voor de implementatie van geluidwetgeving (SWUNG2) is de geluidmodellering en alle relevante inputdata verzameld in afwachting van de definitieve verkeersgegevens uit 2023. De daarop gebaseerde geluidproductieplafonds leggen we in 2024 aan PS voor.

Het burgermeetnet rond Rotterdam The Hague Airport werkt. De eerste meetresultaten verwachten we begin 2024. Onder ander in NOVEX Schiphol-verband, maar ook in het kader van de aangekondigde stelselwijziging luchtvaartlawaaï, heeft veel overleg met het Rijk (als bevoegd gezag) plaats gevonden.

Voor stiltegebieden spelen met enige regelmaat klachten. Overtreders worden aangesproken en gewaarschuwd voor herhaling.

Beleidsprestatie 7-1-3 Voorkomen van risico's door ongevallen met gevaarlijke stoffen (transport/industrie)

In 2023 ronden we de voorbereiding op de Omgevingswet af. Met het project 'Externe veiligheid: ronde langs de gemeenten' brachten we bij alle gemeenten in de provincie externe veiligheid onder de aandacht. Tegelijkertijd haalden we input op voor het aanpassen van de veiligheidsartikelen in het omgevingsbeleid. Ook actualiseerden we de beleidsregels externe veiligheid voor vergunningverlening en provinciale inpassingsplannen. We pasten ze aan zodat ze beter aansluiten op de Omgevingswet.

De provincie zette zich in voor veilig vervoer van gevaarlijke stoffen, met name over het spoor. We leverden hiervoor, net zoals in 2022, bijdragen aan landelijke werkgroepen onder leiding van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W). Ook zetten we vol in op de lobby naar Tweede Kamerleden over dit onderwerp. Daarnaast lieten we een onderzoek uitvoeren naar de juridische mogelijkheden de route van gevaarlijke stoffen over het spoor te bepalen. Deze resultaten betrokken we bij de overleggen met het ministerie. Bij de ruimtelijke plannen van gemeenten keken we, of de risico's van activiteiten met gevaarlijke stoffen voldoende zijn meegewogen in de besluitvorming. Vanwege onvoldoende bescherming op het gebied van externe veiligheid dienden we enkele zienswijzen op ruimtelijke plannen in. Als gevolg daarvan verduidelijkten de gemeenten hun afweging. In sommige gevallen volgden er extra maatregelen om de externe veiligheid te bevorderen. Daarnaast waren er verschillende werkgroepen en overleggen over maatschappelijke ontwikkelingen. Daar nam de provincie actief aan deel, en gaf advies. Denk hierbij aan de energietransitie, risico's van het reduceren aan de bron, maatregelen nemen in de omgeving van risicovolle activiteiten, en risicovolle activiteiten verantwoord combineren. In het kader van de energietransitie zorgde het ammoniakvraagstuk voor veel werk. We dachten mee over een landelijke visie op waterstofdragers en waren actief betrokken bij het NOVEX-traject Rotterdamse Haven. Daardoor is veiligheid nu een prominent onderdeel van het ontwikkelperspectief.

De provincie zette in IPO-verband de samenwerking voort in het landelijke Meerjarenprogramma versterking omgevingsveiligheid (MVO). Als verbindende schakel tussen de omgevingsdiensten en veiligheidsregio's, organiseerde de provincie netwerkbijeenkomsten met de uitvoerende diensten. Dit zorgde ervoor dat zij elkaar beter konden vinden en dat er nieuwe samenwerkingen ontstonden op het gebied van omgevingsveiligheid.

Beleidsprestatie 7-1-4 Beschermen en benutten van de kwaliteiten van het bodem- en grondwatersysteem

Voortgang spoedlocaties bodemsanering

Vanaf 2020 loopt er nog een opgave van langdurige saneringen én locaties die nog in de planfase zitten. In 2023 richtten veel inspanningen zich op de aanpak van 3 complexe spoedlocaties met uiteenlopende belangen van meerdere betrokkenen. Van deze locaties gaan er in 2024 naar verwachting 2 de uitvoeringsfase in. In 2023 zijn enkele locaties afgehandeld maar er zijn ook nieuwe bijgekomen. Er resteren op 1 januari 2024 nog 37 spoedlocaties bodemsanering.

In 2023 ronden we de werkzaamheden voor de aanpak van diffuus lood in de bodem grotendeels af. We werkten aan de overdracht van dit dossier aan gemeenten die dossierhouder zijn onder de Omgevingswet. Daarnaast startten we de voorbereiding voor een bodemsanering op een volkstuincomplex. Voor PFAS is gewerkt aan het bronnenonderzoek: het effect van PFAS afkomstig uit de zee, het inzichtelijk maken van PFAS in de bodem, en de juridische positie van de provincie bij het onderwerp PFAS onder de Omgevingswet.

Nazorglocaties bodem

De omgevingsdiensten beheerden in 2023 in opdracht van de provincie 14 nazorglocaties met actieve nazorg waarvoor de provincie (financieel) verantwoordelijk voor is. Ook in 2023 verkenden we hoe we de intensiteit van nazorg kunnen worden afbouwen of beëindigen. Daarin boeken we vooruitgang. In 2023 is op 1 locatie de actieve nazorg definitief beëindigd. De verwachting is dat we in de komende jaren ook bij een aantal andere nazorglocaties de nazorg volledig kunnen beëindigen. Voor een aantal locaties is afbouw niet mogelijk. Daar blijft nazorg nog langdurig nodig.

Integrale 3D-Ordering

De provincie adviseert gemeenten, waterschappen en omgevingsdiensten bij ruimtelijke processen én 'water en bodem sturend' met integrale 3D-Ordering, als instrument in de Zuid-Hollandse praktijk. In 2023 ging het netwerk in de 5 regio's verder. Het werd sterker en breder, met name vanuit de behoeften van de 5 omgevingsdiensten. Hierbij is een productflyer gemaakt over 'water en bodem sturend'. Deze gaan we in 2024 gebruiken. Op basis hiervan kunnen gemeenten, waterschappen en omgevingsdiensten 'structurende keuzes' inbrengen aan de omgevingstafel.

Waarden van de ondergrond

In 2023 voerden we een vervolproject aardkundige waarden uit voor een aantal gemeenten in het gebied van Midden-Holland. Het resultaat is een storymap (een uitgebreide beschrijving met kaarten) voor dit gebied. We maakten de storymap om de bewustwording en kennis over aardkundige waarden te vergroten. Daarnaast bieden we hiermee handvatten voor beleid om aardkundige waarden te beschermen, te benutten en/of meer beleefbaar te maken. Ook kan de storymap gebruikt worden bij de uitwerking van 'Water en Bodem Sturend'. De omgevingsdiensten voeren voor geheel Zuid-Holland in 2024 een actualisatie van de aardkundige waarden uit.

Bodemenergieplannen als middel voor inrichting en benutting van de ondergrond

De provincie stimuleert dat gemeenten bodemenergieplannen laten opstellen. Deze plannen richten zich vooral op de benutting van warmte-koudeopslag. Maar in het plangebied worden ook andere functies in kaart gebracht. De provincie verleent op basis van een dergelijk plan de vergunningen voor de open bodemenergiesystemen (deze taak is gemandateerd aan de Omgevingsdienst Haaglanden). In 2023 werkten we met de maatschappelijke partners aan verschillende plannen die nu worden uitgevoerd. Bovendien begonnen we met een evaluatie van in de afgelopen jaren opgestelde bodemenergieplannen. Deze evaluatie ronden we in 2024 af.

Conflicterend ondergronds gebruik

Voor vergunningen binnen de Mijnbouwwet heeft de provincie een wettelijke taak om advies aan het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) uit te brengen (aardwarmte, gas- en oliewinning). Op 1 juli 2023 veranderde de Mijnbouwwet voor geothermie. De punten waarop de provincie mag adviseren bij een aanvraag geothermie zijn: planmatig gebruik van de ondergrond, grondwaterkwaliteit en -kwantiteit en relatie met provinciale/regionale warmtebeleidsplannen. In 2023 gaven we 8 adviezen op het gebied van de Mijnbouwwet. In de Leidse regio verleende het ministerie van EZK 4 opsporingsvergunningen in grondwaterbeschermingsgebieden, of in gebieden die daar in de nabije toekomst voor gebruikt kunnen worden. De provincie maakte hier tegen bezwaar, maar het bezwaar werd niet-ontvankelijk verklaard. De provincie werd als niet-belanghebbende aangemerkt. Hiertegen tekenden we beroep aan. In 2023 waren hierover geen ontwikkelingen. De behandeling vindt in 2024 plaats.

Nazorg Wet milieubeheer (Wm)-stortplaatsen

De werkzaamheden met betrekking tot de gesloten Wm-stortplaatsen voerden we in lijn met de plannen uit. De uitvoeringskosten zijn voor het nazorgfonds. Het nazorgfonds heeft een eigen jaarverslag waarin ze nader ingaat op uitvoering en financiën.

Beleidsprestatie 7-1-5 Vergunningverlening, toezicht en handhaving, uitgevoerd door de ZH omgevingsdiensten

- We zetten het instrumentarium VTH in voor een veilige en gezonde leefomgeving. Met name op het gebied van luchtkwaliteit, geluid en omgevingsveiligheid (opslag en transport van gevaarlijke stoffen). Dit deden we binnen de kaders van de nota Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) 2018-2021. Het instrumentarium VTH reguleert de bedrijven en activiteiten die onder bevoegd gezag van GS vallen. Door de inzet hiervan ondersteunden we de beleidsambities zoals de energietransitie, circulaire economie en het Schone Lucht Akkoord.
- We monitorde de uitvoering van gemandateerde taken door omgevingsdiensten. Waar nodig gaven we sturing om de doelstellingen van de Nota VTH te halen. We informeerden PS over de afwijkingen.
- Om informatie beter en makkelijker te kunnen ontsluiten en delen, digitaliseren we het werkveld verder. Bij vergunningverlening werkten we verder aan de uitvoering van het ontwikkelprogramma Altijd Actuele Digitale Vergunning. We werkten aan de uitrol bij de Zuid-Hollandse omgevingsdiensten. Daarnaast haakten we aan bij landelijke ontwikkelingen.
- We voerden samen met de omgevingsdiensten inventarisaties uit bij bedrijven van ZZS en in de afvalverwerking. Daarnaast actualiseerden we vergunningen Dit alles om de uitstoot van (mogelijk) zeer zorgwekkende stoffen (ZZS) naar lucht, water en bodem te voorkomen. Daarnaast overlegden we met het Rijk over regelgeving en onderzoek naar hoogwaardig hergebruik van ZZS-houdende materialen, en de vermindering van ZZS-houdend afval. We voorzagen de Tweede Kamer van informatie over ZZS.
- Naar aanleiding van de debatten over Chemours startten we met de uitvoering van de aangenomen moties en toezeggingen.
- In het kader van de circulaire economie brachten we knelpunten en kansen in het afvaldomein in kaart. Ook bouwden we kennis op rond het juridische afval-begrip.
- In het kader van de gezamenlijke doorontwikkeling van de 5 omgevingsdiensten in Zuid-Holland, stimuleerden we kennisuitwisseling met en tussen omgevingsdiensten. Ook bevorderden we de verdergaande samenwerking. Deze gezamenlijke doorontwikkeling richt zich op arbeidsmarkt, informatievoorziening en digitalisering, kennisdeling en -ontwikkeling op het gebied van milieucriminaliteit, circulaire economie en energie.
- De 5 Zuid-Hollandse omgevingsdiensten startten samen met de provincie een intensieve samenwerking op het gebied van administratief toezicht.
- In IPO verband droegen we actief bij aan het Interbestuurlijk programma dat zich richt op verbetering van het landelijke stelsel van vergunningverlening, toezicht en handhaving onder leiding van het ministerie van

Infrastructuur en Waterstaat. Zo leverden we projectleiders voor het opstellen van een modelmandaat voor omgevingsdiensten. We dachten mee over kennisdeling in relatie tot privacy en de digitale systemen om gegevens uit te wisselen, en het ontwikkelen van regionale VTH-programmering op omgevingsdienst-niveau.

- De nota Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) 2024-2027 is vastgesteld. Daarmee is het VTH-instrumentarium en VTH-beleid aangepast om tegelijkertijd met de Omgevingswet van kracht te worden. Ook communiceerden we in- en extern over de komst van de Omgevingswet.

Beleidsprestatie 7-1-6 Samenhangend beleidskader Gezond en Veilig met kennisontwikkeling en innovatie

Gezondheid is een groot goed. Verschillende elementen in de leefomgeving hebben invloed op de gezondheid. Om die reden streeft de provincie naar een gezonde en veilige leefomgeving. Een omgeving die inwoners als prettig ervaren, uitnodigt tot gezond gedrag en beschermt tegen negatieve invloeden. Zoals luchtvervuiling, bodemverontreiniging, veiligheidsrisico's, geluid, wateroverlast en hittestress. We hebben aandacht voor kwetsbare groepen en wijken.

In de startnotitie 'Gezond en veilig' formuleerden we de ambitie dat in al het provinciale beleid gezondheid en veiligheid een plek krijgt. Dit vraagt om een vernieuwende en gecoördineerde beleidsaanpak. Daarbij zien we bestaand beleid in samenhang met gezondheid.

Om te verkennen hoe gezondheid een plek kan krijgen in het provinciale beleid, richtten we voor de coalitieperiode 2020-2023 het ontwikkelprogramma 'gezond en veilig' in. Van dit ontwikkelprogramma was 2023 het laatste jaar. In dit jaar voerden we verschillende activiteiten uit. In de eerste plaats verankerden we gezondheid in verschillende beleidsopgaven. Zo is in de agenda 'natuurinclusief' gezondheid als een belangrijke koppelkans opgenomen. Ook droegen we vanuit het team 'Gezondheid' bij aan het team Toekomstbestendig Bouwen. Daarnaast schonken we bij het toekomstonderzoek rond brede welvaart ook aandacht aan gezondheid. In de tweede plaats zijn er verschillende concrete projecten uitgevoerd. Zo leidde een subsidieregeling voor schoolpleinen tot het vergroenen en gezonder maken van pleinen met een duidelijke wijkfunctie. En startte een programma voor het vergroenen en gezonder maken van bedrijventerreinen. Ten slotte gebeurde er in het kader van het ontwikkelen van de kennis en het netwerk veel: we verstrekten subsidie voor het vergroenen en gezond maken van schoolpleinen, en er is een healthy society map opgesteld. Deze stelt kaartmateriaal met gezondheidsdata beschikbaar aan ambtenaren en wetenschappers, en verbindt deze met interventies om gezondheid te vergroten. Het netwerk Gezond Verstand organiseerde een festival en een ambassadeursdiner, en samen met de GGD-en een aantal bijeenkomsten. Deze uitkomsten benutten we voor het vervolgprogramma over gezond en welzijn, dat in 2024 zal worden opgesteld.

Beleidsdoel 7-2 Gezonde en bewegingsvriendelijke leefomgeving

Beleidsprestatie 7-2-1 Recreatie, Sport, kennisontwikkeling en Innovatie

Algemeen

Het in 2022 samen met de partners (overheden, terreinbeheerders, belangenvertegenwoordigers) opgestelde [Recreatieperspectief Zuid-Holland 2030](#) is vastgesteld. Naast het benoemen van de grote waarde van recreatie, brengt het perspectief de recreatieve kwaliteiten van Zuid-Holland in beeld. Ook schetst het de belangrijkste opgaven en kansen op het gebied van buitenrecreatie op de middellange termijn (2030). Daarnaast geeft het richting aan de aanpak van deze opgaven. Het biedt handvatten om de recreatieve opgave op de agenda te krijgen bij programma's in het fysieke domein (zoals woningbouw, energietransitie, mobiliteit, klimaatadaptatie, Ruimtelijke Puzzel en het Zuid-Hollands Programma voor het Landelijk Gebied) bij Rijk, provincie en gemeenten. Zo kunnen recreatiemogelijkheden worden meegenomen in uitvoeringsprojecten.

Recreatie

Via de middelen van de kwaliteitsimpuls recreatie ondersteunden we diverse projecten voor o.a. het inrichten van waterspeelplaatsen, de ontwikkeling van nieuwe gebieden en structuren, en het aantrekkelijker maken van bestaande gebieden en structuren. In 2023 ontvingen 6 projecten subsidie,

Recreatiegebieden

Volgens de afspraken om diverse Natuur- en recreatieschappen tot en met 2025 met een begrotingssubsidie in het beheer van en toezicht in de gebieden te ondersteunen, verstrekten we hen in 2023 een subsidie. Via de nieuwe Subsidieregeling beheer recreatiegebieden kenden we aan 5 nieuwe partijen subsidie toe.

We evalueerden dit eerste deel van de regeling en werken de verbeterpunten in 2024 verder uit.

Voor de recreatiegebieden, die nog in provinciale eigendom zijn, voerde Staatbosbeheer het beheer uit.

- Vlietland: Langs de Meeslouwerplas is een wandelpad opgeknapt, waardoor weer een ronde om de plassen gelopen kan worden. Dit was sinds de problemen met de oevers in 2004 niet meer mogelijk. In overleg met de betrokken gebiedspartijen voerden we maatregelen in het bosbeheerplan versneld uit. Dit vanwege de kwaliteit van de bossen. Om het grote aantal recreanten in de zomer op te vangen, troffen we maatregelen. Denk hierbij aan extra vuilcontainers op drukke dagen en speciale bbq-bakken. Deze laatste waren dringend nodig vanwege brandgevaar. Het eerste traject geluidsvoorziening is aangeplant. Hiermee zetten we de eerste stap voor de geluidsvoorzieningen. In 2023 ontvingen we nog geen reactie op de ingediende zienswijze op het ontwerp bestemmingsplan Doorontwikkeling Vlietland Noord van de gemeente Leidschendam-Voorburg.
- Bentwoud: We startten met het uitwerken van het ontwikkelperspectief tot een uitvoeringsprogramma. Naast de reguliere beheerwerkzaamheden voerden we boswerkzaamheden uit, en vervingen we bebording. Ook maakten we een start met de aanleg van een MTB-route in het Bentwoud.
- We ronden het RodS-project Groenzoom in 2023 af.

Participatie

We gingen door met de programma's De Groene Motor (vrijwilligers/ZHL), Mens en Natuur (IVN) en Groen doet goed. De regeling Zelfdoen (uitgevoerd door ZHL) voerden we in 2023 niet uit. Maar in 2024 zetten we deze alsnog in om specifieke doelgroepen te betrekken bij groenbeleving.

Sport en bewegen

Om het sportief en recreatief ongeorganiseerd bewegen in de publiek toegankelijke buitenruimte te stimuleren, ondersteunden we in 2023 diverse hierop gerichte grotere projecten. Via Team Sportservice Zuid-Holland ondersteunden we ook veel kleinere initiatieven die gericht zijn op het beweegvriendelijker inrichten van de publiek toegankelijke buitenruimte.

In het Toekomstonderzoek Beweegvriendelijk Zuid-Holland dat in 2023 is afgerond, werkten het Mulier Instituut (sport en bewegen), Kennisplatform CROW (bereikbaarheid) en Molster Stedenbouw (ruimte en bewegen) samen. Dit met als doel om te komen tot een beweegvriendelijker Zuid-Holland waarin meer van onze inwoners meer bewegen, zowel functioneel, recreatief als sportief. In 2023 was de drukbezochte slotsessie van dit onderzoek waarop de aanbevelingen door de onderzoekers zijn gepresenteerd. Hierna vond een bestuurlijk debat hierover plaats.

Daarnaast namen we ook in 2023 deel aan het Innovatieprogramma Active Living. Hierin werken een aantal provincies, ministeries en de Radboud Universiteit samen. Zij doen dit om meer zicht te krijgen op de beweeg- en gezondheidswinst van ingrepen in de buitenruimte. Verschillende door de provincie ondersteunde projecten (Rondje Hillegom, Reewegpark Dordrecht en Gezond Natuurwandelen) worden in 2023 en 2024 onderzocht op beweeg- en gezondheidswinst.

In 2023 zetten we de samenwerking met het jeugdfonds Sport en cultuur voort om zo sportdeelname te bevorderen.

Verder verstrekten we in 2023 subsidies om side-events, als onderdeel van hoofdsportevenementen, mogelijk te maken. Dit richt zich op groepen die in sportdeelname achterblijven. Ook verstrekten we subsidies om gehandicaptensport te stimuleren via het Fonds Gehandicaptensport.

We startten met 2 pilots. Dit was in lijn met een van de aanbevelingen uit het Mulier Onderzoek (spreiding Sportaccommodaties in Zuid-Holland 2022): nagaan welke rol de provincie zou kunnen spelen op het gebied van bovenlokaal en regionaal accommodatiebeleid:

1. Verkennend onderzoek naar de toekomst van de schaatsaccommodaties in Zuid-Holland. Met medewerking van de schaatsbond en het Schaatsbelang Zuid-Holland.
2. Verkennend onderzoek naar het beter maken en eventueel vergroten van Sportpark Vlietzoom (in samenwerking met de gemeenten Den Haag en Leidschendam-Voorburg).

Recreatieve routenetwerken

- Het onderzoek naar draagvlak voor een centrale beheerorganisatie voor het beheer en onderhoud van de routenetwerken is afgerond. Uit het onderzoek komt naar voren dat er voldoende draagvlak is bij de huidige beheerders en dat zij in kunnen stemmen met het voorgestelde takenpakket.
- We gingen door met de jaarlijkse bijdrage aan de landelijke routebureaus voor wandelen en fietsen (Wandelnet en Landelijk Fietsplatform).
- We verstrekten de opdracht aan Wandelnet om een onderzoek uit te voeren naar de waardering van het recreatieve wandelnetwerk in de provincie. Dit onderzoek voert Wandelnet in 2024 uit.
- We zijn betrokken bij de pilot Groene Haltes, een initiatief van de gemeente Rotterdam met partners MRDH en RET.
- Voor het beheer van ruiterspaden verstrekten we subsidies op Voorne-Putten en IJsselmonde. Daarnaast brachten we in beeld wat nodig is om paden door vrijwilligers te laten beheren. Dit leidde tot 2 nieuwe ruitergroepen.
- Voor de uitbreiding van het ruiterspadennetwerk verstrekten we subsidie voor het ruiterspad Molenpad in Zoeterwoude. Dit is naast een bestaande route voor fietsers en wandelaars. Met dit project ontstaat een veilige situatie voor deze groepen recreanten.

Waterrecreatie

Gedurende afgelopen jaren nam de belangstelling voor watersport en waterrecreatie toe. We vinden het belangrijk dat waterrecreanten meer bewust worden van schone, veilige en duurzame waterrecreatie. Daarom nemen we nu al 2 jaar deel in de Agenda Duurzame Waterrecreatie. Ook werken we met het HHS Delfland samen bij het uitvoeren van een draagkrachtonderzoek met de vraag: wat kan een gebied aan en aan welke knoppen kun je draaien om de vaarrecreatie te sturen?

Met de subsidieopenstelling waterrecreatie projecten keurden we 3 projecten goed. Daarnaast waren er eind 2023 nog 7 in behandeling. Binnen deze openstelling voegden we de mogelijkheid toe om subsidie aan te vragen voor kleine vaartuigen zoals sup's en kano's voor maatschappelijke doeleinden. Dit is naast de mogelijkheid voor projectaanvragen om onze provincie via het water beter te benutten en beleefbaar te maken.

Dit jaar zetten we een aparte subsidieregeling op voor eigenaren van kleine vaartuigen. Deze is bedoeld voor de ombouw van fossiel naar elektrisch aangedreven motoren. Hiermee kunnen we een bijdrage leveren aan een prettigere en duurzamere leefomgeving. Naast minder geluids- en stankoverlast, dragen we ook bij aan de vermindering van de CO2-uitstoot. Het plafond van deze regeling was binnen 2 maanden bereikt.

Beleidsdoel 7-3 Klimaatbestendig Zuid-Holland, opgewassen tegen de effecten van klimaatverandering en bodemdaling

Beleidsprestatie 7-3-1 Klimaatadaptatie en aanpak bodemdaling stedelijk gebied

- Vanuit de beleidskaders hebben we input en inzet geleverd aan de gebiedsplannen van het ZH-PLG, aan het Ruimtelijk Voorstel en aan Water en Bodem Sturend.
- Mede op initiatief van Zuid-Holland heeft een externe partij een bovenregionaal onderzoek uitgevoerd naar extreme neerslag in Zuid-Holland. Het rapport 'Casestudie Zuid-Holland: Analyse grootschalige wateroverlast' is in januari 2023 opgeleverd. Het onderzoek is uitgevoerd in samenwerking met de Zuid-Hollandse waterschappen, veiligheidsregio's en de gemeenten Rotterdam en Dordrecht.
- Samen met de waterschappen heeft de provincie een klimaatonderlegger opgesteld, waarmee een eerste uitwerking is gegeven aan het principe 'Water en bodem sturend'. De klimaatonderlegger is een set aan kaarten die inzicht geeft in de uitdagingen die water, bodem en klimaat meegeven voor bebouwing, landbouw en natuur. De klimaatonderlegger is benut in de voorbereiding van het ZH-PLG en het Ruimtelijk Voorstel.
- In het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie is afgesproken dat Nederland uiterlijk in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust moet zijn ingericht. Om dit kosteneffectief en betaalbaar te kunnen doen, wordt dit zoveel mogelijk in combinatie met andere werkzaamheden gedaan: benutten van 'meekoppelkansen'. Zo blijven de meerkosten voor klimaatadaptatieve maatregelen beheersbaar. Dit is in een begrotingshulp nader in kaart gebracht.
- In overleg met de Groene Huisvesters is een menukaart klimaatadaptatie en groen opgesteld. De menukaart ondersteunt gemeenten en corporaties hun woonomgeving klimaatadaptief en groen te ontwerpen.
- In samenwerking met een aantal gemeenten is een studie uitgevoerd naar de kosten die gemaakt moeten worden om de bestaande stad in Zuid-Holland klimaatadaptief te maken.
- Onderzoek is gedaan naar de effecten van klimaatverandering op de economie van Zuid-Holland. Daarbij zijn een drietal sectoren nader onder de loep genomen.

Wat heeft dat gekost?

Inleiding

'Wat heeft dat gekost' bestaat uit 2 delen:

- Opbouw en verloop lasten
- Overzicht baten en lasten

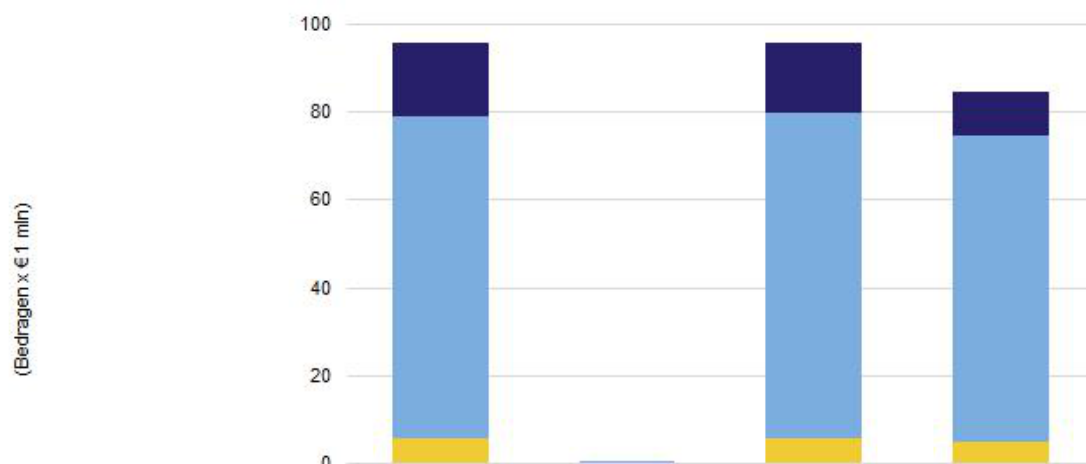
'Wat heeft dat gekost' vatten we samen in 1 tabel. Provinciale Staten hebben budgetrecht op het niveau beleidsdoel. Daarom schrijven we de toelichtingen ook op de verschillen per beleidsdoel binnen een ambitie. De verschillen op beleidsprestaties vermelden we daarnaast ter informatie.

Opbouw en verloop lasten

Onderstaande grafiek geeft weer hoe de lasten van de ambitie zijn opgebouwd.

- Arbeidskosten: betreft de loonkostenformatie zoals opgenomen onder A in de paragraaf Arbeidscapaciteit
- Kapitaallasten: betreft de kapitaallasten als gevolg van een investering
- Subsidies en inkomensoverdrachten: betreft de lastneming van subsidies en daarnaast bijdragen aan met name andere overheidsinstellingen
- Overige lasten: betreft de lasten die we niet rekenen tot de hiervoor genoemde categorieën

Opbouw en verloop van de lasten - Ambitie 7

	Originele Begroting 2023	Bijstellingen	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023
Totaal	95,6	-0,1	95,5	84,6
Overige lasten	16,6	-0,9	15,7	10,0
Subsidies en inkomensoverdrachten	73,1	0,8	73,9	69,6
Kapitaallasten	0,1	-0,0	0,1	0,1
Arbeidskosten	5,8	-0,0	5,8	4,9

Overzicht baten en lasten

(bedragen x € 1.000)	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil begroot vs realisatie
Lasten					
Beleidsdoel 7-1 Bevorderen en verbeteren milieukwaliteit en gezondheid					
7-1-1 Bevorderen van gezonde luchtkwaliteit	895	93	988	1.012	-24
7-1-2 Verminderen van geluidhinder	372	0	372	379	-7
7-1-3 Voorkomen van risico's door ongevallen met gevaarlijke stoffen (transport/industrie)	825	-1	824	713	111
7-1-4 Beschermen en benutten van de kwaliteiten van het bodem- en grondwater-systeem	8.156	1.049	9.205	5.320	3.885
7-1-5 Vergunningverlening, toezicht en handhaving, uitgevoerd door de Zuid-Hollandse omgevingsdiensten	60.771	-2.026	58.745	56.641	2.104
7-1-6 Samenhangend beleidskader Gezond en Veilig met kennisontwikkeling en innovatie	1.389	1.070	2.459	2.354	105
Totaal beleidsdoel 7-1	72.408	184	72.593	66.419	6.174
Beleidsdoel 7-2 Gezonde en bewegingsvriendelijke leefomgeving					
7-2-1 Recreatie, sport, kennisontwikkeling en innovatie	21.338	-57	21.281	17.035	4.246
Totaal beleidsdoel 7-2	21.338	-57	21.281	17.035	4.246

(bedragen x € 1.000)	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil begroot vs realisatie
Beleidsdoel 7-3 Klimaatbestendig Zuid-Holland, opgewassen tegen de effecten van klimaatverandering en bodemdaling					
7-3-1 Klimaatadaptatie en aanpak bodemdaling stedelijk gebied	1.846	-251	1.595	1.105	490
Totaal beleidsdoel 7-3	1.846	-251	1.595	1.105	490
Totaal Lasten	95.593	-123	95.469	84.559	10.910
Baten					
Beleidsdoel 7-1 Bevorderen en verbeteren milieukwaliteit en gezondheid					
7-1-1 Bevorderen van gezonde luchtkwaliteit	0	93	93	43	-50
7-1-3 Voorkomen van risico's door ongevallen met gevaarlijke stoffen (transport/industrie)	0	0	0	42	42
7-1-4 Beschermen en benutten van de kwaliteiten van het bodem- en grondwater-systeem	925	1.639	2.564	2.550	-14
7-1-5 Vergunningverlening, toezicht en handhaving, uitgevoerd door de Zuid-Hollandse omgevingsdiensten	3.400	0	3.400	5.397	1.997
7-1-6 Samenhangend beleidskader Gezond en Veilig met kennisontwikkeling en innovatie	0	0	0	21	21
Totaal beleidsdoel 7-1	4.325	1.732	6.057	8.053	1.996
Beleidsdoel 7-2 Gezonde en bewegingsvriendelijke leefomgeving					
7-2-1 Recreatie, sport, kennisontwikkeling en innovatie	155	0	155	244	90
Totaal beleidsdoel 7-2	155	0	155	244	90
Beleidsdoel 7-3 Klimaatbestendig Zuid-Holland, opgewassen tegen de effecten van klimaatverandering en bodemdaling					
7-3-1 Klimaatadaptatie en aanpak bodemdaling stedelijk gebied	0	0	0	15	15
Totaal beleidsdoel 7-3	0	0	0	15	15
Totaal Baten	4.479	1.732	6.211	8.312	2.101
Saldo lasten en baten Ambitie 7	91.113	-1.855	89.258	76.247	13.011

Toelichting afwijkingen

Toelichting lasten

Beleidsdoel 7-1 Bevorderen en verbeteren milieukwaliteit en gezondheid

Aanpak Bodemlocaties € 4,2 mln (v)

Bestaand beleid

Deze afwijking is ontstaan door vertraging van diverse projecten in de werkplannen van de omgevingsdiensten. Oorzaak van de vertragingen zijn divers (procedures die langer duren, nog geen consensus over de aanpak, maatschappelijke weerstand tegen plannen, capaciteitsproblemen bij zowel omgevingsdiensten, aannemers als externe bureaus). Vertragingen in de uitvoering leiden bijna nooit tot het stopzetten van een project. Uitvoering van een project schuift hoogstens in de tijd op.

Naast de vertraging bij diverse projecten heeft de financiële afwikkeling van de werkplannen aan de omgevingsdiensten over 2022 een voordelig effect op de realisatie. Ook de financiële verwerking van de definitieve SiSa verantwoording vanuit de Omgevingsdienst leidt tot een voordelig effect op de realisatie. Ten slotte vond

een kasritme wijziging plaats wat een voordelig effect kent. De lasten voor dit onderwerp worden gedekt uit meerdere specifieke uitkeringen en de reserve MJP Bodem, ondergrond en grondwater.

Nazorg gesloten stortplaatsen € 0,4 mln (n)

Bestaand beleid

De afwijking hangt samen met een niet begrote dotatie aan de voorziening Nazorg stortplaatsen vanwege een groter ontstaan tekort in de ontwikkeling van de doelvermogens van de gesloten stortplaatsen. Verder waren diverse werkzaamheden gepland die niet meer nodig bleken te zijn of qua kosten lager zijn geworden dan vooraf ingeschat.

Uitvoering VTH-taken door de omgevingsdiensten € 1,7 mln (v)

Bestaand beleid

De onderbesteding bij de omgevingsdiensten wordt onder andere veroorzaakt door € 1 mln onderbesteding in het gereserveerde indexatiebudget. In de Begroting 2023 (en 2022) is conform het provinciaal indexeringsbeleid structureel indexatiebudget voor de omgevingsdiensten gereserveerd. In 2023 hebben de diensten geen gebruik gemaakt van de volledige beschikbare indexatieruimte. Daarnaast is € 0,4 mln vrijgevallen na afrekening van de werkplannen 2022 en zijn er diverse overige onderbestedingen van totaal € 0,3 mln. Deze middelen vloeien terug naar de algemene middelen.

Apparaatslasten € 0,5 mln (v)

Bestaand beleid

Voor toelichting zie [paragraaf Arbeidscapaciteit](#).

Beleidsdoel 7-2 Gezonde en bewegingsvriendelijke leefomgeving

Subsidies recreatie € 3,6 mln (v)

Bestaand beleid

Er is een aantal oorzaken waardoor het budget is onderschreden:

- Voor diverse aangevraagde subsidies was de beoordeling eind 2023 nog in behandeling. Dit komt onder andere doordat de openstellingstermijn pas op 31 december 2023 eindigde. In de Najaarsnota 2023 is hierop geanticipeerd met het verlagen van het budget voor 2023 ten gunste van 2024. Deze gemaakte inschatting blijkt te voorzichtig; voor circa € 1,5 mln van het na Najaarsnota beschikbare subsidiebudget 2023 zullen de lasten in 2024 worden verantwoord.
- Een aantal subsidieplafonds is niet maximaal aangevraagd wat tot een voordeel van € 0,3 mln heeft geleid.
- Voor € 1,1 mln is sprake van een toegekende looptijdverlenging van een subsidietoekenning waardoor de lasten doorschuiven van 2023 naar 2024 en verder.
- Voor een aantal subsidies is sprake van lagere definitieve vaststelling van de maximale toegekende subsidie wat een voordeel oplevert van ongeveer € 0,3 mln.
- Aan de realisatie van een geluidswal ter afscherming van recreatiegebied Bentwoud van de verlengde Bentwoudlaan is € 0,3 mln vanuit het recreatiebudget beschikbaar gesteld. De aanleg zal na 2023 plaatsvinden.
- De beschikbaar gestelde middelen van € 0,1 mln voor het toevoegen van recreatieve voorzieningen bij deelproject Den Hoek van het programma Veenweide-Krimperwaard zullen pas in 2024 worden benut.

Herinrichting Meeslouwerplas € 0,3 mln (v)

Bestaand beleid

Oorspronkelijk was de renovatie van de Meeslouwerbrug te Vlietland, gepland in 2023. Echter door vertraging in voorbereiding, vergunningverlening en aanbesteding zal de uitvoer van de renovatiewerkzaamheden niet in 2023, maar in de eerste vier maanden van 2024 plaatsvinden. De werkzaamheden zijn juridisch (en daarmee financieel) verplicht.

Apparaatslasten € 0,3 mln (v)

Bestaand beleid

Voor toelichting zie [paragraaf Arbeidscapaciteit](#).

Beleidsdoel 7-3 Klimaatbestendig Zuid-Holland, opgewassen tegen de effecten van klimaatverandering en bodemdaling

Klimaatadaptatie € 0,4 mln (v)	Nieuw besluit
In 2023 is een subsidieregeling van € 0,8 mln voor klimaatadaptatie gepubliceerd. Een deel van de subsidieverleningen kent activiteiten die uitgevoerd worden in 2024. Hierdoor vallen de subsidielasten in het volgende boekjaar.	

Apparaatslasten € 0,1 mln (v)	Bestaand beleid
Voor toelichting zie paragraaf Arbeidscapaciteit .	

Toelichting baten

Beleidsdoel 7-1 Bevorderen en verbeteren milieukwaliteit en gezondheid

Leges Bouwactiviteiten € 2 mln (v)	Bestaand beleid
De provincie heft leges op de zogeheten BRIKS-taken (bouwen, reclame, inritten, kappen, slopen) van de omgevingsvergunning voor die bedrijven waarvoor de provincie op grond van de milieuwetgeving bevoegd gezag is. De leges zijn vraaggestuurd waardoor de geïnde leges kunnen afwijken van de raming.	

Beleidsdoel 7-2 Gezonde en bewegingsvriendelijke leefomgeving

Diverse kleine afwijkingen € 0,1 mln (v)	Bestaand beleid
Het resterende voordelige saldo betreft diverse kleine afwijkingen.	

Instrumentarium

Reserves

In het onderstaande overzicht geven we de totale inzet van reserves binnen de ambitie aan.

Reservenaam (bedragen x € 1.000)	Beleidsdoel	Toevoegingen 2023	Onttrekkingen 2023	Saldo mutaties 2023
Meerjarenplan Bodem, ondergrond en grondwater	7-1	6.103	1.772	4.331
Groene ambities	7-2	6.570	3.182	3.388
Eindtotaal		12.673	4.954	7.719

Betrokkenheid van Verbonden Partijen

Omgevingsdiensten

De vijf omgevingsdiensten in Zuid-Holland ([DCMR Milieudienst Rijnmond](#), [Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid](#), [Omgevingsdienst West-Holland](#), [Omgevingsdienst Midden-Holland](#) en [Omgevingsdienst Haaglanden](#)) voeren namens Gedeputeerde Staten het beleid op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving uit binnen de wettelijke kaders en de kaders die de provincie opstelt. Als bedrijven voldoen aan actuele wet- en regelgeving worden hinder, emissies en risico's beperkt. Actuele vergunningen, frequent toezicht en consequent handhavend optreden bij geconstateerde overtredingen dragen hier aan bij.

Naast vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) taken bij bedrijven, voeren de vijf omgevingsdiensten ook taken uit op grond van onder meer de Wet Natuurbescherming, Wet bodembescherming, Waterwet, Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden, Wet luchtvaart, Wet geluidhinder en de Provinciale Milieueverordering.

PROAV N.V.

De provincie is enig aandeelhouder van het Provinciaal Afvalverwijderingsbedrijf Zuid Holland (PROAV NV). De exploitatie van stortplaats Derde Merwedehaven in Dordrecht is gestopt en PROAV is samen met de voormalige exploitant bezig met de eindafwerking, herinrichting en overdracht van de nazorg van de stortplaats aan het bevoegd gezag. Naar verwachting zal dit medio 2024 worden afgerond.

Fonds nazorg

De provincie Zuid-Holland is organisatorisch en financieel verantwoordelijk voor de eeuwigdurende nazorg van gesloten stortplaatsen, die op of na 1 september 1996 nog in bedrijf waren. Om de nazorgverantwoordelijkheid te kunnen bekostigen, legt de provincie aan de stortplaatsexploitant, tot het moment van afhandeling van de overdracht van de eeuwigdurende nazorg aan de provincie, heffingen op om een doelvermogen op te bouwen. Het fonds beheert de aldus bijeengebrachte gelden, waaruit de eeuwigdurende nazorg van de gesloten stortplaatsen wordt betaald.

Subsidies

[Zie paragraaf Subsidies, Ambitie 7.](#)

Overzicht Algemene middelen en Organisatie

Dit hoofdstuk bevat de overzichten van Algemene dekkingsmiddelen en Organisatie en het bedrag voor de heffing voor de vennootschapsbelasting en Onvoorzien.

Wat hebben we bereikt?

Overzicht Algemene middelen

De provincie streeft naar een financieel gezonde huishouding. Dit is van belang voor de rechtmatigheid van het provinciale handelen en voor de maatschappelijke legitimiteit van de provincie. De provincie werkt immers direct dan wel indirect (via het Rijk) met belastinggeld van burgers en bedrijven.

Een financieel gezonde huishouding komt in de eerste plaats tot uitdrukking in een sluitende begroting, waarin baten en lasten meerjarig met elkaar in evenwicht zijn. In de tweede plaats moet de provincie beschikken over voldoende weerstandscapaciteit. Deze is nodig om financiële consequenties van (niet-begrote) risico's op te kunnen vangen.

De provincie streeft naar een belastingdruk die past bij het provinciale voorzieningenniveau. De opcenten op de Motorrijtuigenbelasting is veruit de belangrijkste belastingheffing van de provincie. Provinciale Staten stellen jaarlijks het opcententarief vast. Dit tarief is gebonden aan een wettelijk maximum, dat jaarlijks door het Rijk (op basis van de inflatieontwikkelingen) wordt aangepast.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Om de beleidsdoelen voor de ambitie te halen, vertaalden we elk beleidsdoel in een aantal beleidsprestaties. Die beschrijven we hieronder.

Financieel-strategisch beleid

De begroting biedt ruimte om veel van onze ambities waar te maken, maar dwingt ook tot scherpe keuzes. Uitgangspunt is een solide financieel en juridisch beleid voor de lange termijn. Hierbij zijn de lasten voor onze inwoners niet hoger dan strikt noodzakelijk en de inkomsten en uitgaven zijn meerjarig structureel in evenwicht. We verbeteren het inzicht in het financieel evenwicht, we helpen de organisatie hun inkomsten en uitgaven realistisch te begroten, informatie en advies over de financiële planning en realisatie te geven en de ruimte om keuzes te maken in beeld te brengen. We houden financiële ruimte om in te spelen op actuele ontwikkelingen en nieuwe ambities, waarbij we rekening houden met tegenvallers. Daarnaast leveren we jaarlijks verschillende Planning & Control-producten op en adviseren we op juridisch en financieel gebied over onder andere (complexe) financieringsvormen, mede in relatie tot staatssteun, Europese aanbestedingen en bezwaar- en beroepschriften. Met ingang van het verslagjaar 2023 moeten Gedeputeerde Staten als gevolg van een wetswijziging een Rechtmatigheidsverantwoording opstellen. Voor de controle van de provinciale jaarrekeningen 2021 en 2022 is voor 5 specifiek benoemde onderwerpen beoordeeld in hoeverre de organisatie gereed is voor de invoering van deze Rechtmatigheidsverantwoording. De uitkomsten van deze beoordeling waren positief en worden gebruikt om te zorgen voor een juiste, volledige en tijdige invoering van genoemde wetswijziging. We herijken met PS de financiële spelregels. Verder wordt uitvoering gegeven aan de brief [Ontwikkelagenda financiële kaderstelling](#) van 31 oktober 2023.

Heffen van opcenten motorrijtuigenbelasting

De belangrijkste inkomstenbron waar de provincie zelf invloed op heeft bestaat uit de belastingopcenten Motorrijtuigenbelasting. Naast het door de provincie vastgestelde opcententarief zijn de werkelijke inkomsten uit de opcenten Motorrijtuigenbelasting afhankelijk van externe factoren, zoals de ontwikkeling van het wagenpark in Zuid-Holland. Zie verder de toelichting op de MRB bij de [paragraaf Lokale Heffingen](#).

Wat heeft dat gekost?

Inleiding

'Wat heeft dat gekost' bestaat uit 2 delen:

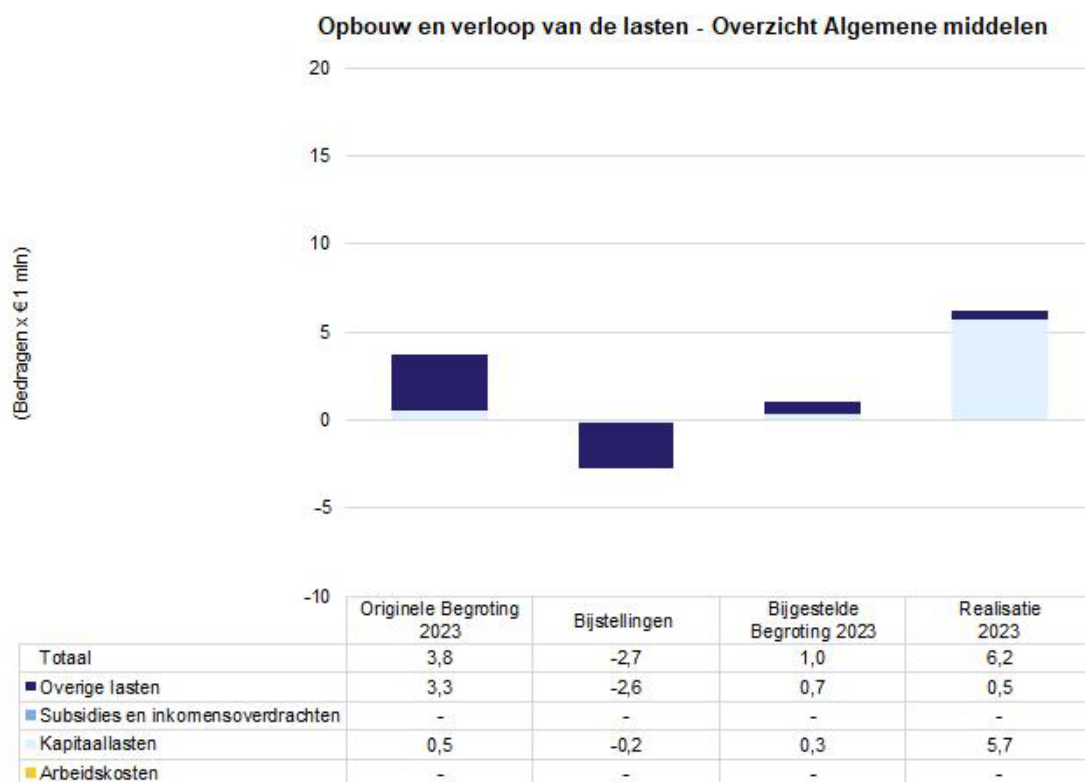
- Opbouw en verloop lasten
- Overzicht baten en lasten

'Wat heeft dat gekost' vatten we samen in 1 tabel. Provinciale Staten hebben budgetrecht op het niveau beleidsdoel. Daarom schrijven we de toelichtingen ook op de verschillen per beleidsdoel binnen een ambitie. De verschillen op beleidsprestaties vermelden we daarnaast ter informatie.

Opbouw en verloop lasten

Onderstaande grafiek geeft weer hoe de lasten van de ambitie zijn opgebouwd.

- Arbeidskosten: betreft de loonkostenformatie zoals opgenomen onder A in de paragraaf Arbeidscapaciteit
- Kapitaallasten: betreft de kapitaallasten als gevolg van een investering
- Subsidies en inkomensoverdrachten: betreft de lastneming van subsidies en daarnaast bijdragen aan met name andere overheidsinstellingen
- Overige lasten: betreft de lasten die we niet rekenen tot de hiervoor genoemde categorieën

Raming baten en lasten

(bedragen x € 1.000)	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil begroot vs realisatie
Lasten					
Algemene dekkingsmiddelen					
Financieel-strategisch beleid	3.755	-2.739	1.016	6.173	-5.156
Totaal Lasten	3.755	-2.739	1.016	6.173	-5.156
Baten					
Algemene dekkingsmiddelen					
Financieel-strategisch beleid	348.184	17.618	365.803	374.323	8.520
Heffen van opcenten motorrijtuigenbelasting	378.813	-2.364	376.450	373.712	-2.737
Totaal Baten	726.998	15.255	742.252	748.035	5.783
Totaal lasten en baten	-723.242	-17.994	-741.236	-741.863	627

Toelichting afwijkingen

Toelichting lasten

Beleidsprestatie - Financieel-strategisch beleid

Rentelasten € 5,3 mln (n)	Bestaand beleid
<p>De provincie heeft in 2023 ruim € 12 mln aan rentelasten betaald, en ruim € 5 mln aan rentebaten ontvangen. Het saldo hiervan is toegerekend aan de verschillende ambities, waardoor het resultaat op het taakveld Treasury nagenoeg nihil is. Eén en ander is toegelicht in de Paragraaf Financiering, onderdeel Rente.</p> <p>Het verschil van € 5,3 mln is als volgt opgebouwd:</p> <ul style="list-style-type: none"> € 3,4 mln: in de bijgestelde begroting was het saldo van de rente (lasten minus baten) begroot aan de lastenkant, terwijl in de realisatie de betaalde rente (lasten) en de ontvangen rente (baten) afzonderlijk verantwoord worden conform de verslaggevingsregels. € 1,9 mln: dit betreft hogere gerealiseerde rentebaten dan waar in de begroting rekening mee was gehouden. Deze hogere rentebaten leiden tot een lagere doorbelasting (lasten) aan de ambities door toepassing van de verslaggevingsregels. 	

Diverse kleine afwijkingen € 0,1 mln (v)	Bestaand beleid
Het resterende voordelige verschil betreft kleine afwijkingen.	

Toelichting baten

Beleidsprestatie - Financieel-strategisch beleid

Provinciefonds € 4,3 mln (v)	Bestaand beleid
<p>De uitkering uit het provinciefonds is op basis van de septembercirculaire € 3,9 mln hoger dan verwacht. Dit komt voornamelijk door de volgende vier effecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> Een meevaller uit het BTW compensatiefonds van € 11,9 mln; Bepaalde rijksuitgaven zijn uitgesteld, hierdoor daalde het accres met € 6,2 mln; De beheervergoeding die onderdeel is van het programma natuur is met € 0,4 mln gestegen; 	

- De parameters die de verdeling van de uitkering uit het provinciefonds voor de 12 provincies bepalen zijn geactualiseerd. Dit heeft geresulteerd in een daling van de uitkering voor Zuid-Holland met € 2,1 mln. Daarnaast zijn in de Decemercirculaire nog vier nieuwe decentralisatieuitkeringen ontvangen die in komende jaren tot besteding worden gebracht. Dit betreft ruim € 0,4 mln.

Rentebaten € 5,3 mln (v) Bestaand beleid

De provincie heeft in 2023 ruim € 12 mln aan rentelasten betaald, en ruim € 5 mln aan rentebaten ontvangen. Het saldo hiervan is toegerekend aan de verschillende ambities, waardoor het resultaat op het taakveld Treasury nagenoeg nihil is. Eén en ander is toegelicht in de Paragraaf Financiering, onderdeel [Rente](#).

Het verschil van € 5,3 mln is als volgt opgebouwd:

- € 3,4 mln: in de bijgestelde begroting was het saldo van de rente (lasten minus baten) begroot aan de lastenkant, terwijl in de realisatie de betaalde rente (lasten) en de ontvangen rente (baten) afzonderlijk verantwoord worden conform de verslaggevingsregels.
- € 1,9 mln: dit betreft hogere gerealiseerde rentebaten dan waar in de begroting rekening mee was gehouden. Deze hogere rentebaten leiden tot een lagere doorbelasting (lasten) aan de ambities door toepassing van de verslaggevingsregels.

Vrijval balansverplichtingen € 1,6 mln (n) Bestaand beleid

In de Najaarsnota 2023 is rekening gehouden met een vrijval van € 1,6 mln aan verplichtingen. Per abuis is deze vrijval als een opbrengst begroot, terwijl dit conform de verslaggevingsregels als een negatieve last is verantwoord in de verschillende ambities. Dit verklaart het verschil in de realisatie ten opzichte van de bijgestelde begroting.

Diverse kleine afwijkingen € 0,5 mln (v) Bestaand beleid

Het resterende voordelige verschil betreft kleine afwijkingen.

Beleidsprestatie - Heffen van opcenten Motorrijtuigenbelasting

Heffen van opcenten Motorrijtuigenbelasting € 2,7 mln (n) Bestaand beleid

De opbrengst van de opcenten wordt gebaseerd op de opgave van de belastingdienst aan het begin van het boekjaar. De werkelijke opbrengst in 2023 was € 2,7 mln lager dan begroot. Op het totaal van de motorrijtuigenbelasting is dat een verschil van 0,7%. Dit relatief kleine verschil wordt veroorzaakt door kleine afwijkingen in het aantal geregistreerde auto's gedurende 2023 waarbij met name het aantal geschorste auto's (auto's die niet deelnemen aan het verkeer en dus tijdelijk geen motorrijtuigen belasting hoeven te betalen) hoger was dan voorzien bij de opgave aan het begin van het jaar. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar de [paragraaf Lokale heffingen](#).

Instrumentarium

Reserves

In het onderstaande overzicht geven we de totale inzet van reserves binnen de ambitie aan.

Reservenaam (bedragen x € 1.000)	Beleidsdoel	Toevoegingen 2023	Onttrekkingen 2023	Saldo mutaties 2023
Algemene reserve	9-1	143.241	183.362	-40.122
Risicoreserve Revolverend Verenfonds	9-1	0	5.000	-5.000
Overcommittering OP-West	9-1	0	3.300	-3.300
InnovationQuarter	9-1	0	3.000	-3.000
Risicoreservering Energiefonds	9-1	0	4.067	-4.067

Reservenaam (bedragen x € 1.000)	Beleidsdoel	Toevoegingen 2023	Onttrekkingen 2023	Saldo mutaties 2023
Versterking economie	9-1	0	2.200	-2.200
MIT MKB Innovatiestimulering topsectoren	9-1	0	135	-135
Regionale gebiedsgerichte projecten	9-1	0	198	-198
Reserve Nazorg stortplaatsen	9-1	0	2.204	-2.204
Bufferreserve Weerstandscapaciteit	9-1	60.780	0	60.780
Eindtotaal		204.020	203.466	555

Betrokkenheid van Verbonden Partijen

Niet van toepassing.

Subsidies

Niet van toepassing.

Organisatie

Organisatie zijn de overheadkosten die bestaan uit alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Zie de [paragraaf Bedrijfsvoering](#) voor verdere informatie.

Wat heeft dat gekost?

Inleiding

'Wat heeft dat gekost' bestaat uit 2 delen:

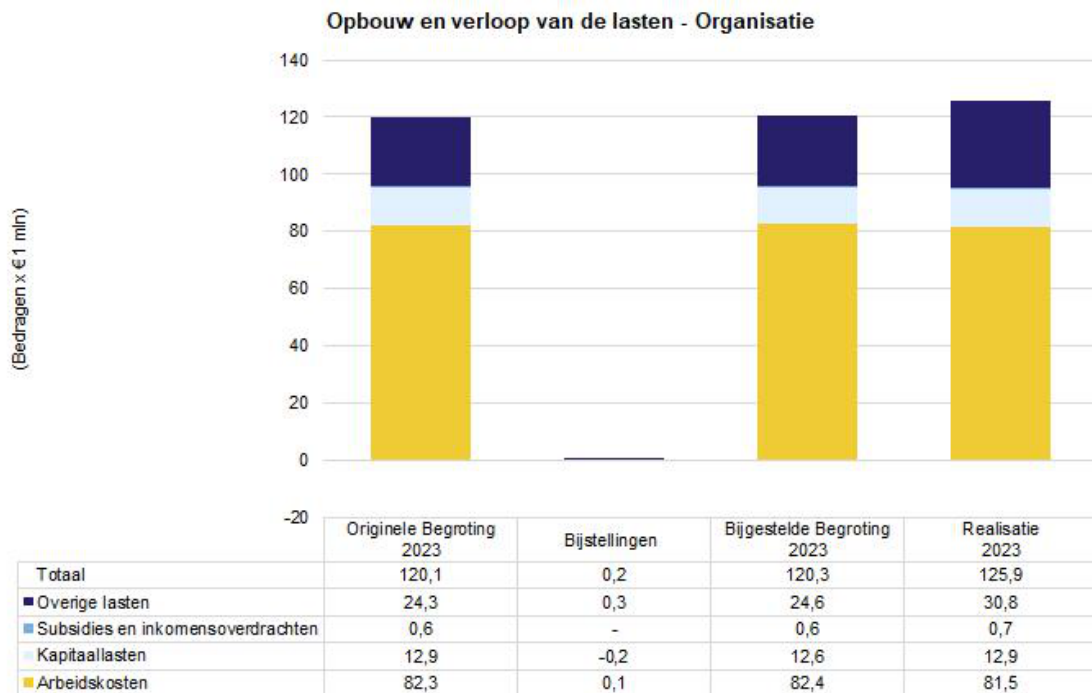
- Opbouw en verloop lasten
- Overzicht baten en lasten

'Wat heeft dat gekost' vatten we samen in 1 tabel. Provinciale Staten hebben budgetrecht op het niveau beleidsdoel. Daarom schrijven we de toelichtingen ook op de verschillen per beleidsdoel binnen een ambitie. De verschillen op beleidsprestaties vermelden we daarnaast ter informatie.

Opbouw en verloop lasten

Onderstaande grafiek geeft weer hoe de lasten van de ambitie zijn opgebouwd.

- Arbeidskosten: betreft de loonkostenformatie zoals opgenomen onder A in de paragraaf Arbeidscapaciteit
- Kapitaallasten: betreft de kapitaallasten als gevolg van een investering
- Subsidies en inkomensoverdrachten: betreft de lastneming van subsidies en daarnaast bijdragen aan met name andere overheidsinstellingen
- Overige lasten: betreft de lasten die we niet rekenen tot de hiervoor genoemde categorieën

Raming baten en lasten

(bedragen x € 1.000)	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil begroot vs realisatie
Lasten					
Duurzame organisatie					
Een duurzame informatievoorziening en digitalisering	24.601	-671	23.930	24.239	-309
Maatschappelijk betrokken werkgeverschap: divers, inclusief en vitaal	74.957	-267	74.690	74.842	-152
Een duurzame huishouding van de provincie Zuid-Holland	17.942	1.015	18.957	22.384	-3.427
Een solide financieel en juridisch beleid	2.642	75	2.717	4.431	-1.713
Totaal Lasten	120.143	152	120.294	125.895	-5.601
Baten					
Duurzame organisatie					
Een duurzame informatievoorziening en digitalisering	0	0	0	108	108
Maatschappelijk betrokken werkgeverschap: divers, inclusief en vitaal	371	0	371	4.308	3.937
Een duurzame huishouding van de provincie Zuid-Holland	2.187	0	2.187	3.956	1.769
Een solide financieel en juridisch beleid	131	0	131	1.242	1.111
Totaal Baten	2.689	0	2.689	9.613	6.925
Totaal lasten en baten	117.454	152	117.606	116.282	1.324

Toelichting afwijkingen

Toelichting lasten

Beleidsdoel Duurzame organisatie

Diverse door te belasten lasten € 1,2 mln (n)	Bestaand beleid
In het Overzicht Organisatie zijn diverse hogere lasten gerealiseerd die vervolgens ook zijn doorbelast naar de ambities (zie toelichting bij de baten). Dit betreft kosten voor georganiseerde evenementen, catering en de huur voor de externe locatie gebouw Y (Floris Grijpstraat, huurcontract beëindigd in 2023).	

Diverse door te belasten apparaatslasten € 3,3 mln (n)	Bestaand beleid
In het Overzicht Organisatie wordt in de begroting rekening gehouden met diverse door te belasten apparaatslasten naar andere ambities (exploitatie) en investeringsprojecten (balans). Dit is in de begroting in het Overzicht Organisatie verwerkt als een verlaging van de lasten. Bij het opstellen van de jaarrekening is gebleken dat het werkelijke saldo aan doorbelaste apparaatslasten lager is dan waar in de begroting rekening mee was gehouden. Dit wordt deels verklaard vanuit een andere fasering van de benodigde inzet voor de uitvoering van investeringsprojecten. Daarnaast zijn de interne spelregels over de door te belasten apparaatslasten complex en niet in alle gevallen goed toegepast, waardoor deze kosten nu worden verantwoord in het Overzicht Organisatie. Dit heeft een nadelig effect voor het Overzicht Organisatie (en een voordelig effect op ambities en/of investeringsprojecten). Vanwege deze administratieve verschuivingen, verwijzen wij u voor een totaalbeeld over de arbeidscapaciteit	

(loonkosten, inhuur en baten vanuit het UWV/detacheringen) naar de [paragraaf Arbeidscapaciteit](#).

Belastingen en onderhoud gebouwen € 0,6 (n)	Bestaand beleid
Voor de provinciale kantoorpanden wordt onder andere OZB en rioolbelasting betaald. Deze kosten vallen hoger uit door een stijging van de daarvoor gehanteerde tarieven (€ 0,3 mln). Daarnaast zijn er enkele werkzaamheden voor het onderhoud van de gebouwen eerder uitgevoerd dan waar in de begroting mee was gerekend, waardoor deze kosten hoger uitvallen ten opzichte van het beschikbare budget in 2023 (€ 0,3 mln).	

Inkoop en aanbesteding € 0,9 (n)	Bestaand beleid
Voor de begeleiding van meerdere, complexe aanbestedingstrajecten in 2023 is externe (gespecialiseerde) capaciteit ingezet die niet eerder in de begroting was voorzien.	

Apparaatslasten € 0,9 mln (v)	Bestaand beleid
Als gevolg van enkele openstaande vacatures zijn de apparaatslasten van de vaste formatie lager dan verwacht. De verschillen in apparaatslasten zijn op totaalniveau toegelicht in de paragraaf Arbeidscapaciteit .	

Kapitaallasten € 0,3 mln (n)	Bestaand beleid
Als gevolg van een inhaalafschrijving is sprake van een beperkte overschrijding van de kapitaallasten.	

Diverse kleine afwijkingen € 0,3 mln (n)	Bestaand beleid
Het resterende voordelige verschil betreft diverse kleine afwijkingen.	

Toelichting baten

Beleidsdoel Duurzame organisatie

Diverse door te belasten lasten € 1,2 mln (v)	Bestaand beleid
In het Overzicht Organisatie zijn diverse hogere lasten gerealiseerd die vervolgens ook zijn doorbelast naar de ambities (zie toelichting bij de lasten). Dit betreft doorbelaste opbrengsten voor georganiseerde evenementen, catering en de huur voor de externe locatie gebouw Y (Floris Grijpstraat, huurcontract beëindigd in 2023).	

Vrijval voorziening personeelsopleidingsbudget (POB) € 3 mln (v)	Bestaand beleid
De voorziening is opgeheven en de resterende middelen zijn als vrijval verwerkt in deze jaarrekening 2023. In de praktijk blijkt dat de besteding van dit persoonlijk ontwikkelbudget voor medewerkers een gelijkmatig patroon heeft wat op de reguliere wijze vanuit de begroting gedekt kan worden. Verder geldt dat in 2023 dit persoonlijk ontwikkelbudget voor medewerkers is verruimd naar een budget voor duurzame inzetbaarheid, als onderdeel van de afspraken die sociale partners hierover hebben gemaakt in de cao. Die verruiming biedt de mogelijkheid om dit budget in te zetten voor vitaliteitsuren. Dit geeft medewerkers de mogelijkheid om voor hetzelfde salaris in een beperkte periode een aantal uren verlof op te nemen. Omdat dit financieel-administratief niet leidt tot extra lasten en omdat de lasten in de begroting opgevangen kunnen worden, is de noodzaak voor de instandhouding van de voorziening komen te vervallen.	

Detacheringen en vergoedingen UWV € 2,2 mln (v)	Bestaand beleid
Deze baten dienen als dekking voor de apparaatslasten, zie verder in de paragraaf Arbeidscapaciteit .	

Diverse kleine afwijkingen € 0,5 mln (v)	Bestaand beleid
Het resterende voordelige verschil betreft diverse kleine afwijkingen.	

Instrumentarium

Reserves

Niet van toepassing.

Betrokkenheid van Verbonden Partijen

De deelname van de provincie Zuid-Holland in de sectorbanken N.V. Bank Nederlandse Gemeenten en Nederlandse Waterschapsbank NV moet er toe bijdragen dat de provincie toegang heeft tot de kapitaal- en geldmarkt. Hierdoor is het mogelijk om, zo nodig, voldoende financieringsmiddelen aan te trekken tegen zo laag mogelijke prijzen.

Subsidies

Niet van toepassing.

Onvoorzien

Vanuit de huidige risicomanagement methodiek, waarbij onder andere gepoogd wordt een stapeling van risicobuffers te voorkomen, is er geen behoefte aan een structurele algemene post onvoorzien. Binnen project- en programmareserves en de bufferreserve weerstandscapaciteit zijn immers voldoende incidentele middelen aanwezig voor het afdekken van incidentele risico's. Daarnaast zijn er andere bronnen voor structurele weerstand zoals onbenutte belastingcapaciteit. De post onvoorzien is daarom als nihil opgenomen.

Vennootschapsbelasting

Vanaf 2016 is de provincie als gevolg van de invoering van de Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen in beginsel belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting (hierna: vpb). Publiekrechtelijke rechtspersonen en overheidsstichtingen dienen per activiteit te beoordelen of met de uitoefening van de betreffende activiteit een onderneming wordt gedreven in vennootschapsrechtelijke zin. Dit betekent dat vpb afgedragen dient te worden over structureel winstgevendende activiteiten.

Sinds het boekjaar 2016 dient de provincie Zuid-Holland jaarlijks een aangifte vpb in. Door haar deelname in een tweetal commanditaire vennootschappen (C.V.'s) drijft zij een onderneming voor de vpb en is sprake van een vpb-plicht. De verwachting is dat dit ook geldt voor 2022 en 2023. Momenteel zijn wij nog doende met de beoordeling van de cijfers 2022 voor het indienen van de aangifte vpb 2022 waardoor de exacte hoogte van de vpb-plicht voor 2023 nog niet bekend is. In de jaarrekening 2023 is daarom een bedrag opgenomen van afgerond € 36.000, dat gebaseerd is op de opgelegde voorlopige aanslagen vpb.

(bedragen x € 1.000)	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Vershil begroot vs realisatie
Vennootschapsbelasting	0	0	0	36	-36
Totaal	0	0	0	36	-36

Indicatoren

Wettelijke indicatoren

Onderstaande indicatoren zijn gebaseerd op de [Regeling van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 10 november 2017, nr. 2017-0000031576](#), tot vaststelling van de beleidsindicatoren die door provincies in de ambities en ambitieverantwoording worden opgenomen.

Voortgang en trends				
In lijn met de wens naar een transparante en open provincie is net als vorig jaarverslag de voortgang van de effecten van ons beleid inzichtelijk gemaakt (de indicatoren). We doen dit door een signalering te geven in de voortgang en de trend van de indicatoren.				
Voortgang	 onbekend	 goed	 aandachtspunt	 niet volgens planning
Trend	 onbekend	 stabiel	 positieve ontwikkeling	 negatieve ontwikkeling
<p><u>Voortgang:</u> Met een stoplichtscore geven we aan of een streefwaarde volgens planning is gehaald. Deze score wordt daarna verder toegelicht (cijfermatig zoals percentages, bedragen, hectares; alsook in tekst).</p> <p>Het hoeft niet zo te zijn dat de meetwaarde minimaal gelijk moet zijn aan de streefwaarde om een goed te kunnen scoren. Dat hangt af van het uitgangspunt dat bij de bepaling van de streefwaarde is gehanteerd. In de toelichting wordt dat inzicht verschaft. Bijvoorbeeld als de streefwaarde is om 26.850 m² te scoren en de meetwaarde is 26.700 m² kan deze als goed zijn neergezet.</p> <p><u>Trend:</u> Bij de weergave van de trend is gekeken naar hoe de meetwaarde zich heeft ontwikkeld ten opzichte van de vorige meting. Dit kan positief of negatief zijn. De grafische weergave geeft direct duidelijk weer hoe de trend is. In sommige gevallen is een lagere meetwaarde namelijk juist een positieve ontwikkeling.</p>				

Voortgang	Trend	Ambitie	Omschrijving	Nulmeting	Streefwaarde 2023	Meetwaarde 2023
		1	Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht	PM	0	1
		1	Opkomst verkiezingen	PM	55% (provinciale staten verkiezingen)	54%
		2	Waardering openbaar vervoer op basis van de Klantenbarometer	7,5	≥ landelijk gemiddelde 2023	7,8 (landelijk gemiddelde 7,8)
		3	Totale emissie broeikasgassen in Zuid-Holland (Mton)	40 Mton	35	35,8 (datajaar 2022)
		3	Totale productie van hernieuwbare energie in Zuid-Holland (PJ)	13.4 PJ	38	31,7 (datajaar 2022)

Voortgang	Trend	Ambitie	Omschrijving	Nulmeting	Streefwaarde 2023	Meetwaarde 2023
		4	Procentuele groei bruto regionaal product (BRP)	PM	1,5	0,7
		4	Procentuele werkgelegenheid	PM	72,0	75,6
		4	Restauratievolume	15	12,1%	12,9%
		5	Aantal KRW-grondwaterlichamen dat aan de KRW-doelen voldoet	3	Geen meting	Geen meting
		5	Jaarlijkse groei van het aantal ha nieuw ingericht natuurgebied ten opzichte van de opgave	-	88	84
		5	Jaarlijkse groei van het aantal ha nieuw natuurgebied in beheer ten opzichte van de opgave	27.476	70	350

Toelichting

Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht

De gemeenten Brielle, Hellevoetsluis en Westvoorne zijn per 1 januari 2023 gefuseerd tot de gemeente Voorne aan Zee. Alle drie de gemeenten stonden vanaf hun besluit om samen te gaan tot de fusiedatum onder preventief Arhi-toezicht (Wet algemene regels herindeling). De nieuwe gemeente Voorne aan Zee diende voor 2023 geen structureel sluitende begroting in. Hierdoor viel de gemeente gedurende het hele jaar 2023 onder preventief (verscherpt) toezicht. De gemeente Voorne aan Zee diende voor 2024 tijdig een structureel sluitende begroting in. Hierdoor besloot GS het preventief toezicht op te heffen. De gemeente valt vanaf 1 januari 2024 weer onder het reguliere (repressief) toezicht.

Opkomst verkiezingen

Vanuit de provinciale organisatie is er een publiekscampagne opgezet. De opbouw van de campagne richting de verkiezingen in maart 2023 was opgedeeld in twee fases. Vanaf oktober 2022 was er informatie over de rol van de provincie en vanaf januari 2023 heeft de campagne een meer opkomst bevorderend karakter gekregen, waarbij dezelfde thematiek centraal stond. In het eerste gedeelte hebben we vooral laten zien wat de provincie doet. We hebben laten zien dat de provincie grote impact heeft op de eigen leefomgeving en op de toekomst van de kinderen en kleinkinderen van de inwoners van Zuid-Holland. Met persoonlijke verhalen van de inwoners van Zuid-Holland hebben we laten zien dat de verkiezingen echt belangrijk zijn.

Waardering openbaar vervoer op basis van de Klantenbarometer

In 2023 krijgt het openbaar vervoer in Zuid-Holland een 7,8 als klantwaardering. Dat is een lichte daling ten opzichte van 2022 toen een 8,0 werd gegeven. In 2023 krijgt het regionaal openbaar vervoer landelijk een klantwaardering van 7,8 ten opzichte van een 7,9 in 2022. We voldoen aan onze doelstelling van een gelijke of hogere waardering dan het landelijke cijfer.

Totale emissie broeikasgassen in Zuid-Holland (Mton)/Totale productie van hernieuwbare energie in Zuid-Holland (PJ)

De CO₂-emissie cijfers zijn de totale CO₂-emissiecijfers volgens de scope 1 'bronbenadering' exclusief de 'overige broeikasgassen'. Bronhouder van de data en indicatoren is Omgevingsdienst DCMR volgens de 'PZH Monitor Energietransitie' jaarrapportage. De meetwaarde van Indicator 'Totale productie Hernieuwbare energie' is

ook volgens deze rapportage. De jaarlijkse streefcijfers worden ieder najaar berekend via extrapolatie vanaf 2015 op basis van de laatst beschikbare data.

Totale emissie broeikasgassen in Zuid-Holland (Mton)

De wettelijke indicatoren PZH 'CO₂-emissies' en 'Hernieuwbare energie' gebruik zijn in 2022 (laatste datajaar) flink verbeterd in vergelijking met een jaar eerder, 2021. De lagere uitstoot in 2022 heeft vooral met de hoge energieprijzen te maken na de inval van Rusland in Oekraïne. De CO₂-emissies zijn 3,3 Mton lager dan in 2021 door de hoge energieprijzen en doorgevoerde energiebesparingen. Het aandeel energiebesparingen in 2022 is het grootst in de sectoren Gebouwde Omgeving (huishoudens) en Landbouw (Glastuinbouw). Beide sectoren bespaarden elk ruim 19% energie.

Totale productie van hernieuwbare energie in Zuid-Holland (PJ)

Het aandeel hernieuwbare energie is in 2022 gestegen tot 9,1% (of 31,7 PJ) van het energiegebruik. In 2021 was het hernieuwbare aandeel 7,1%. De toename van hernieuwbare energie is voor een groot deel te danken aan een afname van 15% van het energiegebruik in 2022. Het aandeel hernieuwbare energie in de provincie Zuid-Holland groeit gestaag, maar is nog ver verwijderd van het Nederlandse doel (27% in 2030). Landelijk bedraagt het aandeel hernieuwbare energie 15% in 2022.

Procentuele groei bruto regionaal product (BRP)

Er zijn alleen nog landelijke cijfers bekend; afzonderlijke cijfers voor Zuid-Holland zullen pas later bekend worden. Het betreft verder nu nog een prognose uit het najaar van 2023, te weten op basis van de Macro-Economische Verkenningen 2024. Na een duidelijke groei in 2021 en 2022 is er ook in 2023 groei aanwezig zij het beperkt (0,7%). Dit beperkte cijfer ligt in lijn met de huidige voorspellingen voor de komende paar jaar van rond 1%.

Procentuele werkgelegenheid

Er zijn alleen nog landelijke cijfers bekend (75,6%), afzonderlijke cijfers voor Zuid-Holland zullen pas later bekend worden. Het betreft nu nog een prognose uit het najaar van 2023, te weten op basis van de Macro-Economische Verkenningen 2024. De afgelopen jaren was er iets minder werkgelegenheid in Zuid-Holland dan landelijk (-0,4%).

Restauratievolume

Eenheid: % Rijksmonumenten (exclusief oorspronkelijke functie woonhuis), weergegeven naar de staat van het casco, categorie 'matig' en 'slecht'.

Het percentage matige en slechte objecten is in het afgelopen jaar met een fractie gestegen. Zoals ieder jaar is in 2023 een kwart van de rijksmonumenten in Zuid-Holland gemonitord. Deze gedeeltelijke monitor is uitgevoerd in een regio waar het percentage objecten in een matige en slechte staat traditioneel wat hoger ligt. Dit werkt door in de gehele monitor voor Zuid-Holland.

Aantal KRW-grondwaterlichamen dat aan de KRW-doelen voldoet

De laatste officiële Kader Richtlijn Water (KRW)-beoordeling en vaststelling vond plaats in 2021 aan het einde van Stroomgebiedsbeheerplan II. In 2021 was het aantal KRW-grondwaterlichamen dat aan de KRW-doelen voldoet, 4 uit 5. In 2027 vindt de eerstvolgende officiële KRW-beoordeling plaats, dit gebeurt aan het einde van Stroomgebiedsbeheersplan III en de vaststelling van de daarbij horende factsheets grondwater. In de tussenjaren, 2022 tot en met 2026 vindt er geen meting plaats voor KRW-grondwater.

Toelichting op jaarlijkse groei aantal ha nieuw in gerichte natuurgebieden:

In 2023 hebben de uitvoeringsprogramma's Gouwe-Wiericke en NNZH in totaal 84ha nieuwe natuur ingericht. Dit betreffen de gebieden Noord Kethel Oost en West, Lange weide/Enkele Wiericke en een stukje van het projectgebied Binnenduinrand Goeree. Van de 84ha is 10ha onderdeel van ecologische verbindingzones, namelijk: Strypse Wetering en Achterwaterschap - Dwarsgang - Alblasserwaard. Uitvoeringsprogramma

Krimpenewaard heeft volgens planning voortgang gemaakt in de voorbereiding van projecten die vanaf 2024 opgeleverd worden.

Toelichting op jaarlijkse groei van het aantal ha nieuw natuurgebied in beheer

In 2023 is er een grotere oppervlakte natuurgebied in beheer via de Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer in beheer gekomen dan als streefwaarde verwacht werd. In voorgaande jaren was de ingroei wat lager dan verwacht en waarschijnlijk is er natuurgebied met enige vertraging in 2023 alsnog in beheer gekomen.

Financiële indicatoren

In het [Financieel beeld](#) is een samenvattende tabel opgenomen van de financiële indicatoren en een duiding daarvan. Een nadere toelichting op de berekening en totstandkoming van de kengetallen is terug te vinden in een [bijlage](#) van de Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Paragrafen

Paragraaf Arbeidscapaciteit (loonkosten en inhuur)

Inleiding

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de inzet van personeel en de daarmee samenhangende kosten. Het totaal aan kosten wordt geduid als onze arbeidscapaciteit. De arbeidskosten bestaan uit loonkosten en kosten voor inhuur van externen. Het BBV schrijft voor dat de arbeidskosten verbonden aan de uitvoering van de ambities (de directe arbeidskosten) worden opgenomen bij de ambities. De arbeidskosten van de ondersteunende taken (overhead) worden apart verantwoord in het Overzicht Algemene middelen en Organisatie, onderdeel Organisatie. Het gevolg van deze BBV-werkwijze is dat geen inzicht bestaat in het totaal van de arbeidskosten en de richtlijnen die hierop van toepassing zijn. Deze paragraaf voorziet in de behoefte aan een totaalinzicht in onze arbeidskosten.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de samenstelling en de omvang van de benodigde arbeidskosten, bestaande uit:

- loonkosten voor de formatie van de provincie Zuid-Holland;
- kosten voor de inhuur van externen;
- kosten en baten uit detacheringen en het UWV

Totaalbeeld arbeidskosten

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Begroting stand NJN	Realisatie	Saldo
A. Loonkosten formatie	173,9	166,8	7,1
B. Kosten voor inhuur van externen	25,2	37,3	-12,1
C. UWV / Detacheringen	0,1	-1,8	1,8
Totaal arbeidskosten	199,2	202,3	-3,1

Arbeidscapaciteit bestaat uit de totale kosten die de provincie aan personeel uitgeeft om aan haar taken te voldoen. Dit betreft dus zowel mensen in loondienst als externe medewerkers. De provincie heeft het afgelopen jaar een overschrijding gerealiseerd van in totaal € 3,1 mln. Deze is voornamelijk veroorzaakt door lagere loonkosten omdat een aantal vacatures in de formatie niet is vervuld. Daar staat een grote overschrijding van het budget externe inhuur tegenover. De afwijkingen op onderdelen kunnen als volgt toegelicht worden:

Toelichting op de loonkosten (A)

De loonkosten van de provincie Zuid-Holland bestaan voor het grootste gedeelte uit de kosten voor de vaste formatie. Daarnaast is een aantal medewerkers in tijdelijke dienst. De totale loonkosten zijn € 7,1 mln onder budget gebleven. De belangrijkste reden daarvoor is dat de provincie het afgelopen jaar niet al haar vacatures kon vullen. De huidige krappe arbeidsmarkt leidt tot vertragingen bij het aannemen van personeel.

Toelichting op de kosten voor de inhuur van externen (B)

Er zijn verschillende redenen waarom we gebruik maken van inhuur. De belangrijkste zijn:

1. Snelle en tijdelijke invulling van (moeilijk vervulbare) vacatures;
2. Vervanging bij (langdurige) ziekte;
3. Ontbreken van specifieke kennis en expertise;
4. Tijdelijke (extra) capaciteit bij (beleids)intensivering en/of piekdruk.

Afgelopen jaar is het budget externe inhuur met € 12,1 mln overschreden. Dit is voornamelijk het gevolg van de voortdurende krapte op de arbeidsmarkt waardoor het moeilijk is om vacatures te vervullen. Omdat de provincie deze mensen wel echt nodig heeft, zeker in deze tijd waar zij zich gesteld ziet voor een aantal grote opgaven, is er voor gekozen om tijdelijk meer gebruik te maken van externe inhuur.

Toelichting op de kosten van detacheringen en ontvangsten uit detacheringen en UWV (C)

Voor de inzet van arbeid maken we ook gebruik van detacheringen. Per saldo detacheren we meer medewerkers naar elders dan dat we mensen van elders binnen de provincie detacheren. Daarnaast krijgen we vergoedingen vanuit het UWV bij zwangerschap, ziekte en ouderschapsverlof. Deze uitgaven en inkomsten zijn lastig voorspelbaar en zijn daarom nagenoeg op nul begroot. Per saldo hebben we extra inkomsten (gesaldeerd) van € 1,8 mln gegenereerd. De kosten en baten van detacheringen hangen nauw samen met de kosten van de formatie en de externe inhuur. Deze dienen dus in samenhang met de overige arbeidskosten gezien te worden.

Paragraaf Bedrijfsvoering

De paragraaf Bedrijfsvoering geeft inzicht in de stand van zaken en de beleidsvoornemens voor de bedrijfsvoering. De dekking voor beleidsdoelstelling van deze paragraaf is onderdeel van het Overzicht [Organisatie](#). Daarnaast is in deze paragraaf ook de toelichting op de rechtmatigheidsverantwoording opgenomen. De [rechtmatigheidsverantwoording](#) zelf is onderdeel van de jaarrekening.

Wat hebben we bereikt?

Beleidsdoel Duurzame organisatie

We zijn een kennisintensieve organisatie, waar vakmensen hun werk doen en waarde toevoegen aan complexe maatschappelijke opgaven. Binnen onze organisatie werken daarom mensen met diverse achtergronden en expertises. Zuid-Holland is een regenboogprovincie. Wij zijn een diverse en inclusieve organisatie. Racisme, antisemitisme, discriminatie en uitsluiting worden niet getolereerd. Instroom van jonge medewerkers, doorstroom en behoud van kennis en ervaring in de organisatie vinden we belangrijk. We zetten in op talent. We lopen bij het aanbieden van participatiebanen voorop.

De Zuid-Hollandse organisatie zet samen met haar werknemers in op het vergroten van de slagkracht van de provinciale organisatie. We zetten in op een doelgerichte en kostenbewuste organisatie. Het is belangrijk dat we in onze eigen organisatie voldoende kennis en capaciteit hebben om onze taken uit te voeren. We grijpen niet te snel naar tijdelijke teams en contracten, maar erkennen dat een flexibele schil nodig is. Zeker voor bijzonder gespecialiseerde kennis blijft inhuur noodzakelijk. We werken steeds meer opgavegericht en integraal en daarmee werken we aan één uitvoeringsagenda. De Omgevingswet biedt goede mogelijkheden om dit verder te ontwikkelen.

Digitalisering verandert fundamenteel de wijze waarop onze samenleving functioneert en daarmee de wijze waarop wij onze provinciale doelen realiseren. Nieuwe processen, nieuwe mogelijkheden en nieuwe samenwerkingen ontstaan door intensief gebruik van data en snel veranderde technologische mogelijkheden. Wij zien duurzame informatievoorziening en digitalisering als middelen om onze ambities als provincie te bereiken waarbij inwoners en samenleving centraal staan. Digitalisering raakt namelijk elke taak die de provincie uitvoert en elke opgave waaraan zij werkt, zeker in de uitvoeringsfase.

Onze werkwijze kenmerkt zich door de volgende uitgangspunten:

1. 'Practice what you preach'. Wat de provincie vertelt aan anderen voert zij in haar eigen organisatie ook door;
2. Opgavegericht werken en het inzetten van strategische personeelsplanning;
3. Leren en professionaliseren. Als organisatie leren we voortdurend, maken we meer participatie mogelijk, en werken we aan inclusiviteit en digitaalvaardigheid;
4. Wij stellen ons op als proeftuin en 'launching customer'. De provincie verwerkt leerervaringen vervolgens in beleid en projecten;

Alle bedrijfsvoeringsdisciplines zijn betrokken bij de realisatie van de opgaven.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Om de beleidsdoelen voor de ambitie te halen, vertaalden we elk beleidsdoel in een aantal beleidsprestaties. Die beschrijven we hieronder.

Beleidsprestatie - Een duurzame informatievoorziening en digitalisering

Doel

De provincie heeft in de visie "Waardevol digitaliseren" haar ambities op het vlak van de digitalisering van de maatschappij vastgelegd. Deze visie is daarmee leidend voor de (door)ontwikkeling van discipline Informatisering & Automatisering. Zowel de dienstverlening (kennis, vaardigheden, processen, rollen) als de infrastructuur (technische infrastructuur en applicaties) zullen zich in hetzelfde tempo en richting moeten ontwikkelen. Het is van belang is dat de ontwikkeling aansluit op het tempo en richting van de digitale transformatie in de organisatie. De volgende 3 speerpunten worden hierbij gehanteerd:

1. Doorontwikkeling digitale infrastructuur, hard en softwarevoorzieningen;
2. Informatievoorziening op orde;
3. Data gedreven werken.

Prestaties

1. Doorontwikkeling digitale infrastructuur, hard en softwarevoorzieningen

In 2023 zijn diverse verbeteringen doorgevoerd om de beveiliging van de ICT-omgeving te verhogen. Denk hierbij aan nieuwe beveiliging software op de servers en nieuwe firewalls. Daarnaast zijn op het gebied van informatieveiligheid in 2023 stappen gezet in het verbeteren van de naleving van de BIO en de ISO27001.

Daarvoor is beleid ontwikkeld, zijn processen ingericht en is de beveiliging getoetst.

Om meer flexibiliteit te realiseren en de kwaliteit van de dienstverlening (wendbaarheid, gebruikersvriendelijkheid, betrouwbaarheid, efficiency en veiligheid) te vergroten wordt sourcing en cloud strategie ingezet. Hierbij wordt bezien wat zich leent voor zelf doen, op afstand zetten of een mix hierin.

2. Informatievoorziening op orde

In 2023 is het traject informatietransitie verder opgestart op basis van het, door GS op 31 januari 2023, goedgekeurde programmaplan. Het budget is via PS en GS in de kadernota 2023 geregeld.

Een eerste aanbesteding voor de Informatietransitie is doorlopen en heeft geresulteerd in een strategische partner.

3. Data gedreven werken

In 2023 is de vraag om datagedreven ondersteuning te verlenen bij beleidsvragen blijven groeien. Datagedreven werken wordt steeds meer het nieuwe normaal. Vanuit deze waarneming is ook aandacht gegeven hoe deze schaafling het beste kan worden gefaciliteerd. Dit is een doorlopend proces dat niet in korte tijd is afgerond. Wij zien dat in opgaven hier nog niet altijd (voldoende) aandacht voor is, I&A faciliteert hierin met bijvoorbeeld product owners en data- stewards en analisten etc. Uiteindelijk zal elke opgave/ambitie/domein daarin zelfvoorzienend moeten worden en zorgdragen voor deze rollen in de eigen opdracht/ambitie/domein.

In 2023 vertoont het ontwikkelbudget een onderschrijding van € 1,5 mln. Deze afwijking is veroorzaakt door een niet optimaal verlopen ontwikkelproces waardoor projecten niet het gewenste tempo behaalden. Daarnaast heeft er een herprioritering van de projectenportefeuille plaatsgevonden, waarbij een aantal grote (nieuwe) programma's zoals de Informatietransitie, Digitale Transformatie en OGO Bouwteams voorrang hebben gekregen boven een aantal lopende projecten.

Beleidsprestatie - Maatschappelijk betrokken werkgeverschap: divers, inclusief en vitaal

Doel

We willen een duurzame organisatie zijn die aantrekkelijk is om voor te werken en wendbaar en slagvaardig op nieuwe ontwikkelingen weet in te spelen. Dat vraagt om modern werkgeverschap en goed personeelsbeleid. Nu hybride werken het nieuwe normaal is geworden, is ook de zakelijke mobiliteit aan het veranderen, waarbij volop ingezet wordt op duurzaamheid.

Prestaties

Wij dragen in de organisatie actief het belang van een diverse & inclusieve organisatie uit zowel in kennis, kunde als in karakters.

In oktober is het charter Diversiteit & Inclusie ondertekend. Hiermee heeft de Provincie zich eraan gecommitteerd om een goede man-vrouw verdeling in de top te waarborgen en de Participatiewet uit te voeren. In dat kader is er onder andere de week van de Diversiteit georganiseerd waarbij ook aandacht is geweest voor het slavernijverleden, de LHBTQI+ en culturele verschillen.

In de leiderschapsprogramma's is het thema Inclusief Leiderschap als thema terug te vinden. Daarnaast zijn er aanpassingen in de vacatureteksten doorgevoerd en hebben alle recruiters via het A+O fonds een BIAS free training gevolgd en is er vanuit Leren & Ontwikkelen een BIAS free training ingekocht voor alle collega's. Wij dragen zorg dat meer mensen met een arbeidsbeperking een baan binnen onze organisatie verkrijgen. Om de participatiemedewerkers goed te kunnen begeleiden hebben we een inhouse Harrie-training georganiseerd voor collega's. Per 31-12-2023 hebben wij bij de provincie 50 medewerkers werken (52,7 FTE; 1 FTE is 25,5 uur) die in het doelgroepenregister zijn opgenomen. Hiermee hebben we de doelstelling van 66,2 fte niet gerealiseerd.

We inspireren, stimuleren en faciliteren alle medewerkers proactief met zowel een generiek aanbod als maatwerk op individueel- of teamniveau, om gezond en vitaal te leven en in het bijzonder te werken.

In november 2023 is de week van de vitaliteit georganiseerd. Daarnaast zijn er kwartaalbijeenkomsten voor P-managers georganiseerd en zijn er nieuwe trainingen ontwikkeld om werkstress te voorkomen. In het kader van de pilot levensfasebewust personeelsbeleid volgen wij een werkwijze die maximaal recht doet aan de casuïstiek die in de praktijk voorkomt, rekening houdend met de geldende wet- en regelgeving. Het hiervoor gereserveerde budget wordt ingezet voor individueel maatwerk bij de ondersteuning van medewerkers die fysiek en/of mentaal niet meer in staat zijn om gezond en vitaal te werken tot aan de pensioengerechtigde leeftijd.

Het is noodzakelijk dat we blijven investeren in traineeprogramma's waarbij jonge getalenteerde mensen een tweejarig leer-werkprogramma doorlopen. Naast het jaarlijkse WO-traineeprogramma heeft PZH met financiële middelen vanuit het Rijk een HBO- traineeprogramma specifiek voor gebiedsontwikkeling opgezet. Sinds oktober 2023 heeft de provincie 10 HBO-trainees in dienst en zij vervullen ieder twee opdrachten van een jaar bij een gemeente of woningcorporatie in Zuid-Holland.

In 2023 heeft de opdracht Leren en Ontwikkelen met een hoger budget (€ 0,6 mln) gewerkt dan in 2022. De verwachting was dat het extra budget zou worden ingezet voor het leveren van opleidings- en ontwikkelactiviteiten voor professionele teams na de organisatiewijziging per 1 maart 2023. Hoewel er in het geheel meer is uitgegeven dan vorig jaar, is de vraag naar concrete opleidingsactiviteiten vanuit die professionele teams in 2023 nog achtergebleven. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat de meeste teams nog in een aanloopfase zitten.

Beleidsprestatie - Een duurzame huishouding van de provincie Zuid-Holland

Doel

Facilitaire activiteiten dragen bij om de beleidsmatige doelstellingen, zoals energietransitie, innovatie en slim datagebruik te realiseren. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om duurzame inkoop, een energie neutrale verbouwing of het verder elektrificeren van het wagenpark. Daarnaast zorgen facilitaire activiteiten ook voor een prettige, veilige en comfortabele werkomgeving voor medewerkers en gasten.

Verduurzaming staat voor een belangrijk deel in het teken van het verminderen van de CO2 uitstoot en het energieneutraal maken van het vastgoed; het provinciehuis en de buitenlocaties. In 2023 zijn verschillende stappen gezet en resultaten geboekt om op termijn aan de verplichtingen en doelstellingen te (kunnen) voldoen.

Prestaties

Voor het C-gebouw zijn op basis van het zogenoemde Smart-Building concept de eerste ervaringen opgedaan voor een nog beter en efficiënter gebruik van het C-gebouw.

Voor de verdere bouwdelen van het provinciehuis is een duurzaam meerjarig onderhoudsplan aanbesteed om in 2030 voor het gehele vastgoed het op dat moment geldende energielabel te behalen. Daarnaast zijn in 2023 alle vereiste maatregelen ten aanzien van brandveiligheid uitgevoerd.

De verduurzaming heeft in 2023 verder vorm gekregen in een betere (duurzamere) schoonmaakcontracten en een vermindering van de afvalstromen. Een voorbeeld daarvan is de invoering van herbruikbare bekertjes. Verder is binnen het provinciehuis de komst van de nieuwe centrale 'Koningspoort' voorbereid en is het bedrijfsrestaurant grondig verbouwd en gemoderniseerd waarbij een belangrijke vermindering van voedselverspilling wordt gerealiseerd.

Voor inkoop stond 2023 voornamelijk in het teken van verdere inbedding van het thema duurzaamheid in onze aanbestedingen en inkoop en de uitwerking van het in 2022 door de Provincie getekende Manifest Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkoop (MVOI). In het najaar 2023 is Het "MVOI-Actieplan A: de aanpak" vastgesteld in het college. Het Actieplan A spitst zich toe op de vragen hoe provincie Zuid-Holland MVOI-gericht werken structureel wil borgen in de organisatie en wat de meerwaarde daarvan is voor de provincie.

Beleidsprestatie - Een solide financieel en juridisch beleid

De begroting biedt ruimte om veel van onze ambities waar te maken, maar dwingt ook tot scherpe keuzes. Uitgangspunt is een solide financieel en juridisch beleid voor de lange termijn. Hierbij zijn de lasten voor onze inwoners niet hoger dan strikt noodzakelijk en de inkomsten en uitgaven zijn meerjarig structureel in evenwicht. We verbeteren het inzicht in het financieel evenwicht, we helpen de organisatie hun inkomsten en uitgaven realistisch te begroten, informatie en advies over de financiële planning en realisatie te geven en de ruimte om keuzes te maken in beeld te brengen. We houden financiële ruimte om in te spelen op actuele ontwikkelingen en nieuwe ambities, waarbij we rekening houden met tegenvallers. Daarnaast leveren we jaarlijks verschillende Planning & Control-producten op en adviseren we op juridisch en financieel gebied over onder andere (complexe) financieringsvormen, mede in relatie tot staatssteun, Europese aanbestedingen en bezwaar- en beroepschriften.

Met ingang van het verslagjaar 2023 moeten Gedeputeerde Staten als gevolg van een wetwijziging een Rechtmatigheidsverantwoording opstellen. Voor de controle van de provinciale jaarrekeningen 2021 en 2022 is voor 5 specifiek benoemde onderwerpen beoordeeld in hoeverre de organisatie gereed is voor de invoering van deze Rechtmatigheidsverantwoording. De uitkomsten van deze beoordeling waren positief en worden gebruikt om te zorgen voor een juiste, volledige en tijdige invoering van genoemde wetwijziging. We herijken met PS de financiële spelregels. Verder wordt uitvoering gegeven aan de brief [ontwikkelagenda financiële kaderstelling](#) van 31 oktober 2023.

Toelichting op de rechtmatigheidsverantwoording

Inleiding

In de jaarrekening is in het onderdeel '[11. Rechtmatigheidsverantwoording](#)' de rechtmatigheidsverantwoording opgenomen van het college van Gedeputeerde Staten. Daarin vermeldt het college dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen binnen de daarvoor gestelde grens.

Bij de uitvoering van de rechtmatigheidscontrole zijn wel een aantal afwijkingen geconstateerd. Het saldo van deze afwijkingen is echter lager dan de verantwoordingsgrens, waardoor die afwijkingen niet specifiek zijn vermeld in de rechtmatigheidsverantwoording. We vinden het wel wenselijk om deze afwijkingen toe te lichten en ook aan te geven welke acties wij ondernemen om deze afwijkingen in de toekomst te voorkomen. Die toelichting is in het vervolg van deze paragraaf opgenomen onder 'Toelichting op verplichte onderwerpen met betrekking tot rechtmatigheid'.

Verder geven we ook overige informatie met betrekking tot de (financiële) rechtmatigheid. Die onderwerpen zijn wettelijk gezien niet-verplicht, maar met Provinciale Staten is afgesproken om hierover wel informatie te verstrekken. Dat is in het vervolg van deze paragraaf opgenomen onder 'Toelichting op niet-verplichte onderwerpen met betrekking tot rechtmatigheid'.

Bij het schrijven van de toelichtingen zijn de door Provinciale Staten op 13 december 2023 vastgestelde [kaders voor de rechtmatigheidsverantwoording](#) gehanteerd. Deze kaders zijn gebaseerd op de regelgeving van de commissie BBV. Ten aanzien van de overschrijdingen van de begroting is in genoemde kaders bepaald dat iedere overschrijding van de begrote lasten onrechtmatig is. Daarbij moet wel onderscheid gemaakt worden in 'acceptabele' en 'niet-acceptabele' overschrijdingen.

Acceptabele overschrijdingen

Overschrijdingen zijn acceptabel als voldaan wordt aan de in de kaders opgenomen voorwaarden. Die voorwaarden zijn:

- a. Er is sprake van een overschrijding waarbij direct gerelateerde baten de overschrijding compenseren.
- b. Er is sprake van een overschrijding op een open-einde regeling.
- c. De overschrijding is door Provinciale Staten geautoriseerd door middel van de vaststelling van een tussentijdse rapportage.
- d. De afwijking past binnen het door Provinciale Staten geaccordeerde beleid en is kleiner dan de rapporteringsgrens.

Dergelijke overschrijdingen worden opgenomen in de rechtmatigheidsverantwoording (voor zover de verantwoordingsgrens is overschreden), maar worden niet nader toegelicht in het vervolg van deze paragraaf bedrijfsvoering.

Niet-acceptabele overschrijdingen

Alle andere overschrijdingen van de begrote lasten zijn niet-acceptabel. Niet-acceptabele overschrijdingen worden ook opgenomen in de rechtmatigheidsverantwoording (voor zover de verantwoordingsgrens is overschreden) én worden toegelicht in het vervolg van deze paragraaf bedrijfsvoering.

Toelichting op verplichte onderwerpen met betrekking tot rechtmatigheid

Begrotingsonrechtmatigheid (€ 9 mln)

Onderdeel begroting (bedragen x € 1 mln)	Totale afwijking	Onrechtmatig, maar acceptabel	Onrechtmatig, niet- acceptabel
Overzicht Organisatie	5,6	1,2	4,4
Overzicht Algemene Middelen	1,8	1,8	-
Beleidsdoel 1.2	0,8	-	0,8
Beleidsdoel 4.2	0,8	0,8	-
	9,0	3,8	5,2

Kaders rechtmatigheidsverantwoording

In hun vergadering van 13 december 2023 hebben Provinciale Staten de kaders voor het opstellen van de rechtmatigheidsverantwoording vastgesteld. Uitgangspunt hierbij is, onder andere, de 'nadere toelichting begrotingsrechtmatigheid' geweest die de commissie BBV op 2 november 2023 heeft gepubliceerd. Mede op basis van deze nadere toelichting hebben Provinciale Staten in hun vergadering van 13 december 2023 de kaders vastgesteld voor de controle op de begrotingsrechtmatigheid (zie artikel 5 van de 'Kaders rechtmatigheidsverantwoording')

Deze kaders zijn gehanteerd bij de weging van de afwijkingen die zijn geconstateerd bij de controle op de begrotingsrechtmatigheid 2023. Deze afwijkingen worden hierna nader toegelicht.

Overzicht Organisatie (€ 5,6 mln)

Totale afwijking (bedragen x € 1 mln)	Onrechtmatig, maar acceptabel	Onrechtmatig, niet- acceptabel
5,6	1,2	4,4

Oorzaak:

In het Overzicht Organisatie is sprake van een overschrijding van het lastenbudget van € 5,601 mln. Van deze overschrijding wordt € 1,2 mln als 'acceptabel' aangemerkt, omdat deze hogere lasten gecompenseerd worden door direct gerelateerde baten. Het resterende saldo van € 4,4 mln wordt als 'niet-acceptabel' aangemerkt en is als volgt opgebouwd:

- € 2,4 mln aan apparaatslasten die voorzien waren om door te belasten naar andere ambities en/of investeringsprojecten, maar dat niet heeft plaatsgevonden. Dit wordt deels verklaard vanuit een andere fasering van de benodigde inzet voor de uitvoering van investeringsprojecten. Daarnaast zijn de interne spelregels over de door te belasten apparaatslasten complex en niet in alle gevallen goed toegepast, waardoor deze kosten nu worden verantwoord in het Overzicht Organisatie.
- € 0,8 mln aan aanvullende externe (gespecialiseerde) capaciteit voor de begeleiding van meerdere, complexe aanbestedingstrajecten in 2023.
- € 0,6 mln aan hogere lasten voor de aanslag van de OZB en rioolbelasting van provinciale kantoorpanden (€ 0,3 mln) en de eerdere uitvoering van werkzaamheden voor het onderhoud aan gebouwen dan in de begroting was voorzien (€ 0,3 mln)
- € 0,3 mln aan hogere kapitaallasten als gevolg van een eenmalige inhaalafschrijving
- € 0,3 mln aan diverse kleine afwijkingen

Beheersmaatregel:

Bij het opstellen van de Najaarsnota 2024 besteden we extra aandacht aan de wijze waarop de door domein Bedrijfsvoering te maken kosten voor andere ambities en/of investeringsprojecten in de begroting worden verwerkt. Deze worden dan bruto begroot (lasten), terwijl de op te nemen doorbelastingen ook afzonderlijk in de

begroting worden verwerkt als (interne) baten. Dit verbetert het inzicht in en sturing op deze begrotingsposten die op voorhand soms lastig zijn in te schatten. Daarnaast worden de reeds gemaakte interne afspraken over (interne) doorbelastingen nagelopen om te bezien of dit vereenvoudigd kan worden. De geactualiseerde notitie Overhead van de commissie BBV en de daarin gedane stellige uitspraken en overige aanbevelingen wordt daarbij betrokken.

Overzicht Algemene Middelen (€ 1,8 mln)

Totale afwijking (bedragen x € 1 mln)	Onrechtmatig, maar acceptabel	Onrechtmatig, niet- acceptabel
1,8	1,8	-

Oorzaak:

In het Overzicht Algemene middelen is sprake van een overschrijding van het lastenbudget van € 5,156 mln. Dit is het saldo van € 5,3 mln hogere rentelasten en € 0,1 mln lagere overige lasten. De € 5,3 mln hogere rentelasten wordt als volgt verklaard:

- € 3,4 mln: in de bijgestelde begroting was het saldo van de rente (lasten minus baten) begroot aan de lastenkant, terwijl in de realisatie de betaalde rente (lasten) en de ontvangen rente (baten) afzonderlijk verantwoord worden conform de verslaggevingsregels.
- € 1,9 mln: dit betreft hogere gerealiseerde rentebaten dan waar in de begroting rekening mee was gehouden. Deze hogere rentebaten leiden tot een lagere doorbelasting (lasten) aan de ambities door toepassing van de verslaggevingsregels.

Beheersmaatregel:

Bij het opstellen van de Najaarsnota 2024 besteden we extra aandacht aan de wijze waarop de rentelasten en de te verwachten rentebaten in de begroting worden verwerkt. Deze worden dan niet gesaldeerd verwerkt, maar afzonderlijk als lasten en baten. Daarbij besteden we ook extra aandacht aan de systematiek van het doorbelasten van de rente aan de activa (omslagrente) en de wijze waarop dat in de begroting vertaald dient te worden. Daarbij is de notitie Rente van de Commissie BBV voor ons leidend.

Beleidsdoel 1-2 (€ 0,8 mln)

Totale afwijking (bedragen x € 1 mln)	Onrechtmatig, maar acceptabel	Onrechtmatig, niet- acceptabel
0,8	-	0,8

Oorzaak:

De geconstateerde overschrijding betreft een saldering van twee beleidsprestaties. Het belangrijkste onderdeel van dit saldo betreft de overschrijding van de lasten inzake de Omgevingswet. In aanloop naar de invoering van de Omgevingswet per 1 januari 2024 zijn incidenteel hogere lasten gerealiseerd ter grootte van € 1,3 mln. Er is extra inzet geleverd om het Omgevingsbeleid (Omgevingsvisie, Omgevingsprogramma, Omgevingsverordening) actueel te maken en op orde te krijgen voor de invoering van de Omgevingswet. Daarnaast zijn de beleidscyclus en de ondersteuning op beleidsparticipatie, monitoring, evaluaties, beleidsinformatie, digitale planvorming en milieu effectrapportages (MER) vorm gegeven. Deze overgang van tijdelijk naar structureel verklaart ook de overschrijding die in 2023 is ontstaan.

Beheersmaatregel:

Vanaf het jaar 2024 is de systematiek van budgetteren voor de opgave Omgevingsbeleid aangepast.

Beleidsdoel 4-1 (€ 0,8 mln)

Totale afwijking (bedragen x € 1 mln)	Onrechtmatig, maar acceptabel	Onrechtmatig, niet- acceptabel
0,8	0,8	-

Oorzaak:

Hogere lasten door subsidieverleningen uit het R&D plafond van de MIT-regeling. Er zijn verrassend veel subsidieontvangers die hebben aangegeven al in het jaar van verlening (2023) te zijn gestart met hun activiteiten. Deze informatie was pas in november/december 2023 beschikbaar en kon daardoor niet meer worden verwerkt in de Najaarsnota 2023. PZH is dan, gegeven de huidige regels en afspraken, gehouden om lasten deels of geheel in jaar 2023 te verantwoorden. Normaal gesproken startte bijna iedere ontvanger pas in jaar t+1 (hier 2024). Zo is daarom ook begroot: het bijbehorende budget was gewoon beschikbaar, maar stond in het 'verkeerde' jaar t+1 (2024).

Tegenover deze hogere lasten staat een overschot aan baten. Deze moeten direct gerelateerd worden aan genoemde lasten, waarmee deze afwijking van de begroting als 'acceptabel' moet worden geclassificeerd.

Beheersmaatregel:

Op basis van ervaringscijfers uit het verleden wordt een inschatting gemaakt door de beleidsafdeling hoe de lasten van de subsidieregeling verdeeld worden over de jaren van de looptijd. Het gedrag van aanvragers is een exogene factor. Die niet of nauwelijks te beïnvloeden is.

Beleidsdoel 6-3 (€ 0,1 mln)

De overschrijding bij Beleidsdoel 6.3 bedraagt € 0,1 mln. Dit bedrag ligt beneden de door Provinciale Staten vastgestelde rapporteringsgrens van € 0,3 mln en hoeft daardoor niet te worden toegelicht.

Exploitatie-overeenkomst (€ 0,6 mln)

Oorzaak:

In 2023 is door Gedeputeerde Staten het besluit genomen een tijdelijke exploitatieovereenkomst aan te gaan met de vervoerder van het veer Maassluis – Rozenburg. De looptijd van deze overeenkomst bedraagt maximaal vier jaar (twee jaar met tweemaal de verlengingsoptie van één jaar). Het totale bedrag dat hoort bij deze maximale looptijd bedraagt € 4,8 mln. Gelet op de omvang van dit bedrag, rekening houdend met de geldende wet- en regelgeving, had de verlening van deze exploitatieovereenkomst Europees moeten worden aanbesteed. Hiervoor is niet gekozen, onder andere vanwege het feit dat een oplossing op korte termijn noodzakelijk was. Het uitvallen van de autoveren van het veer Maassluis – Rozenburg heeft geleid tot maatschappelijke onrust, klachten en Statenvragen. Zolang de Blankenburgverbinding nog niet is opengesteld is er behoefte aan een autoveer, maar het is vooral het langzaam verkeer dat gedupeerd is door de uitval van de veerdienst. Het onderhands gunnen van deze opdracht aan de vervoerder betreft een noodmaatregel. Het doorlopen van een volledige Europese aanbestedingsprocedure zou veel tijd in beslag nemen, waardoor genoemde maatschappelijke onrust, klachten en vragen steeds meer zouden toenemen.

Gezien het feit dat genoemd besluit onrechtmatig is betekent dat de daarbij behorende kosten die in 2023 zijn gemaakt ook onrechtmatig zijn. De exploitatiekosten 2023, behorende bij deze overeenkomst, bedragen € 0,6 mln.

Beheersmaatregelen:

Naar onze mening zijn geen aanvullende beheersmaatregelen nodig om herhaling van een dergelijk besluit in de toekomst te voorkomen. In het reguliere inkoopproces zijn verschillende beheersmaatregelen opgenomen die moeten voorkomen dat opdrachten ten onrechte niet Europees worden aanbesteed. De resultaten van de in 2023 en voorgaande jaren uitgevoerde controle op de Europese aanbestedingen (spendanalyse) laten zien dat deze beheersmaatregelen in voldoende mate functioneren.

We attenderen u er op dat gedurende de looptijd van de tijdelijke exploitatieovereenkomst met de vervoerder van het veer Maassluis – Rozenburg de daaraan verbonden bedragen als onrechtmatig beschouwd moeten worden. De omvang van die bedragen zal verantwoord worden in de jaarrekeningen van de boekjaren 2024 en 2025.

Toelichting op niet-verplichte onderwerpen met betrekking tot rechtmatigheid

Overige informatie met betrekking tot de (financiële) rechtmatigheid

In augustus 2021 heeft de commissie BBV een notitie gepubliceerd waarin instructies zijn opgenomen inzake het opnemen van aanvullende informatie over de (financiële) rechtmatigheid in de provinciale jaarrekening. Een aantal onderdelen van deze instructie zijn 'verplicht', andere onderdelen betreffen aanbevelingen. In de vergadering van 13 december 2023 hebben Provinciale Staten de 'kaders van de rechtmatigheidsverantwoording' vastgesteld. Hierin staat beschreven welke onderwerpen met betrekking tot de (financiële) rechtmatigheid, naast de toelichting op de rechtmatigheidsverantwoording zelf, moeten worden opgenomen in de paragraaf Bedrijfsvoering. Hieronder worden deze onderwerpen, uitgaande van het boekjaar 2023, toegelicht.

a. Verantwoording van niet-financiële onrechtmatigheden

Een niet financiële onrechtmatigheid kan zich voordoen bij de Wet fido (Wet Financiering Decentrale Overheden) en onderliggende regelingen. Aan overtredingen van de Wet fido, bijvoorbeeld overschrijdingen van de kasgeldlimiet of renterisiconorm, zijn meestal geen (directe) financiële gevolgen verbonden.

Voor zover bekend heeft de hiervoor genoemde niet-financiële onrechtmatigheid zich in het verslagjaar 2023 niet voorgedaan.

b. Verantwoording van fraudes die betrekking hebben op het getrouwe beeld van de jaarrekening

In het verslagjaar zijn geen fraudegevallen geconstateerd die het getrouwe beeld van de jaarrekening 2023 beïnvloeden.

c. Nieuwe ontwikkelingen op het gebied van (financiële) rechtmatigheid

Hierbij kan gedacht worden aan nieuwe of aanvullende wetgeving. Of voortschrijdend inzicht bij overheid wat kan leiden tot aanpassing van de bestaande wet- en regelgeving.

In 2022 is de wijziging van de wet 'Versterking decentrale rekenkamers' aangenomen door de Tweede en de Eerste Kamer. Op basis van deze wetswijziging was het de bedoeling de invoering van de rechtmatigheidsverantwoording (formeel) met ingang van 1 januari 2023 te realiseren. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken is er niet in geslaagd alle bijbehorende (relevante) wetgeving tijdig aan te passen. Hierdoor is deze ingangsdatum gewijzigd in 1 januari 2024. Het Ministerie heeft de decentrale overheden wel het stellige advies gegeven voor het verslagjaar 2023 een rechtmatigheidscontrole uit te voeren en de rechtmatigheidsverantwoording op te stellen en op te nemen als onderdeel van de jaarrekening 2023. Dit, onder andere, omdat de al wel gewijzigde wet- en regelgeving de accountant geen grondslag meer biedt om, naast de controle op de getrouwheid, ook de controle op de rechtmatigheid nog uit te voeren over het verslagjaar 2023. De accountants controleren de rechtmatigheidsverantwoording 2023 wel op getrouwheid, omdat die onderdeel uitmaakt van de provinciale jaarrekening en beoordelen daarmee de inhoud van de door Gedeputeerde Staten opgesteld rechtmatigheidsverantwoording.

Om het opstellen van de rechtmatigheidsverantwoording 2023 door Gedeputeerde Staten en de uitvoering van de controle op de getrouwheid daarvan door de accountant mogelijk te maken hebben de commissie BBV aanvullende regelgeving vastgesteld.

In 2024 worden door het Ministerie van Binnenlandse Zaken diverse wetten aangepast om het opstellen van en de controle op de rechtmatigheidsverantwoording met ingang van 1 januari 2024 de juiste juridische basis te geven.

Het proces van opstellen én controleren van de rechtmatigheidsverantwoording 2023 wordt nog voor het zomerreces 2024 geëvalueerd tussen Gedeputeerde Staten, de ambtelijke organisatie en de accountant. De leer- en verbeterpunten die uit deze evaluatie blijken worden meegenomen bij het proces met betrekking tot het uitvoeren van rechtmatigheidscontrole 2024 en het opstellen van de bijbehorende rechtmatigheidsverantwoording.

d. Verwachte problemen op het gebied van (financiële) rechtmatigheid

Onderwerpen die vallen onder dit aandachtsgebied hebben betrekking op verwachte ontwikkelingen in het komende verslagjaar die mogelijk kunnen leiden tot problemen/knelpunten op het gebied van de financiële rechtmatigheid. Hierbij kan gedacht worden aan ontwikkelingen op het gebied van personeel (té weinig mensen), automatisering (nieuwe applicaties, storingen e.d.) en maatschappij (COVID e.d.).

Het is niet de verwachting dat er, als gevolg van genoemde onderwerpen, problemen ontstaan bij het uitvoeren van de rechtmatigheidscontrole 2024 en het opstellen van de bijbehorende rechtmatigheidsverantwoording.

e. Verwachte knelpunten op het gebied van (financiële) rechtmatigheid

Voor informatie over dit onderwerp verwijzen wij naar de informatie die is opgenomen bij onderdeel 'd'.

f. Omvangrijke posten op het gebied van de (financiële) rechtmatigheid

Naast de toelichting die is gegeven op de afwijkingen die zijn geconstateerd bij het uitvoeren van de rechtmatigheidscontrole 2023 zijn er geen specifieke omvangrijke posten te melden.

g. Bijzondere posten op het gebied van de (financiële) rechtmatigheid

Bij de uitvoering van de rechtmatigheidscontrole 2023 zijn, naast de beschreven en toegelichte afwijkingen, geen bijzondere posten op het gebied van de (financiële) rechtmatigheid geconstateerd.

h. Grote risico's op het gebied van de (financiële) rechtmatigheid (management by exception)

Management by exception is de wijze van leidinggeven waarbij het management vooral stuurt op afwijkingen van de norm of de verwachting. Bij de uitvoering van de rechtmatigheidscontrole 2023 zijn geen grote risico's geconstateerd, die het gevolg zijn van 'management by exception' geconstateerd.

Paragraaf EU-subsidies

Inleiding

Daar waar onze provinciale ambities overlappen met EU-beleid, vormen EU-subsidies een belangrijke financieringsbron voor de realisatie hiervan. Deze paragraaf biedt een overzicht van de stand van zaken van alle EU-subsidieprogramma's waarbij de provincie een formele rol vervult én alle EU gefinancierde projecten waaraan de provincie zelf als partner deelneemt. De verantwoording van de inhoudelijke resultaten van de besteding van EU-middelen en deelname aan EU-projecten verloopt via de corresponderende beleidsambities, zoals opgenomen in deze jaarstukken.

De mate waarin de provincie bij het verwerven van EU-subsidies is betrokken verschilt per programma. Bij de meeste programma's heeft de provincie weinig tot geen invloed op hoe de middelen worden besteed, maar er bestaan ook EU-subsidieprogramma's waar de provincie zelf op de middelen stuurt. Er zijn vier rollen voor de provinciale betrokkenheid te definiëren, die hieronder beknopt staan omschreven.

1. Beslisser

Bij een aantal EU-subsidieprogramma's voert de provincie regie op het programma en beslist zij zelf over de besteding van de beschikbare middelen. Binnen de kaders van het betreffende EU-subsidieprogramma kan de provincie zelf de subsidieopenstellingen vormgeven. De EU-middelen binnen deze programma's vormen daarmee een aanvulling of multiplier op de beschikbare provinciale middelen voor de realisatie van beleidsambities.

2. Adviseur

De provincie bekleedt bij verschillende Interregprogramma's een adviesfunctie in de uitvoering van het programma. De provincie stuurt niet direct op de middelen binnen deze programma's, maar treedt op als liaison tussen het programma en de partners in het veld. Hierdoor is sprake van betrokkenheid bij de werving en selectie van projecten binnen deze programma's.

3. Aanjager in de regio

Om als regio optimaal gebruik te maken van de financieringsmogelijkheden die de EU biedt, stimuleert en ondersteunt de provincie externe partners bij het verwerven van EU-middelen. Dit doet de provincie o.a. door het aanbieden van een EU-academie, een cofinancieringsregeling, een *call kalender* en het organiseren van een Regionaal Afstemmingsoverleg Europese Fondsen (RAEF).

4. Deelnemer aan EU-projecten

De provincie kan als organisatie ook zelf subsidie aanvragen bij EU-subsidieprogramma's voor de uitvoer van bepaalde activiteiten. Hiervoor moet de provincie als partner deelnemen aan een project.

In de provinciale jaarrekening worden de totale baten van EU-subsidies maar in beperkte mate zichtbaar. Veruit de meeste EU-subsidiemiddelen uit de monitor raken de provinciale begroting niet. Om dit totaal toch inzichtelijk te maken, laat de provincie jaarlijks de EU-subsidiemonitor opstellen. Deze EU-subsidiemonitor laat zien hoeveel middelen uit de verschillende programma's in Zuid-Holland per opgave landen én aan welke maatschappelijk thema's deze middelen worden besteed. De provincie publiceerde in januari de eerste [EU-subsidiemonitor](#) voor de periode 2021-2027 (peildatum 1-9-2023).

Uit de EU-subsidiemonitor blijkt dat in de eerste twee jaar van deze periode 434 unieke Zuid-Hollandse partijen hebben deelgenomen aan 1.076 EU-projecten. Gezamenlijk hebben deze partijen ruim € 868 mln aan EU-middelen ontvangen. Dit is een aanzienlijke stijging ten opzichte van het Zuid-Hollands aandeel van hetzelfde jaar in de vorige programmaperiode 2014-2027. Zo is het bedrag bijna verdubbeld en het aantal projecten met de helft gestegen, terwijl de middelen beschikbaar vanuit de EU ongeveer gelijk zijn gebleven. De stijging is voornamelijk het resultaat van grotere deelname aan het HORIZON programma waar Zuid-Hollandse kennisclusters als Delft,

Leiden en Rotterdam traditioneel sterk in zijn. Dit programma richt zich voornamelijk op fundamenteel onderzoek en innovatie. Daarnaast is het Innovatie Fonds, dat zich vooral richt op investeringen in innovatieve koolstofarme technologieën, een belangrijk fonds voor Zuid-Hollandse partijen deze programma periode.

Beslisser

Kansen voor West III (EFRO)

Kansen voor West is het samenwerkingsverband tussen de vier Randstedelijke provincies (Noord- en Zuid-Holland, Utrecht en Flevoland) en de vier grote steden Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht (P4G4) dat uitvoering geeft aan het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) voor landsdeel West. Doel is om de regionale economie in de Randstad een innovatieve en duurzame impuls te geven. Dit gebeurt door het verstrekken van subsidies aan het bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden in de regio.

De provincie beschouwt de beschikbare EFRO-middelen als een incidentele aanvulling op haar reguliere begrotingsmiddelen en probeert deze budgetlijnen op integrale wijze te programmeren. In de *Zuid-Hollandse openstellingsstrategie* hebben Gedeputeerde Staten vastgesteld op welke thema's de provincie de beschikbare EFRO- en Rijksmiddelen deze programmaperiode (2022-2027) wil inzetten en hoe deze in de tijd worden opengesteld. De provincie zet met Kansen voor West III in op drie inhoudelijke thema's die corresponderen met verschillende beleidsambities:

Innovatie

Ambitie 4; Een concurrerend Zuid-Holland

Verduurzaming van het Haven Industrieel Complex (industrie)

Ambitie 3; Schone energie voor iedereen

Ambitie 4; Een concurrerend Zuid-Holland

Verduurzaming van de gebouwde omgeving (energie)

Ambitie 3; Schone energie voor iedereen

Conform de vastgestelde openstellingsstrategie zijn in 2023 enkel op het thema *innovatie* middelen opengesteld. Het Kansen voor West III programma werkt met twee openstellingsmomenten per jaar.

Openstellingsronde 17 april 2023

Op het thema *innovatie* zijn alle beschikbare middelen succesvol weggezet in een openstelling voor de doorontwikkeling van bestaande campussen.

Op de thema's *industrie* en *energie* zijn conform openstellingsstrategie geen nieuwe middelen opengesteld.

Toekenning budgetten Kansen voor West III 17 april 2023 uitgesplitst per thema (bedragen x €1 mln)	Opengesteld	Toegekend
EFRO-middelen + Rijkscofinanciering		
• Innovatie	€ 3,0	€ 3,0
• Industrie	€ 0,0	€ 0,0
• Energie	€ 0,0	€ 0,0
Provinciale cofinanciering EFRO		
• Innovatie	€ 0,0	€ 0,0
• Industrie	€ 0,0	€ 0,0
• Energie	€ 0,0	€ 0,0
Totaal	€ 3,0	€ 3,0

Openstellingsronde 1 november 2023

Op het thema *innovatie* zijn middelen opengesteld voor het ophogen van bestaande financieringsinstrumenten. Er zijn eind 2023 nog geen middelen toegekend, omdat het beoordelingsproces nog loopt. De verwachting is dat het volledig opengestelde EFRO-budget in de eerste helft van 2024 zal worden toegekend. Er was aanvankelijk cofinancieringsbudget voor 2023 begroot, specifiek bedoeld voor een openstelling gericht op de innovatieprogramma's Zorgtech en Energie en Klimaat. Dit budget is niet opengesteld, omdat deze openstelling is doorgeschoven naar het voorjaar van 2024.

Op de thema's *industrie* en *energie* zijn conform openstellingsstrategie geen nieuwe middelen opengesteld.

Toekenning budgetten Kansen voor West III 1 november 2023 uitgesplitst per thema (bedragen x €1 mln)	Opengesteld	Toegekend
EFRO-middelen + Rijkscofinanciering		
• Innovatie	€ 3,3	€ 0,0
• Industrie	€ 0,0	€ 0,0
• Energie	€ 0,0	€ 0,0
Provinciale cofinanciering EFRO		
• Innovatie	€ 0,0	€ 0,0
• Industrie	€ 0,0	€ 0,0
• Energie	€ 0,0	€ 0,0
Totaal	€ 3,3	€ 0,0

Just Transition Fund (JTF)

Het Just Transition Fund (JTF) is een nieuw EU-fonds dat bijdraagt aan de overgang naar een klimaatneutraal Europa. Hoofddoel van het JTF is om regio's die sterk afhankelijk zijn van inkomsten en werkgelegenheid uit fossiele brandstoffen op een rechtvaardige gelijkwaardige manier in staat te stellen de energietransitie in te gaan. Een transitie die rekening houdt met zowel de sociale, economische aspecten als de milieueffecten. In totaal is er voor de regio Groot-Rijnmond € 58,5 mln aan JTF-middelen beschikbaar voor de periode 2021-2027. Dit bedrag wordt door het Ministerie van EZK aangevuld met € 5 mln aan Rijkscofinanciering. De provincie Zuid-Holland gaat samen met de gemeente Rotterdam over de inzet van deze middelen. Hiertoe hebben provincie en gemeente samen met de relevante stakeholders een regionaal Transitieplan (TJTP) opgesteld dat door beide colleges is vastgesteld en ter goedkeuring aan de Europese Commissie is aangeboden. Het Transitieplan focust op drie sporen, die corresponderen met verschillende beleidsambities:

Spoor 1: Vernieuwen en versterken van de regionale economie met nieuwe, duurzame en/of circulaire industriële ketens

Ambitie 3; Schone energie voor iedereen

Spoor 2: Versnellen van de transitie met investeringen in technologie, systemen en infrastructuur tot decarbonisatie van bestaande industriële ketens

Ambitie 3; Schone energie voor iedereen

Ambitie 4; Een concurrerend Zuid-Holland

Spoor 3: Een wendbare, weerbare beroepsbevolking

Ambitie 4; Een concurrerend Zuid-Holland

In de openstellingsstrategie voor het JTF hebben Gedeputeerde Staten en het College van Burgemeester en Wethouders van Rotterdam vastgesteld hoe de middelen in de tijd worden opengesteld.

Openstellingen 2023

In januari 2023 zijn de eerste twee budgetten opengesteld. De gecombineerde openstelling voor de Sporen 1 en 2 richtte zich op de economische transitie van het HIC. Hiervoor werd een bedrag van € 31,1 mln beschikbaar gesteld. Eind 2023 was het budget nagenoeg uitgeput en zijn al meer dan 20 projecten goedgekeurd.

Binnen de openstelling voor Spoor 3 werd een bedrag van € 9,4 mln beschikbaar gesteld voor de transitie van de arbeidsmarkt. Eind 2023 zijn er drie projecten goedgekeurd en wacht nog één project op de beoordeling. Bij goedkeuring van dit project zullen de middelen binnen deze openstelling volledig zijn uitgeput.

Aanvullend is in augustus 2023 een bedrag van € 0,5 mln op Spoor 3 opengesteld specifiek bestemd voor scholingsvouchers. Eind 2023 is ongeveer 40% van het budget gecommiteerd en moeten er nog een aantal aanvragen worden beoordeeld.

Toekenning budgetten JTF 2023 uitgesplitst per openstelling (bedragen x €1 mln)	Opengesteld	Toegekend
JTF-middelen + Rijkscofinanciering		
• Spoor 1 / 2	€ 31,1	€ 30,8
• Spoor 3	€ 9,4	€ 8,3
• Spoor 3 Scholingsvouchers	€ 0,5	€ 0,2
Totaal	€ 41,0	€ 39,3

Nationaal Strategisch Plan GLB 2023-2027

Het GLB-NSP staat voor het Nationaal Strategisch Plan ter uitvoering van het Europese Gemeenschappelijke Landbouwbeleid. De uitvoering vindt plaats in de periode 2023 tot en met 2027 door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en de twaalf provincies, met bijdragen van de waterschappen. De doelen van GLB-NSP hebben betrekking op een slimme veerkrachtige landbouw, bodem, water, lucht, biodiversiteit en klimaat en dierenwelzijn en brede plattelandsontwikkeling. Kennis, innovatie en netwerkvorming zijn horizontale doelen.

Het GLB-NSP bestaat uit verschillende onderdelen die zijn onderverdeeld in twee pijlers:

- De eerste pijler (Europees Landbouw Garantie Fonds, ELGF) heeft een omvang van totaal circa € 2,8 mld voor Nederland. Met het ELGF worden de basis inkomenssteun, waaronder de aanvullende steun voor jonge landbouwers, de ecoregeling en sectorale interventies voor de Bijenteelt en Groente en Fruit gefinancierd. Dit zijn regelingen die voor heel Nederland van toepassing zijn en door het ministerie LNV worden uitgevoerd.
- De tweede pijler (Europees Landbouw Fonds voor Plattelandsontwikkeling, ELFPO), heeft een omvang van totaal € 1,9 mld voor Nederland. Met het ELFPO worden het Agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) en investeringen in bedrijfsmiddelen, inrichtingsmaatregelen op en buiten landbouwbedrijven, samenwerking voor innovaties en LEADER gefinancierd.

De provincie Zuid-Holland geeft uitvoering aan een deel van de middelen onder pijler 2 - ELFPO. Het gaat in totaal om € 64 mln aan EU middelen en een totaal budget van € 107,6 mln met cofinanciering.

Onder pijler twee is voor het ANLb in totaal voor de periode 2023 tot en met 2028 een kleine € 40 mln aan EU middelen beschikbaar. De cofinanciering vanuit de provincie is ruim € 20 mln (vanuit Ambitie 5), vanuit de waterschappen circa € 1,5 mln. Het totaal aan beschikbare middelen voor deze regeling is € 61,6 mln. Eind 2022 zijn alle middelen opengesteld voor de gehele periode, dit bedrag is in 2023 volledig toegekend.

Toekenning budgetten GLB-NSP - tweede pijler ANLb tot 2023 (bedragen x € 1 mln)	Opengesteld	Toegekend
ANLb-middelen + Cofinanciering waterschappen	2023-2028 € 41,5	in 2023 € 41,5
Provinciale cofinanciering ANLb	2023-2028 € 20,1	in 2023 € 20,1
Totaal	€ 61,6	€ 61,6

Daarnaast is er voor de periode 2023 tot en met 2027 circa € 24 mln aan EU middelen beschikbaar voor de onderdelen (hierna: interventies) gericht op investeringen in bedrijfsmiddelen, inrichtingsmaatregelen op en buiten landbouwbedrijven, samenwerking voor innovaties en LEADER. De EU middelen vormen de cofinanciering in de te verstekken GLB-NSP subsidies (43%). Voor de benodigde nationale cofinanciering (minimaal 57%) is bij de begroting 2023 circa € 22 mln aan provinciale middelen meerjarig gereserveerd uit Ambitie 5. Het totaal aan beschikbare middelen voor deze regelingen is € 46 mln. In 2023 zijn middelen opengesteld voor interventie investeringen voor de (her)inrichting van gronden in het landelijk gebied (watersystemen) - NPI, én voor LEADER beheerkosten. De openstelling NPI sluit in januari 2024 en LEADER in december 2024.

Toekenning budgetten GLB-NSP (tweede pijler excl. ANLb) 2023 (bedragen x €1 mln)	Opengesteld	Toegekend
GLB-NSP regelingen (excl. ANLb)-middelen + Rijkscofinanciering		
Investeringen in bedrijfsmiddelen (o.b.v. investeringslijst)	€ 0,0	€ 0,0
Investeringen in bedrijfsmiddelen door jonge landbouwers (o.b.v. investeringslijst)	€ 0,0	€ 0,0
Investeringen voor de (her)inrichting van landbouwgronden (groenblauwe architectuur)	€ 0,0	€ 0,0
Investeringen voor de (her)inrichting van gronden in het landelijk gebied (watersystemen)	€ 6,0	€ 0,0
Samenwerking voor innovatie (Europees Innovatie Partnerschap)	€ 0,0	€ 0,0
LEADER (door lokale gemeenschap geleide sociaaleconomische ontwikkeling van het platteland)	€ 2,0	€ 0,0
Provinciale cofinanciering GLB-NSP regelingen (excl. ANLb)		
Investeringen in bedrijfsmiddelen (o.b.v. investeringslijst)	€ 0,0	€ 0,0
Investeringen in bedrijfsmiddelen door jonge landbouwers (o.b.v. investeringslijst)	€ 0,0	€ 0,0
Investeringen voor de (her)inrichting van landbouwgronden (groenblauwe architectuur)	€ 0,0	€ 0,0
Investeringen voor de (her)inrichting van gronden in het landelijk gebied (watersystemen)	€ 0,0	€ 0,0
Samenwerking voor innovatie (Europees Innovatie Partnerschap)	€ 0,0	€ 0,0
LEADER (door lokale gemeenschap geleide sociaaleconomische ontwikkeling van het platteland)	€ 0,0	€ 0,0
Totaal	€ 8,0	€ 0,0

Adviseur & Aanjager

De provincie heeft voor de EU-programmaperiode 2021-2027 besloten opnieuw cofinanciering beschikbaar te stellen om deelname van Zuid-Hollandse partijen aan Interreg te stimuleren. De cofinancieringsregeling Interreg 2022-2027 is in december 2022 gepubliceerd en bouwt voort op de goede ervaringen met de cofinancieringsregeling uit de vorige programmaperiode. Voor de jaren 2022, 2023 en 2024 is een cofinancieringsregeling van € 1,6 mln opengesteld.

In 2023 is er voor een bedrag van circa € 1 mln aangevraagd op de subsidieregeling door 11 regionale partners (overheden, ondernemers, organisaties) voor Interreg gefinancierde projecten. In totaal hebben zij voor deze projecten € 4 mln aan EU-subsidie toegekend gekregen.

Deelnemer

De provincie als organisatie kan zelf ook subsidie aanvragen voor projecten. Hierbij zijn er drie opties die verschillen in intensiteit en verantwoordelijkheid, namelijk: leadpartner, projectpartner of observerende partner. De provincie is momenteel op alle drie de manieren actief. Deelname van de provincie aan EU-projecten wordt via de inhoudelijke ambities verantwoord, omdat deze altijd behoren bij te dragen aan de realisatie van provinciale ambities.

De provincie heeft in 2023 twee projecten toegewezen gekregen waarin het als projectpartner optreedt, deze zijn nu opgestart. In totaal is € 0,2 mln aan EU-subsidie toegekend aan de provincie.

Naam project programma	Thema	Rol provincie	Looptijd	Begrote projectkosten PZH	Gemaakte projectkosten PZH	Toegekende subsidie aan PZH	Gerealiseerde subsidie door PZH
SYNCHROMODE <i>Horizon Europe</i>	Mobiliteit	Partner	01-05-2023 30-04-2026	€ 100.000,00	Ntb	€ 100.000,00	Ntb
ASSET Interreg NWE	Ruimtelijke strategie, circulaire economie	Partner	Contract nog niet getekend	€ 169.766,80	Ntb	€ 101.860,08	Ntb
Totalen				€ 269.766,80		€ 201.860,08	

Tot 2023 worden er projecten onder de EU-programmaperiode 2014-2020 afgerond. Onderstaande tabel biedt een overzicht van de 16 projecten waar de provincie in die periode aan deelneemt of heeft genomen. Hiervan ontvangen 12 projecten EU-subsidie. In deze periode kreeg de provincie Zuid-Holland in totaal voor bijna aan € 8 mln subsidie toegekend. Na 2023 lopen er nog drie projecten door gezien zij niet onder de reguliere voorwaarden van de programmaperiode vallen.

Naam project Programma	Thema	Rol provincie	Looptijd	Begrote projectkosten PZH	Gemaakte projectkosten PZH	Toegekende subsidie aan PZH	Gerealiseerde subsidie door PZH
S34Growth <i>Interreg Europe</i>	Innovatie	Partner	1-4-2016 31-3-2023	€ 146.921,00	€ 140.470,73	€ 124.882,85	€ 119.400,12
SWARE <i>Interreg Europe</i>	Ruimtelijke kwaliteit, waterrecreatie en toerisme.	Partner	1-4-2016 31-3-2023	€ 138.197,00	€ 134.422,29	€ 117.467,45	€ 114.258,95
Smart Pilots <i>Interreg Europe</i>	Innovatie	Partner	1-4-2016 31-3-2020	€ 163.456,00	€ 138.937,60	€ 138.937,60	€ 103.862,25
MET-Certified <i>Interreg 2 Zeeën</i>	Energie	Observer	1-9-2016 31-12-2019	Nvt	Nvt	Nvt	Nvt
FRAMES	Klimaatadaptatie	Leadpartner	28-9-2016	€ 968.484,00	€ 846.548,00	€ 484.242,00	€ 423.274,00

Naam project Programma	Thema	Rol provincie	Looptijd	Begrote projectkosten PZH	Gemaakte projectkosten PZH	Toegekende subsidie aan PZH	Gerealiseerde subsidie door PZH
<i>Interreg NSR</i>			29-9-2019				
CLINSH <i>LIFE</i>	Verduurzaming binnenvaart	Leadpartner	1-9-2016 28-2-2022	€ 3.149.224,00	€ 3.047.195,46	€ 1.889.524,00	€ 1.828.307,21
STAR2Cs <i>Interreg 2 Zeeën</i>	Klimaatadaptatie	Observer	13-7-2017 28-2-2021	Nvt	Nvt	Nvt	Nvt
NEFERTITI <i>Horizon 2020</i>	Land- en tuinbouw	Partner	1-1-2018 1-9-2022	€ 59.643,50	€ 64.129,89	€ 59.643,50	€ 64.129,89
JIVE2 <i>FCH-JU</i>	Verduurzaming busvervoer	Observer	1-1-2018 31-12-2023	Nvt	Ntb	Nvt	Nvt
NEXTGEN <i>Horizon 2020</i>	Water en energie efficiëntie	Partner	1-7-2018 31-3-2023	€ 96.562,50	€ 37.635,77	€ 96.562,50	€ 37.635,77
SecureNL <i>CEF</i>	Mobiliteit	Leadpartner	1-11-2018 30-09-2023	€ 1.200.000,00	€ 696.670,01	€ 238.920,00	€ 138.706,00
Smart Hy- Aware <i>Interreg Europe</i>	Verduurzaming mobiliteit	Partner	1-8-2019 31-7-2023	€ 200.675,00	€ 220.562,03	€ 170.573,75	€ 187.477,73
Upcycle Your Waste <i>Interreg 2 Zeeën</i>	Circulair afvalbeheer	Observer	10-12-2019 30-9-2022	Nvt	Nvt	Nvt	Nvt
RH2INE Kickstart Study <i>CEF</i>	Verduurzaming binnenvaart	Leadpartner	2-3-2020 31-10-2021	€ 400.000,00	€ 280.349,63	€ 200.000,00	€ 140.174,82
DuWijZH <i>ELENA</i>	Verduurzaming gebouwde omgeving	Leadpartner	1-10-2020 30-9-2024	€ 3.000.000,00	Ntb	€ 2.700.000,00	Ntb
All4- Biodiversity <i>LIFE</i>	Natuurbeheer	Leadpartner	9-3-2020 8-3-2026	€ 2.803.079,00	Ntb	€ 1.681.847,00	Ntb
JIVE2 <i>FCH-JU</i>	Verduurzaming busvervoer	Observer	1-1-2018 31-12-2023	Nvt	Ntb	Nvt	Nvt
Totalen				€ 12.326.242,00	€ 5.606.921,41	€ 7.902.600,65	€ 3.157.226,74

De bedragen in de tabel betreffen in de eerste plaats de bij aanvang begrote projectkosten voor de provincie en bijbehorende maximale hoogte van de toegekende subsidie. Er bestaat echter een belangrijk verschil tussen toegekende EU-subsidie en gerealiseerde EU-subsidie. Dit komt omdat bijna alle EU-programma's de subsidie uitkeren door per kostendeclaratie een vast subsidiepercentage uit te betalen. De toegekende subsidie dient daarbij enkel als plafond. Mochten de gemaakte projectkosten bijvoorbeeld lager uitvallen dan bij aanvang begroot, wordt de subsidie naar rato uitbetaald en valt de gerealiseerde subsidie ook lager uit. Voor de afgesloten projecten zijn daarom tevens de daadwerkelijk gemaakte projectkosten en de gerealiseerde subsidie opgenomen. Er bestaat na vaststelling de mogelijkheid dat gedane uitgaven alsnog niet-subsidiabel worden bevonden n.a.v. een tweedelijns audit. Dit risico en de daarbij behorende mitigerende maatregelen zijn onderdeel van de twejaarlijkse actualisatie van de Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing, onderdeel incidentele risico's < subsidieopbrengsten.

Paragraaf Financiering

Inleiding

De paragraaf geeft aan hoe de provincie Zuid-Holland haar activiteiten financiert (financieringsbehoefte) en wat de gevolgen hiervan zijn, namelijk de rentelasten en de financieringsrisico's (rente- en kredietrisico's).

Financieringsbehoefte

In 2023 zijn er geen nieuwe langlopende leningen aangetrokken. Wel waren er twee leningen met uitgestelde storting van elk € 50 mln (in 2020 aangetrokken). Dit is conform het beeld vanuit de begroting. Ook de aflossing op bestaande leningen à € 47,3 mln was conform de planning.

De in 2023 gestorte leningen betreffen 30 jarige leningen met een lineaire aflossing. De looptijd van deze leningen is in grote lijnen gelijk aan de afschrijvingstermijnen van de (wegen)infrastructuur. Door de relatief lange looptijd van deze leningen gecombineerd met een lineaire aflossing wordt aansluiting gevonden met de afschrijvingslasten in de begroting/jaarrekening. Daarnaast wordt hiermee het evenwicht gezocht tussen beheersing van renterisico en flexibiliteit voor de toekomst.

Door met name onderuitputting op investeringen en exploitatiebudgetten, in combinatie met een ruime positieve stand van de liquiditeit bij aanvang van het jaar, is er geen behoefte geweest aan kortlopende financiering.

Aangetrokken geldleningen

Vanwege de onderuitputting op de investeringen en exploitatiebudgetten is ook het meerjarig liquiditeitsbeeld verbeterd. Daarom zijn er in 2023 geen nieuwe langlopende geldleningen aangetrokken, ook niet met een uitgestelde storting.

De totale stand van de langlopende schulden bedroeg begin 2023 € 672,1 mln; hiervan is in 2023 een bedrag van € 47,3 mln afgelost. Door de storting van de twee eerder aangegane leningen van in totaal € 100 mln is de restantschuld eind 2023 € 724,7 mln. Het aandeel langlopende schulden op het balanstotaal bedraagt 33% eind 2023.

In geheel 2023 is er sprake geweest van een positieve liquiditeit. Deze tijdelijke overtollige middelen zijn conform de [Regeling schatkistbankieren decentrale overheden](#) ondergebracht bij het Agentschap van de Generale Thesaurie van het ministerie van Financiën.

Rente

Bij het uitzetten van tijdelijk overtollige middelen wordt de Regeling Schatkistbankieren gevolgd. Door de verhogingen van de rente door de ECB in 2023, die forsere waren dan waar ten tijde van het opstellen van de begroting mee rekening werd gehouden, is ook de rente op de saldi bij de rekeningcourant van de schatkist in 2023 gestaag gestegen van 1,9% aan het begin naar 3,9% aan het einde van het jaar. Omdat er door de onderuitputting gedurende het hele jaar een liquiditeitsoverschot is geweest (gemiddeld € 168 mln), betekent dit dat de externe rentebaten sterk zijn gestegen ten opzichte van de begroting.

Hierdoor ontstaat het volgende beeld :

Rentescema:				
De externe rentelasten over de korte en lange financiering				€ 12.530.971
De externe rentebaten (idem)			-/-	€ 5.318.574
Saldo rentelasten en rentebaten				€ 7.212.397
De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	-/-	€	-	
De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	-/-	€	-	
De rentebaar van doorverstrekte leningen indien daar een specifieke lening voor is aangetrokken (= projectfinanciering), die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	+/+	€	-	
Aan taakvelden toe te rekenen externe rente				€ 7.212.397
Rente over eigen vermogen			+/+	€ -
Rente over voorzieningen			+/+	€ -
Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente				€ 7.212.397
De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)			-/-	€ 7.114.953
Renteresultaat op het taakveld Treasury			-/-	€ 97.443

De rentelasten (combinatie van betaalde rente op de langlopende leningen en ontvangen rente op het rekening courant) bedroegen € 7,2 mln, een daling van € 6,4 mln ten opzichte van het jaar 2022. De totale rentelasten in 2023 bedroegen 0,8% van de totale inkomsten.

De totale aan de taakvelden toegerekende rente (de zogenaamde renteomslag) bedraagt € 7,2 mln. Conform de financiële verordening wordt bij de jaarrekening bij een afwijking van 25% een correctie op de aan de taakvelden toegerekende rente toegepast. Dit jaar was het werkelijke saldo van de rentelasten en baten daadwerkelijk hoger dan deze 25% en is de renteomslag nagenoeg gelijk aan het totale rente resultaat.

In de wet Financiering decentrale overheden (Fido) zijn normen opgenomen om grote fluctuaties van de rente (lees renterisico's) te vermijden. Dit zijn de kasgeldlimiet voor de korte termijn en de renterisiconorm voor de lange termijn.

Kasgeldlimiet en renterisiconorm

Kasgeldlimiet

De norm voor de toegestane omvang van de opgenomen kasgelden is de bij Wet Fido bepaalde kasgeldlimiet. De limiet is een bedrag ter grootte van 7% van de jaarbegroting van de provincie bij aanvang van het verslagjaar zijnde € 60,5 mln. Omdat er in 2023 geen kortlopende geldleningen zijn aangetrokken was overschrijding van de kasgeldlimiet niet aan de orde.

Renterisiconorm

Het renterisico op de langlopende leningen wordt berekend volgens een door de Wet Fido voorgeschreven renterisiconorm. De wijzigingen in een langlopende leningenportefeuille worden getoetst aan een drempelbedrag voor de renterisiconorm. Het renterisico op de leningportefeuille is afhankelijk van:

- Het gedeelte van de vaste schuld waarvoor de geldnemer een wijziging van de rente op basis van de leningsvoorwaarden niet kan beïnvloeden (renteherziening);
- Het gedeelte van de portefeuille aan vaste schuld dat in enig jaar geherfinancierd moet worden door het aangaan van nieuwe leningen (herfinanciering).

De drempel is voor de provincie 20% van het begrotingstotaal; voor het jaar 2023 betekent dit een drempel van € 172,9 mln. De provincie heeft in 2023 voor een bedrag van € 47,3 mln afgelost en volledig geherfinancierd. Op de lopende leningen hebben geen renteherzieningen plaatsgevonden. De ruimte in het jaar 2023 onder de drempel is € 125,6 mln.

Leningen uit hoofde van publieke taak

- De provincie Zuid-Holland heeft sinds 2012 een rentedragende lening uitstaan bij de gemeente Lansingerland. Deze lening is verstrekt tot en met 2024 inzake de overdracht van Ruimte-voor-Ruimte rechten en de dekking van het tekort op de grondverwerving ten behoeve van het project Groenzone. De lening is per ultimo 2023 afgelost tot € 0,3 mln.
- In 2017 is een renteloze lening verstrekt uit het Revolverend Verenfonds aan Veerexploitant Irimar BV ten behoeve van de veerdienst Krimpen aan de Lek – Kinderdijk. Het saldo van de lening bedraagt eind 2023 € 0,3 mln en loopt tot 2032.
- In het kader van het revolverend Verenfonds zijn twee leningen verstrekt aan Ottevanger OV Exploitatie B.V. en Ottevanger Veren B.V. , deze zijn overgenomen door Swets ODV. Het saldo van deze leningen bedraagt eind 2023 € 0,3 mln. Vanwege het aangevraagde faillissement is het onzeker in welke mate deze leningen worden terugbetaald en is hiervoor een voorziening getroffen.

In totaal bedraagt de stand van de verstrekte leningen eind 2023 € 0,6 mln.

Het totaal van de garanties bedraagt eind 2023 € 10 mln. Voor een verdere specificatie zie de uitleg bij de [Niet uit de balans blijvende verplichtingen \(NUBBV\)- en rechten \(NUBBR\)](#).

Paragraaf Grondbeleid

Provinciaal grondbeleid

Op 19 april 2022 is de 'Uitvoeringsnota Grondbeleid – een proactief en opgavegericht grondbeleid' vastgesteld door Gedeputeerde Staten (GS). Deze uitvoeringsnota grondbeleid bouwt voort op de vorige beleidsnota grondbeleid (2018 – 2021) waarin de stap is gezet van een kaderstellend naar een opgavegericht grondbeleid. Met deze uitvoeringsnota grondbeleid wordt de mogelijkheid geboden om een volgende stap te zetten van opgavegericht grondbeleid naar een meer proactief grondbeleid. Immers voor een aantal grote opgaven is grond of veranderend (grond)gebruik nodig, waardoor grondbeleid een wezenlijk onderdeel uit dient te maken van de realisatiestrategie. In 2023 stonden wettelijke veranderingen op stapel. Onderdeel van de nieuwe Omgevingswet is de Aanvullingswet grondeigendom met daarin een aangepaste onteigeningsprocedure. De nieuwe uitvoeringsnota grondbeleid speelt in op de bovenstaande ontwikkelingen.

De kaders voor deze uitvoeringsnota grondbeleid zijn vastgelegd in de Financiële Verordening (FV), die voor het laatst is vastgesteld door Provinciale Staten (PS) op 14 december 2022. De kaderstellende onderwerpen in de FV zijn: provinciaal belang, uitgangspunten/kernwaarden, strategische grondaankopen, alsmede financiële kaders en dekking. Over de meer uitvoerende onderwerpen c.q. uitvoeringsregels gaan GS. De inzet van het grondbeleid is aan GS. GS kan zo, aansluitend op de dynamiek van de opgave, een actief en wendbaar grondbeleid voeren. Deze splitsing (tussen PS en GS) betekent ook dat zowel de FV als de uitvoeringsnota grondbeleid kan worden aangepast indien nodig en veranderingen dus niet meer vier jaar lang hoeven te worden opgespaard. In het verlengde hiervan zijn de spelregels (voormalige handelingskaders) voor strategische aankopen en strategisch grondbezit, alsmede pachtuitgifte en het vigerende handelingskader vervreemding gesubsidieerde grond geïntegreerd in deze uitvoeringsnota grondbeleid. Jaarlijks zal worden bepaald of de FV, uitvoeringsnota of spelregels dienen te worden geactualiseerd, zodat het grondbeleid aansluit op de dynamiek van de opgaven.

De inzet van het grondbeleidsinstrumentarium en daarmee de keuze voor een actief of faciliterend grondbeleid wordt binnen de opgaven bepaald. In de uitvoeringsnota grondbeleid wordt het beschikbare grondinstrumentarium beschreven: van verwerving, uitgifte, overdracht, beheer tot grond- gerelateerde instrumenten. Bij deze grondinstrumenten is er ook aandacht voor strategische aankopen c.q. strategisch grondeigendom en aandacht voor grondstrategieën als onderdeel van de totale uitvoeringsstrategie.

De provincie beschikt binnen het grondbeleid over een aantal publiekrechtelijke instrumenten om haar doelen te bereiken, zoals onteigening en voorkeursrecht. In het kader van de nieuwe Omgevingswet zal de provincie deze instrumenten blijven behouden. Bij onteigening wordt in de nieuwe Omgevingswet het principe doorgevoerd dat de overheid die onteigent tot die onteigening besluit. Tot nu was dat een besluit van de Kroon en in de nieuwe wet zullen PS onteigenen. Dit is geregeld in de Aanvullingswet Grondeigendom, die op basis van de Omgevingswet op 1 januari 2024 van kracht is geworden. PS, GS (via een technische sessie) en de provinciale organisatie zijn meegenomen in de veranderde rol van PS en de implementatie.

De uitvoering van het grondbeleid vindt plaats in de opgaven en opdrachten. Per opgave wordt een korte beschrijving van de grondactiviteiten en de in te zetten instrumenten in 2023 gegeven met eventuele (financiële) kengetallen.

Uitvoering van het grondbeleid in 2023

Algemeen

In 2023 zijn 94 grondtransacties (exclusief uitvoeringsovereenkomsten zelfrealisatie natuur) en 243 beheerovereenkomsten (erfpacht, pacht, huur en bruikleen) afgesloten.

Het betreft de volgende aan- en verkoop/zakelijk recht transacties:

1. Verkopen grond voor grond	7
2a. Aankopen infrastructuur	25
2b. Verkopen infrastructuur	6
3a. Aankopen/ groen NNN/ZH-PLG	28
3b. Verkopen NNN/	2
4. Verkopen verspreid bezit	26

Onderhanden en nieuwe beheerovereenkomsten:

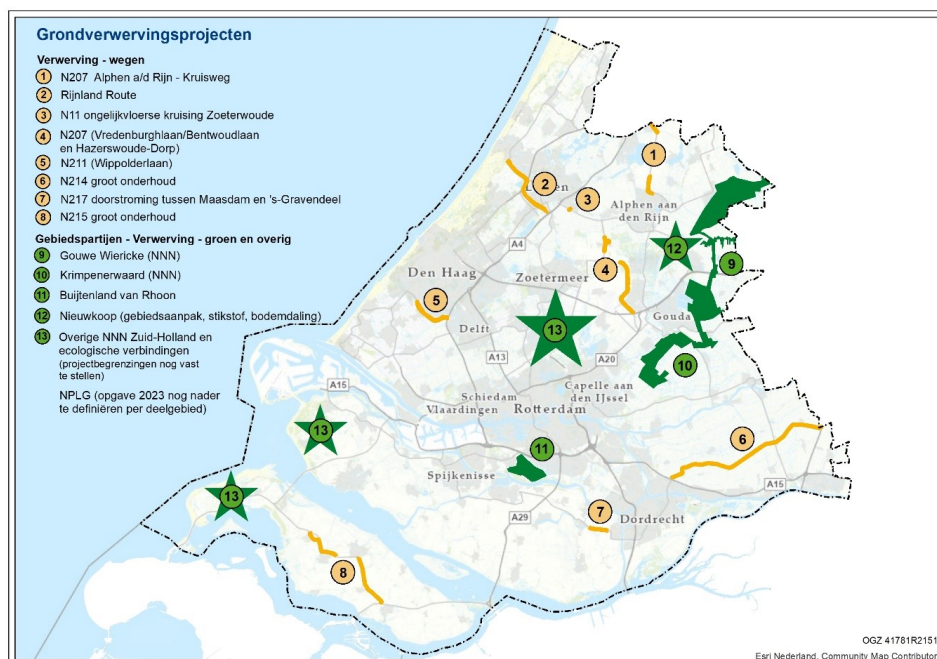
	Totaal 2023	Nieuw in 2023
1. Erfpachtovereenkomsten(lopend)	10	2
2. Pacht geliberaliseerd 1 jarig	133	133
3. Pacht geliberaliseerd en regulier langer dan 1 jaar	123	96
4. Huurovereenkomsten grond	192	8
5. Huurovereenkomsten voormalige dienstwoningen	4	-
6. Jacht	30	1
7. Vishuurovereenkomsten	10	-
8. Ingebruikgevingscontracten	32	3
Totaal lopende contracten in beheer in 2023	533	243
9. Opdrachten gebouw en groenbeheer		

De provincie heeft in 2023 voor circa € 13,7 mln aan gronden aangekocht (incl. opbrengsten opstalrechten e.d.) en voor circa € 2,8 mln verkocht voor verschillende programma's en projecten. De opbrengsten uit erfpacht, pacht en huur bedroegen circa € 0,9 mln.

In de paragraaf grondbeleid wordt niet ingegaan op vastgoedkosten- en opbrengsten die verband houden met de huisvesting van de provinciale organisatie.

Programma's en projecten

Op bijgaande kaart staan de belangrijkste programma's en projecten waaraan de provincie op gebied van grondzaken in 2023 een bijdrage heeft geleverd, verdeeld naar categorie. Omwille van de leesbaarheid zijn tal van kleinere projecten, zoals fietspaden of aanpassingen van rotondes, kruispunten, wegverbreding in het kader van groot onderhoud weggelaten.

Bron: Cartografie provincie Zuid-Holland. Bron begroting 2023

Verkeer- en vervoerprojecten

De provinciale verwervingsportefeuille voor verkeer en vervoer heeft betrekking op de realisatie van aanleg, onderhoud en aanpassingen van provinciale infrastructuur (wegen, fietspaden en vaarwegen).

Voor de infrastructuur hebben er in 2023 25 aankoop- en 6 verkooptransacties plaatsgevonden: circa € 3,5 mln aan aankopen en circa € 1,2 mln aan verkopen. Deze aan- en verkopen zijn begroot en gerealiseerd binnen de diverse programma's.

De grootste inzet in 2023 omvatten de volgende projecten: Rijnlandroute, N207, N211, N215 en de N214.

Het grootste infraproject is de Rijnlandroute. Voor dit project is vrijwel alles verworven. Voor één eigenaar loopt er nog een onteigening i.v.m. een plaanpassing. Het Koninklijk besluit tot onteigening is verkregen en de juridische procedure is opgestart. Inmiddels is er een start gemaakt met de verkoop van overhoeken en enkele gebouwen en met grondruilen met de diverse gemeenten. Aan het projectdeel Tjalmaweg is het project HOV-busbaan Leiden Katwijk gekoppeld, ook hiervoor moeten van enkele eigenaren perceelsgedeelten worden verworven. De onderhandelingen zijn in een ver gevorderd stadium.

De infrastructuurprojecten N207 verlengde Bentwoudlaan en Hazerswoude Dorp zijn in samenhang georganiseerd. De aankooponderhandelingen op onteigeningsbasis zijn gestart. Aandachtspunt is dat er zekerheid dient te zijn dat we kunnen beschikken over voldoende stikstofcompensatie. Er is breed op ingezet om de benodigde Natuurbeschermingsvergunning, waarin de strikstofruimte is vergund, te verwerven samen met de aankoop van stallen. Dit is echter niet gelukt waardoor nu de PIP-procedure in de vertraging komt.

De verwerving voor het project Wippolderlaan/N211 is in 2019 gestart met speciale aandacht voor de verzorgingsplaats en de daarbij te volgen procedures.

Voor het tracé N215 Oude Tonge-Middelharnis is groot onderhoud gepland. Met alle eigenaren is in het minnelijke traject overeenstemming bereikt waardoor onteigening is voorkomen.

Voor het tracé N214 in de Alblasserwaard is groot onderhoud gepland en zijn met 13 eigenaren gesprekken gestart over grondaankopen en huur van werkterrein. Tevens is gestart met de onteigeningsprocedure. De verwachting is dat met de meeste partijen minnelijk overeenstemming mogelijk is.

Bij infrastructuurprojecten wordt over de (financiële) planning, voortgang en verantwoording gerapporteerd via het Programma Zuid-Hollandse Infrastructuur (PZI). De projecten maken onderdeel uit van de ambitie Bereikbaar Zuid-Holland.

Projecten Natuurnetwerk Nederland (NNN)

De Krimpenerwaard is met ca. 2.250 ha één van de grootste natuur- en wateropgaven binnen de provincie. Stichting Het Zuid-Hollands Landschap (ZHL) heeft ca. 1.160 ha in eigendom. Met ZHL wordt afgestemd over de inrichting en het beheer van de NNN. De planvorming en uitvoering vindt plaats onder verantwoordelijkheid van een stuurgroep uit gebied met vertegenwoordiger van de gemeente en het waterschap. Het programmabureau voert regie op de uitvoering. Medewerkers van de provincie verzorgen de verwerving van gronden. De gronden komen op naam van de provincie. Naast verwerving worden ook afspraken gemaakt over beheer van natuur door boeren of particulieren (zogenaamde zelfrealisatoren). De verwerving van de gronden vindt plaats op onteigeningsbasis dus met volledige schadeloosstelling en is in 2023 grotendeels gerealiseerd.

De provinciale gronden worden via een 6 jarige pacht beheerd door het Natuurbeheer Collectief Krimpenerwaard (NBC). Het NBC geeft de gronden in onderpacht uit aan eigenaren/boeren uit het gebied.

Voor het NNN-project Gouwe Wiericke lopen in overleg met het programmabureau Veenweiden in deelprojecten verschillende activiteiten op het gebied van grondzaken. Deze variëren van advies over aan/verkoop, ruilingen, verwervingsgesprekken tot acties om gebiedspartijen in staat te stellen om verwervingen te realiseren. De volgende resultaten zijn geboekt:

- In het project in Ruijgeborg 2 is gewerkt aan de laatste aankoop en is duidelijk geworden welke gronden de provincie definitief niet kan verwerven voor natuur.
- In het project Abessinië is 4,5 hectare overgedragen aan Staatsbosbeheer (SBB) en zijn de opstallen gesloopt.
- Er wordt momenteel gewerkt aan meerdere grondruilingen.
- Er is 33 hectare aangekocht in het project de Noordse Buurt.

In 2020 is het programma voor de restantopgave NNN en Groene Verbindingen van start gegaan (opgave Natuurnetwerk Zuid-Holland NN-ZH). Dit betreft een opgave van 900 ha verdeeld over 67 projecten welke uiterlijk in 2027 geborgd moeten zijn. In 2021 is hiervoor een aangepast Handlingskader NNN door Provinciale - en Gedeputeerde Staten vastgesteld, wat meer grondinstrumenten biedt. In 2023 zijn nog geen gronden verworven voor dit programma, maar zijn wel diverse onderhandelingen gestart en is een grondstrategie voor een deelgebied opgesteld.

Programma versterking boerenlandvogels

In 2022 is de kavelruil Zuidpolder van Delfgauw geëffectueerd waardoor er een aaneengesloten weidevogelgebied is ontstaan van ca. 123 ha. Dit is inclusief het bestaande natuurgebied De Groene Keijzer, de eendenkooi en de natuurplas. De provincie is voornemens om dit weidevogelgebied aan te wijzen als onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland. In 2023 vinden de inrichtingswerkzaamheden plaats om het weidevogelgebied optimaal te laten functioneren.

In de gemeente Rijnsaterwoude heeft de provincie 3 percelen ter grootte van ca. 3 ha. in eigendom die ingezet gaan worden als compensatiegrond in verband met van de realisatie van de ongelijkvloerse kruising Burgemeester Smeetsweg te Zoeterwoude ten behoeve van de weidevogelstelling.

Project Mainport Rotterdam/Buitenland van Rhoo

Naast de realisatie van de Tweede Maasvlakte heeft het Project Mainport Rotterdam (PMR) de doelstelling om het leefklimaat rond Rotterdam te versterken door de realisatie van 750 ha groene recreatie- en natuurgebieden. In dat kader is de provincie verantwoordelijk voor het project Buitenland van Rhoo, als onderdeel van het PMR, dat in zijn geheel een Rijksopgave is. Het project Buitenland van Rhoo beslaat in totaal een oppervlakte circa 600 ha. Conform besluitvorming van PS en GS in 2016 is ingezet op de oprichting van een Gebiedscoöperatie en het vertalen van de doelstellingen voor het gebied in een Streefbeeld. In november 2018 heeft de provincie met de gebiedscoöperatie een samenwerkingsovereenkomst gesloten over de realisatie van het Streefbeeld. De provincie faciliteert dit proces en stelt o.a. financiële middelen en de gronden ter beschikking waarmee de gebiedscoöperatie de maatregelen uit het Streefbeeld voor 2027 dient te realiseren. Een groot deel van de (agrarische) ondernemers in het plangebied hebben hun bedrijfslocatie en de daarbij behorende gronden inmiddels verkocht aan de provincie. Inmiddels is er overeenstemming bereikt over de aankoop van circa 413 ha. In 2023 heeft de provincie circa 263 ha ter beschikking gesteld aan de gebiedscoöperatie voor de realisatie van (maatregelen uit) het Streefbeeld. Het jaar 2023 heeft qua grondverwerving voornamelijk in het licht heeft gestaan van het nieuwe bestemmingsplan en het opstellen van het daarbij behorende inrichting en beheerplan, op basis waarvan de grondverwerving in 2024 weer volop actief zal gaan plaatsvinden.

Klimaatakkoord en veenweidestrategie

Er is 31 hectare aangekocht in de Meije graslanden.

Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG), stikstofopgave en de provinciale grondbank ZH-PLG

In 2022 is, in het verlengde van het Nationaal Programma Landelijk Gebied, de startnotitie voor het ZH-PLG door GS vastgesteld en aan PS gezonden.

In samenhang met de startnotitie ZH-PLG is ook ingestemd met de oprichting van een provinciale grondbank ZH-PLG. De spelregels zijn gepubliceerd in het provinciaal blad en ook is PS geïnformeerd.

Doel is om een strategisch grondvoorraad op te bouwen die ingezet kan worden in de gebiedsprocessen voor extensivering, ruil of doelrealisatie. De financiering vindt plaats uit beschikbare ZH-PLG middelen of middelen die direct daaraan verbonden zijn zoals Veenweide impuls-gelden.

In 2022 zijn 2 aankopen verricht (in totaal 70 ha) waarbij de grond is toegevoegd aan de provinciale grondbank. In 2023 zijn 3 aankopen gedaan die zijn toegevoegd aan de provinciale grondbank, waardoor er nu 5 aankopen in de grondbank zitten, totaal 131 ha. Financiering is deels uit ZH-PLH middelen en deels uit Veenweide impuls-gelden.

In 2022 is door het Rijk gestart met een aanpak Piekbelasters met daarbij een instrumentenpakket. In 2023 zijn de Landelijke beëindigingsregelingen (Lbv) en een Lbv-Plus open gesteld. De LBV-regeling is inmiddels gesloten. In Zuid-Holland hebben 6 ondernemers zich gemeld.

Thans wordt ook overwogen om een nieuwe regeling (MGA-2) open te stellen.

Overzicht lopende onteigeningsprocedures

Project	Status procedure	Toelichting/aantal dossiers
Krimpenerwaard	Gerechtelijke procedure	Koninklijk Besluit (KB) verkregen. Voor de eerste 7 dossiers in 2021 de procedures gestart. In 5 dossiers is de eigendom verkregen via vonnis, 2 zijn minnelijk afgehandeld. In 2022 zijn nog 4 dagvaardingen uitgebracht aan diegenen met wie geen zelfrealisatie tot stand komt. Met drie partijen wordt getracht alsnog tot zelfrealisatie te komen.

Project	Status procedure	Toelichting/aantal dossiers
N211 Wippolderlaan Wateringen	Gerechtelijke procedure	Het Koninklijk Besluit is op 11 maart 2022 verkregen en voor de 10 dossiers waar geen overeenstemming is bereikt is gestart met de gerechtelijke procedures door middel van het uitbrengen van een dagvaarding. Voor 1 dossier wordt daarmee even gewacht omdat dat perceel al betrokken is in twee andere juridische procedures.
N215 Goeree Overflakkee	Administratieve procedure (afgerond)	Het Koninklijk Besluit is 23 augustus 2022 verkregen en voor 3 dossiers wordt in 2023 gestart met de gerechtelijke procedures door middel van het uitbrengen van een dagvaarding, als daar geen overeenstemming mee wordt bereikt.
Rijnland Route	Administratieve procedure (afgerond)	Het Koninklijk Besluit is op 29 oktober 2022 verkregen en voor zover geen overeenstemming wordt bereikt wordt in 2023 gestart met de gerechtelijke procedures door middel van het uitbrengen van een dagvaarding.
N214 Alblasserwaard	Administratieve procedure	Op 29 december 2023 is een verzoek tot onteigening bij de corporatedienst ingediend. Het verzoek heeft betrekking op 13 dossiers.

Grond-voor-grond: verkoop gronden ten behoeve van de realisatie van het NNN

Realisatie en prognose verkoop Grond-voor-Grond

De provincie verkoopt een deel van haar gronden buiten de beleidsopgave om middelen te genereren voor de realisatie van de NNN. Dit wordt Grond-voor-Grond genoemd (GvG). In de periode tot 2027 moet ca. € 137 mln netto (= € 180,0 bruto minus proceskosten, netto-beheerlasten en boekwaarde) gerealiseerd worden. In 2023 is voor in totaal ca. € 0,6 mln aan grond verkocht. De totale opbrengstenraming voor de grondverkoop voor 2023 bedroeg € 1 mln. Hiermee ligt het gerealiseerde resultaat onder de prognose. Oorzaak is vooral dat de provincie terughoudend is als het gaat om het verkopen van agrarisch grondbezit omdat het mogelijk kan aangewend voor andere provinciale opgaven. De lasten (proceskosten en afwaarderingslasten) in verband met GvG bedroegen in 2023 € 0,4 mln waarmee de netto-opbrengst in 2023 uitkomt op ca. € 0,2 mln. Tot en met 2023 is hiermee circa € 113 mln aan netto-grondverkoppen gerealiseerd.

Begin 2024 gaan we over tot een algehele herziening c.q. hertaxatie van het resterende GvG-bezit per 1-1-2024 (op perceelsniveau). Ná taxatie zullen we in het eerste kwartaal 2024 de nieuwe business case GvG opstellen. Hierbij is het zaak om de fasering, planning en verkoopstrategie te bepalen. Zeker omdat wordt getemporiseerd, aangezien percelen mogelijk als ruil-/compensatiegronden nodig kunnen zijn voor (andere) provinciale eigen opgaven. Kanttekening hierbij is wel dat de overwegend courante en grotere percelen reeds zijn verkocht. Per 31-12-2023 beschikt de provincie nog over circa 600 ha GvG-grond. Het grootste deel hiervan ligt in de Krimpenerwaard en dient/kan ingezet worden als ruilgrond voor de natuurontwikkeling en nieuwe opgaven aldaar.

Met het oog op de ontwikkelingen binnen de ZH-PLG wordt geïnventariseerd welk bezit (voor zover nog niet in het bereik van een opgave) een bijdrage kan leveren in de gebiedsprocessen. Het ligt voor de hand dat het bezit dat van meerwaarde is voor de gebiedsprocessen uiteindelijk overgaat naar de grondbank voor het ZH-PLG.

Waarderingsbeleid groene grond

De aankooprijks van de aangekochte gronden, die vallen binnen de NNN, wordt afgewaardeerd naar een reële prijs voor natuurwaarde en als zodanig op de balans gezet. Aankopen die buiten de begrenzing vallen worden voor de aanschafprijs op de balans gezet.

Het verschil tussen de GvG-opbrengsten uit verkoop van de grond minus risicofactor, minus boekwaarde verkochte grond en minus verkoopkosten is in de begroting opgenomen als dekkingsmiddel voor de realisatie van de NNN. De voorraad groene grond ultimo 2023 heeft een boekwaarde van ca. € 25,7 mln. Deze is als volgt samengesteld:

- GvG-grond: ca. € 5,7 mln.
- NNN-grond: ca. € 16,6 mln (inclusief gronden met een weidevogel doelstelling).
- RodS-grond: € 0.
- ZH-PLG : € 3,4 mln.

Marktprijsverstoring

De omvang van de verkopen GvG zijn de laatste jaren gering. Verkoop vindt ook altijd plaats tegen marktconforme prijzen.

Tijdelijk Beheer

De meeste gronden die de provincie in afwachting van verkoop of inrichting in eigendom heeft zijn verpacht in geliberaliseerde pacht. Het betreft veelal gronden in agrarisch gebruik en gronden met bestemming natuur (binnen de NNN-begrenzing) en gronden met een boerenlandvogel/weidevogel-doelstelling. Voor gronden binnen de NNN en gronden met boerenlandvogel/weidevogel-doelstelling zijn beperkende voorwaarden in het pachtcontract opgelegd (zoals minder gebruik mest) en is een aangepaste pacht prijs gehanteerd. De pacht prijzen en voorwaarden 2023 zijn in het najaar 2022 door Gedeputeerde Staten vastgesteld.

De opbrengst in 2023 van het tijdelijk beheer was circa € 0,2 mln gebaseerd op 150 pachtovereenkomsten. Vanaf 2022 sluiten we meer langjarige geliberaliseerde pachtovereenkomsten af en die trend zet zich ook door in 2023, waaronder de geliberaliseerde pachtovereenkomsten met de Zelfrealisatoren en het Natuur Beheer Collectief Krimpenerwaard (NBC) en met pachters in de weidevogelkerngebieden. In totaal zijn er sinds 2022 5 weidevogelkerngebieden in beheer.

De provincie bezit in 2023 circa 32 bebouwde locaties die beheerd moeten worden, waaronder woningen/voormalige boerderijen, voormalige steunpunten voor het beheer van de infrastructuur en voormalige bedrijfsopstallen zoals bijvoorbeeld een mestsilo. Er wordt doorlopend geïnvesteerd ten behoeve van waardebehoud en/of de veiligheid van de tijdelijke beheerders/bewoners. Om het gebouwbeheer op orde te krijgen en te behouden is (extra) expertise ingehuurd om, daar waar nodig, onderzoek en eventueel sloop van gebouwen te begeleiden.

In 2023 bedroegen de beheer- en sloopkosten circa € 1,2 mln met name als het gevolg van het versneld saneren van diverse gebouwen.

Verbonden partijen met grondexploitaties of grondposities

De gemeenschappelijke regeling 'Grondbank RZG Zuidplas' is eigenaar van circa 300 ha in dat gebied. De provincie neemt met een aandeel van 40% deel aan de Grondbank, omdat zo sturing gegeven kan worden aan de gewenste ontwikkeling. De Grondbank is het stallingsbedrijf van de strategische grondposities in het projectgebied 'Zuidplaspolder'. De Grondbank richt zich op het beheer en verkoop van de verworven gronden. Op 1 juli 2021 is de Bestuurlijke Overeenkomst Ontwikkeling Middengebied Zuidplaspolder tussen de gemeente Zuidplas, de Grondbank en de provincie Zuid-Holland ondertekend. Hierin zijn de afspraken vastgelegd over de ontwikkeling van het 5^e dorp met 8.000 woningen, de bedrijventerreinen, de natuurontwikkeling en infrastructuur. Tevens zijn de voorwaarden bepaald waaronder de gemeente Zuidplas de gronden van de Grondbank (en die van de provincie in het projectgebied) koopt.

Strategisch bezit

Met het vaststellen van de Uitvoeringsnota grondbeleid in 2022 zijn ook de spelregels voor strategische aankopen opnieuw vastgesteld conform de kaders van de Financiële Verordening (PS). Daarin is een voorfinancieringsfaciliteit van € 15 mln opgenomen voor strategische aankopen.

In 2023 hebben net als in 2022 in geen strategische grondaankopen plaatsgevonden. De provincie is terughoudend met het doen van strategische aankopen in verband met de daaraan verbonden risico's. Echter is er ook vanuit de opgaven budget beschikbaar om aankopen te kunnen doen. Zo is er voor de NNN en het ZH-PLG de mogelijkheid om (ruil)gronden aan te kopen.

Verder worden bij gronden die onder een verkoopprogramma vallen, zoals Grond voor Grond, verspreid bezit of

overhoeken bij aankoop van infrastructuur, kritisch gekeken of deze gronden op termijn nodig zijn voor andere provinciale doelen. Daarmee worden de gronden langer vastgehouden en kunnen als strategisch bezit worden gezien.

Beheer en verkoop verspreid provinciaal bezit

Indien gronden niet meer inzetbaar zijn voor provinciale doelen, worden ze afgestoten met als belangrijkste uitgangspunten marktconformiteit en level playing field. In 2023 is voor circa € 0,1 mln aan verspreid bezit verkocht.

In 2018 is gestart met inventariseren en analyseren middels een Geografische Informatie Systeem (GIS) van alle verspreide eigendommen. Allereerst worden de verspreide eigendommen per gemeente geanalyseerd en wordt gekeken welke percelen openbaar gebied aan hen afgestoten kunnen worden. Van de 50 gemeenten zijn er nu 26 geanalyseerd en zijn gesprekken met de gemeenten gestart. De 150 ha uit 2018 is in 2022 teruggebracht naar 130 ha en is nu in 2023 teruggebracht naar 33 ha. Dit grote verschil wordt veroorzaakt door een nauwkeurigere analyse van het verspreid bezit. Gronden met een in potentie infrastructureel karakter, zijnde gronden die grenzen aan percelen in gebruik voor infrastructuur, kunnen feitelijk niet gerekend worden tot de verspreide eigendommen, omdat ze in de toekomst alsnog ingezet kunnen worden voor uitbreiding van de huidige infrastructuur. Daarmee zijn ze alsnog inzetbaar voor provinciale doelen en dus niet (meer) toe te rekenen aan het verspreid bezit.

Overige grondposities

Indien onroerende zaken (gronden en gebouwen) niet meer gebruikt worden en niet nodig zijn voor andere provinciale doeleinden, komen deze voor verkoop in aanmerking en worden deze op de markt gebracht. De opbrengsten gaan naar het programma/project waardoor het is gefinancierd of, indien dat is afgesloten, ten gunste van de algemene middelen.

Overzicht provinciaal grondbezit per 31-12-2023

Legenda	Oppervlak totaal ca. (ha)
Beheer bermen en percelen grenzend aan wegen en vaarwegen	198
Beheer prov. wegen en vaarwegen	2.204
Buitenland van Rhooen	398
Grond voor Grond, verkoop t.b.v. NNN	591
Grondbank Rzg Zuidplas	291
Infrastructuur in ontwikkeling	239
Milieu en nazorg	106
NNN	1.235
NNN strategisch	18
Overig	10
Provinciaal recreatiegebied	319
Provinciale grondbank ZH-PLG/veenweide	114
PZH gronden met weidevogeldoel	188
RODS	414
Verspreid bezit en overhoeken	33
WHW nog uit te zoeken	9

Paragraaf Lokale heffingen

Inleiding

De paragraaf Lokale heffingen bevat informatie over de heffingen die Zuid-Holland oplegt op basis van verordeningen die Provinciale Staten hebben vastgesteld. Het gaat hierbij achtereenvolgens om de heffing voor grondwaterbeheer, leges Bouwactiviteiten, leges Infrastructuur, de opcenten op de Motorrijtuigenbelasting, de precariobelasting en de leges Wet natuurbescherming.

De opbrengsten uit de opcenten en de precariobelasting dienen als algemeen dekkingsmiddel; de inkomsten uit de overige heffingen zijn bedoeld voor de uitvoering van specifieke activiteiten.

De provincie heeft geen beleid voor kwijtschelding van opgelegde heffingen.

Toelichting op de heffingen

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2022	Originele Begroting 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Jaarrekening 2023	Verschil begroot vs realisatie
Grondwaterheffing	347	430	430	402	-28
Leges Bouwactiviteiten	7.720	3.200	3.200	5.285	2.085
Leges Infrastructuur	521	400	376	331	-44
Motorrijtuigenbelasting	358.470	378.813	376.450	373.712	-2.737
Precariobelasting	1.066	1.050	1.050	885	-165
VTH - Leges Natuurbescherming	1.012	726	540	819	279
Totaal	369.136	384.619	382.045	381.434	-611

Grondwaterheffing

Op grond van de Waterwet en de Grondwaterheffingsverordening Zuid-Holland heft de provincie een belasting per kubieke meter onttrokken grondwater. Het tarief van de heffing is zodanig vastgesteld dat de opbrengst de gemaakte kosten niet te boven gaat. Het tarief bedraagt € 0,005 per kubieke meter onttrokken hoeveelheid water.

Leges infrastructuur

Met ingang van 1 januari 2021 is de legesheffing ingevoerd voor de vergunningverlening door de Dienst Beheer Infrastructuur (DBI). Per 1 januari 2023 is de Legesverordening Infrastructuur Zuid-Holland 2023 opnieuw vastgesteld. De kosten van de vergunningverlening worden doorberekend op basis van 100% kostendekkendheid conform de vastgestelde tarieventabel. Er is voor gekozen kruissubsidiëring toe te passen. Kruissubsidie zorgt voor een verschuiving van de kosten van de burgers naar bedrijven.

Provinciale Staten hebben bij het vaststellen van de Legesverordening Infrastructuur Zuid-Holland 2023 besloten dat het dekkingspercentage 100% dient te zijn. De tarieven zijn ingedeeld in categorieën.

De leges zijn vraag gestuurd waardoor de geïnde leges kunnen afwijken van de raming. De verdeling tussen de categorieën was anders dan vooraf geraamd.

De gerealiseerde opbrengsten 2023 ad € 0,2 mln hebben voor € 0,1 mln betrekking op belastingjaar 2022 en voor € 0,02 mln op eerdere belastingjaren. Nog op te leggen opbrengsten zijn € 0,2 mln voor 2023, waardoor de totale opbrengsten die betrekking hebben op belasting jaar 2023 € 289.000 bedragen. Deze opbrengsten worden verantwoord bij Beleidsdoel 2-2. De daadwerkelijke opbrengst van deze nog op te leggen aanslagen zal in 2024

ontvangen worden maar hebben betrekking op belastingjaar 2023. De werkelijke kosten van deze aanvragen zullen zichtbaar worden in 2024

(bedragen x € 1.000)		
Lasten taakveld	Realisatie 2023	239
Opbrengst Heffingen	Realisatie 2023	289
Dekkingspercentage	Realisatie 2023	121%

Motorrijtuigenbelasting

Het belastinggebied van de provincies is voor algemene belastingen beperkt tot de opcenten op motorrijtuigenbelasting en precariobelasting. De opcenten genereren de grootste opbrengst en bedragen meer dan de helft van alle reguliere inkomsten van de provincie.

De opbrengst van de opcenten wordt gebaseerd op de opgave van de belastingdienst aan het begin van het boekjaar. De werkelijke opbrengst in 2023 was € 373,7 mln ten opzichte van de begroting van € 376,4 mln, dus € 2,7 mln lager dan begroot. Op het totaal van de motorrijtuigenbelasting is dat een verschil van 0,7%.

In 2023 is het totaal aantal auto's in Zuid-Holland licht gestegen (van 1.651.343 naar 1.676.803). Het absolute aandeel belastbare elektrische auto's is in 2023 gestegen van 40.904 naar 58.889 en vertoont daarmee een stijgende lijn. Met beide effecten was al rekening gehouden in de raming van de belastingdienst. Het relatief kleine verschil in de realisatie wordt veroorzaakt door kleine afwijkingen in het aantal geregistreerde auto's gedurende 2023 waarbij met name het aantal geschorste auto's (auto's die niet deelnemen aan het verkeer en dus tijdelijk geen motorrijtuigen belasting hoeven te betalen) hoger was dan voorzien bij de opgave aan het begin van het jaar.

Provinciale Staten stellen het opcententarieff vast. Dit mag het wettelijk maximum niet overschrijden. Het maximum was voor 2023 vastgesteld op 125,8 opcenten; met een tarief van 95,7 in 2023 zat de provincie Zuid-Holland nog ruim onder dit maximum.

Het tarief heeft zich in de provincie Zuid-Holland de afgelopen periode als volgt ontwikkeld:

Jaar	2019	2020	2021	2022	2023
Tarief	90,4	90,4	90,4	91,8	95,7

Ontwikkeling wagenpark:

Er staan eind 2023 in Zuid-Holland iets meer dan 1,68 miljoen personenauto's geregistreerd in 36 gewichtsklassen. Het wagenpark is met 25.460 auto's gestegen en 11.195 motoren gedaald ten opzichte van een jaar geleden.

Raming inkomsten:

Het verloop van toekomstige inkomsten uit opcenten is voor de lange termijn moeilijk te voorspellen. Dit komt met name door de ontwikkelingen rond de van heffing vrijgestelde elektrische voertuigen.

Precariobelasting

De provincie heft Precariobelasting 'voor het hebben van voorwerpen onder, op of boven voor de openbare dienst bestemde provinciale grond'. In de bij de Verordening Precariobelasting behorende tarieventabel zijn de belastbare feiten en tarieven opgenomen. Conform vastgestelde Kadernota 2024-2027 worden de tarieven per 1 januari 2024 met 3,1% geïndexeerd.

Gerealiseerde opbrengst 2023

€ 278.167,72

€ 675.000,00 (transitorische post benzine)

€ 953.167,72

Leges Bouwactiviteiten

Op grond van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) heft de provincie leges voor de zogeheten BRIKS-taken (bouwen, reclame, inritten, kappen, slopen) van de omgevingsvergunning voor die bedrijven waarvoor de provincie op grond van de milieuwetgeving bevoegd gezag is.

De uitvoering van het bevoegd gezag is ondergebracht bij de vijf omgevingsdiensten in Zuid-Holland. De provincie int voor de aanvragen BRIKS de leges, die de kosten van de vergunningverlening moeten dekken. Provinciale Staten hebben bij het vaststellen van de Legesverordening Omgevingsrecht Zuid-Holland 2023 besloten dat het dekkingspercentage 100% dient te zijn. De tarieven zijn ingedeeld in categorieën wat betekent dat voor een project met een grotere bouwsom ook een hoger tarief geldt.

De leges zijn vraaggestuurd waardoor de geïnde leges kunnen afwijken van de raming. Het aantal aanvragen in 2023 was hoger dan het vooraf geraamde aantal. De verdeling tussen de categorieën was anders dan vooraf geraamd.

De legesinkomsten 2023 hebben betrekking op meerdere belastingjaren. De legesinkomsten die betrekking hebben op belastingjaar 2023 bedragen € 4,8 mln en zijn hoger dan vooraf geraamd. Eveneens is hierin opgenomen een opbrengst van € 2,1 mln voor WABO-leges waarvan de aanvraagdatum van onderliggende vergunningsaanvraag in november en december 2023 ligt. De leges aanslag voor de aanvragen zal worden opgelegd in 2024. De daadwerkelijk opbrengst van deze aanslagen zal in 2024 ontvangen worden maar hebben betrekking op belastingjaar 2023. De werkelijke kosten van deze aanvragen zullen zichtbaar worden in 2024.

(bedragen x € 1.000)		
Lasten taakveld	Realisatie 2023	4.045
Opbrengst Heffingen	Realisatie 2023	4.830
Dekkingspercentage	Realisatie 2023	119%

VTH - Leges Natuurbescherming

In januari 2017 is de Wet natuurbescherming in werking getreden. Hiermee zijn diverse taken op het gebied van de natuurwetgeving gedecentraliseerd naar de provincies. Provincie Zuid-Holland heft voor een deel van de taken uit de Wet natuurbescherming leges op grond van Legesverordening Wet natuurbescherming Zuid-Holland.

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet per 01-01-2023 is de nieuwe legesverordening in werking getreden voor activiteiten die de natuur betreffen.

(bedragen x € 1.000)		
Lasten taakveld	Realisatie 2023	3.302
Opbrengst Heffingen	Realisatie 2023	824
Dekkingspercentage	Realisatie 2023	25%

Lokale lastendruk

De lokale lastendruk geeft weer hoe de lastendruk van de opcenten in Zuid-Holland zich verhoudt tot het landelijk gemiddelde en het wettelijk maximum.

Ontwikkeling aantal opcenten MRB 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Provincie Zuid-Holland	90,4	90,4	91,8	95,7
Landelijk gemiddelde	83,0	83,5	83,7	84,7
Wettelijk maximum	115,0	116,8	118,4	125,8
Zuid-Holland als percentage van het wettelijk maximum	78,6%	77,4%	77,5%	76,1%

Naast de verhouding tot het landelijk gemiddelde en het wettelijk maximum is het van belang om aan te geven wat de financiële impact is van de Zuid-Hollandse belastingheffing op de inwoners. Hieronder vindt u een overzicht van de lastendruk van het provinciale deel van de mrb op 3 verschillende soorten auto's.

Gemiddelde lastendruk per auto door provinciale heffing opcenten Zuid-Holland

Jaar (bedragen in €)	2020	2021	2022	2023
Compacte stadsauto (800 kg)	97,55	97,55	99,06	103,27
Compacte middenklasse (1300 kg)	292,40	292,40	296,93	309,54
SUV (1800 kg)	503,66	503,66	511,46	533,19

In de onderstaande tabellen wordt per groep wegen, vaarwegen en kunstwerken inzicht gegeven in de technische staat ultimo 2023.

Technische staat wegen	A	B	C	D
2023	40%	12%	43%	5%

Bovenstaande tabel beschrijft op basis van CROW-publicatie 147, wegbeheer, wanneer het planmatig onderhoud moet worden uitgevoerd:

A: planmatig onderhoud over minimaal 5 jaar;

B: planmatig onderhoud binnen 3 tot 5 jaar;

C: planmatig onderhoud binnen 2 jaar;

D: er bestaat een achterstand in onderhoud.

Technische staat vaarwegen (NEN2767)	Uitstekend (1)	Goed (2)	Redelijk (3)	Matig (4)	Slecht (5)	Zeer slecht (6)
2023	45%	3%	10%	22%	18%	2%

Bovenstaande tabel beschrijft op basis van de NEN-2767 inspecties de staat van de oevers.

Technische staat kunstwerken	≤ 3 jaar	4 – 6 jaar	7 – 10 jaar	11 - 15 jaar	15 – 20 jaar	> 20 jaar
2023	15%	35%	35%	12%	3%	0%

Bovenstaande tabel beschrijft de periode die verstreken is sinds het laatste onderhoud aan een kunstwerk.

Beschikbaarheid beweegbare kunstwerken

De beschikbaarheid van een brug wordt gemeten door de duur van alle ongeplande stremmingen op te tellen. Het streven is een beschikbaarheid van 99,8% op jaarbasis. Als de storingsduur op jaarbasis groter is dan 17,5 uur, is een brug minder dan 99,8% beschikbaar op jaarbasis. De brug is dan onvoldoende beschikbaar. Dit wordt zowel voor stremming voor het wegverkeer als voor het vaarwegverkeer bijgehouden.

	Streefwaarde 2023	Meetwaarde 2023
Percentage beweegbare kunstwerken voldoende beschikbaar voor het wegverkeer (wegzijdig)	100%	98%
Percentage beweegbare kunstwerken voldoende beschikbaar voor het vaarwegverkeer (vaarwegzijdig)	100%	97%

In 2023 zijn drie van de ruim negentig kunstwerken vaarwegzijdig (97%) meer dan 17,5 uur in storing geweest, de Geestbrug, de Sluis Leidschendam en de Grote Merwedeluis Gorinchem. Wegzijdig (98%) zijn twee objecten, de Vijfgatenbrug en de Hoge Brug (Grote Sluis Vianen), meer dan 17,5 uur in storing geweest. De Geestbrug was in 2023 eenmaal langdurig in storing door schade aan de bevestiging van de elektromotor. De Sluis Leidschendam was diverse keren in storing, waarvan een deel te wijten was aan vuil tussen de sluisdeuren, voor een deel aan de waterhoogtemeter en deels aan de positiebewaking van de sluisdeuren. Sluis Leidschendam beschikt over twee bruggen waardoor het wegverkeer geen hinder heeft ondervonden van de storingen. Het sluiscomplex Gorinchem was voor het vaarwegverkeer langdurig gestremd door vervuiling tussen de sluisdeuren en storingen in de besturing van het complex. Doordat het sluiscomplex over twee bruggen beschikt heeft dit voor het wegverkeer niet tot stremming geleid. De onbeschikbaarheid van de Vijfgatenbrug werd voornamelijk veroorzaakt door storingen aan de hydraulische installatie. Door de aanwezigheid van een andere brug in de directe nabijheid is de hinder voor het wegverkeer beperkt gebleven. De Hoge Brug in Vianen was eenmaal

langdurig gestremd door een storing in de afsluitboominstallatie. De Hoge Brug maakt deel uit van de Grote Sluis in Vianen die ook beschikt over een tweede beweegbare brug, waardoor het wegverkeer weinig hinder heeft ondervonden van deze storing.

Realisatie 2023

Wegen

In 2023 heeft de aannemer volgens programmering in de najaarsnota het planmatig onderhoud afgerond aan de wegtrajecten:

- N207c (Waddinxveen, Boskoop)
- N222a (Westlandroute)
- N471a (Rotterdam)
- N489a (Mijnsheerenland, Westmaas, Maasdijk)

Vaarwegen

In 2023 heeft de aannemer volgens programmering in de najaarsnota het planmatig onderhoud afgerond aan de vaarwegtrajecten:

- Vervanging oevers langs vaarwegtraject 9 (Gouwe)
- Nautische voorzieningen

Beweegbare kunstwerken

In 2023 heeft de aannemer volgens programmering in de najaarsnota het planmatig onderhoud afgerond aan de beweegbare kunstwerken:

- Vaarwegtraject 1 (Rijn-Schiekanaal): Hoornbrug (Rijswijk)

Verkeersmanagementsystemen

In 2023 heeft de aannemer volgens programmering in de najaarsnota het planmatig onderhoud afgerond:

- Vervanging SOX-verlichting (gasontladinglampen) door Ledlampen

Financiën

De kosten voor beheer en onderhoud van de provinciale infrastructuur worden binnen Ambitie 2 Bereikbaar Zuid-Holland, beleidsdoel 2-2 Beheer en onderhoud op orde en duurzaam, geraamd en verantwoord.

Exploitatie (bedragen x € 1.000)	Begroting stand NJN	Rekening	Saldo
Dagelijks beheer en onderhoud	47.890	44.101	3.790
Planmatig onderhoud	33.540	31.767	1.773
Totaal netto exploitatie-uitgaven*	81.431	75.868	5.563
Storting in (+) of onttrekking uit (-) de egaliseringsreserve beheer en onderhoud	31.843	37.879	6.036
Totaal geactiveerde investeringen*	36.978	26.189	10.789

* exclusief uitgaven voor van functionele verbeteringen en overdracht areaal. Het verschil tussen begroting en realisatie is voor de exploitatie-uitgaven verantwoord bij de 3e W-vraag in Beleidsdoel 2-2, en voor de geactiveerde investeringen in de jaarrekening, onderdeel [Gereed gemelde investeringen](#). De storting in de egaliseringsreserve wordt toegelicht in Bijlage 1, [Toelichting reserves](#)

Recreatiegebieden

Na de overdracht van de meeste recreatiegebieden in de provincie in de periode 2013 tot en met 2022 resteren nog vier gebieden in provinciaal eigendom met een totale oppervlakte van ongeveer 790 ha aan recreatiegebied. Van deze gebieden zijn Bentwoud en Vlietland de grootste. Uitgangspunt voor deze gebieden is dat deze schoon, heel en veilig blijven.

Het beheer van deze gebieden wordt uitgevoerd door Staatsbosbeheer die hiervoor het Terrein Beheer Model (TBM) hanteert.

Het beheer voor het Bentwoud is vastgelegd in 2 samenwerkingsovereenkomsten; 1 met mede-eigenaar Staatsbosbeheer waarin de beheerafspraken zijn gemaakt en 1 met de gemeenten Waddinxveen, Alphen aan de Rijn en Zoetermeer over medefinanciering van het beheer. Staatsbosbeheer, gemeenten en de provincie vormen samen het bestuurlijk overleg Bentwoud. In 2023 is het TBM voor Bentwoud geactualiseerd en zijn de meerjarige groot-onderhoudskosten voor de komende 15 jaar berekend en is daaruit een gemiddeld jaarbedrag bepaald. In het bestuurlijk overleg is besloten vanaf 2024 het gemiddelde jaarbedrag als budget in de meerjaren begroting voor het Bentwoud op te nemen. In 2024 wordt bezien of via een reserve- of een voorziening voor groot onderhoud de fluctuaties in de kosten tussen de jaren financieel opgevangen gaan worden.

Voor het beheer en onderhoud van de overige gebieden heeft de provincie een samenwerkingsovereenkomst gesloten met Staatsbosbeheer voor de periode 2021 - 2025. Voor Vlietland is sprake van een meerjaren bosbeheerplan dat in samenspraak met betrokken gebiedspartijen is gemaakt. In 2024 zal het volledige TBM worden geactualiseerd.

Gebouwen

Algemeen

De provincie Zuid-Holland heeft verschillende gebouwen in beheer en onderhoud. Een deel van de gebouwen is eigendom en een deel is gehuurd. De provincie beheert en onderhoudt naast het provinciehuis verschillende (kantoor)panden op diverse locaties. Het gaat daarbij om bedieningscentrales, brug- en sluiswachtershuisjes, depots en werven en molens in Zuid-Holland.

Beleid

De Nota Onderhoud Kapitaalgoederen, onderdeel Gebouwen 2020-2023, is geactualiseerd en is door Provinciale Staten vastgesteld in februari 2021. Het beleidsuitgangspunt is dat de gebouwen in stand worden gehouden op een sober en doelmatig kwaliteitsniveau conform NEN-2767, conditieniveau 3 met als kwaliteitsaspecten: functionaliteit, veiligheid en representativiteit.

Als uitwerking van de nota hebben Gedeputeerde Staten in februari 2021 het Beheerplan Gebouwen 2020-2023 vastgesteld. Dit beheerplan voorziet in planmatig beheer en onderhoud waarbij ook de opdracht in relatie tot duurzaamheid en circulair gebruik van materialen is meegenomen. Het Beheerplan Gebouwen wordt elke vier jaar geactualiseerd.

Uitvoering

Sinds 2020 is het onderhoud van het provinciehuis belegd bij een externe leverancier, met een prestatiecontract. De aannemer is hiermee verantwoordelijk voor het onderhoud op een sobere en doelmatige manier. De provincie voert regie op het contract, de verantwoordelijkheid voor organisatie en uitvoering van onderhoud ligt bij de aannemer. In 2023 is het onderhoud voor het provinciehuis (bouwdelen ABDE) en de buitenlocaties opnieuw aanbesteed.

In 2023 zijn voor het provinciehuis en alle buitenlocaties duurzame meerjarige onderhoudsplanningen opgesteld. Hiermee is inzichtelijk gemaakt welke duurzame vervangingen en kosten benodigd zijn in de komende jaren om te kunnen voldoen aan wettelijke bepalingen en de bestuurlijke afspraken binnen Interprovinciaal Overleg (IPO) en in het kader van Energierijk Den Haag (ERDH). Aanpassingen aan het provinciehuis (bouwdelen ABDE) vanwege brandveiligheid zijn in 2023 uitgevoerd en opgeleverd.

Openbaarheidsparagraaf

Passieve openbaarmaking

In 2023 zijn in totaal 107 verzoeken om informatie ingediend en is bezwaar aangetekend tegen 3 Woo-besluiten. Ook voor dit jaar is de trend van de voorgaande jaren voortgezet; omvangrijke verzoeken lijken de norm te zijn en/of over politiek-bestuurlijk gevoelige zaken te gaan. Wij blijven streven naar een zo transparant mogelijke provincie, met oog voor kwaliteit en het zoveel als mogelijk beslissen binnen de wettelijke termijnen. Daar waar de verzoeken niet duidelijk genoeg zijn dan wel dat wij de termijnen niet halen, zijn wij in gesprek gegaan met de verzoeker. Om de Woo goed uit te kunnen voeren, hebben wij blijvend aandacht gehad voor het optimaliseren van de processen. Tevens wordt gezocht naar een nieuw programma dat ons helpt bij het anonimiseren van documenten waarbij onder meer persoonsgegevens kunnen worden weggelakt.

Actieve openbaarmaking

De verplichting om (een deel van de) in de Wet open overheid benoemde informatiecategorieën actief openbaar te maken, is in 2023 niet ingegaan. De verwachting is dat we een groot deel van de 17 informatiecategorieën in 2024 openbaar moeten maken.

Informatie categorieën die wij reeds openbaar maken, hebben we vindbaar gemaakt op de [Woo-pagina](#) van de provincie.

Informatiehuishouding

Op 31 januari 2023 hebben Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland het programmaplan 'Informatietransitie PZH' vastgesteld. Enerzijds worden met de realisatie van het programma stappen gezet in het toekomstbestendig maken van het informatiebeheer en in het ontwerpen en implementeren van I-governance en I-control. Anderzijds wordt invulling gegeven aan het meer data/informatie-gedreven werken, gebruik makend van moderne analyse-hulpmiddelen. Het programma bevat drie hoofddoelen die bijdragen aan de visie en de strategische doelen van het toekomstbestendig informatiebeheer van de provincie Zuid-Holland:

Digitaal geletterde medewerkers met een 'gerichte informatie-mindset'

We bevorderen een cultuur die bijdraagt aan 'goed' informatiebeheer en data/informatie-gedreven werken en helpen medewerkers (waar nodig) hun vaardigheden te ontwikkelen.

Adequaat bestuurd informatie- en data-domein

We zorgen voor de juiste sturende en ondersteunende processen om risico's te beheersen en waarde te verhogen.

Optimale technologische middelen met informatie en data van hoge kwaliteit

We zorgen voor goed gepositioneerde en ontworpen technologie en opgeschoonde en verrijkte informatie en data.

Paragraaf Subsidies

Subsidies 2023 en Algemene subsidieverordening

Algemeen kader

In de Algemene subsidieverordening 2013 (Asv) zijn de uitgangspunten van het Uniform Subsidie Kader (USK) opgenomen. Deze betreffen:

Uitgangspunten Uniform Subsidie Kader			
1	Uitvoerings- en verantwoordingsarrangementen: proportionaliteit en sturing op prestaties		
	<i>Maatregel</i>	<i>Hoogte subsidiebedrag</i>	<i>Verantwoording</i>
	Arrangement 1	Tot € 25.000	Desgevraagd verantwoording over de prestatie (doorgaans steekproefsgewijs)
	Arrangement 2	Vanaf € 25.000 tot € 125.000	Verantwoording over de prestatie (aanvullend steekproefsgewijs)
	Arrangement 3	Vanaf € 125.000	Verantwoording over de kosten en prestaties
2	Uniformering en vereenvoudiging van begrippen en subsidieprocessen		
3	Het opzetten en uitvoeren van een beleid om misbruik en oneigenlijk gebruik te voorkomen: verantwoord vertrouwen		

Op de meeste subsidies die worden verstrekt zijn de bovenstaande arrangementen van toepassing. Via deze arrangementensystematiek wordt een (verdere) vermindering van de administratieve lasten in het hele subsidieproces (dat bestaat uit de stappen aanvraag-verstrekking-uitvoering-verantwoording-vaststelling) bereikt door in ieder geval in twee van de drie arrangementen, processtappen van het subsidieproces minder zwaar in te vullen.

In de praktijk zien wij nu hoe de subsidieverstrekkingen over 2023 op basis van de arrangementensystematiek zijn verlopen. Hier komt het onderstaande beeld uit naar voren:

Toepassing arrangementen

Arrangement		Verleende beschikkingen		Verleende subsidies (€)	
		Aantal	% t.o.v. totaal	Bedrag	% t.o.v. totaal
0	Geen arrangement	297	39,3	21.810.947	6,9
1	€ 0 - € 24.999	215	28,5	2.510.191	0,9
2	€ 25.000 - € 124.999	148	19,6	12.413.020	3,9
3	€ 125.000 of meer	95	12,6	278.240.409	88,3
Totaal		755	100	314.974.567	100

Ter toelichting op bovenstaande tabel dient het volgende:

- De gepresenteerde cijfers in de bovenstaande tabel betreffen verstrekte subsidies die binnen de provinciale organisatie zijn afgewikkeld. Over de verstrekte subsidies die door externe bureaus voor de provincie zijn afgedaan, bestaat dit inzicht niet, omdat deze organisaties over andere subsidiesystemen beschikken dan wij. Deze organisaties kunnen niet op dezelfde wijze rapporteren.
- Geen arrangement: voor subsidieverleningen, waarbij specifieke uitkeringen of uitkeringen uit het provinciefonds voor de Programma Impuls Omgevingsveiligheid 2015-2018 of Europese subsidies dan wel specifiek staatssteun-vrijstellingen aan de orde zijn, geldt de arrangementensystematiek niet. Net als voor

arrangement 3 geldt dat deze subsidies op basis van een inhoudelijke en een financiële verantwoording worden vastgesteld. Financieel gezien beslaan deze twee categorieën bijna 95,3%.

- De subsidies die onder de arrangementen 1 en 2 zijn verstrekt, beslaan 48,1% van het totaal aantal verstrekte subsidies, maar beslaan vanuit financieel opzicht slechts 4,7% van het totaal verstrekte bedrag. De verminderde controle op deze subsidies is hiermee in ieder geval proportioneel. Het financiële risico dat we over deze subsidies lopen is door de genomen beheersmaatregelen en het lage volume klein tot zeer klein te noemen. Naast de strengere controle op de begroting aan de voorkant en de steekproefsgewijze controle aan de achterkant, worden deze subsidies ook op behaalde prestaties beoordeeld. Worden de prestaties niet behaald, dan wordt er lager vastgesteld.
- De provincie Zuid-Holland heeft (tijdelijk) haar subsidieregels aangepast voor corona-gerelateerde problemen. De uitbraak van Covid-19 en de maatregelen daaromtrent kunnen namelijk gevolgen hebben voor subsidieontvangers. Door de landelijke maatregelen kunnen zij bijvoorbeeld bepaalde termijnen niet halen die normaal gesproken gelden voor de door hun ontvangen subsidie. De aanpassingen in de Zuid-Hollandse subsidieregels hebben geen financiële consequenties. Eventuele afwijkende prestaties als gevolg van COVID-19 worden beoordeeld en kunnen geen effect hebben op de hoogte van subsidies en de bijbehorende budgetten. Deze tijdelijke aanpassing is per 31-12-2022 beëindigd.

Overzicht Incidentele subsidies 2023

Naast project-boekjaar- en begrotingssubsidies werden er ook incidentele subsidies en subsidies namens het Rijk ten aanzien van veiligheidsregio's verleend. Deze subsidies lopen in principe over de relevante ambities in de begroting. Subsidieplafonds zijn daarvoor niet aan de orde. Een specificatie van deze verleende incidentele subsidies (in €) is te vinden in het Openbaar Subsidieregister over 2023.

(Subsidie-regelingsnr.	Titel van de regeling	Doel	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies	
			Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag
1.6.50	Algemene subsidieverordening (Asv) incidentele subsidies	4.3	6	464.940	1	40.000
1.6.50	art 4 Asv subsidies t.a.v. Hollandse Utrechtse Veeweiden	5.2	1	150.000	1	150.000
1.6.50	art 4 Asv subsidies t.a.v. IBPs Zuidwestelijke delta	5.2	7	943.463	1	148.173
1.6.50	art 4 Asv subsidies t.a.v. Impuls Veeweiden SPUK	5.2	1	60.500	0	0
1.6.50	art 4 Asv - Deltaprogramma Zoet Water 2e fase	5.2	2	695.867	0	0
	Totaal		17	2.314.770	3	338.173

Verantwoording benutting subsidieplafonds

In overeenstemming met de toepassing van de Asv en in relatie met de subsidieregelingen, die door het college zijn vastgesteld, wordt in de volgende paragrafen verantwoording afgelegd over de benutting van de subsidieplafonds. In de tabellen is per subsidieregeling een plafondbedrag opgenomen, dat bij de Begroting 2023 is vastgesteld of tussentijds is bijgesteld. Als er sprake is van een significant over- of onderschrijding van een plafond is onderaan de betreffende tabel een toelichting opgenomen. Ook is er een kolom opgenomen met de titel "Onderhanden werk". De hierin getoonde bedragen zijn niet verwerkt in de kolom "afwijking plafond" omdat de nog in behandeling zijnde aanvragen geweigerd kunnen worden of de verleningen lager kunnen uitvallen dan is aangevraagd.

In deze paragraaf wordt eveneens over de verleende project- en boekjaarsubsidies waarvoor geen subsidieplafonds zijn vastgesteld en de begrotingssubsidies verantwoording afgelegd. Daarnaast doen wij verslag over de verleende incidentele subsidies. De informatie is gebaseerd op de uitvoering van motie 301: het openbaar subsidieregister. Dit openbaar subsidieregister wordt sinds 2012 op de website van de provincie gepubliceerd. Het openbaar subsidieregister geeft inzicht in de verstrekte subsidies. De financiële gevolgen van de subsidieverlening kunnen zich over meerdere jaren uitstrekken. Voorheen actualiseerde de provincie eens per kwartaal het register. Sinds 12 februari 2019 is een nieuwe versie beschikbaar die meer actueel en gebruiksvriendelijker is.

Via de website <https://subsidieregister.zuid-holland.nl> kunnen gebruikers een actueel overzicht opvragen van alle verstrekte subsidies vanaf 2015. Het subsidieregister krijgt dagelijks een update. Gebruikers kunnen bovendien gemakkelijk zoeken en filteren op informatie die relevant is. De provincie Zuid-Holland vindt het belangrijk om transparant te zijn over de besteding van publieke middelen.

Ambitie 1 Samen werken aan Zuid-Holland

Overzicht begrotingssubsidies 2023 (€)

Doel	Naam instelling	Maximaal te subsidiëren bedrag 2023	Verleend	Afwijking	Reden van de afwijking
1.1	gemeente Rotterdam t.b.v. koningsdag 2023	250.000	250.000	0	
1.1	Agrarisch Collectief Alblasserwaard-Vijfheerenlanden t.b.v. Biodiverse sloot en rand Alblasserwaard-Vijfheerenlanden	363.000	0	360.178	Aanvraag is in behandeling
1.1	Gemeente Krimpenerwaard t.b.v. Project Proeftuin Krimpenerwaard	1.000.000	0	1.000.000	Geen aanvraag ontvangen
1.1	Hoogheemraadschap van Rijnland t.b.v. project natuurvriendelijke watergangen	450.000	0	450.000	Aanvraag is in behandeling
1.1	Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard t.b.v. project klei op veen	1.000.000	0	1.000.000	Aanvraag is in behandeling
1.1	Recreatieschap Voorne-Putten t.b.v. project bos en bomen Voorne Putten	800.000	0	800.000	Aanvraag is in behandeling
1.1	Huisman Vastgoed B.V. t.b.v. realisatie 5MW walstroominstallatie	1.900.000	0	1.900.000	Geen aanvraag ontvangen
	Totaal	5.763.000	250.000	5.510.178	

Overzicht project- en boekjaarsubsidies 2023 waarvoor subsidieplafonds werden vastgesteld (€)

Subsidie-regeling nr.	Par.	Titel van de regeling	Beleidsdoel	Totaal subsidie-plafond 2023	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies		Geweigerde aanvragen		Onderhanden aanvragen		Afwijking plafond
					Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Bedrag
1.6.91		Subsidieregeling bevorderen intergemeentelijke samenwerking Zuid-Holland 2020	1.1	150.000	2	100.000	0	0	0	0	2	100.000	150.000
1.6.111		Subsidieregeling verplaatsing en beëindiging veehouderij Zuid-Holland 2023	1.1	1.000.000	0	0	0	0	0	0	0	0	1.000.000
1.6.99	2 en 3	Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Zuid-Hollandse Journalistiek	1.2	332.000	33	519.218	18	329.914	15	189.304	0	0	2.086
		Totaal		1.482.000	35	619.218	18	329.914	15	189.304	2	100.000	1.152.086

Onderschrijdingen Ambitie 1 Samen werken aan Zuid-Holland (€)

Subsidie-regeling nummer	Paragraaf	Titel van de subsidieregeling	Minder / geen aanvragen	Andere oorzaken
1.6.91		Subsidieregeling bevorderen intergemeentelijke samenwerking Zuid-Holland 2020	x	
1.6.111		Subsidieregeling verplaatsing veehouderij gebied Nieuwkoop Zuid-Holland 2022	x	
1.6.99	2 en 3	Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Zuid-Hollandse Journalistiek		Er zijn in totaal 33 aanvragen ingediend waarvan 15 zijn afgewezen. Voor het resterend deel van € 2.086 kan geen subsidie verleend worden.

Ambitie 2 Bereikbaar Zuid-Holland

Overzicht begrotingssubsidies 2023 (€)

Doel	Naam instelling	Maximaal te subsidiëren bedrag 2023	Verleend	Afwijking	Reden van de afwijking
2.1	Vereniging Fietsersbond	43.000	43.000	0	
2.1	Aqua Swets BV t.b.v. veerdienst Maassluis-Rozenburg	497.500	929.995	-432.495	Afwijking is te wijten aan faillissement Aqua Swets. De subsidie was in eerste instantie verleend voor € 929.995. Na faillissement van Aqua Swets is deze subsidie geblokkeerd en is verschil van ruim 4 ton vrijgevallen.
2.1	Ministerie I&W t.b.v. innovatieve aanpak A15	1.008.500	0	1.008.500	Geen aanvraag ontvangen
2.1	Damen Financial Participations B.V t.b.v. veerdienst Maassluis-Rozenburg	650.000	575.342	74.658	Subsidie heeft betrekking op een kortere periode, derhalve is de subsidie lager uitgevallen
2.1	Stichting roeifaciliteiten Laga t.b.v. verhuizing roeivereniging	395.000	0	395.000	Aanvraag is in behandeling
2.1	Rijkswaterstaat West-Nederland Zuid t.b.v. bijdrage mobiliteitsmanagement A20 NKG	400.000	0	400.000	Geen aanvraag ontvangen
	Totaal	2.994.000	1.548.337	1.445.663	

Overzicht project- en boekjaarsubsidies 2023 waarvoor subsidieplafonds werden vastgesteld (€)

Subsidie-regeling nr.	Par.	Titel van de regeling	Doel	Totaal subsidie-plafond 2023	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies		Geweigerde aanvragen		Onderhanden aanvragen		Afwijking plafond
					Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Bedrag
1.6.117		Subsidieregeling Mobiliteit Zuid-Holland											
	2.2.2	Gedragbeïnvloeding verkeersveiligheid	2.1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	2.2.3	Energietransitie infrastructuur	2.1	300.000	0	0	0	0	0	0	0	0	300.000
	2.2.4	Korte termijn aanpak in het kader van het Gebiedsprogramma MoVe	2.2	5.827.951	2	1.133.333	2	1.113.333	0	0	0	0	4.714.618
	2.3.1	Kwaliteit OV en bushaltes	2.3	750.000	6	218.780	4	180.000	0	0	1	18.780	570.000
	2.3.2	Ketenmobiliteit	2.2	500.000	0	0	0	0	0	0	0	0	500.000
	2.3.4	Projecten voor vervanging of renovatie van veerponten	2.2	1.000.000	0	0	0	0	0	0	0	0	1.000.000
	2.4.2	Veerinfrastructuur	2.2	500.000	0	0	0	0	0	0	0	0	500.000
		Totaal		8.877.951	8	1.352.113	6	1.293.333	0	0	1	18.780	7.584.618

Overzicht van de project- en boekjaarsubsidies 2023 waarvoor geen subsidieplafonds werden vastgesteld

Er is voor een aantal subsidieregelingen geen subsidieplafond in 2023 vastgesteld. Deze subsidies zijn verleend volgens wet- en regelgeving. Er bestond wel toereikend budget om deze subsidies te kunnen verlenen. In onderstaande tabel wordt hierover informatie verstrekt.

Subsidie-regeling	Par.	Titel van de regeling	Doel	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies		Onderhanden aanvragen	
				Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag
1.6.117		Subsidieregeling Mobiliteit Zuid-Holland							
	2.2.1	Gebiedsagenda infrastructurele projecten	2.1	45	7.156.620	27	4.435.617	14	2.125.869
	2.3.3	Fietsprojecten en Fietsparkeervoorzieningen	2.2	4	860.876	2	125.876	2	735.000
	2.4.1	R-net projecten	2.2	1	103.000	1	103.000	0	0

Subsidie-regeling	Par.	Titel van de regeling	Doel	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies		Onderhanden aanvragen	
				Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag
	3.1.1	Oprichting buurtbusverenigingen	2.2	2	4.000	2	4.000	0	0
	3.1.2	Instandhouding buurtbuslijnen	2.2	16	157.500	16	157.500	0	0
	3.1.3	Bedrijfsvervoer Wet sociale werkvoorziening	2.2	2	19.755	1	8.301	1	8.989
	3.2.1	Regionaal openbaar vervoer over weg en spoor	2.2	11	185.262.213	11	184.647.998	0	0
	3.2.2	Regionaal openbaar vervoer over water	2.2	2	17.177.256	2	17.177.256	0	0
	3.2.3	Collectief vraagafhankelijk vervoer	2.2	3	1.112.125	1	485.000	2	597.125
	3.3.1	Reizigersplatform	2.3	6	200.751	6	198.000	0	0
	3.3.2	Platforms sociale veiligheid	2.2	0	0	0	0	0	0
		Totaal		92	212.054.096	69	207.342.548	19	3.466.983

Onderschrijdingen Ambitie 2 Bereikbaar Zuid-Holland (€)

Subsidieregeling nummer	Paragraaf	Titel van de subsidieregeling	Minder / geen aanvragen	Andere oorzaken
1.6.117		Subsidieregeling Mobiliteit Zuid-Holland 2017		
	2.2.3	Energietransitie infrastructuur	x	
	2.2.4	Korte termijn aanpak in het kader van het Gebiedsprogramma MoVe	x	
	2.3.1	Kwaliteit OV en bushaltes	x	
	2.3.2	Ketenmobiliteit	x	
	2.3.4	Projecten voor vervanging of renovatie van veerponten	x	
	2.4.2	Veerinfrastructuur	x	

Ambitie 3 Schone energie voor iedereen

Overzicht begrotingssubsidies 2023 (€)

Doel	Naam instelling	Maximaal te subsidiëren bedrag 2023	Verleend	Afwijking	Reden van de afwijking
3.1	Klein-Piershil BV t.b.v. inrichtingsmaatregelen windpark Spui	100.000	100.000	0	
3.3	Coöperatie Campus@Sea U.A	200.000	200.000	0	
3.3	InnovationQuarter t.b.v. Maritieme Delta 2023	120.000	120.000	0	
3.3	Deltalinqs t.b.v. energiebesparingsonderzoeken	100.000	100.000	0	
3.2, 3.3 en 4.1	InnovationQuarter t.b.v. innovatieprogramma energie en klimaat	600.000	600.000	0	
	Totaal	1.120.000	1.120.000	0	

Overzicht project- en boekjaarsubsidies 2023 waarvoor subsidieplafonds werden vastgesteld (€)

Subsidie-regeling nr.	Par.	Titel van de regeling	Doel	Totaal subsidie-plafond 2023	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies		Geweigerde aanvragen		Onderhanden aanvragen		Afwijking plafond
					Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Bedrag
1.6.93		Subsidieregeling Zonnig Zuid-Holland	3.1	1.723.252	110	1.940.470	83	1.211.847	10	245.650	13	228.315	511.405
1.6.120		Subsidieregeling lokale initiatieven energietransitie Zuid-Holland 2023	3.1	2.250.000	22	289.147	17	160.000	0	0	3	81.732	2.090.000
1.6.94		Subsidieregeling energie infrastructuur op industrieterreinen Zuid-Holland	3.3	2.000.000	5	2.074.368	2	345.250	0	0	2	1.500.000	1.654.750
		Totaal		5.973.252	137	4.303.985	102	1.717.097	10	245.650	18	1.810.047	4.256.155

Onderschrijdingen Ambitie 3 Schone energie voor iedereen (€)

Subsidie-regeling nummer	Paragraaf	Titel van de subsidieregeling	Minder / geen aanvragen	Andere oorzaken
1.6.93		Subsidieregeling Zonnig Zuid-Holland		Meerjarige subsidieplafond 2020 t/m 2024
1.6.120		Subsidieregeling lokale initiatieven energietransitie Zuid-Holland 2023		Meerjarige subsidieplafond 2020 t/m 2027
1.6.94		Subsidieregeling energie infrastructuur op industrieterreinen Zuid-Holland		Meerjarig subsidieplafond t/m juni 2024

Ambitie 4 Een concurrerend Zuid-Holland

Overzicht begrotingssubsidies 2023 (€)

Doel	Naam instelling	Maximaal te subsidiëren bedrag 2023	Verleend	Afwijking	Reden van de afwijking
4.1	BlueCity t.b.v. trainingen	50.000	50.000	0	
4.1	Stichting Technologisch Centrum Ypenburg t.b.v. het ontwikkelen van haar netwerk	100.000	100.000	0	
4.1	Stichting Greenport West-Holland	150.000	150.000	0	
4.1	Stichting Greenport Aalsmeer	75.000	75.000	0	
4.1	Stichting Greenport Duin- en Bollenstreek	100.000	100.000	0	
4.1	Stichting Greenport regio Boskoop	100.000	100.000	0	
4.1	Stichting Greenport West-Holland Innovatie	100.000	100.000	0	
4.1	Stichting Greenport Nederland	125.000	120.000	5.000	Minder aangevraagd door aanvrager
4.1	Erasmus MC Rotterdam t.b.v. incubatorprogramma	400.000	400.000	0	
4.1	Stichting NL Space Campus t.b.v. het door ontwikkelen van de fysieke omgeving van de campus	327.750	327.750	0	
4.1	Stichting NL Space Explorers t.b.v. ASE ruimtevaartcongres 2023-2024	100.000	100.000	0	

Doel	Naam instelling	Maximaal te subsidiëren bedrag 2023	Verleend	Afwijking	Reden van de afwijking
4.1	Stichting Werklandschappen van de Toekomst t.b.v. programma Werklandschappen van de toekomst	1.511.000	0	1.511.000	Geen aanvraag ontvangen
4.3	Erfgoedhuis Zuid-Holland	2.168.166	2.168.168	-2	
4.3	Stichting molenviergang Aarlanderveen	28.000	27.584	416	
4.3	Kunstgebouw	1.745.406	1.745.406	0	
4.3	Stichting Educatie Orkest Projecten (SEOP)	41.350	41.350	0	
4.3	Zuid-Hollandse Popunie	171.291	171.291	0	
4.3	Bevrijdingsfestival	57.342	57.343	-1	
4.3	Stichting Jeugdtheaterhuis Zuid-Holland	335.166	335.166	0	
4.3	Stichting Restauratie Opleidingsprojecten Zuid-West	20.000	20.000	0	
4.3	Probiblio	5.192.923	5.192.923	0	
4.3	Het Kunstgebouw t.b.v. themafonds cultuurparticipatie	16.000	16.000	0	
4.3	Prins Bernhard Cultuurfonds (PBCF) t.b.v. het op te richten themafonds cultuurparticipatie Zuid-Holland	124.000	124.000	0	
4.3	Rijnlandse Molenstichting t.b.v. overdracht molendriegang Stompwijk	800.000	800.000	0	
	Totaal	13.838.394	12.321.981	1.516.413	

Overzicht project- en boekjaarsubsidies 2022 waarvoor subsidieplafonds werden vastgesteld (€)

Subsidie-regeling nr.	Par.	Titel van de regeling	Doel	Totaal subsidie-plafond 2023	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies		Geweigerde aanvragen		Onderhanden aanvragen		Afwijking plafond
					Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Bedrag
1.6.65	3, 4 en 5	Subsidieregeling MKB innovatiestimulering topsectoren Zuid-Holland	4.1	14.080.000	375	23.429.925	181	10.171.020	173	9.472.253	21	3.786.652	3.908.980
1.6.86	2 en 3, 2a en 3a	Subsidieregeling Campussen Zuid-Holland	4.1	1.500.000	6	2.345.620	0	0	0	0	6	2.345.620	1.500.000

Subsidie-regeling nr.	Par.	Titel van de regeling	Doel	Totaal subsidie-plafond 2023	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies		Geweigerde aanvragen		Onderhanden aanvragen		Afwijking plafond
					Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Bedrag
1.6.85		Subsidieregeling regionale netwerken voor innovatie Zuid-Holland	4.1	1.500.000	6	1.637.556	4	1.183.556	1	124.000	1	330.000	316.444
1.6.103		Subsidieregeling MKB-Deals Zuid-Holland	4.1	200.000	1	97.282	1	97.282	0	0	0	0	102.718
1.6.112		Subsidieregeling circulair Zuid-Holland	4.1	700.000	12	1.314.085	6	700.000	6	607.145	0	0	0
1.6.64		Subsidieregeling Cofinanciering EFRO (interreg)	4.1	1.550.000	21	1.589.549	14	1.076.510	2	144.974	4	263.065	473.490
1.6.113		Subsidieregeling cofinanciering EFRO 2022-2027 Zuid-Holland	4.1	2.000.000	0	0	0	0	0	0	0	0	2.000.000
1.6.89		Subsidieregeling deelakkoorden human capital Zuid-Holland	4.2	3.997.843	2	555.000	1	55.000	0	0	1	500.000	3.942.843
1.6.100		Subsidieregeling Verduurzaming bedrijventerreinen Zuid-Holland	4.2	3.000.000	5	545.347	1	200.000	0	0	4	345.347	2.800.000
1.6.82		Subsidieregeling Planvorming Detailhandel Zuid-Holland	4.2	500.000	17	185.245	10	98.329	1	8.550	6	78.366	401.671
1.6.47		Subsidieregeling planvorming bedrijventerreinen Zuid-Holland 2017	4.2	500.000	53	574.623	26	274.753	4	48.589	18	222.515	225.247
1.6.36	2 en 3	Subsidieregeling restauratie rijksmonumenten Zuid-Holland 2013	4.3	3.600.000	70	7.189.578	30	3.544.546	37	2.464.441	1	184.239	55.454
1.6.90		Subsidieregeling Erfgoedlijnen Zuid-Holland 2020	4.3	2.450.000	52	2.380.644	51	2.306.646	0	0	0	0	143.354
1.6.46	2, 3 en 4	Subsidieregeling molens Zuid-Holland 2013	4.3	590.000	14	562.472	9	355.886	4	183.786	1	22.800	234.114
1.6.102		Subsidieregeling toerisme provincie Zuid-Holland 2020	4.3	500.000	14	344.330	0	0	3	80.192	11	264.138	500.000
		Totaal		36.667.843	648	42.751.256	334	20.063.528	231	13.133.930	74	8.342.742	16.604.315

Onderschrijdingen Ambitie 4 Een concurrerend Zuid-Holland (€)

Subsidierегeling nummer	Paragraaf	Titel van de subsidierегeling	Minder / geen aanvragen	Andere oorzaken
1.6.65		Subsidierегeling MKB innovatiestimulering topsectoren Zuid-Holland		Er zijn nog aanvragen in behandeling
1.6.86		Subsidierегeling Campussen Zuid-Holland		Er zijn nog aanvragen in behandeling
1.6.85		Subsidierегeling regionale netwerken voor innovatie Zuid-Holland		Er is nog een aanvraag in behandeling
1.6.103		Subsidierегeling MKB-Deals Zuid-Holland		Meerjarig plafond 2021-2026
1.6.113		Subsidierегeling cofinanciering EFRO 2022-2027 Zuid-Holland	x	
1.6.64		Subsidierегeling Cofinanciering EFRO (interreg)		Meerjarig plafond 2022-2024
1.6.89		Subsidierегeling deelakkoorden human capital Zuid-Holland		Meerjarig plafond 2020-2027
1.6.100		Subsidierегeling Verduurzaming bedrijventerreinen Zuid-Holland		Er zijn nog aanvragen in behandeling
1.6.82		Subsidierегeling Planvorming Detailhandel Zuid-Holland		Er zijn nog aanvragen in behandeling
1.6.47		Subsidierегeling planvorming bedrijventerreinen Zuid-Holland 2017		Er zijn nog aanvragen in behandeling
1.6.36		Subsidierегeling restauratie rijksmonumenten Zuid-Holland 2013		Er zijn nog aanvragen in behandeling
1.6.90		Subsidierегeling Erfgoedlijnen Zuid-Holland 2020		Plafond was hoger dan het vastgestelde maatregelenpakket en is er geen aanvulling op het maatregelenpakket vastgesteld
1.6.46		Subsidierегeling molens Zuid-Holland 2013		Minder aanvragen voor zesjarige onderhoud binnengekomen dan vooraf verwacht. Aanvragen draaipremie zijn nog in behandeling (ca € 65.000)
1.6.102		Subsidierегeling toerisme provincie Zuid-Holland 2020		Er zijn nog aanvragen in behandeling. Plafond zal bijna uitgeput raken hierdoor, is de verwachting

Ambitie 5 Versterken natuur in Zuid-Holland

Overzicht begrotingssubsidies 2023 (€)

Doel	Naam instelling	Maximaal te subsidiëren bedrag 2023	Verleend	Afwijking	Reden van de afwijking
5.1	Faunabeheer eenheid Zuid-Holland	800.000	662.750	137.250	Minder aangevraagd
5.1	Gebiedscoöperatie Buijtenland van Rhoon t.b.v. realisatie en beheer	3.500.000	3.307.534	192.466	Minder aangevraagd
5.1	Nationaal Park Hollandse Duinen t.b.v. uitvoering samenwerkingsovereenkomst	121.000	121.000	0	

Doel	Naam instelling	Maximaal te subsidiëren bedrag 2023	Verleend	Afwijking	Reden van de afwijking
5.1	Agrarische Natuurvereniging Vockestaert t.b.v. Weidevogelcompensatie N223 Duurzaam Veilig Fase 3B	51.519	51.519	0	
5.1	Louis Bolk instituut t.b.v. Kieviten en bouwland	800.000	0	800.000	Aanvraag is in behandeling
5.2	Coöperatie Hoeve Biesland BA t.b.v. Boeren voor Natuur	120.000	118.362	1.638	Minder aangevraagd
5.2	Veenweide Innovatie Centrum t.b.v. project Boeren bij Hoogwater	629.919	0	629.919	Aanvraag is in behandeling
5.2	Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden t.b.v. Project IBP Boer aan het Roer	40.000	40.000	0	
5.2	LTO Noord t.b.v. Boeren met Toekomst in polder Aarlanderveen	137.725	137.725	0	
5.2	Nationaal Kenniscentrum Bodemdaling en Fundering	96.400	0	96.400	Geen aanvraag ontvangen
5.3	Gemeente Westland t.b.v. toezicht en beheer Zandmotor	100.000	100.000	0	
5.3	stichting Nieuw-Holland t.b.v. Zuid-Hollands kust initiatief verkenningsfase	100.000	0	100.000	Geen aanvraag ontvangen
	Coöperatie Nature Water U.A. t.b.v. Project Coastar Waterbank Westland locatie Hooghe Beer	300.000	300.000	0	
5.3	Stichting Wageningen Research (WUR) t.b.v. realisatie van de KRW-doelen	25.000	0	25.000	Aanvraag is in behandeling
	Totaal	6.821.563	4.838.890	1.982.673	

Overzicht project- en boekjaarsubsidies 2023 waarvoor subsidieplafonds werden vastgesteld (€)

Subsidie-regeling nr.	Par.	Titel van de regeling	Doel	Totaal subsidie-plafond 2023	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies		Geweigerde aanvragen		Onderhanden aanvragen		Afwijking plafond
					Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Bedrag
1.6.21		Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL)	5.1	46.596.000	2	691.675	1	491.916	0	0	1	199.759	46.104.084
1.6.68		Subsidieregeling Natuur en Landschapsbeheer Zuid-Holland 2016	5.1	107.792.000	10	61.636.719	10	61.636.719	0	0	0	0	46.155.281

Subsidie-regeling nr.	Par.	Titel van de regeling	Doel	Totaal subsidie-plafond 2023	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies		Geweigerde aanvragen		Onderhanden aanvragen		Afwijking plafond
					Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Bedrag
1.6.76	2.1 – 2.19	Subsidieregeling Groen Zuid-Holland 2016	5.1, 5.2, 5.3 en 7.3	13.745.000	121	5.888.617	92	2.213.363	5	110.097	20	1.416.347	11.531.637
1.6.119		Subsidieregeling natuurmaatregelen Zuid-Holland 2023-2025	5.2	7.670.000	15	11.425.371	3	1.559.290	1	765.991	11	9.100.090	6.110.710
		Regeling Europese landbouw subsidies Zuid-Holland	5.2	21.000.000	6	6.200.000	0	0	0	0	6	6.200.000	21.000.000
		Totaal		196.803.000	154	85.842.382	106	65.901.288	6	876.088	36	16.916.196	130.901.712

Onderschrijdingen Ambitie 5 Versterken natuur in Zuid-Holland (€)

Subsidie-regeling nummer	Paragraaf	Titel van de subsidieregeling	Minder / geen aanvragen	Andere oorzaken
1.6.21		Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL)	x	
1.6.68		Subsidieregeling Natuur en Landschapsbeheer Zuid-Holland 2016	x	
1.6.76	2.1 – 2.16	Subsidieregeling Groen Zuid-Holland 2016		Voor diverse paragrafen zijn geen aanvragen ontvangen terwijl voor andere paragrafen het plafond redelijk tot volledig is uitgenut. Van diverse paragrafen en openstellingen zijn nog aanvragen in behandeling
1.6.119		Subsidieregeling natuurmaatregelen Zuid-Holland 2023-2025		Meerjarig plafond 2023-2025
		Regeling Europese landbouw subsidies Zuid-Holland	x	

Ambitie 6 Sterke steden en dorpen in Zuid-Holland

Overzicht begrotingssubsidies 2023 (€)

Doel	Naam instelling	Maximaal te subsidiëren bedrag 2023	Verleend	Afwijking	Reden van de afwijking
6.1	Gemeente Dordrecht t.b.v. versnellingstafel samenwerkende regio's Alblasserwaard, Drechtsteden, Hoeksche Waard en Goeree-Overflakkee	35.000	0	35.000	Aanvraag is in behandeling
6.1	Gemeente Nissewaard t.b.v. versnellingstafel Wonen regio Rotterdam	35.000	0	35.000	Aanvraag is in behandeling
6.1	Gemeente Zoetermeer t.b.v. versnellingstafel wonen Haaglanden	35.000	0	35.000	Aanvraag is in behandeling
6.1	Regio Midden Holland t.b.v. versnellingstafel Wonen	35.000	0	35.000	Aanvraag is in behandeling
6.1	Samenwerkingsorgaan Holland Rijnland t.b.v. versnellingstafel Wonen	35.000	0	35.000	Aanvraag is in behandeling
6.3	gemeente Delft t.b.v. Gelatinebrug	500.000	0	500.000	Geen aanvraag ontvangen
6.3	Gemeente Rotterdam t.b.v. realisatie van duurzame asiel opvangplekken	90.000	0	90.000	Aanvraag is in behandeling
6.3	Gemeente Zoetermeer t.b.v. realisatie van duurzame asiel opvangplekken	90.000	0	90.000	Geen aanvraag ontvangen
6.3	Gemeente Zwijndrecht t.b.v. realisatie van duurzame asiel opvangplekken	90.000	0	90.000	Aanvraag is in behandeling
6.3	Regio Holland Rijnland t.b.v. realisatie van duurzame asiel opvangplekken	45.000	0	45.000	Aanvraag is in behandeling
6.3	Regio Midden-Holland t.b.v. realisatie van duurzame asiel opvangplekken	45.000	0	45.000	Aanvraag is in behandeling
	Totaal	1.035.000	0	1.035.000	

Overzicht project- en boekjaarsubsidies 2023 waarvoor subsidieplafonds werden vastgesteld (€)

Subsidie-regeling nr.	Titel van de regeling	Doel	Totaal subsidie-plafond 2023	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies		Geweigerde aanvragen		Onderhanden aanvragen		Afwijking plafond
				Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Bedrag
1.6.88	Subsidieregeling Spreiding Sociale Woningbouw regio Rotterdam Zuid-Holland	6.1	1.162.500	9	2.507.500	0	0	0	0	9	2.507.500	1.162.500
1.6.104	Subsidieregeling sociale woningbouw Holland Rijnland Zuid-Holland	6.1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Subsidie-regeling nr.	Titel van de regeling	Doel	Totaal subsidie-plafond 2023	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies		Geweigerde aanvragen		Onderhanden aanvragen		Afwijking plafond
				Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Bedrag
1.6.105	Subsidieregeling sociale woningbouw Haaglanden Zuid-Holland	6.1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.6.106	Subsidieregeling knelpuntenpot sociale huur en middenhuur Zuid-Holland	6.1	4.000.000	40	8.733.631	12	2.603.631	9	2.250.000	11	2.395.000	1.396.369
1.6.107	Subsidieregeling Vliegende Brigade Zuid-Holland	6.1	7.500.000	63	8.047.760	47	5.864.748	0	0	14	1.894.089	1.635.252
1.6.108	Subsidieregeling Woonvormen senioren Zuid-Holland	6.1	1.650.000	9	1.745.000	3	730.000	0	0	5	980.000	920.000
1.6.110	Subsidieregeling plankosten collectieve wooninitiatieven Zuid-Holland	6.2	75.000	4	60.000	4	60.000	0	0	0	0	15.000
	Totaal		14.387.500	125	21.093.891	66	9.258.379	9	2.250.000	39	7.776.589	5.129.121

Onderschrijdingen Ambitie 6 Sterke steden en dorpen in Zuid-Holland (€)

Subsidie-regeling nummer	Paragraaf	Titel van de subsidieregeling	Minder / geen aanvragen	Andere oorzaken
1.6.88		Subsidieregeling Spreiding Sociale Woningbouw regio Rotterdam Zuid-Holland		Er zijn nog 9 aanvragen in behandeling voor in totaal € 2.507.500
1.6.106		Subsidieregeling knelpuntenpot sociale huur en middenhuur Zuid-Holland		Er zijn nog 11 aanvragen in behandeling voor in totaal € 2.395.000
1.6.107		Subsidieregeling Vliegende Brigade Zuid-Holland		Er zijn nog 14 aanvragen in behandeling voor in totaal € 1.894.089
1.6.108		Subsidieregeling Woonvormen senioren Zuid-Holland		Er zijn nog 5 aanvragen in behandeling voor in totaal € 980.000
1.6.110		Subsidieregeling plankosten collectieve wooninitiatieven Zuid-Holland	x	

Ambitie 7 Gezond en veilig Zuid-Holland

Overzicht begrotingssubsidies 2023 (€)

Doel	Naam instelling	Maximaal te subsidiëren bedrag 2023	Verleend	Afwijking	Reden van de afwijking
7.1	Gemeente Vlaardingen t.b.v. herinrichting en sanering Broekpolder	4.600.000	4.600.000	0	
7.2	Stichting Wandelnet	40.000	0	40.000	Aanvraag is in behandeling
7.2	Stichting Landelijk Fietsplatform	40.000	0	40.000	Aanvraag is in behandeling
7.2	Gemeente Dordrecht t.b.v. recreatiebeheer Nieuwe Dordtse Biesbosch	66.959	66.959	0	
7.2	Gemeente Dordrecht als rechtsopvolger van Parkschap Nationaal Park De Biesbosch	382.211	340.570	41.641	Minder aangevraagd
7.2	Gemeente Pijnacker-Nootdorp t.b.v. het beheer recreatiegebied de Dobbeplass en Groene Keijzer	295.868	295.868	0	
7.2	Natuur- en recreatieschap IJsselmonde t.b.v. het beheer recreatiegebied	375.280	353.988	21.292	Minder aangevraagd
7.2	Coöperatief Beheer Groengebieden Midden Delfland (CBG), de rechtsopvolger van het recreatieschap Midden Delfland t.b.v. het beheer recreatiegebied	125.161	111.500	13.661	Minder aangevraagd
7.2	Natuur- en recreatieschap Groenalliantie Midden-Holland t.b.v. het beheer recreatiegebied	1.888.044	1.741.230	146.814	Minder aangevraagd
7.2	Natuur- en recreatieschap Voorne-Putten- Rozenburg t.b.v. het beheer recreatiegebied	1.010.084	960.716	49.368	Minder aangevraagd
7.2	Voet en fietsveren gemeente Kaag en Braassem, gemeente Krimpenerwaard en gemeente Ridderkerk	69.000	49.000	20.000	Er is nog een aanvraag van € 20.000 in behandeling
7.2	Jeugdfonds Sport en Cultuur t.b.v. uitvoering samenwerkingsovereenkomst tussen PZH en Jeugdfonds in het kader van sport en Bewegen	100.000	50.000	50.000	Er is minder aangevraagd, aangezien het plafond voor 2 jaar is en 1 jaar is aangevraagd
7.2	Vereniging IVN Zuid-Holland t.b.v. Programma Mens en Natuur	759.572	727.559	32.013	Minder aangevraagd
7.2	Stichting Zuid-Hollands Landschap t.b.v. Programma De Groene Motor	909.184	870.866	38.318	Minder aangevraagd
	Totaal	10.661.363	10.168.256	493.107	

Overzicht project- en boekjaarsubsidies 2023 waarvoor subsidieplafonds werden vastgesteld (€)

Subsidie-regeling nr.	Par.	Titel van de regeling	Doel	Totaal subsidie-plafond 2023	Ontvangen aanvragen		Verleende subsidies		Geweigerde aanvragen		Onderhanden aanvragen		Afwijking plafond
					Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Bedrag
1.6.96		Subsidieregeling Opruiming drugsafval Zuid-Holland 2021	7.1	104.899	9	106.916	9	106.916	0	0	0	0	-2.017
1.6.118		Subsidieregeling recreatie, sport en gezondheid Zuid-Holland	7.1 en 7.2	5.140.000	182	6.739.406	69	2.052.676	60	1.337.429	45	3.078.137	3.087.324
1.6.109		Subsidieregeling beheer recreatiegebieden Zuid-Holland	7.2	6.530.000	7	7.636.015	4	2.353.463	0	0	3	5.064.044	4.176.537
		Totaal		11.774.899	198	14.482.337	82	4.513.055	60	1.337.429	48	8.142.181	7.261.844

Onderschrijdingen Ambitie 7 Gezond en veilig Zuid-Holland (€)

Subsidie-regeling nummer	Paragraaf	Titel van de subsidieregeling	Minder / geen aanvragen	Andere oorzaken
1.6.96		Subsidieregeling Opruiming drugsafval Zuid-Holland 2021		Deze regeling wordt uitgevoerd door BIJ12. Alle plafonds zijn bij elkaar gevoegd, dit gezamenlijke plafond is aangehouden door BIJ12. Er is dus tlv van andere provincies voor opruiming drugsafval in ZH subsidie verleend.
1.6.118		Subsidieregeling recreatie, sport en gezondheid Zuid-Holland		Er zijn nog aanvragen in behandeling voor in totaal € 3.087.324
1.6.109		Subsidieregeling beheer recreatiegebieden Zuid-Holland		Meerjarig plafond 2023-2025

Paragraaf Verbonden Partijen

Opzet paragraaf

De paragraaf Verbonden Partijen bevat:

- De visie en de beleidsvoornemens over verbonden partijen;
- De lijst van verbonden partijen, uitgesplitst naar type;
- De financiële gegevens per verbonden partij;
- De beleidsmatige invulling is terug te vinden bij de betreffende ambities.

Visie en beleidsvoornemens

Provinciale Staten (PS) hebben het beleidskader voor verbonden partijen vastgelegd in paragraaf 4.6 van de Financiële verordening provincie Zuid-Holland 2021. Deze paragraaf is in de plaats gekomen van de [beleidsnota Verbonden Partijen en overige deelnemingen 2020-2021](#). Paragraaf 4.6 bevat het kader dat PS aan Gedeputeerde Staten (GS) meegeven voor:

- de beleidsuitgangspunten en de controlekaders;
- het aangaan, wijzigen en beëindigen van een deelneming in een andere publieke of private rechtspersoon;
- de provinciale vertegenwoordiging in verbonden partijen, en
- het beheer van verbonden partijen.

PS worden, volgens afspraak, als volgt geïnformeerd:

- Eens per jaar in mei/juni bieden GS een analyse aan van de jaarrekeningen en de zienswijze op de begrotingen van alle publieke verbonden partijen volgens een afgesproken format. Om deze vooraf te bespreken wordt een technische sessie georganiseerd voor de Statenleden, waarin de publieke verbonden partijen verder kunnen worden toegelicht.
- Eens per jaar in september/oktober wordt het onderwerp private verbonden partijen in al zijn facetten geagendeerd en middels een technische sessie inhoudelijk behandeld. De Statenleden worden hiervoor uitgenodigd. GS bieden PS tevens de analyse jaarrekeningen van de private verbonden partijen aan.

Wat hebben we bereikt in 2023 en wat willen we bereiken in 2024?

Hieronder zijn de belangrijkste ontwikkelingen bij de provinciale verbonden partijen kort benoemd.

- PS hebben in 2022 definitief besloten tot het opheffen van de Houdstermaatschappij Zuid-Holland (HZH). Dit heeft geresulteerd in een aantal juridische fusies (in december 2022 resp. juli 2023) waarna alleen nog het onderliggend fonds ENERGIIQ is overgebleven. Dit fonds is rechtstreeks onder de provincie geplaatst. Het beheer van het fonds is in handen gebleven van InnovationQuarter (IQ). Gelet op deze ontwikkeling is op 6 juli 2023 een toezichthoudend bestuurder benoemd ter waarborging van de provinciale belangen;
- Bij IQ is op 1 maart 2023 een nieuwe directeur benoemd door de Algemene Vergadering. Tevens is in 2023 voor alle Regionale Ontwikkeling Maatschappijen (ROM's) een nieuwe aandeelhoudersinstructie (op landelijk niveau) in concept opgesteld. De provincie is aangesloten bij de werkgroep die hiermee doende is geweest. Vaststelling van deze aandeelhoudersinstructie zal plaatsvinden door de Algemene Vergadering in Q2 2024;
- Met IQ hebben in 2023 vervolgesprekken plaatsgevonden over de huidige aard en omvang van de exploitatiebijdrage inclusief subsidies en ontwikkeling van de (investerings)portefeuille. Het gaat daarbij om het mogen toepassen van een indexatie voor de bijdragen;
- De nog resterende gronden in de Regionale ontwikkelingsmaatschappij Drechtsteden ROM-D Kil III C.V. worden naar verwachting in 2024/begin 2025 verkocht. Hierna zal worden overgegaan tot opheffing van deze C.V. De ROM-D zal in 2024 komen met een voorstel voor (winst)deling. De gemeente Rotterdam zal in lijn met eerdere signalen gaan uittreden uit de ROM-D. In 2023 is een interne evaluatie van de provinciale betrokkenheid in de ROM-D uitgevoerd. Op basis daarvan is vooralsnog geconcludeerd dat de provinciale betrokkenheid niet ter discussie zal worden gesteld. Mede omdat de regio Drechtsteden aan het verkennen is op welke wijze de ROM-D in de toekomst kan worden ingezet voor de realisatie van zowel regionale als ook lokale projecten. Inclusief de provinciale rol bij deze (verbrede) inzet. In 2024 zullen de conclusies

hiervan met bijbehorend advies over de gewenste provinciale betrokkenheid, aan GS worden gepresenteerd. PS zullen hierover op een later moment worden geïnformeerd;

- Bij PROAV is inmiddels het werk tot afwerking van de stortplaats Derde Merdewedehaven in de laatste fase. De uitvoering zal vooralsnog naar verwachting in 2024 gereed zijn, waarna de gronden zullen worden overgedragen aan Dordrecht waarbij de stortplaats onder het beheer van Fonds Nazorg valt. Na afronding van deze overdracht en de verkoop van de kade zal worden gewerkt aan het formeel liquideren van de PROAV;
- Voor wat betreft CV Ontwikkelingsmaatschappij het Nieuwe Westland ONW C.V. zal ook in 2024 over het toekomstperspectief van de provincie in dit samenwerkingsverband worden nagedacht. GS zullen worden betrokken in de discussie hoe en op welke wijze de provincie hierbij betrokken wil blijven;
- Wijziging Wgr; de Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) is per juli 2022 gewijzigd en er is een aantal instrumenten toegevoegd waarover afspraken in de gemeenschappelijke regelingen (GR-en) moeten worden gemaakt. De wijziging heeft tot doel de democratische legitimatie van gemeenschappelijke regelingen en de kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraden en PS in relatie tot GR-en te versterken. In de loop van 2023 zijn de eerste wijzigingsvoorstellen voor zienswijzen aangeboden aan PS en raden. In de loop van 2024 zijn en zullen de definitieve wijzigingsvoorstellen ter besluitvorming worden voorgelegd van alle provinciale gemeenschappelijke regelingen;
- De gemeente Zuidplas heeft in mei 2023 aangegeven niet bij machte te zijn om vóór 31 december 2024 alle gronden in één keer over te nemen doch gefaseerd. Hierdoor is een nieuwe situatie ontstaan waarbij gebleken is dat de verlenging van de Grondbank tot de minste financiële gevolgen op korte termijn leidt waarbij een budget-neutrale oplossing nog tot de mogelijkheden behoort. De aangepaste GR-tekst - toegesneden op de Wgr. en beoogde verlenging van 10 jaar - zal eind Q1/begin Q2 2024 naar PS en raden worden gestuurd, en
- Bij de Zuid-Hollandse Omgevingsdiensten loopt momenteel nog steeds het meerjarig doorontwikkelingstraject. Dit traject is gelijktijdig gestart met het landelijke onderzoek van de commissie van Aartsen. Dit om op toekomstige ontwikkelingen en plannen te anticiperen en uniformiteit tussen de vijf Zuid-Hollandse diensten te creëren. De provincie heeft deze opdracht geïnitieerd en de omgevingsdiensten hebben reeds gezamenlijke activiteiten geïnitieerd.

Tabel verbonden partijen

Gemeenschappelijke regelingen

Naam	Structurele bijdrage 2022	Structurele bijdrage 2023	Incidentele bijdrage 2023	Verwacht resultaat 2023	Eigen vermogen 01-01-2023	Eigen vermogen 31-12-2023	Vreemd vermogen 01-01-2023	Vreemd vermogen 31-12-2023	PZH% stemaandeel 2023	Vertegenwoordiging
DCMR Milieudienst Rijnmond	32.719.000	31.125.000	0	607.000	4.403.000	4.410.000	12.414.000	21.059.000	37,5%	Meervoudig
GR Grondbank RZG Zuidplas		0	0	0	0	0	94.307.000	94.473.000	40%	Meervoudig
Omgevingsdienst Haaglanden	11.368.740	12.310.701	355.300	897.254	2.952.965	2.653.782	15.448.764	9.640.016	29%	Meervoudig
Omgevingsdienst Midden-Holland	4.028.729	3.359.696	538.406	248.153	2.193.075	2.279.745	9.874.988	9.874.988	14%	Meervoudig
Omgevingsdienst West-Holland	3.054.829	2.513.998	0	752.891	1.453.000	2.206.191	11.886.831	14.431.342	14	Meervoudig
Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid	8.280.716	8.727.398	0	117.000	2.316.568	654.962	5.973.099	7.507.119	34%	Meervoudig
Randstedelijke Rekenkamer					318.000		92.000		n.n.b.	Meervoudig
Wegschap Dordtse Kil		25.000	0	2.425.000	15.766.000	18.191.000	49.404.000	63.998.000	50%	Meervoudig
Totaal	59.452.014	58.061.793	893.706	5.047.298	29.402.608	30.395.680	199.400.682	220.983.465		

Vennootschappen en coöperaties

Naam	Nominale waarde PZH aandelen 2022	Nominale waarde PZH aandelen 2023	Intrinsieke waarde aandelen 2022	Intrinsieke waarde aandelen 2023	Verwacht resultaat 2023	Eigen vermogen 01-01-2023	Eigen vermogen 31-12-2023	Vreemd vermogen 01-01-2023	Vreemd vermogen 31-12-2023	Vertegenwoordiging
Bank Nederlandse Gemeenten N.V. (BNG)	141.806	123.456				4.600.000.000		107.459.000.000		Enkelvoudig
Coöperatie Samenwerkingsverband DOVA U.A.										Enkelvoudig
ENERGIQ		30.439.000		18.464.000	-3.816.000		18.464.000		408.000	Enkelvoudig
Houdstermaatschappij Zuid-Holland B.V.	27.686.999		19.518.191			19.518.191		426.080		Meervoudig
InnovationQuarter (IQ)	32.339.500	39.679.000	28.031.321	37.091.437	6.453.000	95.384.000	117.630.000	35.355.000	26.936.000	Enkelvoudig
Nederlandsche Waterschaps Bank N.V. (NWB)						1.995.000.000		70.964.000.000		Enkelvoudig
Proav NV			1.067.169			1.067.169		138.250		Meervoudig
PZEM N.V.										Enkelvoudig
ROM-D Capital BV	10.000.000	10.000.000	10.122.873	10.119.248	249.600	20.993.476	20.985.957	4	435.007	Enkelvoudig
ROM-D Holding NV	3.857	3.858	3.940	3.938	56.517	4.699.666	4.697.045	2.200.854	2.200.856	Enkelvoudig
Warmtebedrijf Holding B.V.										Enkelvoudig
Warmteparticipatiefonds										Enkelvoudig
Totaal	70.172.162	80.245.314	58.743.494	65.678.623	2.943.117	6.736.662.502	161.777.002	178.461.120.188	29.979.863	

Overige verbonden partijen

Naam	Nominale waarde PZH aandelen 2022	Nominale waarde PZH aandelen 2023	Intrinsieke waarde aandelen 2022	Intrinsieke waarde aandelen 2023	Verwacht resultaat 2023	Eigen vermogen 01-01-2023	Eigen vermogen 31-12-2023	Vreemd vermogen 01-01-2023	Vreemd vermogen 31-12-2023	Vertegenwoordiging
Commanditaire Ontwikkelingsmaatschappij Het Nieuwe Westland C.V.	1.354.534	1.354.534	741.895	692.738	-721.000	10.863.000	10.142.000	31.471.000	31.436.000	Enkelvoudig
Fonds Nazorg	0	0	0	0	0	500.000	500.000	48.906.000	55.288.000	Enkelvoudig
ROM-Drechtsteden Kil III C.V.	561.326	561.326	800.080	823.699	406.825	13.781.329	14.188.153	931.389	36.639	Enkelvoudig
Totaal	1.915.860	1.915.860	1.541.975	1.516.437	-314.175	25.144.329	24.830.153	81.308.389	86.760.639	

Stichtingen en verenigingen

Naam	Financieel belang 2022	Financieel belang 2023	Verwacht resultaat 2023	Eigen vermogen 01-01-2023	Eigen vermogen 31-12-2023	Vreemd vermogen 01-01-2023	Vreemd vermogen 31-12-2023	Vertegenwoordiging
Huis van de Nederlandse Provincies								Enkelvoudig
Regio Randstad (P4)								Enkelvoudig
Vanguard Initiative								Enkelvoudig
Vereniging Interprovinciaal Overleg & BIJ12				5.687.607		43.081.750		Enkelvoudig
Zuid-Holland Bereikbaar								Enkelvoudig
Totaal			0	5.687.607	0	43.081.750	0	

Reserves, voorzieningen en risico's

In verband met de daling van de waarde van het provinciale aandelenkapitaal zijn voor enkele verbonden partijen voorzieningen getroffen. De eerder gevormde reserves zijn bij de Voorjaarsnota 2023 opgeheven en er is één Bufferreserve Weerstandscapaciteit ingesteld. De financiële risico's die de provincie met betrekking tot verbonden partijen loopt, worden afgedekt via deze Bufferreserve Weerstandscapaciteit. Nadere informatie over de Bufferreserve Weerstandsvermogen is te vinden in [Paragraaf Weerstandsvermogen en Risicobeheersing](#).

Voorziening (bedragen x € 1 mln)	Jaarrekening 2020	Jaarrekening 2021	Jaarrekening 2022	Jaarrekening 2023*
ENERGIIQ (voorheen HZH)	5,8	7,1	8,2	12**
Fonds Nazorg – Nazorg stortplaatsen	4,0	2,8	3,3	4,0
Innovation Quarter (ROM-Zuidvleugel)	5,0	6,5	4,3	2,6
Ontwikkelingsmaatschappij het Nieuwe Westland CV	0,7	0,5	0,6	0,7
Totaal	15,5	16,9	16,4	19,5

* Cijfers zijn op basis van de conceptjaarrekeningen 2023 van de verbonden partijen.

** Onderdeel van de voorziening is de financiële afwikkeling met betrekking tot het opheffen van het Warmteparticipatiefonds en de fusie met HZH ad. € 2 mln.

Financiële risico's (geprioriteerd op netto effect) (bedragen x € 1 mln.)	Max. schade	Kans van optreden	Effect netto	Ambitie
Deelnamerisico ROM-D Capital B.V.	10	5-10%	0,75	4.1
Deelnamerisico InnovationQuarter	37,1	25-50%	13,91	4.1
Deelnamerisico ENERGIIQ	25	25-50%	9,38	3.2
Waardeontwikkeling grondaandeel Zuidplas	21,2	10-25%	3,71	6.3
Deelnamerisico ONW	0,8	10-25%	0,14	6.3
Fonds Nazorg	5	25-50%	1,88	7
Totaal			29,8	

Hieronder volgt een toelichting per verbonden partij.

ROM-D

Uit de conceptjaarrekeningen van de ROM-D blijkt dat het boekjaar 2023 positief is afgesloten. De Holding N.V. behaalde een positief resultaat van € 0,056 mln, de Capital B.V. een positief resultaat van € 0,25 mln en de Kil III C.V. behaalde een positief resultaat van € 0,4 mln.

Door de positieve resultaten van de ROM-D is de provinciale stille reserve die ziet op de Capital B.V. inmiddels € 0,381 mln positief. Hierdoor is een voorziening niet noodzakelijk.

De gronden in de Kil III C.V. zijn naar verwachting in 2024/2025 verkocht. Hierna zal worden overgegaan tot opheffing van deze C.V. De ROM-D komt met een voorstel voor winstdeling. De gemeente Rotterdam zal hoogstwaarschijnlijk dat moment eveneens gebruiken om uit te treden uit de ROM-D.

Innovation Quarter

Ter afdekking van het verschil tussen de nominale en de intrinsieke waarde op het gestorte aandelenkapitaal van € 39,7 mln (ultimo 2023) is de voorziening bij de Jaarrekening 2023 verlaagd tot € 2,6 mln. Deze verlaging komt mede door het positieve resultaat van IQ in 2023 van € 6,4 mln.

De provincie heeft aangegeven graag met IQ in gesprek te willen over de totstandkoming van de doelen en het efficiënter inzetten van middelen door IQ, zodat geen extra of zelfs minder middelen van de aandeelhouders nodig zijn. Daarnaast is IQ voor de langere termijn met de aandeelhouders in gesprek over een jaarlijkse indexering van de bijdragen en over een mogelijke verhoging van de exploitatiebijdrage.

ENERGIIQ

“Houdstermaatschappij Zuid-Holland B.V.” (HZH) is gefuseerd met haar dochtermaatschappijen Warmteparticipatiefonds Zuid-Holland B.V. (WPF) en ENERGIIQ Energie-innovatiefonds Zuid-Holland B.V. (ENERGIIQ). De overblijvende vennootschap heeft haar naam veranderd in ENERGIIQ en zet de activiteiten van ENERGIIQ voort. Haar geplaatst kapitaal bedraagt € 35 mln. De ontwikkelingen van de investeringsportefeuille ENERGIIQ worden door de provincie nauwgezet gevolgd en hierover worden gesprekken gevoerd met de toezichthoudend bestuurder en de beherende organisatie InnovationQuarter.

Grondbank Zuidplas

De provincie zet zich maximaal in voor en werkt nauw samen met de gemeente Zuidplas aan de uitvoering van de afspraken uit de Bestuurlijke Overeenkomst Ontwikkeling Middengebied Zuidplaspolder, zoals de benodigde wijzigingen van het provinciale omgevingsbeleid en de totstandkoming van de Deelovereenkomst Mobiliteit. De kans van optreden van het risico wordt ingeschat op 10-25%.

Ontwikkelingsmaatschappij het Nieuwe Westland

PZH heeft in 2016 haar belang in de holding Integraal Ontwikkelingsplan Westland N.V. afgestoten. Hiermee bleef voor PZH alleen het belang in de ONW C.V. bestaan voor 7%. PZH is stille vennoot in deze C.V. en heeft dus geen actieve zeggenschap en verricht dus geen beheerdaden. Dit betekent dat ONW C.V. in de beheerstand staat en alleen op basis van de jaarrekening de waarde van de provinciale aandelen wordt bepaald. In het verleden heeft de provincie voor haar deelname als vennoot € 1.354.534 ter beschikking gesteld. In 2023 is een negatief jaarresultaat behaald van € 0,77 mln. waardoor de waarde van het provinciale aandeel iets daalde. Hierdoor is voorziening verhoogd naar € 0,67 mln. In 2024 is niet uit te sluiten dat verdere waardedaling van het ingelegde kapitaal optreedt. De kans van optreden wordt ingeschat op 10-25%.

Fonds Nazorg

Gedurende het boekjaar 2023 zat het belegd vermogen volledig in de standaard beleggingsmix (neutraal) en is er een positief rendement behaald van 12,22% (€ 3,5 mln). Het tekort voor de gesloten stortplaatsen van € 6,3 mln dient, na inzet van het eigen vermogen van het fonds (met als ondergrens € 0,5 mln), gedekt te worden door de provincie Zuid-Holland. Er stond een voorziening bij de provincie Zuid-Holland van € 3,3 mln en het behaalde resultaat van het fonds van € 2,2 mln wordt ook ingezet; dus voor het boekjaar 2023 dient de provincie Zuid-Holland nog € 0,8 mln te dekken. Dit is als vordering op de provincie verantwoord op de balans.

Paragraaf Weerstandsvermogen en Risicobeheersing

Inleiding

In de paragraaf Weerstandsvermogen en Risicobeheersing gaat het om de vraag in welke mate de financiële positie van de provincie toereikend is om de financiële gevolgen van risico's op te kunnen vangen. Het integrale risicoprofiel van de provincie wordt daarom weergegeven in deze paragraaf. Dit integrale risicoprofiel bestaat uit een beknopte weergave van de financiële en beleidsmatige risico's. Daarnaast is een beknopte weergave van de risico's in uitvoeringsprojecten weergegeven.

Het weerstandsvermogen wordt bepaald door de financiële omvang van deze risico's, afgezet tegen de weerstandscapaciteit. De weerstandscapaciteit bestaat uit de financiële middelen die de provincie beschikbaar heeft of beschikbaar kan stellen om zo nodig de financiële gevolgen van risico's op te vangen. Het weerstandsvermogen en de overige financiële kengetallen geven een zo betrouwbaar en verantwoord mogelijk inzicht in de financiële positie van de provincie.

Deze paragraaf is als volgt opgebouwd:

- Een toelichting op het beleid
- Integraal risicoprofiel van de provincie
- Het weerstandsvermogen van de provincie
- De financiële kengetallen met duiding van de financiële positie van de provincie

Beleid

Het beleid voor weerstandsvermogen en risicobeheersing is wettelijk verankerd in het Besluit Begroten en Verantwoorden en in het eigen beleid van de provincie in de vorm van de Financiële verordening:

- [Wettelijk kader, artikel 11 van Besluit Begroten en Verantwoorden](#);
- [Financiële verordening provincie Zuid-Holland 2021](#)

In de financiële verordening is vastgelegd dat er een systeem van risicomanagement moet zijn dat leidt tot een integraal en transparant inzicht in risico's dat het proces van sturing, beheersing, besluitvorming en verantwoording ondersteunt. Risicomanagement draagt hiermee bij aan het realiseren van de provinciale doelen en ambities.

In de jaarrekening en begroting wordt in de paragraaf 'Weerstandsvermogen en risicobeheersing' het integrale risicoprofiel van de provincie weergegeven. Hierbij wordt getoetst of de provincie voldoende middelen heeft om de risico's op te vangen middels het weerstandsvermogen. De norm voor het weerstandsvermogen (de beschikbare middelen (weerstandscapaciteit) gedeeld door de omvang van de financiële risico's) is 'minimaal 1'. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen de incidentele- en structurele weerstandscapaciteit.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken in 2023?

Risicomanagement is een integraal onderdeel van de aansturing van al onze opdrachten in de provincie. Op concernniveau zijn de risicovolle opdrachten in kaart gebracht. Bij een aantal van deze opdrachten en bij de uitvoeringsprojecten binnen het Programma Zuid-Hollandse Infrastructuur wordt risicomanagement ondersteund door risicoadviseurs, zodat op expliciete en gestructureerde wijze risico's realistisch worden geïdentificeerd en beheerst. In deze paragraaf worden de strategische risico's met financiële en beleidsmatige impact weergegeven. Conform de aanpassing van de Financiële Verordening is bij de voorjaarsnota 2023 een bufferreserve weerstandscapaciteit ingesteld ter afdekking van de strategische financiële risico's met een incidenteel karakter. De overige bufferreserves zijn opgeheven. Door een aparte bufferreserve weerstandscapaciteit in te stellen vinden mutaties ten behoeve van de afdekking van risico's expliciet en transparant plaats.

Integraal risicoprofiel

Het integrale risicoprofiel bestaat uit de strategische financiële risico's, de beleidsmatige risico's en de risico's bij uitvoeringsprojecten.

Strategische financiële risico's

De strategische financiële risico's zijn de incidentele en structurele risico's die niet worden afgedekt binnen beschikbare budgetten van de beleidsambities. Onderstaande tabel geeft een overzicht weer waarbij het verschil in omvang tussen de Jaarrekening 2023 en Begroting 2024 is opgenomen.

Structurele risico's (bedragen x 1 € mln)	Omvang risico Jaarrekening 2023		Omvang risico Begroting 2024
Macro-economische ontwikkelingen	8,0	↓	9,6
Algemene dekkingsmiddelen	3,8	=	3,8
Eindtotaal	11,8	↓	13,4

Incidentele risico's (bedragen x € 1 mln)	Omvang risico Jaarrekening 2023		Omvang risico Begroting 2024
Verbonden partijen	27,9	↓	28,7
Natuur Netwerk Nederland	17,5	↑	-
Bedrijfsvoeringsrisico	6,9	↑	5,0
Nazorg stortplaatsen	2,3	↓	2,9
Incidenten aan het provinciale areaal ((vaar)wegen)	1,9	=	1,9
VTH risico	1,3	=	1,3
Leningen en garantstellingen	0,5	↓	1,1
Subsidieopbrengsten	0,7	=	0,7
Subsidie-uitgaven	1,8	↑	0,7
Eindtotaal	60,8	↑	42,3

Uit de tabellen is af te lezen dat de omvang van de incidentele risico's is toegenomen met € 18,5 mln. De grootste stijging zit in het nieuw gekwantificeerde risico omtrent de opgave Natuur Netwerk Nederland. Daarnaast is er een toename van de bedrijfsvoeringsrisico's en risico's op subsidie-uitgaven; de risico's bij verbonden partijen en nazorg stortplaatsen zijn weliswaar gedaald, maar hiertegenover staat dat deze risico's deels zijn opgetreden en ter dekking voorzieningen zijn getroffen. De totale omvang van de structurele risico's is afgenomen met € 1,6 mln. Dit is te verklaren door een afname van het renterisico.

Toelichting structurele risico's

Macro-economische ontwikkelingen

Dit risico betreft de kans dat door macro-economische ontwikkelingen, zoals loon- en prijsontwikkelingen en rentekosten, lasten hoger worden dan geraamd. De risico's zijn ten opzichte van de Begroting 2024 afgenomen met € 1,6 mln vanwege de lagere rentetarieven en de afgenomen onzekerheid omtrent de loon- en prijsontwikkelingen door geopolitieke ontwikkelingen. Door een terughoudend treasurybeleid en de recente implementatie van het provinciale indexatiebeleid wordt dit risico beheerst en tegelijkertijd vindt nadere verfijning van de toepassing van het indexatiebeleid plaats.

Algemene dekkingsmiddelen

Dit risico betreft de kans dat de inkomsten uit algemene dekkingsmiddelen, namelijk het provinciefonds en de motorrijtuigenbelasting, lager uit zullen vallen. Ten opzichte van de Begroting 2024 is dit risico gelijk gebleven. Het risico wordt met name veroorzaakt door de schommelingen in het accres van het provinciefonds. De negatieve gevolgen van het wijzigen van de trap-op-trap-af systematiek voor het provinciefonds vanaf 2026 zijn al meegenomen in de begroting (het zogenaamde ravijn). Vanuit IPO-verband zijn de provincies met het Rijk in gesprek over het provinciefonds.

Toelichting incidentele risico's

Verbonden partijen

Dit risico betreft de kans op waardedaling van de aandelen die de provincie heeft in verbonden partijen of het risico dat zij loopt door deelname in deze verbonden partijen. De afname van het risico ten opzichte van de Begroting 2024 met € 0,8 mln heeft betrekking op de provinciale deelname in Innovation Quarter en ENERGIIQ. De kans dat de gedane investeringen door voorgenoemde volledig worden terugverdiend is op basis van de laatst bekende cijfers verder afgenomen. De agiostorting in Innovation Quarter B.V. verhoogt het af te dekken bedrag gebaseerd op het eigen vermogen.

Bedrijfsvoeringsrisico's

De provincie loopt reguliere bedrijfsvoeringsrisico's bij de uitvoering van haar taken. De risico's met de grootste financiële impact zijn de risico's met betrekking tot informatieveiligheid, datalekken en AVG. Van geringe impact zijn de risico's met betrekking tot de uitvoering van de Wet Bibob en de Wet open overheid (Woo), als ook de risico's inzake arbeidscapaciteit en personeel, loonkostenregelingen, mogelijke juridische claims en de organisatieverandering. Ten opzichte van de Begroting 2024 is het risico toegenomen met € 0,9 mln vanwege de risico's met betrekking tot arbeid, loon en juridische claims. Deze risico's worden beheerst door extra controles en verbetering van processen. Om de informatieveiligheid structureel te verbeteren worden o.a. de BIO en de ISO 27001 geïmplementeerd.

Nazorg stortplaatsen

Dit risico is de kans dat er onvoldoende middelen beschikbaar zijn voor de wettelijke taak van de nazorg voor gesloten stortplaatsen. Enerzijds bestaat dit risico uit de kans dat het ingelegde kapitaal in Fonds Nazorg onvoldoende rendeert. Anderzijds bestaat de kans dat de beoogde doelvermogens in het Fonds Nazorg niet toereikend zijn voor de noodzakelijke nazorgvoorzieningen. In 2023 heeft het Fonds Nazorg een positief beleggingsresultaat behaald; desondanks is een tekort van € 0,8 mln opgetreden, omdat het doelvermogen meer geïndexeerd is dan vooraf begroot door de hoge inflatie. Dit tekort is binnen de beschikbare middelen van ambitie 7 gedekt. Dit risico kan in de toekomst nog steeds optreden. Het totaalrisico is ten opzichte van de Begroting 2024 afgenomen vanwege positieve kostenontwikkeling voor de noodzakelijke nazorgvoorzieningen bij een van de stortplaatsen.

Incidenten aan het provinciale areaal (wegen en vaarwegen)

Dit risico betreft de kans dat op (herstel)kosten die kunnen ontstaan als gevolg van incidenten in het areaal, zoals schades door derden of natuurrampen, of bij onverwachte incidenten bij projecten in uitvoering. Zorgvuldige inrichting van het areaal, handhaving op basis van de (vaar)wegverordening en adequaat assetmanagement zorgen voor een beperkte kans; gevolgschades, zoals letselschade en schade aan objecten, zijn verzekerd. In 2023 hebben zich twee grotere incidenten voorgedaan. Dit betreft de aanvaring van de Coenecoopbrug en de Hefbrug Waddinxveen. Vooralsnog worden deze schades volledig verhaald bij de verzekering van de veroorzakers. Het risico bedraagt momenteel € 1,9 mln en is onveranderd ten opzichte van Begroting 2024.

VTH-risico

Dit risico betreft de kans dat de provincie aansprakelijk wordt gesteld voor schadeclaims, onvoorziene kosten en/of (gevolg)schade die voortvloeit uit haar wettelijke taak van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). De uitvoering van de VTH-taken is ondergebracht bij de Omgevingsdiensten. De provincie ziet erop toe dat de omgevingsdiensten de provinciale beleidskaders volgens de Nota VTH uitvoeren en voldoen aan de geldende kwaliteitscriteria. In samenwerking met de Omgevingsdiensten wordt de implementatie van de Omgevingswet zorgvuldig voorbereid. Door een artikel in de Omgevingswet, die per 1-1-2024 inwerking treedt, is de kans dat de provincie als bevoegd gezag aansprakelijk wordt gesteld voor de gevolgschade bij een incident bij Seveso-bedrijven aanzienlijk gedaald. De totale omvang bedraagt momenteel € 1,3 mln en is onveranderd ten opzichte van Begroting 2024.

Leningen en garantstellingen

Dit risico betreft de kans dat geldleners niet in staat zijn tot het terugbetalen van de door de provincie verstrekte leningen of leningen verstrekt door derden waarvoor de provincie garant staat ten gevolge van dreigende faillissementen. Het risico op één van de verstrekte leningen is in 2023 opgetreden vanwege een faillissement van de geldlener. Voor dit risico is een voorziening getroffen. Omdat de omvang van de nog uitstaande leningen ten opzichte van de begroting over 2024 afgenomen is wordt dit risico € 0,6 mln lager opgenomen.

Subsidieopbrengsten

Het risico is dat de provincie minder middelen vanuit het Rijk of de EU ontvangt om de toegezegde subsidies te kunnen financieren vanwege het (deels) vervallen van cofinanciering vanuit het Rijk (bv. MKB Innovatiestimulering Topsectoren (MIT)) of uitgaven die niet subsidiabel blijken (met name bij Europese subsidies). De omvang van dit risico is onveranderd ten opzichte van Begroting 2024.

Subsidie-uitgaven

De provincie loopt het risico dat meer subsidie moet worden uitgekeerd dan geraamd vanwege overcommitting (bij het programma Kansen voor West) of als beroep wordt gedaan op een specifieke regeling in de Uitvoeringssubsidie Herstructurerend Bedrijventerreinen. Daarnaast bestaat het risico dat voorgefinancierde subsidies als gevolg van faillissement of liquiditeitstekort niet meer teruggevorderd kunnen worden als niet aan de subsidievoorwaarden wordt voldaan. Dit risico is bij de POP3-subsidieregeling in 2023 opgetreden; hiervoor is een voorziening getroffen. Dit risico voor komende jaar is ingeschat op € 1,6 mln. De kans van optreden van het risico met betrekking tot het Kansen voor West programma is, door de ontwikkelingen binnen het programma, ten opzichte van de Begroting 2024 naar beneden bijgesteld met € 0,5 mln. Per saldo betekent dit een stijging van € 1,1 mln van het totale risico.

Natuur Netwerk Nederland

De provincie is verantwoordelijk voor het realiseren van het Natuurnetwerk Zuid-Holland (NNN) door natuurgebieden te vergroten en met elkaar te verbinden. Daarvoor moet nog circa 3.300 ha natuurgebied en 110 km ecologische verbinding ingericht worden. Het risico is dat de provincie niet in staat is om binnen budget en per 2027 de natuuropgave te realiseren, zodanig dat de kwaliteit van de natuurgebieden weer voldoet aan de internationale natuurdoelen, klimaatbestendigheid en leefklimaat. Dit wordt onder meer veroorzaakt door de complexiteit in uitvoering (grondverwerving/onteigeningsprocedures, vergunningprocedures, veel stakeholders), de onderlinge verwevenheid van dossiers (onder andere stikstof, bodemdaling) en beschikbare capaciteit. De provincie beheerst het risico door het actualiseren van de realisatiestrategie, het inzetten van de instrumenten vastgelegd in het provinciale Handelingskader NNN, zorgvuldige bestuurlijke samenwerking/afstemming met collega-overheden, terreinbeheerende organisaties, waterschappen en andere belanghebbende partijen over een integrale aanpak, en continue beheersing van de business case van de NNN-opgave via scopemanagement en mijlpaalsturing (i.c. aantallen ha). Bij een integrale herziening van de business case in 2023 is gebleken dat er mogelijk een tekort ontstaat door hogere indexatie, verdragingskosten door m.n. complexe gebiedsprocessen en lagere grondopbrengsten. Het risico wordt ingeschat op maximaal € 35 mln, waarvoor nu een reservering is opgenomen van € 17,5 mln (50%) in het weerstandsvermogen.

Beleidsmatige risico's

Beleidsmatige risico's hebben betrekking op het niet realiseren van provinciale beleidsdoelstellingen binnen de daartoe beschikbaar gestelde middelen. De beleidsmatige risico's in deze paragraaf zijn opgenomen vanwege politiek/bestuurlijke importantie en/of om de ontwikkeling van deze risico's in relatie tot de aangehouden buffers op het niveau van de begrotingsprogramma's te kunnen blijven volgen.

OV-concessies

De provincie is concessieverlener voor het openbaar vervoer (OV) in Zuid-Holland. Het risico is dat het dienstverleningsniveau van concessiehouders niet kan worden gehandhaafd op het gewenste/gecontracteerde

niveau en daarmee dat de beschikbaarheid en de betaalbaarheid van het OV in het gedrang komen. Dit wordt veroorzaakt doordat de reizigersaantallen nog niet overal op het niveau zijn van vóór de coronapandemie en de concessiehouders te maken hebben met stijgende kosten, onder andere personeel, onderhoud en brandstof, die niet volledig worden afgedekt door indexatie van de exploitatiebijdragen. Bovendien komt de compensatie vanuit het Rijk voor de afgenomen reizigersaantallen, de Beschikbaarheidsvergoeding (2020-2022)/ Transitievergoeding OV (2023), in 2024 te vervallen. Het risico is beperkt bij de concessies die recent zijn/worden aanbesteed. Bij de concessies die midden in de concessieperiode zitten, worden afspraken gemaakt over hoe het dienstverleningsniveau binnen huidige exploitatiebijdragen opgeschaald kan worden. Het Rijk heeft tevens via de motie Bikker structureel geld toegezegd om de voorziene tariefstijging in 2024 te voorkomen en een impuls te geven aan het regionaal OV.

Stikstof

Om de forse overbelasting van stikstofdepositie in het kader van de Europese verplichting in het kader van de Vogel- en Habitatrichtlijn in de Natura 2000-gebieden in Zuid-Holland te verminderen, nemen Rijk, provincie en andere partners/sectoren maatregelen. Het risico bestaat dat de maatregelen om de stikstofemissies en -deposities te laten dalen en natuurherstelmaatregelen (door TBO's) onvoldoende (snel) tot uitvoering komen en/of niet de gewenste uitkomsten op leveren. Met als gevolg dat vergunningen voor activiteiten die stikstofemissie met zich mee brengen niet meer verleend kunnen worden. Dit wordt veroorzaakt door te weinig concrete bronmaatregelen van het Rijk en onvoldoende duidelijke afspraken over Rijksmiddelen, taakverdeling en inzet. Daarnaast creëert de koppeling van stikstofdoelen met andere doelen in NPLG afhankelijkheid en kan leiden tot vertraging in afspraken en uitvoering van maatregelen. De uitvoeringskracht staat bovendien onder druk en er moeten keuzes gemaakt worden in verband met de beschikbare arbeidscapaciteit. De provincie beheerst dit risico door regie te voeren op generieke afspraken en een gebiedsgerichte aanpak samen met stakeholders gericht op stikstofreductie en natuurherstel voor zowel de onderdelen van het stikstofdossier die vallen binnen de scope van het NPLG als voor de onderdelen daarbuiten (zoals industrie en mobiliteit). Daarbij wordt nauw samengewerkt met interne partners, onder andere ZH-PLG, en de andere provincies (in IPO-verband) en Ministeries.

ZH-PLG

De provincie werkt aan het Zuid-Hollandse Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG), de provinciale uitwerking van het Nationaal Programma Landelijk Gebied. Het programma bevat plannen voor het landelijk gebied van Zuid-Holland die, samen met de plannen van de andere provincies, moeten leiden tot het behalen van de internationale en nationale doelen voor natuurherstel, waterkwaliteit en klimaat, zoals de Kaderrichtlijn Water en Vogelhabitatrichtlijn. De provincie heeft in de aanbieding van het voorontwerp ZH-PLG aan het Rijk een aantal financiële, procesmatige en inhoudelijke randvoorwaarden gesteld om tot uitvoering te komen. Inmiddels heeft de minister van LNV middels een brief aan de Tweede Kamer financiële middelen toegezegd van 180 mln. voor de provincie Zuid-Holland voor het realiseren van maatregelen in het kader van ZHPLG. Het risico bestaat dat de in het voorontwerp voorgestelde uitgangspunten en maatregelpakketten onvoldoende (snel) tot uitvoering komen en daarmee de ambities en doelen niet worden behaald waarvoor de provincie wel (mede)verantwoordelijk is. Dit kan onder andere worden veroorzaakt door de grote inhoudelijke en politiek-bestuurlijke complexiteit van het programma vanwege de samenhang van te realiseren doelen en andere opgaven, zoals de Ruimtelijke Puzzel, pMIEK en NOvEX, en een heel breed en intensief gebiedsproces, waarin een beroep wordt gedaan op verschillende rollen van de provincie, namelijk partner en regisseur in het gebied. Dit vraagt veel van de organisatie, mede vanwege de samenloop met de implementatie van het opgavegericht organiseren en de krapte op de arbeidsmarkt. De eerste stappen ter beheersing zijn de beoordeling van het Toetsbaar voorontwerp ZH-PLG, de inrichting van het programma binnen de provinciale organisatiestructuur, continue uitvoering van gebiedsprocessen, en het nemen van (no-regret) maatregelen.

Kaderrichtlijn Water (KRW)

De provincie Zuid-Holland werkt aan het gezond en veilig houden van de leefomgeving, waaronder het grond- en oppervlaktewatersysteem. In Europees verband zijn specifieke afspraken gemaakt over hoe een duurzame bescherming van grond- en oppervlaktewater gewaarborgd moet worden in de Kaderrichtlijn Water (KRW). Het risico bestaat dat de toestand van het grond- en oppervlaktewater in de provincie Zuid-Holland in 2027 niet (op alle onderdelen) voldoet aan de kaders zoals gesteld in de KRW. Doelrealisatie is sterk afhankelijk van de inzet van alle verschillende bestuurslagen met verantwoordelijkheden en bevoegdheden in relatie tot grond- en oppervlaktewater, een effectieve samenwerking van het KRW-programma met de niet-waterkolom en voldoende beschikbare arbeidscapaciteit binnen de provincie en de andere bestuurslagen. Indien in 2027 niet wordt voldaan aan de KRW, kan dit ertoe leiden dat een boete en/of een dwangsom aan Nederland wordt opgelegd. Daarbij kan het Rijk de provincie in gebreke stellen met eventuele financiële gevolgen, voor zover de aansprakelijkheid van Nederland het gevolg is van een verzuim van de provincie. Op korte termijn kan de provincie te maken krijgen met Woo- en handhavingsverzoeken rondom de vergunningsverlening voor milieubelastende activiteiten. Ter beheersing zet de provincie in op het organiseren van voldoende bemensing van de provinciale organisatie, zorgvuldige invulling van onze bevoegdheden en onze rol als gebiedsregisseur, en het periodiek evalueren en zo nodig actualiseren van de water(beheer)programma's in samenwerking met de betrokken bestuurslagen.

Digitale informatietransitie

De provincie werkt aan een digitale informatietransitie, zodat wij in staat zijn om in te kunnen spelen en anticiperen op actuele maatschappelijke ontwikkelingen door met relevante kennis, vaardigheden en informatie de verbindende rol in te nemen in de fysieke leefomgeving. Het risico is dat onze systemen en middelen onvoldoende op orde zijn, medewerkers onvoldoende bewust en vaardig zijn en I-governance niet optimaal functioneert, waardoor informatie niet voldoende beschikbaar, bruikbaar, betrouwbaar of sturend is. Hiertoe voert de provincie een organisatie-breed verandertraject uit gericht op het verbeteren van het informatiebeheer, de sturing daarvan en het ondersteunen van het data- en informatie-gedreven werken, dat van invloed is op alle medewerkers.

Risico's uitvoeringsprojecten

Naast de strategische financiële risico's die beslag leggen op de weerstandscapaciteit worden risico's ook door risicoreserveringen binnen de opdrachtbudgetten van uitvoeringsprojecten afgedekt. Dit betreft hoofdzakelijk de aanleg/verbeteringsprojecten en instandhoudingsprojecten binnen het Programma Zuid-Hollandse Infrastructuur (PZI).

In de afgelopen jaren zijn de aangehouden risicoreserves binnen de projectbudgetten en binnen het PZI voldoende geweest om tegenvallers als gevolg van bijzondere incidenten te kunnen opvangen. De totale risicoreservering binnen de projecten voor aanleg en verbetering bedraagt circa € 106 mln en voor beheer en onderhoud circa € 52 mln. Daarnaast zijn op verzoek van Provinciale Staten twee bijzondere risicoreserveringen op programmaniveau opgenomen in het PZI. Het betreft € 39,5 mln voor de Rijnlandroute en € 42,8 mln voor het HOV-net Zuid-Holland Noord (zie ook: PZI 2024-2039). In 2023 hebben zich geen bijzondere incidenten voorgedaan.

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is een ratio die de weerbaarheid aangeeft van de (meerjarige) begroting. Voldoende weerstandsvermogen is van belang wanneer zich onverhoopt een financiële tegenvaller manifesteert. De ratio wordt bepaald door de verhouding tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de risico's (de benodigde weerstandscapaciteit). Hierbij maken we een onderscheid tussen structureel weerstandsvermogen en incidenteel weerstandsvermogen.

Structurele weerstandscapaciteit en weerstandsvermogen

De structurele weerstandscapaciteit bestaat uit:

- de post onvoorzien als bedoeld in artikel 8, eerste lid, onder e, van het Bbv;
- het structurele begrotingssaldo;
- de onbenutte belastingcapaciteit in combinatie met bezuinigingen

De post onvoorzien is nihil. Het structurele begrotingssaldo is € 68,3 mln. De onbenutte belastingcapaciteit is het verschil tussen de inkomsten uit de opcenten MRB tegen het gehanteerde tarief (95,7 opcenten) en wat de inkomsten zouden zijn als de provincie Zuid-Holland het wettelijke maximumtarief zou heffen (het wettelijk maximumtarief in 2023 is 125,8 opcenten). De onbenutte belastingcapaciteit bedraagt in 2023 € 119,5 mln. De structurele weerstandscapaciteit bedraagt in 2023 € 187,8 mln (€ 119,5 mln plus € 68,3 mln) en de omvang van de structurele risico's bedraagt in 2023 € 11,8 mln.

Structurele weerstandsvermogen	=	Structurele weerstandscapaciteit	/	Omvang structurele risico's
15,9	=	187,8	/	11,8

Het structurele weerstandsvermogen bedraagt "15,9". Dit is ruim meer dan de waarde die de provincie Zuid-Holland nastreeft (namelijk een factor "1"). Het structurele weerstandsvermogen is hoger dan bij Begroting 2024 ("10,6") doordat de omvang van de structurele weerstandscapaciteit ten opzichte van de Begroting 2024 is toegenomen en de omvang van de structurele risico's in verhouding minder hard steeg.

Incidentele weerstandscapaciteit en weerstandsvermogen

De incidentele weerstandscapaciteit bestaat uit de bufferreserve Weerstandscapaciteit. Om de omvang van deze bufferreserve te bepalen, wordt voor het weerstandsvermogen de norm van "> 1" aangehouden, zoals vastgesteld in de Financiële verordening. De bufferreserve Weerstandscapaciteit moet dus (minimaal) evenveel middelen bevatten als de som van de incidentele risico's. Daarnaast is in art. 4.22 van de Financiële Verordening vastgelegd dat de omvang van de bufferreserve Weerstandscapaciteit minimaal € 30 mln bedraagt.

Het totaal aan incidentele risico's bedraagt € 60,8 mln. In de jaarrekening 2023 is daarom € 28,7 mln toegevoegd aan de bufferreserve ten opzichte van de stand in de bijgestelde begroting 2023 (€ 32,1 mln), zodat het incidentele weerstandsvermogen per 31 december 2023 voldoet aan de norm. De in de Begroting 2024 opgenomen storting van € 10,2 mln zal via de Voorjaarsnota 2024 worden gecorrigeerd.

$$\text{incidentele weerstandsvermogen} = \text{incidentele weerstandscapaciteit} / \text{de omvang van de incidentele risico's}$$
$$1 = (32,1 + 28,7) / 60,8$$

Financiële kengetallen

Hieronder wordt ingegaan op de financiële positie van de provincie. Dit gebeurt aan de hand van een aantal financiële kengetallen, die tezamen een weerspiegeling vormen van hoe de provincie er de komende jaren in financiële zin voorstaat. Dit betreft de zogenaamde financiële kengetallen zoals die door het BBV worden voorgeschreven. Het BBV schrijft voor dat de kengetallen opgenomen en toegelicht moeten worden in de begroting en jaarrekening, maar geeft geen normen. Gemeenten en Rijk hebben wel afspraken gemaakt over zogenaamde signaleringswaarden, maar die gelden dus niet specifiek voor provincies (zie verder in [de bijlage](#) van deze paragraaf).

In de Kadernota 2024 zijn voor vijf financiële indicatoren signaleringswaarden vastgesteld door PS. De signaleringswaarden zijn opgenomen in onderstaand overzicht.

Wettelijke kengetallen	Jaarrekening 2022	Originele Begroting 2023	Jaarrekening 2023	Signalerings- waarden PS
Netto schuldquote	93%	138%	84%	200%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	93%	137%	84%	-
Solvabiliteitsratio	44%	36%	44%	20%
Grondexploitatie	0,0%	0,0%	0,0%	-
Structurele exploitatieruimte	10,4%	-1,0%	8,1%	-
Belastingcapaciteit (tarief PZH t.o.v. gemiddelde)	110%	114%	114%	-

Kengetallen vanuit financiële verordening	Jaarrekening 2022	Originele Begroting 2023	Jaarrekening 2023	Signalerings- waarden PS
Structurele lasten investeringen	8,6%	9,5%	7,9%	20%
Garant- en borgstellingen	1,4%	1,5%	1,2%	20%
Weerstandvermogen – incidenteel	12,6	11,5	1,0	1,0
Weerstandvermogen – structureel	16,0	8,7	15,9	1,0

De toelichting op de kengetallen is te vinden in het [Financieel beeld](#).

In [de bijlage](#) van deze paragraaf is de wijze van berekening van de financiële kengetallen opgenomen.

Bijlage Uitleg financiële kengetallen

A. De zes kengetallen uit het Besluit Begroten en Verantwoorden en de signaleringswaarden

1. Netto Schuldquote

De netto schuldquote geeft inzicht in de mate waarin de schuldenlast drukt op de exploitatie. Dit kengetal wordt berekend door het totaal van de geleende gelden te delen door de totale jaarlijkse baten. Dit saldo wordt uitgedrukt in een percentage van de totale jaarlijkse baten. Lagere baten of hogere investeringen zorgen voor een stijging van de netto schuldquote. Voor meer informatie over schulden zie de [paragraaf Financiering](#).

2. Gecorrigeerde Netto Schuldquote

De hoogte van de netto schuldquote kan beïnvloed worden doordat er geld wordt geleend om uit te lenen aan derden. Om het effect hiervan te corrigeren wordt de gecorrigeerde netto schuldquote berekend. Dit kengetal wordt berekend door de geleende gelden te verminderen met de doorgeleende gelden en vervolgens dezelfde berekening te maken als bij de netto schuldquote.

3. Solvabiliteit

Het kengetal solvabiliteit gaat in op de mate waarin de provincie in staat is om in de toekomst aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Hoe hoger de solvabiliteit des te beter de provincie in staat is om in de toekomst aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Dit kengetal wordt berekend door het eigen vermogen te delen door het totale vermogen.

4. Structurele exploitatieruimte

Het kengetal structurele exploitatieruimte geeft inzicht in de ruimte die de provincie heeft om bijvoorbeeld structurele tegenvallers in de baten en/of lasten op te kunnen vangen. Dit kengetal wordt berekend door de structurele baten te verminderen met structurele lasten en dit saldo te delen door het totaal van de baten. Voor meer informatie over de structurele exploitatieruimte zie het [overzicht van baten en lasten](#).

5. Belastingcapaciteit

Het kengetal belastingcapaciteit geeft aan hoe het opcententariaf van de provincie zich verhoudt ten opzichte van het landelijke gemiddelde van alle provincies samen. Hierbij is een belastingcapaciteit van 100% precies gelijk aan het landelijk gemiddelde. De hoogte van het opcententariaf is een politieke keuze. Het kengetal belastingcapaciteit is niet hetzelfde als de 'onbenutte belastingcapaciteit' die wordt gebruikt voor de bepaling van het structurele weerstandsvermogen. De onbenutte belastingcapaciteit is het verschil tussen het werkelijke opcententariaf en het wettelijke maximumtarief. Het Rijk stelt dit maximumtarief jaarlijks vast. Voor meer informatie over belastingheffing zie de [paragraaf Lokale heffingen](#).

6. Grondexploitatie

Het kengetal grondexploitatie geeft inzicht in de omvang van de grondposities die de provincie heeft in relatie tot de totale baten. Het gaat hier alleen om grondposities die het doel hebben om bebouwd en verkocht te worden. Bij veel gemeenten zijn grondexploitaties afgewaardeerd, wat heeft geleid tot extra lasten. Aan de hand van voortschrijdend inzicht met betrekking tot de definitie van dit kengetal in het nieuwe BBV per 2016 zijn wij tot het inzicht gekomen dat de provincie geen bouwgronden op de balans heeft die voldoen aan deze definitie. Dit kengetal wordt daarom vanaf 2017 op nihil gesteld. Voor meer informatie over grondexploitaties zie de [paragraaf Grondbeleid](#).

Signaleringswaarden

In overleg tussen provincies (als toezichhouders op de gemeentelijke begrotingen) en het ministerie van Binnenlandse Zaken zijn afspraken gemaakt over zogeheten 'signaleringswaarden' voor de zes financiële kengetallen. Deze signaleringswaarden betreffen geen normering maar dienen als hulpmiddel om de

afzonderlijke uitkomsten beter in perspectief te plaatsen. Voor elk kengetal worden er drie categorieën onderscheiden: 'gezond' (in groen); 'neutraal' (in geel) en 'risicovol' (in oranje).

kengetal	gezond	neutraal	risicovol
Netto schuldquote	<90%	90-130%	>130%
Netto schuldquote gecorrigeerd	<90%	90-130%	>130%
Solvabiliteitsratio	>50%	20-50%	<20%
Structurele exploitatieruimte	>0%	0%	<0%
Belastingcapaciteit	<95%	95-105%	>105%
Grondexploitatie	<20%	20-35%	>35%

B. Weerstandsvermogen en beoordelingskader

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is een ratio die de robuustheid aangeeft van de (meerjarige) begroting. Voldoende weerstandsvermogen is van belang wanneer zich onverhoopt een financiële tegenvaller manifesteert. De ratio wordt bepaald door de verhouding tussen risico's en weerstandscapaciteit volgens de formule: weerstandscapaciteit : risico's = weerstandsvermogen.

De weerstandscapaciteit bestaat uit het samenstel van middelen en mogelijkheden waarover de provincie beschikt om niet begrote kosten als gevolg van opgetreden risico's te dekken. Onderscheid wordt gemaakt in:

- Incidentele weerstandscapaciteit. Dit is het vermogen om calamiteiten en andere eenmalige tegenvallers (incidentele risico's) op te kunnen vangen zonder dat dit invloed heeft op de voortzetting van taken.
- Structurele weerstandscapaciteit. Dit zijn de middelen die permanent ingezet kunnen worden om tegenvallers in de lopende exploitatie (structurele risico's) op te vangen, zonder dat dit ten koste gaat van de uitvoering van de bestaande taken.

Structurele weerstandscapaciteit	Incidentele weerstandscapaciteit
Post onvoorzien als bedoeld in artikel 8, eerste lid, onder e, van het Bbv	Bufferreserve Weerstandscapaciteit (met een minimale omvang van € 30 mln)
Begrotingssaldo	
Onbenutte belastingcapaciteit in combinatie met bezuinigingen	

Beoordelingskader

Er is in het Besluit Begroten en Verantwoorden geen algemene norm gesteld voor de relatie tussen weerstandscapaciteit en risico's. Het is aan de provincie zelf om een beleidslijn te formuleren over de in de organisatie noodzakelijk geachte weerstandscapaciteit in relatie tot de risico's. In de Financiële Verordening 2021 is opgenomen dat voor zowel het incidentele als het structurele weerstandsvermogen de provincie een norm hanteert van minimaal één. Voor de norm voor het weerstandsvermogen wordt gebruik gemaakt van een landelijke normeringstabel:

Beoordeling weerstandsvermogen		
A	>2,0	Uitstekend (signaleringswaarde PZH)
B	1,4 - 2,0	Ruim voldoende
C	1,0 - 1,4	Voldoende
D	0,8 - 1,0	Matig
E	0,6 - 0,8	Onvoldoende
F	<0,6	Ruim onvoldoende

Jaarrekening 2023

1. Overzicht baten en lasten

(bedragen x € 1.000)	Originele Begroting 2023			Bijstellingen			Bijgestelde Begroting 2023			Realisatie 2023			Verschil begroot vs realisatie		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
1 Samen werken aan Zuid-Holland	38.161	135	38.026	-2.843	-2.767	-5.609	35.318	2.902	32.416	30.427	3.139	27.287	4.892	238	5.129
2 Bereikbaar Zuid-Holland	322.053	12.130	309.924	-719	-11.858	-12.577	321.334	23.988	297.347	308.083	22.548	285.535	13.252	-1.439	11.812
3 Schone energie voor iedereen	28.570	2.030	26.539	-758	-4.131	-4.888	27.812	6.161	21.651	16.842	4.951	11.890	10.970	-1.209	9.761
4 Een concurrerend Zuid-Holland	83.461	7.757	75.704	-9.872	368	-9.504	73.589	7.389	66.200	68.434	10.242	58.191	5.156	2.853	8.009
5 Versterken natuur in Zuid-Holland	141.760	34.989	106.771	-13.355	2.564	-10.791	128.405	32.425	95.980	118.509	27.566	90.943	9.896	-4.859	5.038
6 Sterke steden en dorpen in Zuid-Holland	30.864	1.202	29.661	4.924	-4.069	854	35.787	5.271	30.516	29.458	7.126	22.331	6.330	1.855	8.184
7 Gezond en veilig Zuid-Holland	95.593	4.479	91.113	-123	-1.732	-1.855	95.469	6.211	89.258	84.559	8.312	76.247	10.910	2.101	13.011
- Bedrijfsvoering - Financiën en organisatie	120.143	2.689	117.454	152	0	152	120.294	2.689	117.606	125.895	9.613	116.282	-5.601	6.925	1.324
- Overzicht Algemene middelen	3.755	726.998	-723.242	-2.739	-15.255	-17.994	1.016	742.252	-741.236	6.173	748.035	-741.863	-5.156	5.783	627
Onvoorzien	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0	0	0	36	0	36	-36	0	-36
Saldo baten en lasten	864.360	792.409	71.951	-25.333	36.880	-62.213	839.027	829.289	9.738	788.415	841.535	-53.120	50.612	12.246	62.858
Toevoegingen aan reserves	176.165	0	176.165	-112.823	0	112.823	288.988	0	288.988	323.029	0	323.029	-34.041	0	-34.041
Onttrekkingen aan reserves	0	248.116	-248.116	0	50.610	-50.610	0	298.726	-298.726	0	306.086	-306.086	0	7.360	7.360
Saldo reserves	176.165	248.116	-71.951	-112.823	50.610	62.213	288.988	298.726	-9.738	323.029	306.086	16.943	-34.041	7.360	-26.681
Resultaat	1.040.525	1.040.525	0	87.489	87.489	0	1.128.014	1.128.014	0	1.111.444	1.147.621	-36.177	16.570	19.606	36.177

De incidentele baten en lasten zijn toegelicht in het onderdeel 5. Incidentele baten en lasten. Het structurele jaarrekeningsaldo bedraagt € 68,3 mln (dit is een voordelig saldo). Dit betekent dat de structurele lasten per saldo gedekt zijn door structurele baten.

(bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2022	Begroting 2023	Jaarrekening 2023
Saldo baten en lasten	40.613	-9.738	53.120
Toevoegingen en onttrekkingen reserves	10.980	9.738	-16.943
Totale jaarrekeningsaldo (incidenteel en structureel)	51.593	0	36.177
Waarvan: incidentele baten en lasten	-45.389	-53.078	-15.132
Waarvan: incidentele reserve mutaties	10.980	9.738	-16.943
Structureel jaarrekeningsaldo	86.002	43.340	68.252

2. Gereed gemelde investeringen

De provincie Zuid-Holland investeert jaarlijks vele miljoenen euro's. Hierbij kan gedacht worden aan (vaar)wegen, bushaltes en andere openbaar vervoer voorzieningen, en fietspaden. Maar ook in de eigen gebouwen van de provincie, zoals het provinciehuis of de steunpunten. Een groot deel van deze investeringen worden op de balans verantwoord onder de materiële vaste activa. Daarnaast investeert de provincie ook in andere categorieën, zoals immateriële vaste activa (waaronder kosten van onderzoek en ontwikkeling) en financiële vaste activa (waaronder kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen). De toelichting op de balans, [8.1 Vaste activa](#), maakt inzichtelijk welke uitgaven er in 2023 zijn gedaan in die verschillende categorieën.

In dit hoofdstuk 'Gereed gemelde investeringen' geven we per ambitie inzicht in de begrote en gerealiseerde bedragen van projecten die we in 2023 hebben afgerond. Dit betreft investeringsprojecten die veelal in eerdere jaren zijn gestart en dit jaar tot een afronding zijn gekomen. De bedragen in onderstaande tabel tonen de uitgaven en inkomsten van die afgeronde investeringsprojecten. Indien de realisatie afwijkt van hetgeen in de bijgestelde begroting was opgenomen (zie kolom 'Verschil begroot vs realisatie') dan wordt dit in het vervolg van dit hoofdstuk per ambitie toegelicht.

Ambitie (bedragen x € 1.000)	Realisatie 2022	Originele Begroting 2023	Bijstellingen	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil begroot vs realisatie
Uitgaven						
2 Bereikbaar Zuid-Holland	39.179	203.323	350.285	553.608	511.313	42.295
3 Schone energie voor iedereen	7.391	0	655	655	2.762	-2.107
4 Een concurrerend Zuid-Holland	7.340	0	0	0	7.340	-7.340
5 Versterken natuur in Zuid-Holland	0	0	0	0	5	-5
- Bedrijfsvoering - Financiën en organisatie	50.524	14.296	658	14.955	13.793	1.162
- Overzicht Algemene middelen	0	8.625	0	8.625	0	8.625
Totaal uitgaven	104.434	226.245	351.598	577.843	535.212	42.630
Inkomsten						
2 Bereikbaar Zuid-Holland	-25.245	-14.950	-151.191	-166.141	-166.658	517
3 Schone energie voor iedereen	-7.633	0	0	0	0	0
5 Versterken natuur in Zuid-Holland	-260	0	0	0	0	0
- Overzicht Algemene middelen	-325	0	0	0	-325	325
Totaal inkomsten	-33.463	-14.950	-151.191	-166.141	-166.983	842
Totaal gereed gemelde investeringen	70.971	211.295	200.407	411.702	368.230	43.473

Toelichting gereed gemelde investeringen

Ambitie 2 Bereikbaar Zuid-Holland

De verschillen in de realisatie in ambitie 2 hebben betrekking op 'projecten nieuwbouw' en 'projecten beheer en onderhoud'. Die worden per onderdeel in het vervolg van dit hoofdstuk toegelicht.

Projecten nieuwbouw

De afwijkingen ten opzichte van de ramingen zijn als volgt over de paragrafen verdeeld:

(bedragen x € 1 mln)	Uitgaven (U)	Inkomsten (I = bijdragen derden)
Wegen	6,8 (v)	1,5 (v)
OV	18,5 (v)	3,0 (v)
Verkeersveiligheid	1,6 (v)	1,7 (n)
Vaarwegen	0,2 (v)	0
Fietspaden	2,1 (v)	0
Totaal nieuwbouw	29,2 (v)	2,7 (v)

De belangrijkste projecten: (bedragen x € 1 mln)			
Wegen			
Wel geactiveerd, afwijking t.o.v. raming:			
Nazorg investeringsprojecten mobiliteit	U	0,1 (n)	Nagekomen inkomsten en uitgaven voor geactiveerde projecten worden jaarlijks geactiveerd. De voor- en nadelen worden binnen het PZI opgevangen.
	I	1,0 (v)	
Rijnlandroute N434	U	6,1 (n)	Betreft de activering van de al opgeleverde delen aansluitingen A4 en A44. De totale realisatie voor dit deel blijkt hoger te zijn dan verwacht, ook de inkomsten zijn licht hoger. Activering van de nog op te leveren delen is voorzien in 2024.
	I	0,7 (v)	
Rijnlandroute Tjalmaweg	U	8,5 (v)	Betreft de 2e activering bij proces-verbaal van opnemings. Het project is overgegaan naar de dechargefase waarin de geconstateerde afwijkingen op de uitvoering en de financiële verplichtingen worden afgewikkeld. Decharge wordt in 2024 verwacht.
	I	0,2 (n)	
Rijnlandroute Europaweg	U	0,5 (v)	De activering is lager omdat nog niet alle verplichtingen van de verkenning financieel zijn afgerond in 2023. 2e activering volgt in 2024.
N217 Project renovatie Heinenoord	U	0,7 (v)	Project is afgerond en is overgegaan naar de dechargefase waarin de geconstateerde afwijkingen op de uitvoering en de financiële verplichtingen worden afgewikkeld.
	I	0,1 (v)	
Niet geactiveerd:			
N207-Corridor, aanleg Bentwoudlaan en Vredenburglaan	U	0,6 (v)	Project is in 2021 opgeleverd en eerder al voor grootste deel geactiveerd. Dit betreft de activering van de dechargefase. Deze schuift door naar 2024 i.v.m. de afwikkeling van de laatste openstaande punten.
	I	0,1 (n)	
Geluidsscherm Waddinxveen/Triangel	U	1,2 (v)	De oplevering is vertraagd omdat niet de juiste zonnepanelen waren aangebracht. Oplevering is nu voorzien in 2024.
Beter Bereikbaar Gouwe	U	1,5 (v)	Eind 2023 is er bestuurlijk overleg geweest met raden en staten over het project. Op basis daarvan wordt in juni 2024 een besluit verwacht.
Openbaar vervoer			
Wel geactiveerd, afwijking t.o.v. raming:			
HOV Leiden CS-Noordwijk	U	0,4 (n)	Project is eerder al opgeleverd en voor het grootste deel geactiveerd. Dit betreft de financiële afronding van het project.
HOV DMG (waaronder Merwedelingelijn)	U	0,9 (n)	Het project is de uitvoeringsfase ingegaan. De voorbereidingskosten (verkenning) zijn geactiveerd.
Diverse projecten	U	0,3 (n)	Diverse kleine afwijkingen door eerdere of latere activering vanwege financiële afronding van projecten.

De belangrijkste projecten: (bedragen x € 1 mln)			
Niet geactiveerd:			
Verlenging Hoekse lijn	U	15,1 (v)	De looptijd van de subsidie aan de gemeente Rotterdam is verlengd tot 31 dec 2023, vaststelling verwacht in juli 2024. De metro rijdt inmiddels door tot aan het strand.
HOV Leiden CS-Lammeschans	U	4,9 (v)	Het is de gemeente Leiden niet gelukt een complete verantwoordingsrapportage in te dienen in 2023. De gemeente geeft aan dat de verantwoording in 2024 zal worden aangeboden.
Spoorcorridor Alphen-Gouda	U	0,1 (v)	Project is eerder al opgeleverd en voor het grootste deel geactiveerd. De financiële afronding neemt meer tijd in beslag. Decharge wordt verschoven naar (eind) 2026 omdat de subsidievaststelling (rijkssubsidie) is bepaald op uiterlijk 1 juli 2026.
	I	3,0 (n)	
Verkeersveiligheid			
Wel geactiveerd, afwijking t.o.v. raming:			
N487/A29 Ronde	U	0,3 (v)	De uitgaven zijn wat lager dan geraamd, waardoor ook de rijksbijdrage lager uitvalt.
	I	0,3 (n)	
Diverse projecten	U	0,1 (v)	Diverse kleine afwijkingen door eerdere of latere activering vanwege financiële afronding van projecten.
	I	0,1 (n)	
Niet geactiveerd:			
Kruising N211/N465 (Monster)	U	0,6 (v)	Betreft de dechargefase. De laatste werkzaamheden vinden in 2024 plaats (beplanting, verkoop gronden en overdracht). Daarnaast moeten in de loop van 2024 nog gronden worden verkocht en overgedragen.
	I	0,4 (n)	
N215 Melissant - Dirksland	U	0,6 (v)	Betreft de dechargefase. De werkzaamheden zijn afgerond en het project is opgeleverd, maar er loopt een rechtszaak die naar verwachting op zijn vroegst in 2025 wordt afgehandeld.
	I	0,9 (n)	
Vaarwegen			
Wel geactiveerd, afwijking t.o.v. raming:			
Diverse projecten	U	0,1 (n)	Diverse kleine afwijkingen door eerdere of latere activering vanwege financiële afronding van projecten.
Vervanging Steekterbrug voor vaste brug.	U	0,3 (n)	De verkenningsfase van het project wordt geactiveerd.
Niet geactiveerd:			
Bijdrage verplaatsing LAGA	U	0,6 (v)	De subsidie is in 2023 verleend, maar de werkzaamheden zijn nog niet afgerond. Het verzoek tot vaststelling wordt verwacht in 2024.
Fietspaden			
Wel geactiveerd, afwijking t.o.v. raming:			
Programma fiets	U	0,9 (v)	Diverse kleine afwijkingen binnen programma fiets als gevolg van subsidievaststellingen en financiële afronding.
Diverse projecten	U	0,1 (v)	Diverse kleine afwijkingen door eerdere of latere activering vanwege financiële afronding van projecten.
Niet geactiveerd:			
Uitbreiding stalling Leiden-Lammeschans	U	0,6 (v)	De looptijd voor de verantwoording van de subsidie is op verzoek van de gemeente verlengd naar 2024.
F611 Fietsbrug Haarlemmertrekvaart	U	0,5 (v)	De looptijd voor de verantwoording van de subsidie is op verzoek van de gemeente verlengd naar 2024.

Projecten beheer en onderhoud

Binnen het Programma Zuid-Hollandse Infrastructuur, onderdeel beheer- en onderhoud, zijn de investeringen in 2023 niet volledig gereed gemeld. Een bedrag van € 10,8 mln wordt doorgeschoven naar 2024. Deze € 10,8 mln bestaat uit € 13,1 uitgaven en € 2,2 aan inkomsten.

Uitgaven voorbereidingsfase € 4,1 mln (v)

De werkzaamheden in de voorbereidingsfase van een aantal onderhoudsprojecten vragen meer tijd dan verwacht. Het betreft onder andere N468, N216a (Peursumsebrug), N481a (Peilmolenbrug), recreatieve oevers Rijn-Schie Kanaal/Oude Rijn en beweegbare kunstwerken Merwedekanaal.

Uitgaven uitvoeringsfase € 5,5 mln (v)

De oplevering van onderstaande projecten kon door vertraging in de uitvoering van het werk niet in 2023 plaatsvinden:

- € 0,5 mln (v) Oever Jan Thijssenweg;
- € 7,3 mln (v) oever Merwedekanaal.

De bijdrage aan de Rijnlandroute is eerder geactiveerd dan in de begroting is opgenomen:

- € 4,2 mln (n) bijdrage aan Tjalmaweg.

Diverse afwijkingen wel geactiveerde projecten:

€ 1,9 mln (v) plussen en minnen bij diverse projecten, zoals Nieuwbouw Steunpunt Coenecoop, Oevers Gouwe, N489a, Inhuur projectmanagement vaar- en wegenprojecten.

Uitgaven in dechargefase € 3,5 mln (v)

Van een aantal onderhoudsprojecten in de déchargefase kon het projectdossier niet in 2023 worden afgerond, waardoor de activering niet heeft kunnen plaatsvinden. Het betreft:

- € 2,6 mln (v) afrondende werkzaamheden N470;
- € 0,8 mln (v) afrondende werkzaamheden N231a;
- € 0,1 mln (v) administratieve werkzaamheden die nodig zijn voor de décharge van diverse projecten.

Inkomsten € 2,2 mln (n)

- € 0,5 mln Beweegbare kunstwerken Merwedekanaal. Werkzaamheden in de voorbereidingsfase zijn nog niet afgerond;
- € 1,5 mln oevers Merwedekanaal. Werkzaamheden in de uitvoeringsfase zijn nog niet opgeleverd;
- € 0,2 mln van enkele projecten zijn de administratieve werkzaamheden, die benodigd zijn voor activering, nog niet uitgevoerd.

Revolverend verenfonds uitgaven € 0,1 mln (v)

In 2023 is voor € 0,1 mln aan verstrekte leningen terugontvangen.

Ambitie 3 Schone energie voor iedereen

Uitgaven € 2,1 mln (n)

ENERGIIQ € 0,7 mln (v): in de bijgestelde begroting was rekening gehouden met een agiostorting van € 0,7 mln aan ENERGIIQ. Deze storting zal pas plaatsvinden nadat het saldo van de rekeningcourant is uitgeput, de aandelen ENERGIIQ zijn volgestort en ENERGIIQ een daartoe strekkende cash-call doet.

Houdstermaatschappij Zuid-Holland (HZH) € 2,8 mln (n): de uitgaven betreffen cash-calls in aandelen in de houdstermaatschappij. Deze cash-calls fungeren als dekking voor de investeringen en kosten van het onderliggende fonds ENERGIIQ in 2023. De raming van deze cash-calls van de Houdstermaatschappij Zuid-Holland voor ENERGIIQ is opgenomen onder het Overzicht Algemene middelen.

Ambitie 4 Een concurrerend Zuid-Holland

Uitgaven € 7,3 mln (n)

InnovationQuarter € 7,3 mln (n): op 14 juli 2021 zijn PS tijdens de bespreking van de Voorjaarsnota 2021 akkoord gegaan met een reservering van € 15 mln voor de cofinanciering van IQCapital via uitbreiding van het aandelenkapitaal van InnovationQuarter. De uiteindelijke storting betreft een bedrag van € 14,7 mln. In 2022 heeft de provincie de eerste tranche in InnovationQuarter van € 7,3 mln volgestort. In 2023 is de twee (en laatste) tranche overgemaakt van € 7,3 mln. Als provincie zorgen we hiermee dat er in totaal in de komende jaren een investering van € 63,6 mln aan het Zuid-Hollandse bedrijfsleven ten goede komt. De raming van deze tranche is opgenomen onder het Overzicht Algemene middelen.

Ambitie 5 Versterken natuur in Zuid-Holland

Uitgaven € 0,005 mln (n)

Dit betreft een terugbetaling van € 5.000 aan coöperatie agrarisch collectief Alblasserwaard-Vijfheerenlanden omdat zij abusievelijk dit bedrag meer hebben afgelost dan volgens het aflossingsschema was afgesproken.

Bedrijfsvoering - Financiën en organisatie

Uitgaven € 1,5 mln (v)

ICT-portfolio € 1,5 mln (n): wegens krapte in de arbeidsmarkt is de werving van ICT medewerkers in 2023 moeizaam verlopen. Dit heeft tot gevolg dat een aantal geplande portfolio projecten van Informatisering & Automatisering niet konden worden uitgevoerd. Verder hebben bepaalde ontwikkelingen ertoe geleid dat beschikbare capaciteit inzake ontwikkelingsactiviteiten voor een deel ingezet moest worden voor beheersactiviteiten.

Overzicht Algemene dekkingsmiddelen

Uitgaven € 8,6 mln (v)

In de begroting was rekening gehouden met een extra kapitaalstorting in InnovationQuarter van € 7,3 mln. Deze is gerealiseerd in 2023 in Ambitie 4.

Daarnaast was rekening gehouden met cash-calls in de Houdstermaatschappij Zuid-Holland Zuid van € 1,3 mln, welke zijn gerealiseerd in 2023 in Ambitie 3.

Inkomsten € 0,3 mln (v)

De provincie Zuid-Holland heeft sinds 2012 twee rentedragende leningen uitstaan bij de gemeenten Lansingerland en Pijnacker-Nootdorp. Deze leningen zijn verstrekt tot en met 2024 voor de overdracht van Ruimte-voor-Ruimte rechten en de dekking van het tekort op de grondverwerving voor het project Groenzone. Het gerealiseerde bedrag betreft de (gedeeltelijke) aflossing van deze leningen.

3. Kapitaallasten

3.1 Totale kapitaallasten

(bedragen x € 1.000)	Realisatie 2022	Realisatie 2022 Desinvesteringen	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil begroot vs realisatie
Totaal kapitaallasten	70.294	255	73.787	-2.386	71.401	66.722	4.679

3.2 Afschrijvingslasten

Ambitie (bedragen x € 1.000)	Realisatie 2022	Realisatie 2022 desinvesteringen	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Realisatie 2023 desinvesteringen	Verschil begroot vs realisatie
2 Bereikbaar Zuid-Holland	46.257	255	48.342	1.231	49.572	45.692	1.200	2.680
4 Een concurrerend Zuid-Holland	218	0	145	218	363	218	0	145
5 Versterken natuur in Zuid-Holland	83	0	83	50	133	83	0	50
7 Gezond en veilig Zuid-Holland	72	0	72	0	72	72	0	0
- Bedrijfsvoering - Financiën en organisatie	10.121	0	11.861	297	12.158	12.332	0	-174
- Overzicht Algemene middelen	10	0	9	0	9	9	0	0
Totaal afschrijvingslasten	56.761	255	60.513	1.795	62.308	58.407	1.200	2.701

3.3 Verdeling rentelasten naar de ambities

Ambitie (bedragen x € 1.000)	Realisatie 2022	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil begroot vs realisatie
2 Bereikbaar Zuid-Holland	11.982	11.713	-3.661	8.052	6.235	1.817
4 Een concurrerend Zuid-Holland	37	32	11	43	34	9
5 Versterken natuur in Zuid-Holland	19	17	151	168	14	154
7 Gezond en veilig Zuid-Holland	14	16	-2	13	10	4
- Bedrijfsvoering - Financiën en organisatie	1.100	1.010	-521	489	566	-77
- Overzicht Algemene middelen	380	487	-160	327	256	71
Totale rente toegerekend aan ambities	13.533	13.274	-4.181	9.093	7.115	1.978

3.4 Betaalde rente

(bedragen x € 1.000)	Realisatie 2022	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil
Betaalde rente	13.594	13.275	-4.182	9.093	12.531	-3.438
Ontvangen rente	-538	0	0	0	-5.319	5.319
Gesaldeerde rente	13.056	13.275	-4.182	9.093	7.212	1.881

Het saldo aan gerealiseerde rente bedraagt € 7,2 mln. Dit is lager dan waar in de bijgestelde begroting mee is gerekend en wordt verklaard vanuit een hogere rentevergoeding op het saldo van de rekening courant (schatkistbankieren). Eén en ander is nader toegelicht in de Paragraaf Financiering, onderdeel [Rente](#).

4. Algemene dekkingsmiddelen en EMU-saldo

4.1 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Vershil begroot vs realisatie
Dividend	1.486	1.400	201	1.601	1.635	33
Lokale heffingen	359.536	379.863	-2.364	377.500	374.598	-2.902
Overige algemene dekkingsmiddelen	2.092	500	1.200	1.700	120	-1.580
Provinciefonds	328.694	345.234	16.217	361.451	366.352	4.900
Saldo van de financieringsfunctie	563	0	0	0	5.306	5.306
Totaal	692.371	726.998	15.255	742.252	748.009	5.757

Dividend

De opbrengst van het dividend komt bijna volledig voor rekening van het aandeel van de provincie in de Bank Nederlandse Gemeenten (BNG Bank). Het dividend van BNG Bank bedroeg € 2,50 per aandeel (in 2022 was dit € 2,28 per aandeel). Voor Zuid-Holland betekende dit een totaalopbrengst van € 1,53 mln. Daarnaast heeft de provincie in 2023 ook een dividenuitkering ontvangen van € 0,06 mln van de Nederlandse Waterschapsbank (NWB Bank) en van € 0,04 van de Zeeuwse Energie Houdstermaatschappij (ZEH N.V., voorheen bekend als Provinciale Zeeuwsche Electriciteits-Maatschappij (PZEM N.V.)).

Lokale heffingen

De € 2,9 mln lagere baten in de lokale heffingen ten opzichte van de bijgestelde begroting worden hoofdzakelijk veroorzaakt door een licht lagere opbrengst van de opcenten op de Motorrijtuigenbelasting. Deze lagere opbrengst is het gevolg van een groter aantal auto's dat geschorst was in 2023 en die dus geen motorrijtuigenbelasting hoefden te betalen. Voor een verdere toelichting zie de [paragraaf Lokale heffingen](#).

Overige algemene dekkingsmiddelen

In de Najaarsnota 2023 is rekening gehouden met een vrijval van € 1,6 mln aan verplichtingen. Per abuis is deze vrijval als een opbrengst begroot, terwijl dit conform de verslaggevingsregels als een negatieve last is verantwoord in de verschillende ambities. Dit verklaart het verschil in de realisatie ten opzichte van de bijgestelde begroting.

Provinciefonds

De uitkering uit het provinciefonds is op basis van de septembercirculaire € 3,9 mln hoger dan verwacht. Dit wordt veroorzaakt door een meevaller uit het BTW compensatiefonds van € 11,9 mln en een licht hogere vergoeding voor het programma Natuur van € 0,2 mln. Daar tegenover stond een daling van het accres met € 6,2 mln en een daling van de uitkering voor Zuid-Holland met € 2,1 mln door de jaarlijkse actualisatie van een aantal parameters in het verdeelmodel voor het provinciefonds.

Saldo van de financieringsfunctie

De provincie heeft in 2023 ruim € 12 mln aan rentelasten betaald, en ruim € 5 mln aan rentebaten ontvangen. Het saldo hiervan is nagenoeg volledig toegerekend aan de verschillende ambities, waardoor het resultaat op het taakveld Treasury slechts € 0,1 mln is. Eén en ander is toegelicht in de Paragraaf Financiering, onderdeel [Rente](#). In de bijgestelde begroting was het saldo van de rente (lasten minus baten) begroot aan de lastenkant, terwijl in

de realisatie de betaalde rente (lasten) en de ontvangen rente (baten) afzonderlijk verantwoord worden conform de verslaggevingsregels. Dit verklaart het verschil in de realisatie ten opzichte van de bijgestelde begroting.

4.2 EMU-saldo

Het EMU-saldo is in 1992 ingevoerd om vergelijkingen tussen de verschillende eurolanden te kunnen maken. In het verleden hanteerde elk land zijn eigen berekening voor het financieringssaldo. Vergelijken was hierdoor moeilijk. Het EMU-saldo wordt berekend aan de hand van de mutatie van enkele balansposten. Hieronder zijn deze berekeningen als ook de gebruikte balansposten weergegeven.

(bedragen x €1.000)	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026
Activa					
Uitzetting met een rentetypische looptijd < 1 jaar					
Vordering op openbare lichamen	-3.726	-6.232	0	0	0
Overige vorderingen	2.181	-1.084	0	0	0
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met looptijd < 1 jaar	100.348	84.192	-171.245	0	0
Financiële vaste activa					
Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	16.482	8.006	5.000	0	0
Kapitaalverstrekkingen aan overige verbonden partijen	-139	-49	0	0	0
Leningen aan verbonden partijen en overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer	-727	-708	-325	0	0
Liquide middelen					
Banksaldi	-103.011	-420	0	0	0
Overlopende activa					
Vooruitbetaalde bedragen	3.155	12.828	0	0	0
Nog te ontvangen bedragen op uitkering overheden met specifiek bestedingsdoel	-1.727	-7.006	770	0	0
Overige overlopende activa	-12.181	55.205	0	0	0
Passiva					
Vlottende schulden met een rentetypische looptijd < 1 jaar					
Overige schulden	-24.378	-2.032	0	0	0
Kasgeldleningen	50.000	0	0	0	0
Overlopende passiva					
Nog te betalen kosten	-980	-19.428	0	0	0
Uitkeringen van overheden met specifiek bestedingsdoel	-100	2.231	36.948	64.687	11.461
Overige vooruit ontvangen bedragen	1.034	836	475	336	0
Vaste schulden, rentetypische looptijd van één jaar of langer					
Onderhandse leningen van binnenlandse banken	-55.999	-52.666	-37.865	-313.347	-339.924
EMU-Saldo	-29.768	73.673	-166.242	-248.323	-328.463

5. Incidentele baten en lasten

Het overzicht incidentele baten en lasten is conform de richtlijnen van het BBV waarbij ten opzichte van de begroting en voorgaande jaarrekeningen een nadere analyse op incidentele baten en lasten heeft plaatsgevonden. Er is inzicht gegeven op beleidsdoelniveau per ambitie.

Recapitulatie incidentele baten en lasten

(bedragen x € 1.000)	Realisatie lasten 2023		Realisatie baten 2023	
	Totaal	Incidenteel	Totaal	Incidenteel
1 - Samen werken aan Zuid-Holland	30.427	311	3.139	0
2 - Bereikbaar Zuid-Holland	308.083	1.697	22.548	2.934
3 - Schone energie voor iedereen	16.842	-1.650	4.951	0
4 - Een concurrerend Zuid-Holland	68.434	14.158	10.242	7.483
5 - Versterken natuur in Zuid-Holland	118.509	13.084	27.566	5.778
6 - Sterke steden en dorpen in Zuid-Holland	29.458	0	7.126	0
7 - Gezond en veilig Zuid-Holland	84.559	3.761	8.312	1.285
Bedrijfsvoering - Financiën en organisatie	125.895	1.602	9.613	351
Overzicht Algemene middelen	6.173	0	748.035	0
Vennootschapsbelasting	36	0	0	0
Totaal	788.415	32.963	841.535	17.831

Recapitulatie reserves incidenteel en structureel

(bedragen x € 1.000)	Toevoegingen 2023	Toevoegingen 2023 Incidenteel	Onttrekkingen 2023	Onttrekkingen 2023 Incidenteel
Reserves	323.029	323.029	306.086	306.086

Ambitie 1 Samen werken aan Zuid-Holland

Recapitulatie incidentele lasten (bedragen x € 1.000)

Beleidsdoel	Realisatie 2023		Onderwerp	Toelichting
	Lasten	Lasten incidenteel		
1-2		311	Beleid(proces) Maatschappelijke participatie	Tijdelijke regeling tot en met 2023
Totaal	30.427	311		

Ambitie 2 Bereikbaar Zuid-Holland

Recapitulatie incidentele lasten (bedragen x € 1.000)

Beleidsdoel	Realisatie 2023		Onderwerp	Toelichting
	Lasten	Lasten incidenteel		
2-1		11	Deelname Consortium Smart Hy Aware	De digitalisering is eenmalig, daarna kan de data digitaal worden opslagen en ontsloten voor mobiliteit
		217	Digitalisering overh.Smart Mobility	De digitalisering is een éénmalige activiteit, daarna kan data digitaal worden opgeslagen en ontsloten voor mobiliteit.

Beleidsdoel	Realisatie 2023		Onderwerp	Toelichting
	Lasten	Lasten incidenteel		
2-2		95	Verkoopsteunpunten DBI	Betreft kosten voor incidentele verkoop steunpunten: OGZ + afboeken boekwaarden
		1.045	Overdracht Wegen	Kosten voor de bruidsschat overdracht wegen
		68	Overdracht wegen opdracht OGZ	Kosten van OGZ voor overdracht wegen (uren/notaris)
2-3		259	Waterstofbussen 20 stuks	Dit betreft een eenmalig project in verband met de introductie van zero emissie waterstofbussen
Totaal	308.083	1.697		

Recapitulatie incidentele baten (bedragen x € 1.000)

Beleidsdoel	Realisatie 2023		Onderwerp	Toelichting
	Baten	Baten incidenteel		
2-1		14	Deelname Consortium Smart Hy Aware	De digitalisering is eenmalig, daarna kan de data digitaal worden opslagen en ontsloten voor mobiliteit
2-2		2.390	Verkoopsteunpunten DBI	Opbrengst verkopen steunpunten DBI
		124	Overdracht Wegen	Inkomsten voor de bruidsschat overdracht wegen
		331	Leges Infrastructuur	Recent geïntroduceerd met looptijd t/m 2026
2-3		75	Waterstofbussen 20 stuks	Dit betreft een eenmalig project in verband met de introductie van zero emissie waterstofbussen
Totaal	22.548	2.934		

Ambitie 3 Schone energie voor iedereen

Recapitulatie incidentele lasten (bedragen x € 1.000)

Beleidsdoel	Realisatie 2023		Onderwerp	Toelichting
	Lasten	Lasten incidenteel		
3-2		-2.050	Warmtevoorziening	Eenmalige investeringssubsidie warmteleiding WarmtelinQ en eenmalige afwikkeling Warmtebedrijf
3-3		400	Verduurzaming industrie	Eenmalige subsidie voor Botlekstoomnetwerk
Totaal	16.842	-1.650		

Ambitie 4 Een concurrerend Zuid-Holland

Recapitulatie incidentele lasten (bedragen x € 1.000)

Beleidsdoel	Realisatie 2023		Onderwerp	Toelichting
	Lasten	Lasten incidenteel		
4-1		11.337	Stimulatie innovatie MKB	Incidentele subsidie waar specifieke uitkering tegenover staat
		318	Procesgelden impulsen economische zaken	Incidentele subsidie
		1.365	Aerospacecampus Noordwijk	Incidentele subsidie
		183	Life science & health	Incidentele subsidie
4-2		524	Human capital	Incidentele subsidie
		430	Hoeksche Waard Expl.	Incidentele subsidie
Totaal	68.434	14.158		

Recapitulatie incidentele baten (bedragen x € 1.000)

Beleidsdoel	Realisatie 2023		Onderwerp	Toelichting
	Baten	Baten incidenteel		
4-1		7.483	Stimulatie innovatie MKB	Het betreft de Rijksbijdrage voor de subsidieregeling MIT, die jaarlijks wordt toegekend gedurende een bepaalde periode.
Totaal	10.242	7.483		

Ambitie 5 Versterken natuur in Zuid-Holland

Recapitulatie incidentele lasten (bedragen x € 1.000)

Beleidsdoel	Realisatie 2023		Onderwerp	Toelichting
	Lasten	Lasten incidenteel		
5-1		3.470	PMR/Midden-IJsselmonde	Enmalige compensatie voor de aanleg van de Maasvlakte.
		9.478	NNN	Aanleg van een netwerk van op elkaar aangesloten natuurgebieden in ons land.
5-2		66	Saneren glastuinbouw	Enmalig worden oude, verspreid liggende kassen opgekocht en gesaneerd.
5-3		71	Zandmotor	Beheerovereenkomst voor bepaalde tijd met betrekking tot de Zandmotor voor de kust bij Monster.
Totaal	118.509	13.084		

Recapitulatie incidentele baten (bedragen x € 1.000)

Beleidsdoel	Realisatie 2023		Onderwerp	Toelichting
	Baten	Baten incidenteel		
5-1		4.200	PMR/Midden-IJsselmonde	Enmalige compensatie voor de aanleg van de Maasvlakte.
		1.578	NNN	Aanleg van een netwerk van op elkaar aangesloten natuurgebieden in ons land.
Totaal	27.566	5.778		

Ambitie 6 Sterke steden en dorpen in Zuid-Holland

Niet van toepassing.

Ambitie 7 Gezond en veilig Zuid-Holland

Recapitulatie incidentele lasten (bedragen x € 1.000)

Beleidsdoel	Realisatie 2023		Onderwerp	Toelichting
	Lasten	Lasten incidenteel		
7-1		2.355	Uitvoeringsprogramma Bodem en aanpak bodemlocatie	Betreft incidentele lasten die gedekt worden uit reserve Meerjarenplan Bodem, ondergrond en grondwater.
		1.407	VV 2.0	Betreft incidentele lasten uit het Programma Altijd Actuele Digitale Vergunning (AADV). Programma loopt tot 2025. Implementatie en ontwikkeling van AADV zijn incidentele lasten. Het beheer en onderhoud betreft structurele lasten.
Totaal	84.559	3.761		

Recapitulatie incidentele baten (bedragen x € 1.000)

Beleidsdoel	Realisatie 2023		Onderwerp	Toelichting
	Baten	Baten incidenteel		
7-1		1.285	Aanpak bodemlocaties	Betreft incidentele baten die verrekend worden met de reserve Meerjarenplan Bodem, ondergrond en grondwater.
Totaal	8.312	1.285		

Bedrijfsvoering - Financiën en organisatie

Recapitulatie incidentele lasten (bedragen x € 1.000)

Beleidsdoel	Realisatie 2023		Onderwerp	Toelichting
	Lasten	Lasten incidenteel		
8-1		979	Informatietransitie	Betreft eenmalige kosten om de digitale infrastructuur naar een hoger niveau te brengen
		623	Externe locatie gebouw Y	Betreft extra lasten in verband met verbouwing hoofdlocatie
Totaal	125.895	1.602		

Recapitulatie incidentele baten (bedragen x € 1.000)

Beleidsdoel	Realisatie 2023		Onderwerp	Toelichting
	Baten	Baten incidenteel		
8-1		351	Externe locatie gebouw Y	Betreft extra baten in verband met verbouwing hoofdlocatie
Totaal	9.613	351		

Algemene dekkingsmiddelen

Niet van toepassing.

6. WNT-verantwoording 2023 provincie Zuid-Holland

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. De wet houdt in dat topbestuurders in de (semi)publieke sector in 2023 niet meer mogen verdienen dan € 223.000. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende van toepassing zijnde regelgeving: het algemene WNT-maximum.

Het bezoldigingsmaximum in 2023 voor de provincie Zuid-Holland is € 223.000. Het weergegeven toepasselijke WNT-maximum per persoon of functie is berekend naar rato van de omvang (en voor topfunctionarissen tevens de duur) van het dienstverband, waarbij voor de berekening de omvang van het dienstverband nooit groter kan zijn dan 1,0 fte. De provinciesecretaris en de griffier worden in dit kader aangemerkt als topfunctionaris.

Bezoldiging topfunctionarissen

Leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking en leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13e maand van de functievervulling

Gegevens 2023 (bedragen in €)	M.J.A. van Bijnen Provinciesecretaris	B.S.M. Sepers Griffier	H.M.M. Koek Provinciesecretaris	J.C. van Ginkel Waarnemend Provinciesecretaris
Functiegegevens				
Aanvang en einde functievervulling in 2023	01/01 – 31/12	01/01 – 31/12		
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0	1,0		
Dienstbetrekking?	ja	ja		
Bezoldiging				
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	176.730	125.996		
Beloningen betaalbaar op termijn	22.485	21.771		
Subtotaal	199.215	147.766		
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	223.000	223.000		
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.		
Bezoldiging	199.215	147.766		
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.		
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.		
Gegevens 2022				
Functiegegevens				
Aanvang en einde functievervulling in 2022	16/09 – 31/12	01/01 – 31/12	01/01 – 31/08	01/09 – 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0	1,0	1,0	1,0
Dienstbetrekking?	ja	ja	ja	ja
Bezoldiging				
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	49.353	115.291	115.155	50.838
Beloningen betaalbaar op termijn	6.810	21.146	15.625	7.764
Subtotaal	56.163	136.437	130.781	58.602
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	63.321	216.000	143.803	72.197
Bezoldiging	56.163	136.437	130.781	58.602

Topfunctionaris zonder dienstbetrekking

In verband met tijdelijke waarneming is in 2023 sprake geweest van een topfunctionaris zonder dienstbetrekking.

Gegevens 2023 (bedragen in €)	M. Pe Waarnemend griffier	
	2023	2022
Kalenderjaar	2023	2022
Periode functievervulling in het kalenderjaar (aanvang – einde)	1/6 – 31/12	N.v.t.
Aantal kalendermaanden functievervulling in het kalenderjaar	7	N.v.t.
Omvang van het dienstverband in uren per kalenderjaar	922,65	N.v.t.
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum		
Maximum uurtarief in het kalenderjaar	€ 212	€ 206
Maxima op basis van de normbedrag per maand	€ 199.400	N.v.t.
Individueel toepasselijke maximum gehele periode kalendermaand 1 t/m 12	€195.601,80	
Bezoldiging (alle bedragen exclusief btw)		
Bezoldiging in de betreffende periode	€ 133.784,25	N.v.t.
Bezoldiging gehele periode kalendermaand	€ 133.784,25	
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	
Bezoldiging	€ 133.784,25	
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	

Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2023 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

7. Grondslagen van de financiële verslaggeving

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de voorschriften uit het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en de verordening ex artikel 216 Provinciewet waarin door provinciale staten de uitgangspunten voor het financiële beleid en de regels voor het financieel beheer en de inrichting van de financiële organisatie zijn vastgesteld.

Volgens het BBV is het gemodificeerd stelsel van baten en lasten van toepassing.

De jaarrekening geeft volgens de normen van het BBV een zodanig inzicht dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd over de financiële positie en over de baten en lasten.

De jaarrekening en de toelichtingen geven getrouw, duidelijk en stelselmatig de baten en lasten van het begrotingsjaar, evenals het saldo ervan weer. De jaarrekening geeft tevens een getrouw, duidelijk en stelselmatig inzicht in de financiële positie aan het einde van het begrotingsjaar.

De begrotingscijfers bestaan uit de oorspronkelijke begroting en alle door Provinciale Staten vastgestelde begrotingswijzigingen betreffende het verslagjaar.

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende onderdeel anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

7.1 Grondslagen resultaatbepaling

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben, onverschillig of zij tot inkomsten of uitgaven in dat jaar hebben geleid.

Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd.

Uitgaven ten laste van bestemmingsreserves worden in de exploitatie verantwoord; uitgaven ten laste van voorzieningen worden direct ten laste van de desbetreffende balanspost gebracht. Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves worden verantwoord bij de resultaatsbestemming. De toevoeging aan en vrijval van voorzieningen wordt in de rekening van baten en lasten verantwoord.

Personeelslasten

Personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Als gevolg van het formele verbod op het opnemen van voorzieningen c.q. schulden uit hoofde van jaarlijks terugkerende arbeidskostengerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume, worden sommige personele lasten echter toegerekend aan de periode waarin uitbetaling plaatsvindt; daarbij moet bijvoorbeeld gedacht worden aan overlopende verlofaanspraken.

De verdeling van de personeelslasten is gebaseerd op begrote ureninzet.

Afschrijvingslasten

De afschrijvingen vinden plaats in overeenstemming met de financiële verordening. Deze verordening is op 16 december 2020 door Provinciale Staten vastgesteld en is geldend vanaf het jaar 2021. De eerste afschrijving heeft plaats in het jaar na de activering. De berekening van de afschrijvingen vindt plaats over de verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs onder aftrek van subsidies en bijdragen van derden.

Subsidielasten

De lasten als gevolg van voorlopige subsidie toekenningen voor meerjarige projectsubsidies worden beneden de grens van € 250.000 genomen in het jaar waarin de subsidieactiviteiten starten. Voor subsidies boven dit grensbedrag worden de lasten toegerekend aan de jaren waarin de subsidieactiviteiten worden uitgevoerd.

Dividenden

Dividendopbrengsten van deelnemingen worden als baten genomen op het moment waarop het dividend betaalbaar wordt gesteld.

Inherente onzekerheid met betrekking tot de Motorrijtuigenbelasting (MRB)

De MRB wordt door de belastingdienst bij de burgers van de provincie Zuid-Holland geïnd. De provincie Zuid-Holland beschikt niet over inzicht in de administratie van de belastingdienst en ontvangt geen zekerheid in de vorm van een controleverklaring van een onafhankelijke accountant bij de periodieke verantwoordingsinformatie van de belastingdienst. De verantwoordingsinformatie van de belastingdienst is door de provincie Zuid-Holland niet controleerbaar.

7.2 Grondslagen balans

Uitgangspunt voor de analyse van de vermogenspositie van de provincie is de balans. Het uitgangspunt voor de waarderingsgrondslagen zijn de art. 35 en 59 tot en met 65 van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

Activa

Op de balans worden de activa onderscheiden in vaste en vlottende activa, al naar gelang zij zijn bestemd om de uitoefening van de werkzaamheid van de provincie al dan niet duurzaam te dienen.

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Kosten van onderzoek en ontwikkeling worden in 5 jaar afgeschreven.

Bijdragen aan activa van derden worden geactiveerd en kennen een afschrijvingsduur die gelijk is aan de afschrijvingsduur die de derde partij hanteert.

Materiële vaste activa

Bij de materiële vaste activa wordt onderscheid gemaakt tussen investeringen met een economisch nut en investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut. Binnen de provincie Zuid-Holland werden tot en met 2016 investeringen groter dan € 1 mln geactiveerd. Vanaf 2017 worden alle investeringen geactiveerd. Activa met een meerjarig economisch nut en activa in de openbare ruimte met een meerjarig maatschappelijk nut, worden gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs, onder aftrek van de gerealiseerde afschrijvingen. Op de waardering worden bijdragen van derden die in directe relatie staan met een actief in mindering gebracht. Investeringen met een economisch nut worden afgeschreven in overeenstemming met de verwachte toekomstige levensduur.

1. Materiële vaste activa worden lineair afgeschreven.
2. Voor materiële vaste activa gelden de volgende afschrijvingstermijnen:
  - a. 40 jaar voor vaarwegen, recreatieobjecten en landschapszorg;
  - b. 30 jaar voor gebouwen, wegen en fietspaden;
  - c. 25 jaar voor dienstvaartuigen;
  - d. 15 jaar voor technische installaties in gebouwen en veiligheidsvoorzieningen voor gebouwen;
  - e. 10 jaar voor inrichting en bekabeling ICT en telefooninstallaties;
  - f. 5 jaar voor transportmiddelen en kantoormachines;
  - g. 3 jaar voor communicatiemiddelen, automatiseringsapparatuur en -programmatuur (ICT-middelen).

3. Voor onderdelen van de gebouwen, waarvoor een kortere levensduur dan 30 jaar wordt verwacht, wordt, in afwijking van het tweede lid onder b, de componentenmethode toegepast.
4. Gronden en terreinen die samenhangen met of onderdeel zijn van activa met een economisch nut worden niet afgeschreven tenzij aanwijsbaar sprake is van waardevermindering.
5. Bij het bepalen van de afschrijvingslasten wordt geen restwaarde gehanteerd.

Financiële vaste activa

- Leningen en overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer en deelnemingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde of lagere marktwaarde.
- Kosten voor het afsluiten van geldleningen en agio en disagio worden direct ten laste van de exploitatie gebracht.

Flottende activa

Onder de flottende activa worden afzonderlijk opgenomen de voorraden, de uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar, de liquide middelen en de overlopende activa.

Conform het BBV zijn de flottende activa gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Waarbij de verkrijgingsprijs de inkoopprijs en de bijkomende kosten omvat. De vervaardigingsprijs omvat de aanschaffingskosten van de gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige kosten, welke rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend.

Voor in erfpacht uitgegeven gronden geldt de uitgifteprijs van de eerste uitgifte als verkrijgingsprijs.

Waarderingsbeleid grond voor grond

De aankoopprijs van de aangekochte gronden, die vallen binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN), wordt afgewaardeerd naar een reële prijs voor natuurwaarde. Aankopen die buiten de NNN begrenzing vallen worden tegen aanschafwaarde gewaardeerd. Het verschil tussen de opbrengsten uit verkoop van de grond minus risicofactor, minus boekwaarde verkochte grond en minus verkoopkosten is in de begroting opgenomen als dekkingsmiddel voor de realisatie van de NNN doelstelling.

Passiva

De passiva worden onderscheiden in vaste en flottende passiva. Onder de vaste passiva worden afzonderlijk opgenomen het eigen vermogen, de voorzieningen en de vaste schulden, met een rentetypische looptijd van één jaar of langer. Onder de flottende passiva worden afzonderlijk opgenomen de netto-flottende schulden, met een rentetypische looptijd korter dan één jaar en de overlopende passiva.

Deze balansposten zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Reserves

De stortingen en onttrekkingen aan de reserves zijn gebaseerd op de stortingen en onttrekkingen die in de (gewijzigde) begroting zijn opgenomen. In de Financiële verordening 2021 is in artikel 4.8 geregeld dat Provinciale Staten jaarlijks in de kadernota bestemmingsreserves kunnen aanwijzen waarop ultimo jaar mutaties kunnen plaatsvinden die afhankelijk zijn van de realisatie van lasten en baten voor het bijbehorende onderwerp.

Voorzieningen

De waardering vindt plaats tegen de nominale waarde met uitzondering van de voorziening dubieuze debiteuren. Voor het treffen en het op peil houden van de voorziening dubieuze debiteuren vindt een groepswijze beoordeling plaats van vorderingen kleiner dan € 0,05 mln en vindt een individuele beoordeling plaats van vorderingen groter dan € 0,05 mln.

Voor risico's uit hoofde van gegarandeerde geldleningen zijn geen voorzieningen getroffen. Hiervoor wordt verwezen naar de [paragraaf Weerstandsvermogen en Risicobeheersing](#).

8. Balans

Activa (bedragen x € 1.000)	Balans per 31-12-2022	Balans per 31-12-2023
Vaste activa		
Immateriële vaste activa		
Kosten onderzoek en ontwikkeling activa	19.846	30.471
Bijdrage aan activa in eigendom van derden	133.496	145.283
Totaal Immateriële vaste activa	153.342	175.755
Materiële vaste activa		
Investerings met economisch nut	154.402	153.759
Investerings met maatschappelijk nut	1.311.049	1.262.624
Totaal Materiële vaste activa	1.465.451	1.416.383
Financiële vaste activa		
Kapitaalverstrekingen aan deelnemingen	57.702	65.708
Kapitaalverstrekingen aan overige verbonden partijen	1.303	1.254
Leningen aan verbonden partijen en overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer	1.346	638
Totaal Financiële vaste activa	60.351	67.600
Totaal Vaste activa	1.679.144	1.659.737
Vlottende activa		
Voorraden		
Onderhanden werk voorraden	21.997	26.509
Totaal Voorraden	21.997	26.509
Uitzetting met een rentetypische looptijd < 1 jaar		
Vordering op openbare lichamen	113.033	106.801
Overige vorderingen	5.217	4.133
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met looptijd < 1 jaar	158.792	242.984
Totaal Uitzetting met een rentetypische looptijd < 1 jaar	277.042	353.918
Liquide middelen		
Banksaldi	732	312
Totaal Liquide middelen	732	312
Overlopende activa		
Vooruitbetaalde bedragen	21.913	34.741
Nog te ontvangen bedragen op uitkering overheden met specifiek bestedingsdoel	15.825	8.819
Overige overlopende activa	29.039	84.244
Totaal Overlopende activa	66.777	127.805
Totaal Vlottende activa	366.547	508.544
Totaal activa	2.045.691	2.168.282

Mutaties activa (bedragen x € 1.000)	
Immateriële vaste activa	22.413
Materiële vaste activa	-49.068
Financiële vaste activa	7.249
Voorraden	4.513
Uitzetting met een rentetypische looptijd < 1 jaar	76.877
Liquide middelen	-420
Overlopende activa	61.027
Totale mutatie	122.591

Passiva (bedragen x € 1.000)	Balans per 31-12-2022	Balans per 31-12-2023
Vaste passiva		
Eigen vermogen		
Algemene reserves	217.819	290.070
Bestemmingsreserves	628.975	625.260
Nog te bestemmen resultaat lopend jaar	51.593	36.177
Totaal Eigen vermogen	898.387	951.507
Voorzieningen (exclusief voorzieningen dubieuze debiteuren en financiële vaste activa)		
Verplichtingen, verliezen en risico's	25.550	23.851
Egalisering van kosten	0	0
Middelen van derden met gebonden bestemming	2.017	2.128
Totaal Voorzieningen (exclusief voorzieningen dubieuze debiteuren en financiële vaste activa)	27.567	25.978
Vaste schulden, rentetypische looptijd van één jaar of langer		
Onderhandse leningen van binnenlandse banken	672.059	724.725
Totaal Vaste schulden, rentetypische looptijd van één jaar of langer	672.059	724.725
Totaal Vaste passiva	1.598.013	1.702.210
Vlottende passiva		
Vlottende schulden met een rentetypische looptijd < 1 jaar		
Overige schulden	56.178	58.210
Kasgeldleningen	0	0
Totaal Vlottende schulden met een rentetypische looptijd < 1 jaar	56.178	58.210
Overlopende passiva		
Nog te betalen kosten	215.992	235.420
Uitkeringen van overheden met specifiek bestedingsdoel	173.719	171.487
Overige vooruit ontvangen bedragen	1.790	954
Totaal Overlopende passiva	391.500	407.862
Totaal Vlottende passiva	447.678	466.071
Totaal passiva	2.045.691	2.168.282

Mutaties passiva (bedragen x € 1.000)	
Eigen vermogen	53.120
Vaste schulden, rentetypische looptijd van één jaar of langer	52.666
Voorzieningen (exclusief voorzieningen dubieuze debiteuren en financiële vaste activa)	-1.589
Overlopende passiva	16.362
Vlottende schulden met een rentetypische looptijd < 1 jaar	2.032
Totale mutatie	122.591

8.1 Vaste activa

Ter toelichting zijn specificaties samengesteld voor de immateriële, materiële en financiële vaste activa. Onder de specificaties zijn toelichtingen opgenomen.

Immateriële vaste activa

(bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2022	Investerings	Desinvesteringen	Bijdragen derden	Afschrijvingen	Balans per 31-12-2023
Kosten onderzoek en ontwikkeling activa	19.846	14.421	0	853	2.943	30.471
Bijdrage aan activa in eigendom van derden	133.496	15.309	197	1.500	1.824	145.283
Totaal	153.341	29.730	197	2.353	4.767	175.755

Kosten onderzoek en ontwikkeling activa

De investeringsuitgaven voor onderzoek en ontwikkeling activa bedragen € 14,4 mln. Hier staan € 0,9 mln aan bijdragen van derden tegenover. De investeringsuitgaven bestaan onder andere voor € 9,5 mln aan uitgaven voor de Rijnlandroute en voor € 2 mln aan uitgaven voor de N468. De bijdragen van derden bestaat hoofdzakelijk uit bijdragen voor de N468 (€ 0,8 mln).

Bijdragen aan activa in eigendom van derden

In totaal is er voor € 15,3 mln aan bijdragen in activa van derden verstrekt. Dit betreft voornamelijk bijdragen voor Viersporigheid Schiedam (€ 2,4 mln), RijnGouweLijn Oost (€ 5,7 mln), uitbreiding van de fietsenstalling Leiden CS (€ 2 mln) en HOV Leiden CS-Noordwijk (€ 3,4 mln). Hier staan bijdragen ad € 1,5 mln tegenover voor F263.5 ad € 0,4 mln, uitbreiding fietsenstalling Gouda CS ad € 0,6 mln en BAR-route ad € 0,5 mln.

Materiële vaste activa

(bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2022	Investerings	Desinvesteringen	Bijdragen derden	Afschrijvingen	Balans per 31-12-2023
<i>Investerings met economisch nut</i>						
Overige duurzame bedrijfsmiddelen	13.138	5.864	0	0	5.339	13.663
Gebouwen	100.416	6.729	957	0	6.390	99.799
Gronden en terreinen	34.026	0	0	0	0	34.026
Vervoersmiddelen	249	0	0	0	16	233
Machines, apparaten, installaties	6.572	300	0	0	835	6.038
Subtotaal	154.401	12.894	957	0	12.580	153.759
<i>Investerings met maatschappelijk nut</i>						
Grond, weg en waterbouwkundige werken	1.311.050	101.917	46	109.236	41.060	1.262.624
Subtotaal	1.311.050	101.917	46	109.236	41.060	1.262.624
Totaal	1.465.451	115.086	1.002	109.236	53.640	1.416.383

Investerings met economisch nut

Overige duurzame bedrijfsmiddelen

In 2023 is € 5,9 mln besteed aan investeringen in overige duurzame bedrijfsmiddelen. Dit bestaat voor € 5,8 mln uit investeringen in automatisering en digitalisering.

Gebouwen

In 2023 is met betrekking tot investeringen in gebouwen € 6,7 mln aan uitgaven besteed. Voor de nieuwbouw van steunpunt Coenecoop is € 2,2 mln en voor investeringen in het provinciehuis is € 4 mln besteed, onder andere voor brandveiligheid.

Machines, apparaten en installaties

De investeringsuitgaven in machines, apparaten en installaties bedragen € 0,3 mln. Dit heeft voor € 0,2 mln betrekking op de aanpassingen in het bedrijfsrestaurant.

Investerings met maatschappelijk nut

Grond, water- en wegenbouwkundige werken

In 2023 is voor € 101,9 mln geïnvesteerd in grond-, weg- en waterbouwkundige werken, waarvan € 109,2 mln wordt gedekt vanuit bijdragen van derden. De gedane investeringen en ontvangen bijdragen van derden worden hierna toegelicht in lijn met de structuur van het Programma Zuid-Hollandse Infrastructuur.

Wegen (€ 62,9 mln)

De investeringsuitgaven in provinciale wegen bedragen € 62,9 mln. Dit betreffen onder andere investeringen in de Rijnlandroute (€ 33,8 mln), N209 geluidsschermen Bergschenhoek (€ 3,6 mln), N207 Quicksan (€ 4,8 mln), N211 Wippolderlaan (€ 8,9 mln) en N59 Energy Highway (€ 9,3 mln). De investeringsbijdragen ad € 105,2 mln bestaan onder andere uit bijdragen voor de Rijnlandroute ad € 87,2 mln, N211 Wippolderlaan ad € 7,4 mln, N59 Energy Highway ad € 5 mln en N209 geluidsschermen Bergschenhoek ad € 3,5 mln.

Openbaar vervoer (€ 11,3 mln)

De investeringsuitgaven in openbaar vervoer bedragen € 11,3 mln. De belangrijkste uitgaven betreffen HOV Leiden CS-Noordwijk (€ 4,2 mln), vervangen DRIS displays (€ 2,5 mln), HOV DMG (€ 0,7 mln) en HOV HWGO (€ 0,5 mln). Daar staan investeringsbijdragen tegenover van € 1,2 mln. Hiervan is € 1,9 mln voor HOV Leiden CS-Noordwijk. Mede als gevolg van de terugbetaling van een gefactureerde bijdrage voor de spoorcorridor Leiden-Utrecht bedraagt de negatieve bijdrage voor dit project € 0,7 mln.

Rijwielpaden (€ 0,6 mln)

De investeringsuitgaven voor rijwielpaden bedragen € 0,6 mln en betreffen onder andere een investering in F622 Oude Trambaan Wassenaar ad € 0,3 mln. De in 2018 ontvangen bijdragen voor snelfietsroute Rotterdam-Gouda ad € 0,4 mln en BAR-route ad € 0,4 mln zijn destijds ten onrechte verantwoord onder de materiële vaste activa. In 2023 zijn deze bijdragen verantwoord als bijdragen van derden in activa van derden.

Verkeersveiligheid (€ 15,7 mln)

De investeringsuitgaven voor verkeersveiligheidsprojecten bedragen € 15,7 mln. Dit betreffen hoofdzakelijk uitgaven voor de N206 ad € 4,2 mln, N215 ad € 2 mln, N223 ad € 2,3 mln en N443 ad € 2,7 mln. Aan investeringsbijdragen is € 2,7 mln ontvangen voor met name de N487 ad € 1,3 mln en N443 ad € 0,5 mln.

Vaarwegen (€ 11,2 mln)

De investeringsuitgaven in vaarwegen bedragen € 11,2 mln. Dit betreffen onder andere onderhoud oevers traject 8 ad € 3,5 mln, onderhoud oevers traject 9 Gouwe ad € 2,3 mln, en onderhoud oevers traject 10 ad € 3,6 mln. Aan investeringsbijdragen is € 1,5 mln ontvangen. Het gaat om bijdragen voor onderhoud oevers traject 9 Gouwe ad € 0,5 mln en onderhoud oevers traject 10 ad € 1 mln.

Recreatie eigen beheer (€ 0,7 mln)

De investeringsuitgaven in recreatiegebieden bedragen € 0,7 mln. Hiervan is € 0,5 mln besteed aan geluidwerende maatregelen in recreatiegebied Vlietland

Uitsplitsing voor 2017 en na 2017

Materiële vaste activa (bedragen x € 1.000)	Balans per 31-12-2022	Investe- ringen	Des inves- teringen	Bijdragen derden	Afschrijvingen	Afgerekend	Balans per 31-12-2023
<i>Investeringen met maatschappelijk nut, voor 2017</i>							
Grond, weg en waterbouwkundige werken	464.734	0	0	0	29.030	0	435.704
<i>Investeringen met maatschappelijk nut, vanaf 2017</i>							
Grond, weg en waterbouwkundige werken	846.315	101.917	46	109.236	12.030	0	826.920
Totaal	1.311.049	101.917	46	109.236	41.060	0	1.262.624

Financiële vaste activa

(bedragen x €1.000)	Balans per 31-12- 2022	Waarvan Voorzie- ningen per 31- 12- 2022	Investe- ringen	Bijdragen derden	Afschrij- vingen	Afgerekend	Voorzie- ning	Voorzie- ningen per 31-12- 2023	Balans per 31- 12-2023
Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	57.702	-12.467	10.102	0	0	0	-2.095	-14.562	65.708
Kapitaalverstrekkingen aan overige verbonden partijen	1.303	-613	0	0	0	0	-49	-662	1.254
Leningen aan verbonden partijen en overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer	1.346	0	-383	0	0	0	-325	-325	638
Totaal	60.351	-13.080	9.719	0	0	0	-2.470	-15.549	67.600

Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen

De investeringen in deelnemingen ad € 10,1 mln betreffen stortingen in het aandelenkapitaal van de Houdstermaatschappij Zuid-Holland BV ad € 2,8 mln ten behoeve van Energiqj Energie-innovatiefonds Zuid-Holland BV, en het volstorten van de tweede helft van het vergroten van het aandelenkapitaal in de ROM Innovation Quarter ad € 7,3 mln.

Door een wijziging in de marktwaarde heeft per saldo een dotatie aan de voorziening van € 2,1 mln plaatsgevonden.

Kapitaalverstrekkingen aan overige verbonden partijen

Hieronder vallen onderstaande deelnemingen:

- Ontwikkelingsmij Het Nieuwe Westland CV (€ 1.354.534)
- R.O.M. Drechtsteden Kil III CV (€ 561.326)

Door een wijziging in marktwaarde is de voorziening voor € 0,05 mln vrijgevallen.

Leningen aan verbonden partijen en overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer

Deze post bestaat uit geldleningen u/g aan openbare lichamen en uit overige geldleningen u/g. De aflossing van geldleningen aan veerbedrijven bedraagt € 0,1 mln. De aflossing van de voorfinanciering grondverwerving Groenzone Berkel-Pijnacker bedraagt € 0,3 mln.

Vanwege faillissement van een veerexploitant is voor de nog uitstaande geldlening een voorziening getroffen van € 0,3 mln.

8.2 Vlottende activa

Voorraden

(bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2022	Mutaties 2023	Balans per 31-12-2023
Onderhanden werk voorraden	21.997	4.513	26.509
Totaal	21.997	4.513	26.509

In 2023 is er voor € 12,2 mln aan gronden aangekocht. Voor € 0,9 mln is aan boekwaarde van verkochte gronden afgeboekt. Aan boekwaarde van aangekochte gronden is voor € 6,8 mln afgeboekt.

Uitzetting met rentetypische looptijd < 1 jaar

(bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2022	Mutaties 2023	Balans per 31-12-2023
Vordering op openbare lichamen			
Vordering op openbare lichamen	113.033	-6.232	106.801
Voorziening dubieuze debiteuren openbare lichamen	0	0	0
Subtotaal	113.033	-6.232	106.801
Overige vorderingen			
Debiteuren	7.930	-2.713	5.216
Voorziening dubieuze debiteuren	-2.713	1.630	-1.083
Subtotaal	5.217	-1.084	4.133
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met looptijd < 1 jaar			
Rekening-courantverhouding met Rijk	158.792	84.192	242.984
Subtotaal	158.792	84.192	242.984
Totaal	277.042	76.877	353.918

De hoogte van de vorderingen is ten opzichte van voorgaande jaren afgenomen. Alle vorderingen, waaronder het provinciefonds, de opcenten Motorrijtuigenbelasting, de btw-aangiften en de notarisafrekeningen, lopen via de debiteurenadministratie.

In het overzicht zijn de vorderingen onderverdeeld naar Publiekrechtelijke lichamen / overheid en Niet-Publiekrechtelijke lichamen / particulier weergegeven.

Vorderingen op openbare lichamen

Publiekrechtelijke lichamen / Overheid (bedragen x € 1.000)	Stand per 01-01-2023	Rel. aandeel	Mutaties 2023	Stand per 31-12-2023	Rel. aandeel
Dienstjaar					
2020	18	0,45%	0	18	0,32%
2021	3	0,07%	0	3	0,05%
2022	4.022	99,48%	-4.021	2	0,03%
2023	0	0,00%	5.647	5.647	99,60%
Totaal	4.043	100,00%	1.626	5.670	100,00%

In bovengenoemde tabel is gerekend met alleen de stand van de daadwerkelijke openstaande vorderingen ad € 5,7 mln per 31 december 2023. Het verschil tussen daadwerkelijke stand van de openstaande vorderingen ad € 5,7 mln en de stand openstaande vorderingen in de tabel uitzettingen met rente typische looptijd < 1 jaar per 31-12-2023 ad € 106,7 mln bestaat uit de opcenten motorrijtuigenbelasting (MRB) € 31,1 mln en BTW compensatiefonds (BCF) ad € 69,9 mln. Het bedrag van de MRB is met valutadatum 25 januari 2024 ontvangen.

Per ultimo 2023 staat aan vorderingen een bedrag open van € 5,6 mln. Bijna het volledige bedrag heeft betrekking op vorderingen van 2023 en is gefactureerd in december 2023.

Overige vorderingen

Niet-publiekrechtelijke lichamen /Particulier (bedragen x € 1.000) Dienstjaar	Stand per 01-01-2023	Rel. aandeel	Mutaties 2023	Stand per 31-12-2023	Rel. aandeel
2011	54	0,70%	0	54	1,03%
2016	16	0,20%	0	16	0,30%
2018	115	1,49%	-27	88	1,69%
2019	496	6,42%	-194	303	5,81%
2020	329	4,26%	-7	322	6,17%
2021	81	1,05%	-57	24	0,45%
2022	6.641	85,89%	-5.936	705	13,51%
2023	0	0,00%	3.706	3.706	71,04%
Totaal	7.732	100,00%	-2.516	5.216	100,00%

Per ultimo 2023 staat aan vorderingen open een bedrag van € 5,2 mln. Van het openstaande bedrag heeft € 1,5 mln betrekking op vorderingen van 2022 en eerder. Het resterende bedrag van € 3,7 mln heeft betrekking op civiele vorderingen van 2023 voor € 2,4 mln en belasting aanslagen VRIS 2023 voor € 1,3 mln. Voor de civiele vorderingen is een bedrag van € 0,9 mln gefactureerd in december 2023.

Het openstaande bedrag van € 5,2 mln heeft betrekking op vorderingen in verband met vorderingen uit overeenkomst, subsidie-vorderingen, dwangsommen, overige vorderingen huren en pachten, detacheringen, schade, doorbelastingen en belastingaanslagen. De belastingaanslagen, zoals leges Wet Natuurbescherming, grondwaterheffing, leges infrastructuur, leges WABO en aanslagen precario worden opgelegd via het belastingsysteem VRIS.

Bij de bepaling van de per ultimo benodigde stand van de voorziening Dubieuze Debiteuren voor zowel de vorderingen op publiekrechtelijke lichamen / overheid als voor de niet-publiekrechtelijke lichamen / particulier is voor de kleine vorderingen de dynamische methode en voor de vorderingen > € 50.000 de statische methode gevolgd.

De voorziening dubieuze debiteuren is met € 1,6 mln afgenomen tot € 1,1 mln volgens onderstaande specificatie:

Voorziening dubieuze debiteuren (bedragen x € 1.000)	
Stand voorziening per 1 januari 2023	2.713
Toevoegingen: Dotaties	177
Onttrekkingen: Vrijval voorziening	-1.806
Stand voorziening per 31-12-2023	1.083

Vordering per ultimo/soort debiteur	Civiel particulier	Civiel overheid en belastingen particulier
2011 t/m 2016	100%	50%
2017 t/m 2018	75%	37,5%
2019 t/m 2021	50%	25%
2022	25%	12,5%
2023	0%	0%

In bovenstaand overzicht zijn de percentages voor de berekening van de voorziening per soort opgenomen. De reden van de afwijkende percentages tussen civiele vorderingen op particulieren en civiele vorderingen op overheden en belastingen is de mate van risico.

Uitzettingen in 's Rijks schatkist met looptijd < 1 jaar

Alle overtollige middelen moeten in de schatkist worden aangehouden op een aantal uitzonderingen na. Eén daarvan is het drempelbedrag. Dat is een minimumbedrag (afhankelijk van de begroting van de decentrale overheid) dat gemiddeld per kwartaal buiten de schatkist mag worden gehouden. Om onder het drempelbedrag te blijven is de reguliere bankrekening van de provincie gekoppeld met de schatkist. Overtollige middelen worden automatisch afgestort en tekorten bijgestort, dit gaat op dagbasis. Het saldo op de schatkist per 31-12-2023 wordt onder andere veroorzaakt door tijdelijke overtollige middelen door stortingen van rijksbijdragen in het laatste kwartaal en het aanhouden van een buffer voor het betalen van crediteuren in de eerste weken van januari. De stijging van het saldo op de rekening-courant bij de schatkist wordt veroorzaakt door met name de onderuitputting op investeringen en exploitatiebudgetten.

Liquide middelen

(bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2022	Mutaties 2023	Balans per 31-12-2023
Banksaldi	732	-420	312
Totaal	732	-420	312

De provincie Zuid-Holland heeft haar bankrekeningen bij de BNG bank gekoppeld aan het stelsel schatkistbankieren van het Rijk. Dat betekent dat dagelijks alle saldi automatisch worden afgestort of aangevuld tot een bedrag van € 100.000 vanuit / naar de rekening courant met het Rijk. Naast de reguliere bankrekeningen heeft de provincie Zuid-Holland nog enkele projectrekeningen bij het Groenfonds. Het gaat hierbij om rekeningen die bedoeld zijn voor specifieke (groen)projecten gekoppeld aan overeenkomsten met het Rijk en overige organisaties met een specifieke looptijd per project. De daling van de liquide middelen in 2023 wordt veroorzaakt door een onttrekking uit een rekening courant van het Groenfonds.

Drempelbedrag

Op de verplichting voor decentrale overheden om hun liquide middelen bij het Rijk te stallen geldt een uitzondering tot een bepaald bedrag: het zogenaamde drempelbedrag. Dit bedrag is afhankelijk van het

begrotingstotaal en bedraagt voor de provincie Zuid-Holland iets meer dan € 10 mln. Het drempelbedrag is gebaseerd op een gemiddelde per kwartaal, waardoor incidentele uitschieters gedurende het kwartaal kunnen worden opgevangen. In de jaarstukken dient te worden aangegeven welk bedrag aan liquide middelen gemiddeld in een kwartaal niet bij de schatkist is ondergebracht. De provincie Zuid-Holland is in 2023 onder het voor haar geldende drempelbedrag gebleven, zie onderstaande tabel.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren 2023				
(bedragen x € 1.000)				
Verslagjaar	1 ^e kwartaal	2 ^e kwartaal	3 ^e kwartaal	4 ^e kwartaal
Drempelbedrag	10.729	10.729	10.729	10.729
Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	526	100	100	100
Ruimte onder het drempelbedrag	10.203	10.627	10.629	10.629
Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-
(1) Berekening drempelbedrag				
Begrotingstotaal verslagjaar	864.360	-	-	-
Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 mln	500.000	-	-	-
Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 mln te boven gaat	364.360	-	-	-
Drempelbedrag	10.729	-	-	-
(2) Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen				
Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	47.342	9.121	9.210	9.209
Dagen in het kwartaal	90	91	92	92
Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	526	100	100	100

Overlopende activa

(bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2022	Mutaties 2023	Balans per 31-12-2023
Vooruitbetaalde bedragen	21.913	12.828	34.741
Nog te ontvangen bedragen op uitkering overheden met specifiek bestedingsdoel	15.825	-7.006	8.819
Overige overlopende activa	29.039	55.205	84.244
Totaal	66.777	61.027	127.805

Vooruitbetaalde bedragen

De per 31 december 2023 vooruitbetaalde bedragen worden in 2024 ten laste van de exploitatie geboekt. De belangrijkste vooruitbetaalde bedragen zijn

(bedragen x € 1 mln)	
Voorschot subsidies	28,8
Onderhoudslicenties	4,0
Onderhoudscontract	0,8
Huur en servicekosten districtskantoren	1,1
Totaal	34,7

Nog te ontvangen bedragen op uitkering overheden met specifiek bestedingsdoel

Amb.	Nog te ontvangen bedragen op uitkeringen van overheden	Saldo per 31-12-2022	Vermeerderingen	Verminderingen	Saldo per 31-12-2023	Rijk	Mede overheden	EU
7	Bodemsanering	6.093	518	254	6.357	X	X	
1	Stikstofaanpaf	0	75	0	75	X		
2	Beschikbaarheidsvergoeding OV	5.144	1.419	4.946	1.617	X		
2	Europees project RH2INE	103	0	103	0			X
2	Europees project truckparking	10	0	0	10			X
4	MKB Topsectoren	3.002	334	3.002	334	X		
4	Startup in Residence	237	0	237	0		X	
4	Europese Netwerken	350	0	0	350		X	
4	Europees project Nefertiti	36	0	36	0			X
4	Europees project S34Growth	16	0	16	0			X
5	Zoet water	0	18	0	18	X		
5	N2000 DMS stikstofproblematiek	126	0	126	0	X		
5	Landschapstafels	58	0	0	58		X	
5	Veenweide Innovatie Programma	650	0	650	0		X	
Totaal		15.825	2.364	9.370	8.819			

Overige overlopende activa

Het saldo per 31 december 2023 bestaat voornamelijk uit transitorische vorderingen. Deze vorderingen zijn onder te verdelen in:

(bedragen x € 1 mln)	
Aanslagen grondwaterheffing	0,4
Nog te declareren projectkosten aan partners	2,8
Detacheringen	0,2
Infrastructuurprojecten	51,8
Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	0,1
Verrekening loonkosten derden	6,7
Af te wikkelen schades	2,0
Brugbediening	2,5
Verkeersregelinstallaties	0,4
Aanslagen precariobelasting en leges	3,4
Subsidieafrekeningen	4,5
Grondverkoop	7,3
Rentebaten	2,2
Totaal	84,3

8.3 Vaste passiva

Per toelichting zijn specificaties samengesteld voor het eigen vermogen, de reserves, de voorzieningen en de langlopende schulden. Daar waar gesproken wordt over programmareserves betreft het bestemmingsreserves.

(bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2022	Mutaties 2023	Balans per 31-12-2023
Algemene reserve	217.819	72.251	290.070
Bestemmingsreserves	628.975	-3.715	625.260
Nog te bestemmen resultaat lopend jaar	51.593	-15.417	36.177
Totaal	898.387	53.120	951.507

8.4 Reserves

Algemene reserve

Hieronder is verloop van de Algemene reserve in 2023 weergegeven:

Verloop Algemene reserve (bedragen x € 1 mln)	
Saldo op 31-12-2022	217,8
Mutaties Kadernota & Begroting 2023	-9,2
Stand na Begroting 2023	208,6
Saldo Jaarrekening 2022	51,6
Mutaties Voorjaarsnota 2023	-32,9
Stand na Voorjaarsnota 2023	227,3
Mutaties Najaarsnota 2023	30,7
Onttrekking t.b.v. aanvulling bufferreserve weerstandscapaciteit	-28,7
Stand 31-12-2023	229,3
Benodigd weerstandsvermogen (zit in aparte bufferreserve weerstandscapaciteit)	n.v.t.
Saldo Jaarrekening 2023	36,2
Voorgestelde beklemmingen ten laste van saldo 2024	-16,2
Vrij besteedbaar deel Algemene reserve	249,3

De Algemene reserve is in 2023 opgesplitst naar een algemene vrije reserve en de Bufferreserve weerstandscapaciteit. Per eind 2023 bedraagt de algemene vrije reserve € 229 mln. Rekening houdend met het nog toe te voegen voordelig rekeningresultaat 2023 (€ 36,2 mln) en de beklemmingen die daarop worden voorgesteld (€ 16,2 mln) bedraagt de algemene vrije reserve bijna € 250 mln.

De Bufferreserve weerstandscapaciteit heeft per eind 2023 een omvang van € 60,8 mln. Dit saldo is bedoeld voor het afdekken van incidentele risico's die zijn opgenomen in de paragraaf Weerstandsvermogen en Risicobeheersing. Voor deze bufferreserve wordt een risiconorm van 1,0 gehanteerd met een minimum omvang van € 30 mln conform artikel 4.22 van de provinciale financiële verordening.

Staat van reserves

In [Bijlage 1](#) is een nadere toelichting gegeven per reserve.

Onderwerp (bedragen x € 1.000)	Saldo per 31-12-2022	Toevoegingen via resultaat bestemming ambitierekening	Toevoegingen via resultaat bestemming vorig jaar	Onttrekkingen via resultaat bestemming ambitierekening	Saldo per 31-12-2023
Algemene reserves	217.819	204.021	51.593	-183.362	290.070
Bestemmingsreserves	628.975	119.009	0	-122.723	625.260
Totaal	846.794	323.029	51.593	-306.086	915.330

Saldo reserves

Onderwerp (bedragen x € 1.000)	Saldo per 31-12-2022	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo per 31-12-2023
Algemene reserves				
Algemene reserve	217.819	194.834	-183.362	229.290
Bufferreserve Weerstandscapaciteit	0	60.780	0	60.780
Bestemmingsreserves				
Beheerplannen Natura 2000 en PAS	10.528	0	0	10.528
Bereikbaarheid	43.991	12.844	-4.542	52.292
Egalisatiereserve beheer & onderhoud	91.621	41.555	-2.524	130.653
Groene ambities	44.900	10.273	-16.169	39.005
InnovationQuarter	3.000	0	-3.000	0
Interreg-cofinanciering EFRO	2.653	2.500	-1.193	3.960
IODS	5.626	0	-1.116	4.509
Life Sciences & Health	2.515	1.200	-175	3.540
MIT MKB Innovatiestimulering topsectoren	11.424	4.254	-4.059	11.619
Meerjarenplan Bodem, ondergrond en grondwater	24.940	6.103	-1.772	29.271
Mobiliteit	119.523	6.568	-22.521	103.570
NatuurNetwerk Nederland	59.507	6.580	-20.183	45.904
Reserve Nazorg stortplaatsen	2.204	0	-2.204	0
Ontwikkelingsperspectief Grevelingen en Volkerak-Zoom	10.000	5.000	0	15.000
Overcommitting OP-West	3.300	0	-3.300	0
Regionale gebiedsgerichte projecten	236	210	-446	0
Regionale netwerken in Zuid-Holland (RNIZ)	3.047	1.500	-1.288	3.259
Project duurzame ontwikkeling Zuidplaspolder	9.636	57	-50	9.643
Reserve Ontwikkelopgave natuur	71.814	807	-3.813	68.808
Reserve UPG 40	1.964	0	419	2.383
Restauratie & herbestemming monumenten	3.160	2.449	-1.935	3.674

Onderwerp (bedragen x € 1.000)	Saldo per 31-12-2022	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo per 31-12-2023
Risicoreservering Energiefonds	4.067	0	-4.067	0
Risicoreserve Revolverend Verenfonds	5.000	0	-5.000	0
Risicoreservering Grevelingen	5.000	0	-5.000	0
Versterking economie	17.131	5.058	-9.610	12.580
Warmteleiding Warmteling	71.012	12.050	-8.000	75.062
Zandmotor	1.176	0	-1.176	0
Totaal	846.794	374.622	-306.086	915.330

Beklemming reserves

Onderwerp	Saldo reserve 2023	Juridisch verplicht 2023	Bestuurlijk verplicht 2023	Niet verplicht 2023
Algemene reserves	290.070	0	60.780	229.290
Bestemmingsreserves	625.260	113.161	436.033	76.066
Totaal reserves	915.330	113.161	496.813	305.356

8.5 Voorzieningen

Staat van voorzieningen

In onderstaand overzicht zijn de voorzieningen opgenomen zoals weergegeven onder de post voorzieningen op de balans. Naast deze voorzieningen zijn er voorzieningen die rechtstreeks in mindering gebracht moeten worden op de bijbehorende balansposten. Dit betreft:

Financiële vaste activa

- de voorzieningen voor deelnemingen die rechtstreeks in minderingen zijn gebracht op de deelnemingen. Zie de [paragraaf Verbonden Partijen](#) voor een overzicht.
- de voorzieningen voor kapitaalverstrekkingen aan overige verbonden partijen.
- de voorzieningen voor leningen aan verbonden partijen en uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer.

Vlottende activa

- de voorziening dubieuze debiteuren die rechtstreeks in mindering gebracht is op de debiteuren.

In [Bijlage 2](#) is een nadere toelichting gegeven per voorziening.

Onderwerp (bedragen x € 1.000)	Saldo per 31-12-2022	Toevoegingen	Onttrekkingen Vrijval tgv de exploitatie	Onttrekkingen Aanwending	Saldo per 31-12-2023
Verplichtingen, verliezen en risico's					
Voorziening Premieleningen	66	0	0	1	65
Voorziening Pensioenen GS	14.956	1.041	0	673	15.324
Voorziening Nazorg stortplaatsen	3.247	801	0	0	4.048
Voorziening Personeelsopleidingsbudg	2.621	900	3.035	486	0
Voorziening PMR 750 HA	4.660	0	0	246	4.413
Totaal Verplichtingen, verliezen en risico's	25.550	2.742	3.035	1.406	23.851
Middelen van derden met gebonden bestemming					
Voorziening Grondwaterheffing	2.017	158	0	48	2.128
Totaal Middelen van derden met gebonden bestemming	2.017	158	0	48	2.128
Totaal	27.567	2.900	3.035	1.454	25.978

8.6 Langlopende schulden

(bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2022	Mutaties 2023	Balans per 31-12-2023
Onderhandse leningen van binnenlandse banken	672.059	52.666	724.725
Totaal	672.059	52.666	724.725

De langlopende schulden zijn in 2023 gestegen met € 100 mln door de uitgestelde storting van twee leningen die in 2020 zijn aangetrokken. Daarnaast is er voor een totaalbedrag van € 47,3 mln aan langlopende leningen in 2023 afgelost. De totale rentelast voor de vaste schulden in 2023 bedroeg € 12,5 mln. Voor een verdere toelichting op deze mutaties verwijzen wij u naar de [paragraaf Financiering](#).

8.7 Vlottende passiva

Kortlopende schulden

Staat van overlopende passiva (exclusief activa die nog niet in gebruik zijn genomen)

(bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2022	Mutaties 2023	Balans per 31-12-2023
Overige schulden	56.178	2.032	58.210
Kasgeldleningen	0	0	0
Totaal	56.178	2.032	58.210

Overlopende passiva

(bedragen x €1.000)	Balans per 31-12-2022	Mutaties 2023	Balans per 31-12-2023
Nog te betalen kosten	215.992	19.428	235.420
Uitkeringen van overheden met specifiek bestedingsdoel	173.719	-2.231	171.487
Overige vooruit ontvangen bedragen	1.790	-836	954
Totaal	391.500	16.362	407.862

Nog te betalen kosten

Het saldo van de nog te betalen kosten is met € 19,5 mln toegenomen als gevolg van een toename van de per 31 december 2023 opgevoerde balansverplichtingen en overige transitorische schulden ad € 55,9 mln en de afname van de in 2023 betaalde kosten ad € 36,4. Het eindsaldo van € 235,5 mln bestaat uit:

RC verhoudingen Fonds Nazorg en Houdstermij	14,3 mln
Te betalen LH/Sociale verzekeringspremies/BTW	10,4 mln
Nog te betalen subsidies	128,4 mln
Reeds geleverde prestaties	78,8 mln
Nog te betalen rente OG	3,6 mln
	235,5 mln

Overige vooruit ontvangen bedragen

Het saldo van de overige vooruit ontvangen bedragen is met € 0,8 mln afgenomen tot € 1 mln. Dit betreft vooruit ontvangen projectbijdragen ad € 0,6 mln en vooruit gefactureerde huur 2024 ad € 0,4 mln.

Uitkeringen van overheden met specifiek bestedingsdoel

In [Bijlage 3](#) is een nadere toelichting gegeven per OVP.

Overlopende passiva (bedragen x € 1.000)	Saldo per 31-12-2022	Vermeerderingen		Verminderingen		Saldo per 31-12- 2023	Financierings- bron
		Storting verplichte rente	Overige toevoegingen	Aanwending	Terugbetalingen		
Overlopende passiva niet rentedragend							
OVP Aank.veehoud.nabij natuurgeb.	6.034	0	0	0	-6.034	0	Rijk
OVP BDU	22.224	0	0	-1.610	0	20.614	Rijk
OVP Bermmaatregelen N-wegen	1.737	0	0	-36	0	1.702	Rijk
OVP Beschikbaarheidsvergoeding	4.627	0	1.903	-193	-6.338	0	EU
OVP Bodem 2022	4.731	0	0	302	0	5.033	Rijk
OVP Bodem 2023	0	0	910	-910	0	0	Rijk
OVP Boeren voor natuur	103	0	9	-103	0	9	Rijk/mede- overheden
OVP Capaciteit Natuurmonitoring	0	0	150	0	0	150	Rijk
OVP Clean Inland Shipping	0	0	0	0	0	0	
OVP Deltaprgr. ZW 2eF Brakwaterwinn	0	0	304	0	0	304	Rijk

Overlopende passiva (bedragen x € 1.000)	Saldo per 31-12-2022	Vermeerderingen		Verminderen		Saldo per 31-12- 2023	Financierings- bron
		Storting verplichte rente	Overige toevoegingen	Aanwending	Terugbetalingen		
OVP Deltapgr. ZW 2eF Brielse meer	0	0	34	0	0	34	Rijk
OVP Deltapgr. ZW 2eF Waterbuff.Rdam	0	0	148	-148	0	0	Rijk
OVP Deltaprogramma ZW 2e f Waterbank	0	0	400	-78	0	322	Rijk
OVP Flexpool Rijksbijdrage	435	0	0	-435	0	0	Rijk
OVP Flexpool rijksbijdrage 2022	8.553	0	1.884	-5.433	0	5.004	Rijk
OVP Horizon 2020 Nextgen	76	0	0	-76	0	0	EU
OVP IBP-VP Holl.&Utrechts Veenweideg	751	0	0	-619	0	132	Rijk
OVP IBP-VP Zuidwestelijke Delta	2.777	0	0	-1.075	0	1.701	Rijk
OVP Impuls Veenweiden	17.228	0	0	-3.006	0	14.222	Rijk
OVP JIVE2-project 20 waterstofbussen	75	0	0	-75	0	0	Rijk
OVP Klimaat- en Energiebeleid CDOKE	0	0	3.500	-2.791	0	709	Rijk
OVP KPI-K Zuidwestelijke Delta	150	0	0	-75	-75	0	Rijk
OVP Leiden-Katwijk-Noordwijk	500	0	0	-19	0	481	Rijk
OVP LIFE IP All4Biodiversity	1.373	0	0	-1.329	0	44	EU
OVP MIT (SPUK)	2	0	977	26	0	1.005	Rijk
OVP MIT 2021	1	0	1.388	-946	0	443	Rijk
OVP MIT 2022	828	0	2.420	-3.248	0	0	Rijk
OVP MIT 2023	0	0	3.227	-2.981	0	245	Rijk
OVP Natuurcompensatie HSL zuid	95	0	2	0	0	97	Rijk
OVP NOVEX-gebied ZR 2023	0	0	320	0	0	320	Rijk
OVP NOVI havengebied Rotterdam	289	0	0	-176	0	113	Rijk
OVP Ontzorg.MaatschVastgoed 2- tranch	2.922	0	0	-424	0	2.498	Rijk
OVP Ontzorgingsprogr.MaatschVastgoed	1.118	0	0	-933	0	185	Rijk
OVP PMR 750 ha	71.982	0	0	-3.916	0	68.066	Rijk/mede- overheden
OVP Prov.maatregelen PAS- melders	0	0	6.045	0	0	6.045	Rijk
OVP Prov.Versn.Vrstl. transitie NPLG	1.214	0	1.091	-435	0	1.870	Rijk
OVP Schone Lucht Akkoord (SLA)	495	0	0	-428	0	67	Rijk
OVP Smart Mobility Synchronmode	0	0	75	-14	0	61	EU

Overlopende passiva (bedragen x € 1.000)	Saldo per 31-12-2022	Vermeerderingen		Verminderingen		Saldo per 31-12- 2023	Financierings- bron
		Storting verplichte rente	Overige toevoegingen	Aanwending	Terugbetalingen		
OVP SPUK Culturele voorziening 2020	131	0	0	0	-5	126	Rijk
OVP Startup In Residence Intergov 22	0	0	326	-306	0	20	Rijk
OVP Stimulering VV-maatr.2020- 2021	5.310	0	0	-856	0	4.454	Rijk
OVP Tijd.reg.bodem buitenprop.	316	0	0	-80	0	236	Rijk
OVP Truckparkings	847	0	0	-172	0	675	Rijk
OVP Uitvoeringsprogramma Natuur	14.814	0	10.928	-3.534	0	22.209	Rijk
OVP Veenweide Innovatie Programma	0	0	1.271	-350	0	921	Mede- overheden
OVP Verkeersinfrastructuur	12	0	0	0	0	12	Rijk
OVP Versn. Natuurincl. isoleren	0	0	8.637	0	0	8.637	Rijk
OVP Voorb.kst. PAS melders NPLG	1.200	0	1.200	-2.400	0	0	Rijk
OVP VV maatregelen 2022-2023	469	0	0	0	0	469	Rijk
OVP Woondeals 2022	299	0	0	-89	0	210	Rijk
OVP Woondeals 2023	0	0	1.129	0	0	1.129	Rijk
OVP Zero Emissiebussen ZH-N	0	0	915	0	0	915	Rijk
OVP Zoetermeerse Meerpolder	2	0	75	-77	0	0	Mede- overheden
Totaal	173.719	0	49.269	-39.049	-12.451	171.487	

9. Niet uit de balans blijvende verplichtingen (NUBBV)- en rechten (NUBBR)

De provincie is verplicht om inzicht te geven over de belangrijkste verplichtingen na het jaar 2023, die niet zijn opgenomen op de balans. De belangrijkste verplichtingen zijn doorgaans > € 1 mln.

9.1 Borgstellingen

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de per 31 december 2023 gewaarborgde geldleningen van zorginstellingen en overige garantstellingen. Dit betreft lopende garantstellingen; in 2023 zijn geen nieuwe garanties verstrekt door de provincie.

Naam instelling (bedragen x € 1.000)	Oorspronkelijk bedrag	Stand 31-12-2022	Stand 31-12-2023	Percentage garantstellingen
<i>Garantstelling zorginstellingen</i>				
St. Verpleeghuis Alblasserwaard W. Sliedrecht	8.359	597	299	100%
Subtotaal zorginstellingen	8.359	597	299	
<i>Garantstelling overige</i>				
Groenfonds - pVSPN		9.676	9.369	100%
Groenfonds - convenantsleningen	5.340	954	300	6%
Subtotaal overige	5.340	10.630	9.669	
Totaal gewaarborgd	13.699	11.227	9.967	

De garantstelling voor de lening van de Stichting Verpleeghuis Alblasserwaard-W Sliedrecht (RIVAS) is de laatst lopende garantie aan een zorginstelling; deze loopt af in het jaar 2024. Hiervoor zijn hypothecaire zekerheden bedongen waardoor het risico als zeer laag kan worden beschouwd.

De provincie heeft een doorbetalingsverplichting van rente en aflossingsbedragen van leningen aan het Nationaal Groenfonds. Deze leningen zijn in 1999 tot stand gekomen door een convenant tussen het Rijk en de provincies in het kader van natuurontwikkeling. Deze afspraken lopen door tot en met het jaar 2023. Aan het Groenfonds zijn garantstellingen afgegeven voor de voorfinanciering van de provinciale subsidieregeling particulier natuurbeheer. De garantstelling betreft de betalingsverplichtingen die voortvloeien uit de leningen die Groenfonds aantrekt. Bij elkaar genomen gaat het per 31-12-2023 om maximaal bedrag van € 9,7 mln.

Het risico van beide garantstellingen is bijzonder laag vanwege het feit dat het hier gaat om leningen waarvan de aflossing en renteverplichtingen via provinciale bijdragen en subsidies worden betaald.

Naast bovenstaande directe garantstellingen staat de provincie als deelnemer van gemeenschappelijke regelingen indirect garant voor eventuele schulden van deze GR's (dit op grond van bepalingen in de Provinciewet en Wet Gemeenschappelijke Regelingen).

9.2 Arbeidsgerelateerde verplichtingen

Vakantiedagen

Het totaal aan niet opgenomen verlofuren is 172.401. Het betreft onder andere vakantieverlof, overwerk verlof, zorgverlof en ouderschapsverlof. De totale waarde hiervan is € 5,9 mln.

Levensfasebewust personeelsbeleid

Doel van de pilot individueel maatwerk is om medewerkers met gedeeltelijke financiële compensatie en minder uren werken in staat te stellen om vitaal, gezond en met plezier te werken tot aan de pensioengerechtigde leeftijd. Gericht op medewerkers die daar zelf niet meer toe in staat zijn. De hoogte van de gezamenlijke verplichtingen bedraagt € 0,3 mln.

Wachtgeldregeling GS-leden

De verplichtingen met betrekking tot de wachtgeldregeling GS bedroegen in 2023 € 0,9 mln.

9.3 Inkoop en subsidieverplichtingen

Ambitie 1 (bedragen x € 1.000)	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	Totaal
NUBBV totaal	2.416	227								3	2.646
Waarvan:											
* Verstrekte subsidies	70										70
* Gedekt uit reserves											0
* Groter dan € 1 mln	1.892	227	0	0	0	0	0	0	0	0	2.119
Verklaring groter dan € 1 mln											
Bijzondere projecten	1.892	227									2.119
Totaal > € 1 mln	1.892	227	0	0	0	0	0	0	0	0	2.119

Ambitie 2 (bedragen x € 1.000)	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	Totaal
NUBBV totaal	377.634	89.023	52.763	48.319	17.500	17.678	16.868	7.297	6.601	3.804	637.487
Waarvan:											
* Verstrekte subsidies	135.555	11.746	4.483	5.085	3.683	3.633	3.633				167.818
* Gedekt uit reserves	924	500	239	120	120						1.903
* Groter dan € 1 mln	256.382	77.174	50.486	46.571	17.242	17.590	16.838	7.297	6.601	3.804	499.985
Verklaring groter dan € 1 mln											
Instandhouding wegen	70.619	27.271	23.812	11.686	11.358	11.706	11.029	6.758	6.601	3.804	184.644
Exploitatie OV	99.299										99.299
N211	27.254	20.001	20.001	29.001							96.257
HOV-Net	39.042	22.135	3.633	3.633	3.633	3.633	3.633				79.342
Instandhouding vaarwegen	20.168	7.767	3.040	2.251	2.251	2.251	2.176	539			40.443
Totaal > € 1 mln	256.382	77.174	50.486	46.571	17.242	17.590	16.838	7.297	6.601	3.804	499.985

Ambitie 3 (bedragen x € 1.000)	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	Totaal
NUBBV totaal	26.462	14.211	14.211	8.100	8.100						71.084
Waarvan:											
* Verstrekte subsidies	22.450	14.000	14.000	8.100	8.100						66.650
* Gedekt uit reserves	20.820	14.000	14.000	8.100	8.100						65.020
* Groter dan € 1 mln	2.249	211	211	0	0	0	0	0	0	0	2.671
Verklaring groter dan € 1 mln											
Verduurzaming industrie	1.693	211	211								2.115
Energie innovatie	442										442
Lokale initiatieven	114										114
Totaal > € 1 mln	2.249	211	211	0	0	0	0	0	0	0	2.671

Ambitie 4 (bedragen x € 1.000)	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	Totaal
NUBBV totaal	24.087	6.737	1.859	10							32.693
Waarvan:											
* Verstrekte subsidies	20.885	6.451	1.675	10							29.021
* Gedekt uit reserves	10.149	3.930	520								14.599
* Groter dan € 1 mln	23.097	6.717	1.856	10	31.680	0	0	0	0	0	63.360
Verklaring groter dan € 1 mln											
Circulair EZ	1.334	69			1.403						2.806
Ontsluiten en herbestemmen cultureel erfgoed	1.006	530	190		1.726						3.452
Werklocaties	1.403	899	527		2.829						5.658
Gerestaureerde monumenten en molenbeleid	3.984	961	65	10	5.020						10.040
Innovatie	15.370	4.258	1.074		20.702						41.404
Totaal > € 1 mln	23.097	6.717	1.856	10	31.680	0	0	0	0	0	63.360

Ambitie 5 (bedragen x € 1.000)	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	Totaal
NUBBV totaal*	72.964	37.943	24.636	23.196	20.589	40	40	53			179.461
Waarvan:											
* Verstrekte subsidies	25.092	14.431	11.650	10.890	10.312	40	40	40			72.495
* Gedekt uit reserves*	14.869	2.763	1.173	323							19.128
* Groter dan € 1 mln	51.102	30.133	21.829	21.435	20.548	0	0	0	0	0	145.047
Verklaring groter dan € 1 mln											
Agrarisch natuurbeheer*	23.072	27.286	20.548	20.548	20.548						112.002
Natura 2000	14.680	1.525	20								16.225
NNN: Krimpenerwaard*	4.575	380	319								5.274
NNN: Overige gebieden	4.556	756	756	756							6.824
NNN: Gouwe Wiericke	4.219	186	186	131							4.722
Totaal > € 1 mln	51.102	30.133	21.829	21.435	20.548	0	0	0	0	0	145.047

Ambitie 6 (bedragen x € 1.000)	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	Totaal
NUBBV totaal	2.602	304	25	16							2.947
Waarvan:											
* Verstrekte subsidies	1.291	238									1.529
* Gedekt uit reserves	14										14
* Groter dan € 1 mln	1.067	260	0	0	0	0	0	0	0	0	1.327
Verklaring groter dan € 1 mln											
Versnelling woningbouw	1.067	260									1.327
Totaal > € 1 mln	1.067	260	0	0	0	0	0	0	0	0	1.327

Ambitie 7 (bedragen x € 1.000)	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	Totaal
NUBBV totaal	48.527	2.621	1.583	1.088	6	6					53.831
Waarvan:											
* Verstrekte subsidies	6.855	2.517	1.567	1.072							12.011
* Gedekt uit reserves	16.815	2.763	1.173	323							21.074
* Groter dan € 1 mln	46.990	2.585	1.567	1.072	0	0	0	0	0	0	52.214
Verklaring groter dan € 1 mln											
Vergunningverlening, toezicht&handhaving, uitgev.ZH omg.dns.	33.956										33.956
Aanpak Bodem, ondergrond en grondwaterlocaties	6.822	1.520	1.510	1.072							10.924
Realisatie recreatie en sport	4.074	795	57								4.926

Ambitie 7 (bedragen x € 1.000)	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	Totaal
Beheer recreatie en kwaliteitsimpuls	1.201	228									1.429
Participatie	937	42									979
Totaal > € 1 mln	46.990	2.585	1.567	1.072	0	0	0	0	0	0	52.214

Bedrijfsvoering - Financiën en organisatie (bedragen x € 1.000)	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	Totaal
NUBBV totaal	16.883	3.138	2.548	425	8	7					23.009
<i>Waarvan:</i>											
* Verstrekte subsidies											0
* Gedekt uit reserves											0
* Groter dan € 1 mln	11.139	2.597	2.278	416	0	0	0	0	0	0	16.430
Verklaring groter dan € 1 mln											
Continuïteit	4.410	486	440	135	0	0	0	0	0	0	5.471
Verbeteren	3.099	58	0	0	0	0	0	0	0	0	3.157
Huisvesting en vastgoed	2.176	1.700	1.565		0	0	0	0	0	0	5.441
Informatiediensten	433	352	273	281	0	0	0	0	0	0	1.339
Interne veiligheid	1.021	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1.022
Totaal > € 1 mln	11.139	2.597	2.278	416	0	0	0	0	0	0	16.430

Algemene middelen (bedragen x € 1.000)	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	Totaal
NUBBV totaal	46										46
<i>Waarvan:</i>											
* Verstrekte subsidies											0
* Gedekt uit reserves											0
* Groter dan € 1 mln											0
Verklaring groter dan € 1 mln											
Totaal > € 1 mln	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

9.4 NUBBR

Voor het onderhoud van het provinciehuis is een meerjarige overeenkomst gesloten met een vaste leverancier. De contante waarde van de uitstaande verplichtingen hiervan bedraagt € 8,3 mln.

De Omgevingsdienst Haaglanden en het advocatenkantoor Bird & Bird huren delen van het provinciehuis. De totale contante waarde van de verhuurde delen bedraagt € 7,5 mln.

10. Stille reserves

Stille reserves van niet-bedrijfsgebonden activa worden in het BBV gedefinieerd als het verschil tussen de actuele waarde en de boekwaarde, waarbij de eerste materieel hoger uitvalt dan de tweede. De actuele waarde is gedefinieerd als de marktwaarde van het actief.

Stille reserves (bedragen x € 1 mln)	Startsituatie 31-12-2022	Mutaties 2023	Saldo 31-12-2023
Gebouwd onroerend goed	0,8	-	0,8
Onbebouwd onroerend goed	3,7	-2,9	0,8
Kunstwerken	0,4	-	0,4
Deelnemingen	43,6	6,8	50,4
Verbonden partijen	0,1	0,1	0,3
Totaal	48,6	4	52,7

Gebouwd onroerend goed

Voormalige dienstwoningen.

De provincie heeft eind 2023 geen dienstwoningen meer in gebruik. Eén voormalige dienstwoning is in de 2e helft van 2023 door de huurder leeg opgeleverd. Het pand kan verkocht worden tegen een marktconforme prijs. Het beleid is om zo snel mogelijk tot verkoop over te gaan. In 2023 is het pand aan de buitenzijde opgeknapt. Rekening houdend met te maken kosten en het behoedzaamheidsaspect, wordt de stille reserve-omvang 2023 becijferd op 80% van de WOZ-waarde: € 0,4 mln (2022: € 0,4 mln).

Voormalige steunpunten

Op dit moment zijn er twee voormalig steunpunten die onder de categorie stille reserves vallen.

Op basis van een behoedzame waardebeoordeling wordt uitgegaan van de stille reserve-omvang voor 2023 op basis van 80% van de WOZ-waarde: € 0,4 mln (2022: € 0,4 mln).

Onbebouwd onroerend goed

Verspreide provinciale eigendommen

Indien gronden niet meer inzetbaar zijn voor provinciale doelen, worden ze afgestoten met als belangrijkste uitgangspunten marktconformiteit en level-playing-field. In 2023 is voor circa € 0,1 mln grond verkocht.

In 2018 is gestart met inventariseren en analyseren met behulp van een Geografische Informatie Systeem (GIS) van alle verspreide eigendommen. Allereerst worden de verspreide eigendommen per gemeente geanalyseerd en wordt gekeken welke percelen openbaar gebied aan hen afgestoten kunnen worden. Van de 50 gemeenten zijn er nu 26 geanalyseerd en zijn gesprekken met de gemeenten gestart. De 150 ha uit 2018 is in 2022 teruggebracht naar 130 ha en is nu in 2023 teruggebracht naar 33 ha. Dit grote verschil wordt veroorzaakt door een nauwkeuriger analyse van het verspreid bezit. Gronden met een in potentie infrastructureel karakter, zijnde gronden die grenzen aan percelen in gebruik voor infrastructuur, kunnen feitelijk niet gerekend worden tot de verspreide eigendommen, omdat ze in de toekomst alsnog gebruikt kunnen worden voor uitbreiding van de huidige infrastructuur. Daarmee zijn ze alsnog inzetbaar voor provinciale doelen en dus niet (meer) toe te rekenen aan het verspreid bezit.

De waarde die het verspreid bezit vertegenwoordigt, is de stille reserveomvang en wordt vanaf 2015 ingeschat op basis van de gemiddeld gerealiseerde m2 prijs bij verkopen verspreid bezit.

De geschatte opbrengst van verkochte gronden is in de Jaarrekening 2023 opgenomen op basis van een geschat oppervlak van de nu circa 33 ha en een geschatte gemiddelde m2 verkoopprijs van € 2,50. Door deze berekeningsmethode komt de geschatte omvang in de Jaarrekening 2023 uit op ongeveer € 0,8 mln.

Kunst

De kunstcollectie is ongewijzigd gebleven. De verzekerde waarde is € 0,4 mln.

Deelnemingen

De stille reserves in de deelnemingen zijn berekend op basis van de intrinsieke waarde van de in bezit zijnde aandelen per 31 december 2023. Zie hierna de specificaties van de deelnemingen.

Bedragen x € 1.000	Verkrijgings-waarde	Voorziening	Balanswaarde	Intrinsieke Waarde	Stille reserve	Uitgekeerd Dividend
NV Bank Nederlandse Gemeenten	142	0	142	47.192	47.050	1.526
NV Nederlandse Waterschapsbank	5	0	5	2.433	2.428	64
NV Provinciaal afvalverwijderingsbedrijf *	0	0	0	-1.333	0	45
ZEH NV v/h PZEM NV	0	0	0	832	832	0
ENERGIQ	30.439	11.975	18.464	18.464	0	0
Innovation Quarter	39.679	2.588	37.091	37.091	0	0
ROM Drechtsteden Capital BV	10.000	0	10.000	10.119	119	0
ROM Drechtsteden Holding NV	4	0	4	4	0	0
ROM Drechtsteden Beheer BV	3	0	3	3	0	0
Totaal	80.272	14.563	65.709	114.805	50.429	1.635

* Het groepsvermogen van de NV Provinciaal afvalverwerkingsbedrijf (Proav) is op basis van hun vastgestelde jaarrekening 2022 bepaald op een negatieve waarde van € 1,3 mln. Aangezien de balanswaarde van onze aandelen in Proav echter al op nul zijn gewaardeerd zal hiervoor geen voorziening worden opgenomen.

Verbonden partijen

Stille reserves voor deelnemingen en overige verbonden partijen ontstaan door een verschil tussen de intrinsieke waarde op basis van de laatst goedgekeurde jaarrekeningen van deze deelnemingen en verbonden partijen en de waarde zoals opgenomen op de balans. Voor negatieve stille reserves wordt een voorziening gevormd. De hoogte van deze voorziening is gebaseerd op de meest recente tussentijdse rapportages van de deelnemingen en verbonden partijen.

	Verkrijgings-waarde	Voorziening	Balanswaarde	Intrinsieke Waarde	Stille reserve	Uitgekeerd Dividend
Ontwikkelingsmaatschappij Het Nieuwe Westland CV	1.355	662	693	693	0	0
ROM Drechtsteden Kill III CV	561	0	561	824	263	0
Totaal	1.916	662	1.254	1.517	263	0

11. Rechtmatigheidsverantwoording

Verantwoordelijkheid college van Gedeputeerde Staten

De baten en lasten alsmede de balansmutaties moeten getrouw in de jaarrekening worden opgenomen. Uit het getrouw opnemen van de baten en lasten alsmede de balansmutaties, blijken een drietal rechtmatigheidscriteria niet expliciet. Dit betreffen het begrotings-, voorwaarden-, en misbruik- en oneigenlijk gebruik criterium. In deze rechtmatigheidsverantwoording licht het college van Gedeputeerde Staten toe in hoeverre bij de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties het begrotings-, voorwaarden-, en misbruik- en oneigenlijk gebruik criterium zijn nageleefd. Dit houdt in dat de verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties in overeenstemming zijn met door Provinciale Staten vastgestelde kaders zoals de begroting en provinciale verordeningen en met bepalingen in de relevante wet- en regelgeving. Bij de waarderingsgrondslagen in de jaarrekening is het door Provinciale Staten op 6 maart 2024 [vastgestelde normenkader](#) van de relevante wet- en regelgeving verder toegelicht.

Deze verantwoording hanteert een grensbedrag, omdat alleen de van belang zijnde aspecten in de verantwoording hoeven te worden betrokken. Deze grens is door Provinciale Staten bepaald en bedraagt 1% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan de reserves en is daarmee vastgesteld op € 11.100.000. De grondslag voor deze verantwoording is de Kadernota Rechtmatigheid 2023 van de Commissie BBV van november 2023.

Bevinding

Het college is van mening dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen binnen de daarvoor gestelde grens.

Bij de uitvoering van de rechtmatigheidscontrole 2023 is een aantal afwijkingen geconstateerd. Het totaal van deze afwijkingen bedraagt € 9,6 mln. Dit bedrag is lager dan de verantwoordingsgrens waardoor deze afwijkingen niet specifiek zijn vermeld in de rechtmatigheidsverantwoording. In de [paragraaf bedrijfsvoering](#) zijn deze afwijkingen, mede op basis van de Kadernota rechtmatigheid van de commissie BBV en op basis van de afspraken met Provinciale Staten, nader toegelicht. In deze paragraaf hebben wij ook beschreven welke acties wij ondernemen om vermelde afwijkingen in de toekomst te voorkomen.

12. Verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (SISA)

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2023 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 09-03-2024								
Verstrekker	Uitkeringscode	Specifieke uitkering Juridische grondslag Ontvanger	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	
BZK	C13	Regeling specifieke uitkering ontzorgingsprogramma maatschappelijk vastgoed Provincies	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van Rijksmiddelen (inclusief uitvoering door derden)	Aantal kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren waarmee een ontzorgingstraject is gestart	Aantal kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren waarmee een ontzorgingstraject is doorlopen tot aan het moment van aanbesteding van maatregelen om vastgoed te verduurzamen	Aantal gebouwde onroerende zaken dat hiermee wordt bereikt door het provinciaal ontzorgingsprogramma	Is binnen het provinciaal ontzorgingsprogramma uitvoering gegeven aan het stimuleren van vraagbundeling bij kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren bij de verduurzaming van hun maatschappelijk vastgoed? (Ja/Nee/Nvt)
			<i>Aard controle R Indicator: C13/01</i>	<i>Aard controle n.v.t Indicator: C13/02</i>	<i>Aard controle n.v.t Indicator: C13/03</i>	<i>Aard controle n.v.t Indicator: C13/04</i>	<i>Aard controle n.v.t Indicator: C13/05</i>	<i>Aard controle n.v.t Indicator: C13/06</i>
			€ 932.909	€ 1.815.083	24	11	31	ja
			Is de opgedane regionale kennis en ervaring gedeeld met het Kennis- en innovatieplatform verduurzaming maatschappelijk vastgoed? (Ja/Nee/Nvt)	Project afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee)	Correctie besteding (jaar T-1) ten laste van Rijksmiddelen ivm SiSa tussen medeverheden (alleen van toepassing bij SiSa tussen medeoverheden)	<i>Aard controle R Indicator: C13/09</i>		
<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C13/07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: C13/08</i>	<i>Aard controle R Indicator: C13/09</i>						
Ja	Nee	€ 0						

BZK	C41	Regeling specifieke uitkering flexibele inzet woningbouw Provincies	Besteding (jaar T) aan flexibele ondersteuning capaciteit en expertise <i>Aard controle R</i> <i>Indicator: C41/01</i>	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) aan flexibele ondersteuning capaciteit en expertise Vanaf SiSa 2021 inclusief uitvoering door derden <i>Aard controle R</i> <i>Indicator: C41/02</i>	Cumulatieve cofinanciering (t/m jaar T) Vanaf SiSa 2021 inclusief uitvoering door derden <i>Aard controle R</i> <i>Indicator: C41/03</i>	Aantal projecten dat in (jaar T) is geholpen met middelen <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: C41/04</i>	Aantal projecten dat cumulatief (t/m jaar T) is geholpen met middelen Vanaf SiSa 2021 inclusief uitvoering door derden <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: C41/05</i>	Cumulatief aantal (t/m jaar T) woningen dat in deze projecten wordt gerealiseerd Vanaf SiSa 2021 inclusief uitvoering door derden <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: C41/06</i>		
			€ 435.211	€ 6.190.083	€ 500.000	18	83	85.601		
			Volledige zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: C41/07</i>	Eindverantwoording (Ja/Nee) <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: C41/08</i>						
			Nee	Nee						
BZK	C59	Kwalitatief hoogwaardige en duurzame woon- en leefomgeving in NOVI/NOVEX-gebieden	Besteding over het totale project (jaar T-1) <i>Aard controle R</i> <i>Indicator: C59/01</i>	Besteding over het totale project (jaar T) <i>Aard controle R</i> <i>Indicator: C59/02</i>	Cumulatieve besteding over het totale project (t/m jaar T) <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: C59/03</i>	Zelfstandige uitvoering? (Ja/Nee) <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: C59/04</i>	Correctie indicator bestedingen (jaar T-1) <i>Aard controle R</i> <i>Indicator: C59/05</i>	Activiteiten die zijn omschreven in het interbestuurlijk vastgestelde plan van aanpak/ontwikkelperspectief (Ja/Nee) <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: C59/06</i>		
			€ 0	€ 176.457	€ 176.457	ja	€ 0	Nee		
			Eindverantwoording? (Ja/Nee) <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: C59/07</i>							
			Nee							
BZK	C81	Specifieke uitkering aan provincies ten behoeve van de financiering van (tijdelijke) capaciteit of externe expertise voor het opstellen en uitvoeren van de woondeals	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) <i>Aard controle R</i> <i>Indicator: C81/01</i>	Aantal woondeals dat is tot stand gekomen met hulp van deze middelen <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: C81/02</i>	Zelfstandige uitvoering: Ja/Nee <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: C81/03</i>	Eindverantwoording (Ja/Nee) <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: C81/04</i>				
			€ 413.279	5	Ja	Nee				

BZK	C86	Specifieke uitkering ontzorgingsprogramma maatschappelijk vastgoed tweede tranche	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Aantal kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren waarmee een ontzorgingstraject is gestart	Aantal kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren waarmee een ontzorgingstraject is doorlopen tot aan het moment van aanbesteding van maatregelen om vastgoed te verduurzamen	Aantal gebouwde onroerende zaken dat hiermee wordt bereikt door het provinciaal ontzorgingsprogramma	Is de opgedane regionale kennis en ervaring gedeeld met het Kennis- en innovatieplatform verduurzaming maatschappelijk vastgoed? (Ja/Nee/Nvt)						
									Aard controle R Indicator: C86/01	Aard controle n.v.t. Indicator: C86/02	Aard controle n.v.t. Indicator: C86/03	Aard controle n.v.t. Indicator: C86/04	Aard controle n.v.t. Indicator: C86/05	Aard controle n.v.t. Indicator: C86/06
									€ 423.949	€ 423.949	60	1	405	ja
			Worden kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren begeleid bij het opstellen van portefeuillekaarten die richting geven aan het realiseren van de klimaatdoelstellingen in 2030 en 2050 (Ja/Nee/Nvt)	Worden kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren begeleid bij het aanvragen van subsidies voor verduurzamingsmaatregelen en het opstellen van relevante (advies-)documenten om te voldoen aan de voorwaarden voor subsidieverlening (Ja/Nee/Nvt)	Project afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee)	Eventuele toelichting								
			Aard controle n.v.t. Indicator: C86/07	Aard controle n.v.t. Indicator: C86/08	Aard controle n.v.t. Indicator: C86/09	Aard controle n.v.t. Indicator: C86/10								
			Ja	Ja	Nee									
BZK	C88	Specifieke uitkering Leiden Katwijk Noordwijk	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Project afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee)	Toelichting op niet-afgeronde projecten									
		Provincie Zuid-Holland	Aard controle R Indicator: C88/01	Aard controle n.v.t. Indicator: C88/02	Aard controle n.v.t. Indicator: C88/03									
-	-	-	€ 19.166	Nee	Nieuwe beschikking met eindtermijn 31-12-2025									
BZK	C93	Specifieke uitkering Provincie Zuid-Holland Startup in Residence	Werkzaamheden verricht in jaar T? (Ja/Nee)	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen										
			Aard controle n.v.t. Indicator: C93/01	Aard controle R Indicator: C93/02										
-	-	-	Ja	€ 305.708										

BZK	C103	Regeling specifieke uitkering ten behoeve van het opstellen en uitvoeren van woondeals tweede tranche	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Zelfstandige uitvoering: Ja/Nee	Eindverantwoording (Ja/Nee)			
			<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: C103/01</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: C103/02</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: C103/03</i>			
			€ 0	Nee	Nee			
BZK	C112	Kwalitatief hoogwaardige en duurzame woon- en leefomgeving in acht NOVEX-gebieden	Besteding (jaar T-1)	Besteding (jaar T)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Zelfstandige uitvoering (ja/nee)	Eindverantwoording (Ja/Nee)	
			<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: C112/01</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: C112/02</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: C112/03</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: C112/04</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: C112/05</i>	
			€ 0	€ 0	€ 0	Nee	Nee	
BZK	C117	Regeling specifieke uitkering versnelling natuurinclusief isoleren	Naam onderdeel	Besteding (jaar T) per onderdeel	Cumulatieve bestedingen (t/m jaar T) per onderdeel			
			<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: C117/01</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: C117/02</i>	<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: C117/03</i>			
			1 Ondersteuning gemeenten bij opstellen (pre)SMP's	€ 0	€ 0			
			2 Handhaving	€ 0	€ 0			
			3 Beoordeling ontheffingsverzoeken WNB	€ 0	€ 0			
			4 Alternatieve verblijfplaatsen	€ 0	€ 0			
			Correctie besteding (jaar T-1) ivm aan medeoverheden overgeboekte middelen	Eindverantwoording (Ja/Nee)				
<i>Aard controle R</i> <i>Indicator: C117/04</i>	<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: C117/05</i>							
			€ 0	Nee				

BZK	C210	Meerjarige regeling specifieke uitkering flexibele inzet woningbouw	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) aan flexibele ondersteuning capaciteit en expertise	Cumulatieve cofinanciering (t/m jaar T)	Aantal projecten dat in (jaar T) is geholpen met middelen	Aantal projecten dat cumulatief (t/m jaar T) is geholpen met middelen	Cumulatief aantal (t/m jaar T) woningen dat in deze projecten wordt gerealiseerd	Volledige zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	
			Provincies	Vanaf SiSa 2023 inclusief uitvoering door derden	Vanaf SiSa 2023 inclusief uitvoering door derden	Vanaf SiSa 2023 inclusief uitvoering door derden	Vanaf SiSa 2023 inclusief uitvoering door derden		
			Aard controle R Indicator: C210/01	Aard controle R Indicator: C210/02	Aard controle n.v.t. Indicator: C210/03	Aard controle n.v.t. Indicator: C210/04	Aard controle n.v.t. Indicator: C210/05	Aard controle n.v.t. Indicator: C210/06	
			€ 5.413.744	€ 0	100	100	62.526	Nee	
		Eindverantwoording (Ja/Nee)							
		Aard controle n.v.t. Indicator: C210/07							
		Nee							
IenW	E12	Regeling specifieke uitkeringen N-wegen	Totale besteding (jaar T)	Totale cumulatieve besteding (t/m jaar T (inclusief 2018))	Eindverantwoording (Ja/Nee)				
			Provincies	Aard controle R Indicator: E12/01	Aard controle R Indicator: E12/02	Aard controle R Indicator: E12/03			
			€ 142.064	€ 396.199	Nee				
			Projectnaam/nummer	Project wijkt meer dan 10% af (Ja/Nee)	Totale omvang per type maatregel	Project afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee)			
	Aard controle n.v.t. Indicator: E12/04	Aard controle n.v.t. Indicator: E12/05	Aard controle D1 Indicator: E12/06	Aard controle n.v.t. Indicator: E12/07					
1	N457 Bentwoudlaan–Vredenburgh- laan (nieuwbouw) A12-Boskoop	Nee	Bermverharding 19.200 m2. Geleiderail 0,4 km	Nee					
2	N223 Duurzaam Veilig fase 3 (EN2231103)	Nee	Bermverharding 9.360 m2. Geleiderail 3,9 km	Nee					
3	Verkeersveiligheidsmaatregelen in trajectaanpak N214ab (EN2141201)	Nee	Bermverharding 63.000 m2. Geleiderail 2,0 km	Nee					
IenW	E18	Waterstofbussen	Aantal waterstofbussen	Eindverantwoording (Ja/Nee)					
			Provincies	Aard controle R Indicator: E18/01	Aard controle n.v.t. Indicator: E18/02				
		20	Ja						

lenW	E20	Regeling stimuleringsmaatregelen 2020-2021 Provincies en Gemeenten	Besteding (jaar T)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Cumulatieve cofinanciering (t/m jaar T)	Project afgerond (alle maatregelen) in (jaar T) (Ja/Nee)	
			<i>Aard controle R Indicator: E20/01</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E20/02</i>	<i>Aard controle R Indicator: E20/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E20/04</i>	
			€ 2.070.034	€ 2.755.114	€ 1.556.715	Nee	
			Naam/nummer per maatregel	Per maatregel, maatregel afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee)	De hoeveelheid opgeleverde verkeersveiligheidsmaatregelen per type maatregel (stuks, meters)	Eventuele toelichting, mits noodzakelijk	
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E20/05</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E20/06</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E20/07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E20/08</i>	
		1	101 Aanbrengen van kant- en asmarkering op fietspaden aantal in meters	Ja	391.500	B569600	
		2	137 Aanleg van ongelijkvloerse fietsoversteekplaatsen aantal in st	Nee	0	B569502	
		3	132 Aanleg van een rotonde buiten de bebouwde kom aantal in st	Nee	0	EN2161701	
		4	205 Verbreden van fietspaden aantal in meters	Nee	0	EN454201	
		5	237 Aanleg van ongelijkvloerse fietsoversteekplaatsen aantal in st	Nee	0	B569501, EN4442101	
		6	232 Aanleg van een rotonde buiten de bebouwde kom aantal in st	Nee	0	EN2181001, EN4432102, EN4442101	
lenW	E27	Brede doeluitkering verkeer en vervoer Wet BDU Verkeer en Vervoer (art. 10) Provincies	Eindsaldo/-reservering (jaar T-1)	Terugbetaling door derden vanuit BDU-bijdrage verstrekte middelen in (jaar T)	Besteding (jaar T)	Correctie over besteding (T-1)	Eindsaldo/-reservering (jaar T)
			<i>Aard controle R Indicator: E27/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: E27/02</i>	<i>Aard controle R Indicator: E27/03</i>	<i>Aard controle R Indicator: E27/04</i>	<i>Aard controle R Indicator: E27/05</i>
			€ 22.224.096	€ 0	€ 1.770.371	-€ 160.000	€ 20.613.725

lenW	E40	Truckparking lead partnership	Besteding (jaar T) aan projectkosten voor het totale project	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) aan projectkosten voor het totale project	Eindverantwoording totale project (Ja/Nee)					
			<i>Aard controle R Indicator: E40/01</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E40/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E40/03</i>					
			€ 222.960	€ 742.287	Nee					
lenW	E53	Regeling specifieke uitkering Schone Lucht Akkoord	Beschikingsnummer / naam	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Cumulatieve besteding ten laste van Rijksmiddelen (t/m jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Daadwerkelijke startdatum van het project (dd/mm/jj)	Daadwerkelijke einddatum van het project (dd/mm/jj)	Ervaringen binnen 3 maanden na afronding project gedeeld (ja/nee)		
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E53/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: E53/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E53/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E53/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E53/05</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E53/06</i>		
			1	SPUKSLA-22-03313378 / Kenniscentrum CS	€ 11.543	€ 11.543	44927	46022	Nee	
			2	SPUKSLA-22-03312552 / Training Industrie	€ 16.242	€ 16.242	45017	45991	Nee	
			3	SPUKSLA-21-01290861 / Docking Station Alblasterdam	€ 400.000	€ 400.000	44440	45383	Nee	
				Kopie beschikingsnummer /naam	Jaar waarin het project is opgenomen in een decentraal uitvoeringsplan					
				<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E53/07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E53/08</i>					
			1	SPUKSLA-22-03313378 / Kenniscentrum CS	2022					
			2	SPUKSLA-22-03312552 / Training Industrie	2023					
			3	SPUKSLA-21-01290861 / Docking Station Alblasterdam	2021					
	Eindverantwoording (Ja/Nee)									
	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E53/09</i>									
	Nee									

lenW	E56	Regeling specifieke uitkering doelmatig en duurzaam gebruik verkeersinfrastructuur 2021	Besteding (jaar T-1) aan projectkosten voor het totale project	Besteding (jaar T) aan projectkosten voor het totale project	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) aan projectkosten voor het totale project	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	Correctie besteding (jaar T-1) aan projectkosten voor het totale project	Eindverantwoording (Ja/Nee)	
			<i>Aard controle R Indicator: E56/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: E56/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E56/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E56/04</i>	<i>Aard controle R Indicator: E56/05</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E56/06</i>	
			1	€ 29.800	€ 0	€ 29.800	Ja	€ 0	Ja
			Projectnaam / nummer	Project afgerond (Ja/Nee)					
	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E56/07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E56/08</i>							
lenW	E57	Tijdelijk Regeling Specifieke uitkering Zero Emissie Bus 2022-2024	1	Project G. Ondersteuning bij haalbaarheidsonderzoeken ten behoeve van de totstandkoming van een landelijk dekkend netwerk van duurzame tank- en laadinfrastructuur voor wegtransport en binnenvaart / 5000005122	Ja				
			Beschikingsnaam / nummer	Eindverantwoording (Ja/Nee)	Het aantal gerealiseerde niet-gelede ZE-bussen met batterij-elektrische aandrijving	De som van het totaal aantal gerealiseerde gelede ZE-bussen met batterij-elektrische aandrijving, ZE-touringcars en ZE-bussen met waterstof-elektrische aandrijving	Zijn de bussen binnen twee jaar ingezet in de dienstregeling?	Is voldaan aan het kilometervereiste (Ja/ Nee) (zie invulwijzer)?	
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E57/01</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E57/02</i>	<i>Aard controle R Indicator: E57/03</i>	<i>Aard controle R Indicator: E57/04</i>	<i>Aard controle R Indicator: E57/05</i>	<i>Aard controle R Indicator: E57/06</i>	
			BUS2300003	Nee	0	0	Nee	Nee	
	Zijn de bussen minimaal drie jaar ingezet in de dienstregeling waar de aanvraag betrekking op heeft of voor de uitvoering van de concessie die op die concessie volgt? (Ja/Nee)								
	<i>Aard controle R Indicator: E57/07</i>								
	Nee								

lenW	E58	Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem overbruggingsjaar 2021	Projectnaam / nummer	Besteding (jaar T)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	Correctie besteding (jaar T-1)	Project afgerond (Ja/Nee)
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E58/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: E58/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E58/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E58/04</i>	<i>Aard controle R Indicator: E58/05</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E58/06</i>
			1 PFAS	€ 79.555	€ 84.049	Ja	€ 0	Nee
			2 Aanpak diffuus lood	€ 0	€ 1.452.919	Ja	€ 0	Nee
			Eindverantwoording (Ja/Nee)					
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E58/07</i>					
			Nee					
lenW	E83	Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem 2022	Projectnaam / nummer	Besteding (jaar T) per project	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	Correctie Jaar T-1 per project ivm SiSa tussen medeoverheden (Jaar T-1)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) per project	
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E83/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: E83/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E83/03</i>	<i>Aard controle R Indicator: E83/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E83/05</i>	
			1 voorbereidingskosten Sanering gasfabrieksterrein Oude Tonge / PZH-2022-818365410	€ 0	Nee	€ 0	€ 194.344	
			2 sanering Heerendijk Oude - Tonge / PZH-2022-823212061	€ 657.310	Ja	€ 0	€ 1.095.517	
			3 sanering en herinrichting Broekpolder / PZH-2023-834519786	€ 312.500	Nee	€ 0	€ 312.500	
			4 DCMR, 6 projecten	€ 0	Nee	-€ 302.913	€ 95.087	
			5 Omgevingsdienst Haaglanden, 6 projecten	€ 0	Nee	-€ 203.146	€ 173.554	
			6 Omgevingsdienst Midden-Holland, 13 projecten	€ 0	Nee	-€ 563.412	€ 271.088	
			7 Omgevingsdienst West-Holland, 7 projecten	€ 0	Nee	€ 6.028	€ 102.028	
			8 Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid, 13 projecten	€ 0	Nee	-€ 344.928	€ 269.722	

			Kopie projectnaam / nummer <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E83/06</i>	Uitvoering is volgens aanvraag uitgevoerd (Ja/Nee), zo nee geef in indicator 08 de reden aan. <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E83/07</i>	Optionele toelichting. Verplicht als bij 07 nee is ingevuld <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E83/08</i>	Project afgerond (Ja/Nee) <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E83/09</i>		
			1	voorbereidingskosten Sanering gasfabrieksterrein Oude Tonge / PZH-2022- 818365410 Ja			Nee	
			2	sanering Heerendijk Oude - Tonge / PZH-2022-823212061 Ja			Nee	
			3	sanering en herinrichting Broekpolder / PZH-2023- 834519786 Ja			Nee	
			4	DCMR, 6 projecten Ja			Nee	
			5	Omgevingsdienst Haaglanden, 6 projecten Ja			Nee	
			6	Omgevingsdienst Midden- Holland, 13 projecten Ja			Nee	
			7	Omgevingsdienst West- Holland, 7 projecten Ja			Nee	
			8	Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid, 13 projecten Ja			Nee	
			Eindverantwoording (Ja/Nee)					
			<i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E83/10</i>					
			Nee					
lenW	E84	Regeling stimulering verkeersveiligheidsmaatregelen 2022-2023 Provincies en Gemeenten	Besteding (jaar T) <i>Aard controle R</i> <i>Indicator: E84/01</i>	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E84/02</i>	Cumulatieve eigen bijdrage en externe financiering (t/m jaar T) <i>Aard controle R</i> <i>Indicator: E84/03</i>	Project afgerond (alle maatregelen) in (jaar T) (Ja/Nee) <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicator: E84/04</i>		
			€ 0	€ 0	€ 0	Nee		

			Naam/nummer per maatregel	Per maatregel, maatregel afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee)	De hoeveelheid opgeleverde verkeersveiligheidsmaatregelen per type maatregel (stuks, meters)	Eventuele toelichting, mits noodzakelijk	
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E84/05</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E84/06</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E84/07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E84/08</i>	
			1 379 Aanleg van een rotonde buiten de bebouwde kom aantal in Stuks	Nee	0	n.v.t.	
			Naam per concessie zoals gedefinieerd in artikel 1 en benoemd in bijlage 1 van de regeling	Naam concessiehouder zoals gedefinieerd in artikel 1 en benoemd in bijlage 1 van de regeling	Besteding (jaar T-3 (2019))	Besteding (jaar T)	Specifieke kosten van de concessiehouder in de periode van 1 januari 2022 tot en met 31 december 2022 ter voorkoming van verdere verspreiding van het virus dat COVID-19 veroorzaakt
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E86/01</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E86/02</i>	<i>Aard controle R Indicator: E86/03</i>	<i>Aard controle R Indicator: E86/04</i>	<i>Aard controle R Indicator: E86/05</i>
			1				Optelling bedrag verstrekte subsidies concessieverlener (jaar 2022) conform concessie - zoals in de bijlage 3 van de regeling is opgenomen verleend
			2				<i>Aard controle R Indicator: E86/06</i>
			3				
			4				
			5				
			Kopie naam concessie	Totale opbrengstenconform bijlage 3 (5A OCW-contract studentenkaart) van de regeling	Totale opbrengstenconform bijlage 3 (5B opbrengsten van reizigers) van de regeling	Totale Opbrengsten conform bijlage 3 (5C Andere opbrengsten) van de regeling	Komt de concessiehouder voor deze concessie in aanmerking voor de 2% extra vergoeding (Ja/Nee)
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E86/07</i>	<i>Aard controle R Indicator: E86/08</i>	<i>Aard controle R Indicator: E86/09</i>	<i>Aard controle R Indicator: E86/10</i>	<i>Aard controle R Indicator: E86/11</i>
			1				
			2				
			3				
			4				
			5				

lenW	E87	Tijdelijke regeling stimuleren maatregelen tweede fase Deltaprogramma zoetwater	Beschikingsnaam/nummer	Totale besteding (jaar T)	Cumulatieve totale besteding (t/m jaar T)	Totale eigen bijdrage en bijdrage van derden (jaar T)	Cumulatieve eigen bijdrage en bijdrage van derden (t/m jaar T)	Volledige zelfstandige uitvoering? (Ja/Nee)	
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E87/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: E87/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E87/03</i>	<i>Aard controle R Indicator: E87/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E87/05</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E87/06</i>	
			1	5000006511 - Tijdelijke regeling stimuleren maatregelen tweede fase Deltaprogramma zoetwater - Onderzoeksprogramma vervolgmaatregel Brielse Meer	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
			2	5000006146 - Tijdelijke regeling stimuleren maatregelen tweede fase Deltaprogramma zoetwater - COASTAR Urban Water Buffer Rdam	€ 166.000	€ 166.000	€ 0	€ 0	Nee
			3	5000005991 - Tijdelijke regeling stimuleren maatregelen tweede fase Deltaprogramma zoetwater - Coaster waterbank Westland	€ 78.000	€ 78.000	€ 39.000	€ 39.000	Ja
			4	5000006371 - Tijdelijke regeling stimuleren maatregelen tweede fase Deltaprogramma zoetwater - Coaster Brakwaterwinning kustduinen	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee
				Kopie beschikingsnaam/nummer	Correctie besteding (jaar T-1)	Eindverantwoording (Ja/Nee)			
				<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E87/07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E87/08</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E87/09</i>			
			1	5000006511 - Tijdelijke regeling stimuleren maatregelen tweede fase Deltaprogramma zoetwater - Onderzoeksprogramma vervolgmaatregel Brielse Meer	€ 0	Nee			
			2	5000006146 - Tijdelijke regeling stimuleren maatregelen tweede fase Deltaprogramma zoetwater - COASTAR Urban Water Buffer Rdam	€ 0	Nee			

lenW	E97	Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem 2023	3	5000005991 - Tijdelijke regeling stimuleren maatregelen tweede fase Deltaprogramma zoetwater - Coaster waterbank Westland	€ 0				
			4	5000006371 - Tijdelijke regeling stimuleren maatregelen tweede fase Deltaprogramma zoetwater - Coaster Brakwaterwinning kustduinen	€ 0				
			Projectnaam / nummer	Besteding (jaar T) per project	Zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	Correctie Jaar T-1 per project ivm SiSa tussen medeoverheden (Jaar T-1)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) per project		
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E97/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: E97/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E97/03</i>	<i>Aard controle R Indicator: E97/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E97/05</i>		
			1	Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid, PFAS: 1 project	€ 120.000	Nee	€ 0	€ 120.000	
			2	Omgevingsdienst Haaglanden, Diffuus lood: 1 project	€ 80.000	Nee	€ 0	€ 80.000	
			3	Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid, Diffuus lood: 1 project	€ 96.334	Nee	€ 0	€ 96.334	
			4	DCMR, Historische spoedopgaven: 3 projecten	€ 84.000	Nee	€ 0	€ 84.000	
			5	Omgevingsdienst Haaglanden, Historische spoedopgaven: 3 projecten	€ 223.600	Nee	€ 0	€ 223.600	
			6	Omgevingsdienst Midden-Holland, Historische spoedopgaven: 4 projecten	€ 45.000	Nee	€ 0	€ 45.000	
			7	Omgevingsdienst West-Holland, Historische spoedopgaven: 4 projecten	€ 94.000	Nee	€ 0	€ 94.000	
			8	Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid, Historische spoedopgaven: 5 projecten	€ 167.000	Nee	€ 0	€ 167.000	
				Kopie projectnaam / nummer	Uitvoering is volgens aanvraag uitgevoerd (Ja/Nee), zo nee geef in indicator 08 de reden aan.	Optionele toelichting. Verplicht als bij 07 nee is ingevuld	Project afgerond (Ja/Nee)		

			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E97/06</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E97/07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E97/08</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E97/09</i>		
			1 Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid, PFAS: 1 project	Ja		Nee		
			2 Omgevingsdienst Haaglanden, Diffuus lood: 1 project	Ja		Nee		
			3 Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid, Diffuus lood: 1 project	Ja		Nee		
			4 DCMR, Historische spoedopgaven: 3 projecten	Ja		Nee		
			5 Omgevingsdienst Haaglanden, Historische spoedopgaven: 3 projecten	Ja		Nee		
			6 Omgevingsdienst Midden-Holland, Historische spoedopgaven: 4 projecten	Ja		Nee		
			7 Omgevingsdienst West-Holland, Historische spoedopgaven: 4 projecten	Ja		Nee		
			8 Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid, Historische spoedopgaven: 5 projecten	Ja		Nee		
			Eindverantwoording (Ja/Nee)					
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: E97/10</i>					
			Nee					
EZK	F12	Enmalige specifieke uitkering voor de uitvoering van regionale MIT-regeling 2018-2023	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Totale cumulatieve besteding ten laste van Rijksmiddelen (t/m jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Eindverantwoording (Ja/Nee)	Eventuele toelichting		
			<i>Aard controle R Indicator: F12/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: F12/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: F12/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: F12/04</i>		
			-€ 26.000	€ 20.166.000	Nee	n.v.t.		

EZK	F14	Regeling specifieke uitkering MIT 2021	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Totale cumulatieve besteding ten laste van Rijksmiddelen (t/m jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Eindverantwoording (Ja/Nee)	Eventuele toelichting		
			Aard controle R Indicator: F14/01	Aard controle n.v.t. Indicator: F14/02	Aard controle n.v.t. Indicator: F14/03	Aard controle n.v.t. Indicator: F14/04		
			€ 946.169	€ 8.839.169	Nee	n.v.t.		
EZK	F25	Regeling specifieke uitkering MIT	Beschikingsnummer	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Totale cumulatieve besteding ten laste van Rijksmiddelen (t/m jaar T)	Eindverantwoording (Ja/Nee)	Eventuele toelichting	
			Aard controle n.v.t. Indicator: F25/01	Aard controle R Indicator: F25/02	Aard controle n.v.t. Indicator: F25/03	Aard controle n.v.t. Indicator: F25/04	Aard controle n.v.t. Indicator: F25/05	
			1 DGBI-I&K / 38114696 - 1300034469 (2023)	€ 2.981.397	€ 2.981.397	Nee	n.v.t.	
			2 DGBI-I&K / 22431957 - 1300033150 (2022)	€ 3.581.678	€ 5.949.678	Nee	n.v.t.	
EZK	F28	Tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid	Besteding apparaatskosten (jaar T) : salarissen en sociale lasten voor ambtelijk personeel	Besteding apparaatskosten (jaar T): kosten voor ingeleend personeel	Besteding apparaatskosten (jaar T): overige goederen en diensten	Cumulatieve bestedingen (t/m jaar T) apparaatskosten	Besteding (jaar T) overige kosten gerelateerd aan apparaatskosten	Cumulatieve bestedingen (t/m jaar T) overige kosten gerelateerd aan apparaatskosten
			Aard controle R Indicator: F28/01	Aard controle R Indicator: F28/02	Aard controle R Indicator: F28/03	Aard controle n.v.t. Indicator: F28/04	Aard controle R Indicator: F28/05	Aard controle n.v.t. Indicator: F28/06
			€ 2.790.903	€ 0	€ 0	€ 2.790.903	€ 0	€ 0
			Eindverantwoording (Ja/Nee) Aard controle n.v.t. Indicator: F28/07					
			Nee					
LNV	L4	Deelproject 750 hectare natuur- en recreatiegebied (Project Mainportontwikkeling Rotterdam) Uitwerkingsovereenkomst tussen het rijk en de provincie Zuid-Holland, de gemeente Rotterdam en de stadsregio Rotterdam Provincie Zuid-Holland	Besteding (jaar T)	Eindverantwoording (Ja/Nee)				
			Aard controle R Indicator: L4/01	Aard controle n.v.t. Indicator: L4/02				
			€ 4.164.593	Nee				

LNV	L7	Regeling specifieke uitkering IBP-Vitaal Platteland	Gebiedsnaam/nummer	Totale besteding (jaar T)	Totale Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)	Eindverantwoording (Ja/Nee)	Toelichting	
				Zelfstandige uitvoering	Inclusief uitvoering door derde vanaf SiSa 2021			Hier eventueel opmerkingen of toelichtingen	
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L7/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: L7/02</i>	<i>Aard controle R Indicator: L7/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L7/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L7/05</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L7/06</i>	
	1	Hollands en Utrechts Veenweidegebied	€ 618.892	€ 2.209.814	Ja	Nee			
	2	Zuidwestelijke Delta	€ 1.075.262	€ 2.649.007	Ja	Nee			
LNV	L10	Regeling specifieke uitkering Impuls Veenweiden	Gebiedsnaam/nummer	Totale besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Totale cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Eindverantwoording (Ja/Nee)	Toelichting		
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L10/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: L10/02</i>	<i>Aard controle R Indicator: L10/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L10/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L10/05</i>	Hier eventueel opmerkingen of toelichtingen	
	1	Zuid-Holland	€ 2.946.424	€ 7.718.271	Nee				
LNV	L16	Eenmalige specifieke uitkering Provinciaal Uitvoeringsprogramma Natuur	Naam Uitvoeringsprogramma	Besteding (jaar T) per uitvoeringsprogramma - exclusief uitvoering door derden	Cumulatieve besteding (t/m jaar T). Vanaf SiSa 2022 inclusief uitvoering door derden	Cumulatieve besteding apparaatskosten (t/m jaar T) per uitvoeringsprogramma	Uitvoeringsprogramma volgens uitvoeringsplan uitgevoerd (Ja/Nee)	Uitvoeringsprogramma afgerond (Ja/Nee)	
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L16/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: L16/02</i>	<i>Aard controle R Indicator: L16/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L16/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L16/05</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L16/06</i>	
			1	Provinciaal Uitvoeringsprogramma Zuid-Holland	€ 3.533.842	€ 5.713.113	€ 2.335.013	Ja	Nee
				Kopie Uitvoeringsprogramma	Toelichting	Zelfstandige uitvoering (Ja/Nee)			
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L16/07</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L16/08</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L16/09</i>				
	1	Provinciaal Uitvoeringsprogramma Zuid-Holland		Ja					
	2								
	100								

LNV	L22	Enmalige bijdrage voor het door-ontwikkelen en in de praktijk testen van een KPI-systematiek voor kringlooplandbouw in de Zuidwestelijke Delta, m.n. voor de akkerbouw	Besteding (jaar T)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T)	Eindverantwoording (Ja/Nee)			
			<i>Aard controle R Indicator: L22/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: L22/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L22/03</i>			
			€ 75.000	€ 75.000	Nee			
LNV	L24	Regeling specifieke uitkering voorbereidingskosten landelijk gebied, versnellingsvoorstellen en PAS-melders	Besteding (jaar T)	Totale cumulatieve bestedingen (t/m jaar T)	Eindverantwoording (Ja/Nee)?			
			<i>Aard controle R Indicator: L24/01</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L24/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L24/03</i>			
			€ 2.400.000	€ 2.400.000	Ja			
LNV	L25	Regeling specifieke uitkering provinciale versnellingsvoorstellen transitie landelijk gebied	Naam versnellingsvoorstel	Besteding (jaar T)	Totale cumulatieve bestedingen (t/m jaar T)	Baten (jaar T) vermogensvorming	Totale cumulatieve baten vermogensvorming (t/m jaar T)	
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L25/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: L25/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L25/03</i>	<i>Aard controle R Indicator: L25/04</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L25/05</i>	
			1 Omhoog met het veen Krimpenerwaard	€ 73.000	€ 73.000			
			2 Kwaliteitsbaggeren in natuurgebied Veenweiden Krimpenerwaard	€ 361.753	€ 361.753			
			3 Onderzoek smart grids energiematregelen	€ 0	€ 0			
	Eindverantwoording (Ja/Nee)?							
	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L25/06</i>							
	Nee							

LNV	L27	specifieke uitkering Regeling provinciale maatregelen PAS-melders	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen <i>automatisch berekend</i> <i>Aard controle n.v.t. Indicator: L27/01</i>	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van Rijksmiddelen <i>Automatisch berekend</i> <i>Aard controle n.v.t. Indicator: L27/02</i>	Eindverantwoording (Ja/Nee)? <i>Aard controle n.v.t. Indicator: L27/03</i>				
			1	€ 0	€ 0	Nee			
				Naam/nummer van de maatregel <i>Aard controle n.v.t. Indicator: L27/04</i>	Karakter van de maatregel <i>Aard controle R Indicator: L27/05</i>	Besteding (jaar T) ten laste van rijksmiddelen <i>Aard controle R Indicator: L27/06</i>	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van rijksmiddelen <i>Aard controle n.v.t. Indicator: L27/07</i>	Is de aankoopsom, indien van toepassing, gebaseerd op een taxatie door een onafhankelijke taxateur conform marktwaarde (Ja/Nee)? <i>Aard controle D1 Indicator: L27/08</i>	Wat is de restwaarde van door de provincie verworven vermogensbestanddelen? <i>Aard controle R Indicator: L27/09</i>
			1	-		€ 0	€ 0		
				Kopie naam/nummer van de maatregel <i>Aard controle n.v.t. Indicator: L27/10</i>	Is de vrijgekomen depositieruimte uitsluitend gebruikt voor het legaliseren van PAS-melders (Ja/Nee)? <i>Aard controle D1 Indicator: L27/11</i>	Is voldaan aan de juridische en beleidsmatige kaders op het moment van besteding van de middelen (Ja/Nee)? <i>Aard controle D1 Indicator: L27/12</i>			
			1	-					
				Kopie naam/nummer van de maatregel <i>Aard controle n.v.t. Indicator: L27/13</i>	Naam opgelost gemeld PAS-project <i>Aard controle n.v.t. Indicator: L27/14</i>	Wat is de waarde van het opgeloste gemeld PAS-project? <i>Aard controle R Indicator: L27/15</i>	Vul in totale besteding per opgelost gemeld PAS-project <i>Aard controle R Indicator: L27/16</i>		
			1	-	-	€ 0	€ 0		

LNV	L29	Regeling specifieke uitkering capaciteit natuurmonitoring	Aantal ingezette fte (ambtelijke capaciteit of externe inhuur) (jaar T)	Besteding (jaar T)			
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L29/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: L29/02</i>			
			0	€ 0			
LNV	L32	Specifieke uitkering Regeling uitvoering aanpak piekbelasting	Selecteer welke van toepassing (samenwerkingsovereenkomst/ werkafspraken)	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van Rijksmiddelen	Eindverantwoording (Ja/Nee)?	
			<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L32/01</i>	<i>Aard controle R Indicator: L32/02</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L32/03</i>	<i>Aard controle n.v.t. Indicator: L32/04</i>	
			1	Werkafspraken	€ 75.017	€ 75.017	
		2					

13. Overzicht van baten en lasten per taakveld / uitvoeringsinformatie

Overzicht baten en lasten per taakveld / uitvoeringsinformatie

Taakvelden (bedragen x € 1.000)	Primaire begroting 2023			Bijgestelde Begroting 2023			Realisatie 2023			Verschil begroot vs realisatie		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
0 Algemene dekkingsmiddelen												
0.1 Uitkering provinciefonds	0	345.234	-345.234	0	361.451	-361.451	0	366.352	-366.352	0	4.900	4.900
0.2 Opbrengst provinciale belastingen	0	379.863	-379.863	0	377.500	-377.500	0	374.598	-374.598	0	-2.902	-2.902
0.3 Geldleningen en uitzettingen	11	0	11	14	0	14	5.426	5.332	94	-5.411	5.332	-79
0.4 Deelnemingen	476	1.400	-924	312	1.601	-1.289	294	1.635	-1.341	19	33	52
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	107.097	183.268	-76.171	167.579	219.081	-51.502	29.153	20.223	8.930	138.425	-198.858	-60.433
0.6 Overhead	120.143	2.558	117.585	120.294	2.558	117.736	125.893	9.613	116.280	-5.599	7.055	1.456
0.7 Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	36	0	36	-36	0	-36
0.8 Mutaties reserves	25.373	-46.382	71.755	39.802	-23.765	63.567	186.690	184.711	1.979	-146.889	208.476	61.587
Totaal 0 Algemene dekkingsmiddelen	253.099	865.942	-612.842	328.001	938.427	-610.425	347.493	962.463	-614.970	-19.491	24.036	4.545
1 Bestuur												
1.1 Provinciale staten	2.671	0	2.671	4.063	0	4.063	4.301	0	4.301	-238	0	-238
1.2 Gedeputeerde staten	6.101	0	6.101	6.355	0	6.355	6.922	62	6.860	-568	62	-505
1.3 Kabinetszaken	12.539	0	12.539	9.308	2.400	6.908	5.262	2.519	2.743	4.046	119	4.165
1.4 Bestuurlijke organisatie	9.942	38	9.904	8.273	248	8.024	6.984	323	6.661	1.288	75	1.363
1.5 Interbestuurlijk toezicht op de regio	80	0	80	40	0	40	21	0	21	19	0	19
1.6 Openbare orde en veiligheid	749	0	749	1.295	367	928	1.021	314	708	274	-53	220
1.9 Bestuur, overige baten en lasten	3.612	135	3.477	3.610	135	3.475	2.720	170	2.551	890	34	924
Totaal 1 Bestuur	35.694	173	35.521	32.944	3.150	29.793	27.233	3.388	23.845	5.711	238	5.948
2 Verkeer en vervoer												
2.1 Landwegen	158.317	4.329	153.988	153.483	6.534	146.949	162.337	8.217	154.120	-8.854	1.683	-7.171
2.2 Waterwegen	59.856	9.316	50.540	64.411	10.659	53.752	55.590	12.369	43.221	8.821	1.710	10.531
2.3 Openbaar vervoer	98.800	11.423	87.377	119.398	26.434	92.963	113.470	21.631	91.839	5.928	-4.804	1.124
2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	21.176	3.135	18.041	24.145	6.182	17.963	24.617	7.842	16.775	-472	1.660	1.188
Totaal 2 Verkeer en vervoer	338.149	28.202	309.947	361.436	49.809	311.627	356.014	50.058	305.955	5.422	249	5.672
3 Water												
3.1 Waterkeringen	1.982	163	1.820	1.572	1.176	396	1.304	1.176	129	268	0	268
3.2 Kwantiteit oppervlaktewater	1.466	103	1.363	6.248	5.103	1.144	5.819	5.063	756	428	-40	388
3.3 Kwantiteit grondwater	1.632	430	1.202	1.631	430	1.201	1.400	402	998	231	-28	202

Taakvelden (bedragen x € 1.000)	Primaire begroting2023			Bijgestelde Begroting 2023			Realisatie 2023			Verschil begroot vs realisatie		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
3.4 Kwaliteit oppervlaktewater	473	342	131	575	435	140	480	383	97	94	-52	42
3.5 Kwaliteit grondwater	4.995	2.518	2.477	6.147	3.371	2.776	4.139	1.785	2.353	2.009	-1.586	423
3.9 Water, overige baten en lasten	6.539	3.330	3.208	6.620	3.669	2.950	6.063	3.514	2.549	556	-155	401
Totaal 3 Water	17.087	6.887	10.201	22.792	14.184	8.608	19.205	12.322	6.883	3.586	-1.862	1.725
4 Milieu												
4.1 Bodembescherming	6.797	6.200	597	12.883	7.156	5.726	9.727	3.984	5.743	3.155	-3.172	-17
4.2 Luchtverontreiniging	1.798	600	1.198	2.113	918	1.195	2.014	870	1.143	99	-47	52
4.3 Geluidhinder	372	0	372	372	0	372	379	0	379	-7	0	-7
4.4 Vergunningverlening en handhaving	59.132	3.400	55.732	57.106	3.400	53.706	56.006	5.397	50.609	1.099	1.997	3.096
4.6 Duurzaamheid	55.002	20.747	34.254	52.390	17.621	34.769	45.899	15.706	30.193	6.491	-1.915	4.576
Totaal 4 Milieu	123.100	30.947	92.153	124.863	29.096	95.767	114.025	25.958	88.068	10.838	-3.138	7.700
5 Natuur												
5.1 Natuurontwikkeling	115.750	60.299	55.450	104.974	46.642	58.332	105.952	48.810	57.142	-979	2.168	1.189
5.9 Natuur, overige baten en lasten	7.891	1.835	6.056	5.075	1.835	3.240	4.557	648	3.909	518	-1.187	-669
Totaal 5 Natuur	123.641	62.134	61.506	110.048	48.477	61.571	110.509	49.458	61.051	-461	981	520
6 Regionale economie												
6.1 Agrarische aangelegenheden	4.867	3.462	1.405	5.856	4.418	1.438	5.250	3.533	1.717	606	-885	-279
6.3 Kennis en innovatie	44.863	20.287	24.576	40.255	17.854	22.401	42.162	20.732	21.430	-1.907	2.878	971
6.4 Recreatie en toerisme	29.824	14.424	15.400	28.476	13.315	15.161	24.721	8.600	16.121	3.755	-4.715	-960
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	10.362	3.963	6.399	7.555	1.788	5.767	7.174	1.788	5.386	381	0	381
Totaal 6 Regionale economie	89.916	42.136	47.780	82.142	37.375	44.767	79.307	34.653	44.654	2.835	-2.722	113
7 Cultuur en maatschappij												
7.1 Cultuur	19.385	2.845	16.540	20.023	2.137	17.886	16.934	2.125	14.808	3.089	-12	3.078
7.2 Maatschappij	8.347	57	8.290	8.678	88	8.590	9.631	69	9.562	-953	-19	-972
Totaal 7 Cultuur en maatschappij	27.732	2.901	24.830	28.701	2.225	26.476	26.565	2.195	24.370	2.136	-30	2.106
8 Ruimte												
8.1 Ruimtelijke ordening	23.802	715	23.087	25.990	4.645	21.345	21.563	6.518	15.044	4.428	1.874	6.301
8.2 Volkshuisvesting	4.923	487	4.436	8.074	627	7.447	6.603	608	5.995	1.471	-19	1.452
8.3 Stedelijke vernieuwing	171	0	171	171	0	171	121	0	121	50	0	50
8.9 Ruimte, overige baten en lasten	3.209	0	3.209	2.853	0	2.853	2.807	0	2.807	45	0	45
Totaal 8 Ruimte	32.106	1.202	30.904	37.088	5.271	31.816	31.094	7.126	23.968	5.994	1.855	7.849
Totaal taakvelden	1.040.525	1.040.525	0	1.128.014	1.128.014	0	1.111.444	1.147.621	-36.177	16.570	19.606	36.177

Overzicht baten en lasten per taakveld / uitvoeringsinformatie per ambitie

Taakvelden per ambitie (bedragen x € 1.000)	Primaire begroting 2023			Bijgestelde Begroting 2023			Realisatie 2023			Verschil begroot vs realisatie		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
1 Samen werken aan Zuid-Holland												
1 Bestuur -1.1 Provinciale staten	2.671	0	2.671	4.063	0	4.063	4.301	0	4.301	-238	0	-238
1 Bestuur -1.2 Gedeputeerde staten	6.101	0	6.101	6.355	0	6.355	6.922	62	6.860	-568	62	-505
1 Bestuur -1.3 Kabinetszaken	12.539	0	12.539	9.308	2.400	6.908	5.262	2.519	2.743	4.046	119	4.165
1 Bestuur -1.4 Bestuurlijke organisatie	9.904	0	9.904	7.814	0	7.814	6.526	75	6.451	1.288	75	1.363
1 Bestuur -1.5 Interbestuurlijk toezicht op de regio	80	0	80	40	0	40	21	0	21	19	0	19
1 Bestuur -1.6 Openbare orde en veiligheid	749	0	749	1.295	367	928	1.021	314	708	274	-53	220
1 Bestuur -1.9 Bestuur, overige baten en lasten	3.612	135	3.477	3.610	135	3.475	2.718	170	2.549	892	34	926
7 Cultuur en maatschappij -7.2 Maatschappij	2.217	0	2.217	2.487	0	2.487	3.306	0	3.306	-819	0	-819
8 Ruimte -8.9 Ruimte, overige baten en lasten	288	0	288	347	0	347	349	0	349	-2	0	-2
Totaal 1 Samen werken aan Zuid-Holland	38.161	135	38.026	35.318	2.902	32.416	30.427	3.139	27.287	4.892	238	5.129
2 Bereikbaar Zuid-Holland												
2 Verkeer en vervoer -2.1 Landwegen	145.219	-522	145.741	118.350	1.455	116.895	118.935	4.013	114.922	-585	2.558	1.973
2 Verkeer en vervoer -2.2 Waterwegen	59.487	9.316	50.172	64.042	10.659	53.383	55.590	12.369	43.221	8.452	1.710	10.162
2 Verkeer en vervoer -2.3 Openbaar vervoer	94.736	1.341	93.395	114.755	9.581	105.174	108.677	1.997	106.681	6.077	-7.584	-1.507
2 Verkeer en vervoer -2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	21.176	1.995	19.181	22.474	1.893	20.581	22.841	3.767	19.074	-367	1.874	1.507
4 Milieu -4.2 Luchtverontreiniging	903	0	903	1.125	400	725	1.002	403	600	123	3	125
4 Milieu -4.6 Duurzaamheid	192	0	192	249	0	249	367	0	367	-118	0	-118
8 Ruimte -8.1 Ruimtelijke ordening	340	0	340	340	0	340	670	0	670	-330	0	-330
Totaal 2 Bereikbaar Zuid-Holland	322.053	12.130	309.924	321.335	23.988	297.347	308.083	22.548	285.535	13.252	-1.439	11.812
3 Schone energie voor iedereen												
4 Milieu -4.6 Duurzaamheid	27.833	2.030	25.803	27.076	6.161	20.915	16.104	4.951	11.153	10.972	-1.209	9.763
7 Cultuur en maatschappij -7.2 Maatschappij	400	0	400	400	0	400	400	0	400	0	0	0
8 Ruimte -8.1 Ruimtelijke ordening	336	0	336	336	0	336	338	0	338	-2	0	-2
Totaal 3 Schone energie voor iedereen	28.570	2.030	26.539	27.812	6.161	21.651	16.842	4.951	11.890	10.970	-1.209	9.761
4 Een concurrerend Zuid-Holland												
1 Bestuur -1.4 Bestuurlijke organisatie	38	0	38	248	0	248	248	0	248	0	0	0
4 Milieu -4.6 Duurzaamheid	13.405	0	13.405	12.579	0	12.579	9.034	6	9.029	3.544	6	3.550

Taakvelden per ambitie (bedragen x € 1.000)	Primaire begroting 2023			Bijgestelde Begroting 2023			Realisatie 2023			Verschil begroot vs realisatie		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
6 Regionale economie -6.3 Kennis en innovatie	37.463	7.687	29.776	32.802	7.099	25.702	34.709	9.977	24.731	-1.907	2.878	971
6 Regionale economie -6.4 Recreatie en toerisme	1.183	0	1.183	683	0	683	498	0	498	184	0	184
6 Regionale economie -6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	6.462	0	6.462	3.655	0	3.655	3.274	0	3.274	381	0	381
7 Cultuur en maatschappij -7.1 Cultuur	18.921	14	18.908	17.574	202	17.372	14.485	190	14.295	3.089	-12	3.078
7 Cultuur en maatschappij -7.2 Maatschappij	5.730	57	5.674	5.791	88	5.703	5.925	69	5.856	-134	-19	-153
8 Ruimte -8.1 Ruimtelijke ordening	259	0	259	259	0	259	260	0	260	-1	0	-1
Totaal 4 Een concurrerend Zuid-Holland	83.461	7.757	75.704	73.589	7.389	66.200	68.434	10.242	58.191	5.156	2.853	8.009
5 Versterken natuur in Zuid-Holland												
2 Verkeer en vervoer -2.1 Landwegen	100	0	100	301	0	301	373	0	373	-72	0	-72
3 Water -3.1 Waterkeringen	1.982	-7	1.990	1.572	0	1.572	1.304	0	1.304	268	0	268
3 Water -3.2 Kwantiteit oppervlaktewater	1.466	53	1.413	1.248	53	1.194	819	63	756	428	10	438
3 Water -3.3 Kwantiteit grondwater	1.632	430	1.202	1.631	430	1.201	1.400	402	998	231	-28	202
3 Water -3.4 Kwaliteit oppervlaktewater	473	342	131	575	435	140	480	383	97	94	-52	42
3 Water -3.5 Kwaliteit grondwater	3.519	460	3.059	4.579	600	3.978	2.326	351	1.975	2.252	-249	2.003
3 Water -3.9 Water, overige baten en lasten	4.648	3.200	1.448	4.979	3.538	1.441	4.922	3.499	1.423	57	-39	18
4 Milieu -4.6 Duurzaamheid	6.695	5.990	705	2.542	1.837	705	1.619	1.063	556	922	-774	148
5 Natuur -5.1 Natuurontwikkeling	99.050	12.738	86.312	91.358	16.211	75.147	91.085	14.717	76.368	273	-1.494	-1.221
5 Natuur -5.9 Natuur, overige baten en lasten	7.891	993	6.898	5.075	993	4.082	3.557	1.191	2.366	1.518	198	1.716
6 Regionale economie -6.1 Agrarische aangelegenheden	4.867	1.686	3.181	5.856	1.803	4.053	5.167	1.250	3.917	689	-553	136
6 Regionale economie -6.4 Recreatie en toerisme	9.437	9.105	332	8.691	6.525	2.167	5.456	4.648	808	3.235	-1.877	1.359
Totaal 5 Versterken natuur in Zuid-Holland	141.760	34.989	106.771	128.405	32.425	95.980	118.509	27.566	90.943	9.896	-4.859	5.038
6 Sterke steden en dorpen in Zuid-Holland												
8 Ruimte -8.1 Ruimtelijke ordening	22.867	715	22.152	25.056	4.645	20.411	20.295	6.518	13.776	4.761	1.874	6.635
8 Ruimte -8.2 Volkshuisvesting	4.923	487	4.436	8.074	627	7.447	6.603	608	5.995	1.471	-19	1.452
8 Ruimte -8.3 Stedelijke vernieuwing	171	0	171	171	0	171	121	0	121	50	0	50
8 Ruimte -8.9 Ruimte, overige baten en lasten	2.902	0	2.902	2.486	0	2.486	2.439	0	2.439	47	0	47
Totaal 6 Sterke steden en dorpen in Zuid-Holland	30.864	1.202	29.661	35.787	5.271	30.516	29.458	7.126	22.331	6.330	1.855	8.184
7 Gezond en veilig Zuid-Holland												
3 Water -3.5 Kwaliteit grondwater	1.476	925	551	1.569	919	650	1.812	372	1.440	-244	-546	-790

Taakvelden per ambitie (bedragen x € 1.000)	Primaire begroting 2023			Bijgestelde Begroting 2023			Realisatie 2023			Verschil begroot vs realisatie		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
3 Water -3.9 Water, overige baten en lasten	1.891	0	1.891	1.640	0	1.640	1.141	15	1.126	500	15	515
4 Milieu -4.1 Bodembescherming	6.797	0	6.797	7.753	1.645	6.107	3.624	2.178	1.446	4.128	533	4.661
4 Milieu -4.2 Luchtverontreiniging	895	0	895	988	93	895	1.012	43	969	-24	-50	-74
4 Milieu -4.3 Geluidhinder	372	0	372	372	0	372	379	0	379	-7	0	-7
4 Milieu -4.4 Vergunningverlening en handhaving	59.132	3.400	55.732	57.106	3.400	53.706	56.006	5.397	50.609	1.099	1.997	3.096
4 Milieu -4.6 Duurzaamheid	3.718	0	3.718	4.787	0	4.787	3.566	63	3.503	1.221	63	1.283
5 Natuur -5.1 Natuurontwikkeling	2.199	0	2.199	2.244	0	2.244	1.778	49	1.729	466	49	515
6 Regionale economie -6.4 Recreatie en toerisme	19.094	155	18.940	18.992	155	18.838	15.221	195	15.026	3.771	40	3.811
8 Ruimte -8.9 Ruimte, overige baten en lasten	19	0	19	19	0	19	19	0	19	0	0	0
Totaal 7 Gezond en veilig Zuid-Holland	95.593	4.479	91.113	95.469	6.211	89.258	84.559	8.312	76.247	10.910	2.101	13.011
- Bedrijfsvoering - Financiën en organisatie												
0 Algemene dekkingsmiddelen -0.6 Overhead	120.143	2.558	117.585	120.294	2.558	117.736	125.893	9.613	116.280	-5.599	7.055	1.456
0 Algemene dekkingsmiddelen -0.7 Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	36	0	36	-36	0	-36
1 Bestuur -1.9 Bestuur, overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	2	0	2	-2	0	-2
3 Water -3.9 Water, overige baten en lasten	0	131	-131	0	131	-131	0	0	0	0	-131	-131
Totaal - Bedrijfsvoering - Financiën en organisatie	120.143	2.689	117.454	120.294	2.689	117.606	125.932	9.613	116.318	-5.637	6.925	1.287
- Overzicht Algemene middelen												
0 Algemene dekkingsmiddelen -0.1 Uitkering provinciefonds	0	345.234	-345.234	0	361.451	-361.451	0	366.352	-366.352	0	4.900	4.900
0 Algemene dekkingsmiddelen -0.2 Opbrengst provinciale belastingen	0	379.863	-379.863	0	377.500	-377.500	0	374.598	-374.598	0	-2.902	-2.902
0 Algemene dekkingsmiddelen -0.3 Geldleningen en uitzettingen	11	0	11	14	0	14	5.426	5.332	94	-5.411	5.332	-79
0 Algemene dekkingsmiddelen -0.4 Deelnemingen	476	1.400	-924	312	1.601	-1.289	294	1.635	-1.341	19	33	52
0 Algemene dekkingsmiddelen -0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	3.268	500	2.768	689	1.700	-1.011	453	120	334	236	-1.580	-1.344
1 Bestuur -1.9 Bestuur, overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal - Overzicht Algemene middelen	3.755	726.998	-723.242	1.016	742.252	-741.236	6.173	748.035	-741.863	-5.156	5.783	627
Totaal taakvelden	864.360	792.409	71.951	839.027	829.289	9.738	788.415	841.535	-53.120	50.612	12.246	62.858

Overzicht toevoegingen en onttrekkingen reserves per taakveld / uitvoeringsinformatie per ambitie

Taakvelden per ambitie (bedragen x € 1.000)	Primaire begroting 2023			Bijgestelde Begroting 2023			Realisatie 2023			Verschil begroot vs realisatie		
	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo
2 Bereikbaar Zuid-Holland												
0 Algemene dekkingsmiddelen -0.8 Mutaties reserves	900	-1.150	2.050	11.370	-1.150	12.520	11.370	1.348	10.022	0	-2.498	2.498
2 Verkeer en vervoer -2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	17.431	16.073	1.358	41.514	26.221	15.293	49.597	27.638	21.960	8.083	-1.416	-6.667
4 Milieu -4.6 Duurzaamheid	0	720	-720	0	601	-601	0	601	-601	0	0	0
Totaal 2 Bereikbaar Zuid- Holland	18.331	15.643	2.688	52.884	25.673	27.211	60.967	29.587	31.380	8.083	-3.915	-4.169
3 Schone energie voor iedereen												
4 Milieu -4.6 Duurzaamheid	0	10.000	-10.000	2.000	8.000	-6.000	12.050	8.000	4.050	10.050	0	-10.050
Totaal 3 Schone energie voor iedereen	0	10.000	-10.000	2.000	8.000	-6.000	12.050	8.000	4.050	10.050	0	-10.050
4 Een concurrerend Zuid-Holland												
1 Bestuur -1.4 Bestuurlijke organisatie	0	38	-38	210	248	-38	210	248	-38	0	0	0
4 Milieu -4.6 Duurzaamheid	3.158	2.400	758	3.158	1.240	1.918	3.158	1.240	1.918	0	0	0
6 Regionale economie -6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	11.300	16.563	-5.263	11.354	12.543	-1.189	11.354	12.543	-1.189	0	0	0
7 Cultuur en maatschappij -7.1 Cultuur	463	2.831	-2.368	2.449	1.935	514	2.449	1.935	514	0	0	0
Totaal 4 Een concurrerend Zuid-Holland	14.922	21.832	-6.910	17.171	15.967	1.205	17.171	15.967	1.205	0	0	0
5 Versterken natuur in Zuid-Holland												
2 Verkeer en vervoer -2.1 Landwegen	0	0	0	0	0	0	0	275	-275	0	-275	275
3 Water -3.5 Kwaliteit grondwater	0	1.353	-1.353	5.000	7.978	-2.978	5.000	7.271	-2.271	0	706	-706
4 Milieu -4.6 Duurzaamheid	0	207	-207	0	207	-207	0	207	-207	0	0	0
5 Natuur -5.9 Natuur, overige baten en lasten	10.729	48.057	-37.329	7.599	30.861	-23.261	10.249	33.235	-22.986	2.650	-2.374	-276

Taakvelden per ambitie (bedragen x € 1.000)	Primaire begroting 2023			Bijgestelde Begroting 2023			Realisatie 2023			Verschil begroot vs realisatie		
	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo
6 Regionale economie -6.4 Recreatie en toerisme	0	1.799	-1.799	0	3.472	-3.472	898	3.124	-2.226	898	348	-1.245
Totaal 5 Versterken natuur in Zuid-Holland	10.729	51.416	-40.687	12.599	42.517	-29.918	16.147	44.112	-27.965	3.547	-1.595	-1.953
7 Gezond en veilig Zuid-Holland												
3 Water -3.5 Kwaliteit grondwater	0	0	0	0	100	-100	0	-34	34	0	134	-134
4 Milieu -4.1 Bodembescherming	0	6.200	-6.200	5.130	5.511	-381	6.103	1.806	4.297	973	3.705	-4.678
5 Natuur -5.1 Natuurontwikkeling	3.772	347	3.425	3.772	413	3.359	3.840	266	3.574	68	147	-214
6 Regionale economie -6.4 Recreatie en toerisme	110	5.143	-5.033	110	5.779	-5.669	2.730	2.916	-185	2.620	2.863	-5.484
Totaal 7 Gezond en veilig Zuid-Holland	3.882	11.689	-7.807	9.012	11.803	-2.791	12.673	4.954	7.719	3.661	6.849	-10.510
- Overzicht Algemene middelen												
0 Algemene dekkingsmiddelen -0.8 Mutaties reserves	128.302	137.536	-9.234	195.321	194.766	555	204.020	203.466	555	8.700	-8.700	0
Totaal - Overzicht Algemene middelen	128.302	137.536	-9.234	195.321	194.766	555	204.020	203.466	555	8.700	-8.700	0
Totaal taakvelden	176.165	248.116	-71.951	288.988	298.726	-9.738	323.029	306.086	16.943	34.041	-7.360	-26.681